ISTORIILE
DOMNILOR ŢĂRIĬ-ROMÂNEŞTĬ

CUPRINZÎND

ISTORIA MUNTEANĂ DE LA ÎNCEPUT PĂNĂ LA 1688

Compilate şi alcătuite de

CONSTANTIN CĂPITANUL FILIPESCU

Publicate din noŭ de

N. Iorga

PROFESOR LA UNIVERSITATEA DIN BUCUREŞTĬ

STANFORD LIBRARIES

I. V. SOCECU, Bucureşti
1902

Actul de întărire pentru moşia Tămburești,
dat la 15 Maiŭ 1687, luĭ Constantin Căpitanul Filipescu de Şerban-Vodă
Cantacuzino.

Sfîrşitul testamentuluĭ
luĭ Constantin Căpitanul Filipescu, după original în Archiva
d-luĭ G. Gr. Cantacuzino.

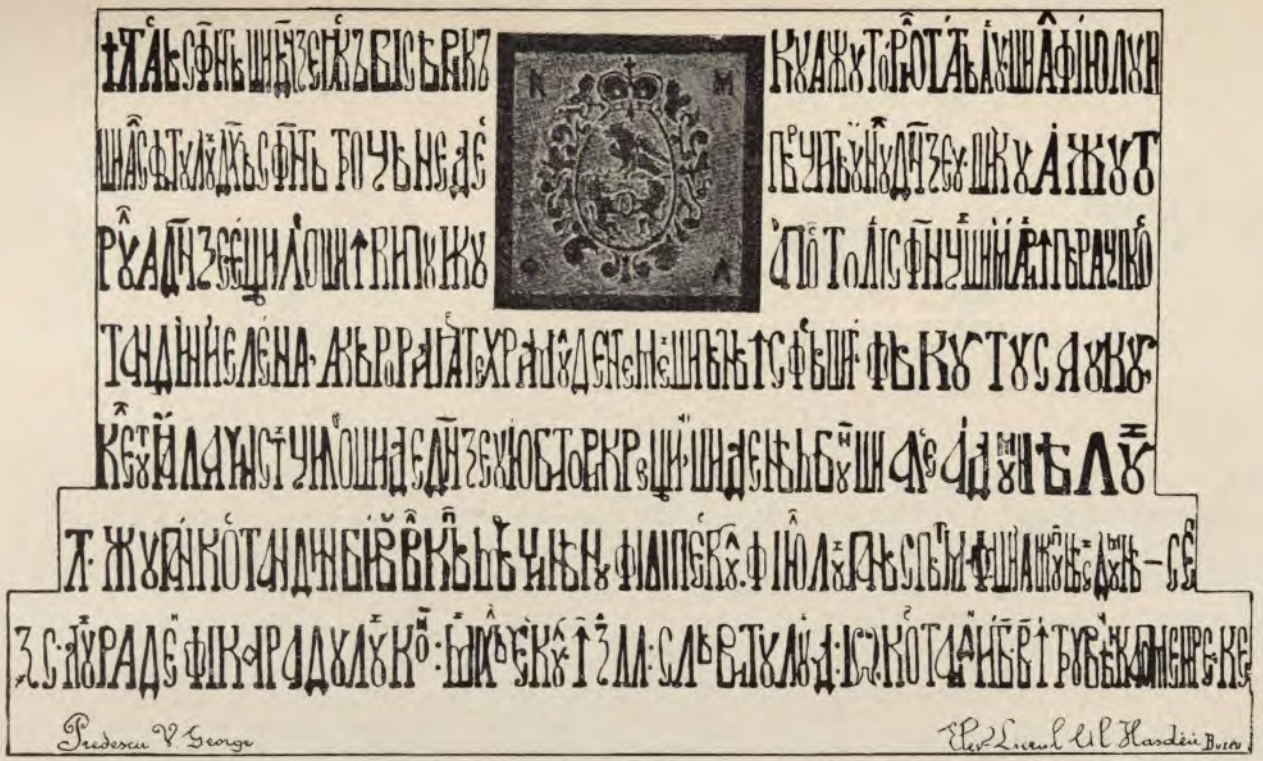

Inscripţia de pe biserica din Măteşti, înnălţată de Constantin Căpitanul Filipescu; după *Literatură şi artă romînă*, IV. nº 8.

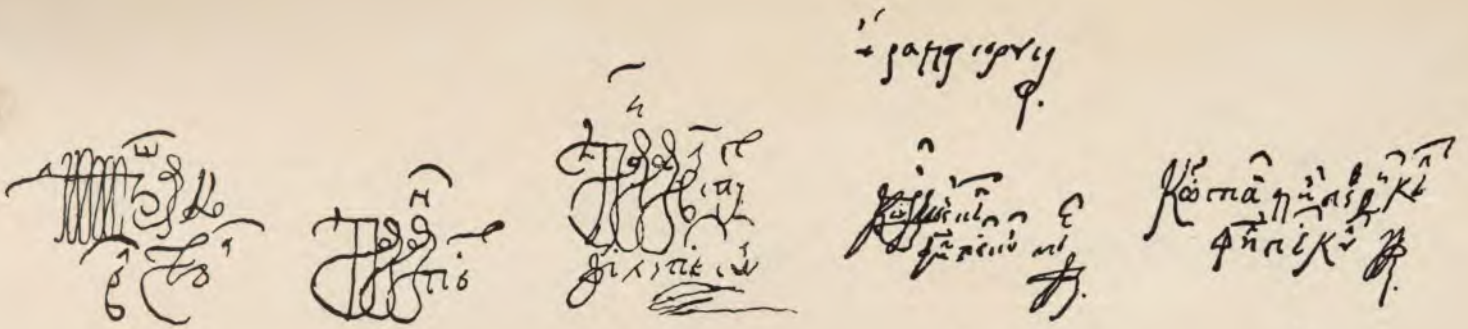

1. 2 3. 4. 5.

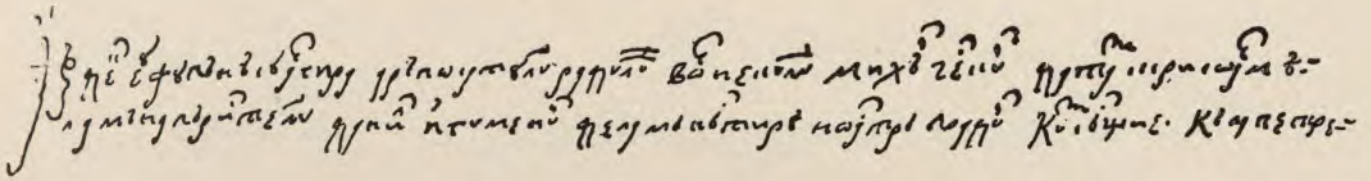

6.

1-2. Iscăliturile luĭ Dumitrașco și Pană Filipescu, în josul documentuluĭ din 3 Maiŭ 1643.
3. Iscălitura luĭ Pană Filipescu, supt documentul din 17 Decembre 1654.
4. Iscălitura luĭ Constantin Căpitanul Filipescu și a viitoareĭ luĭ soțiĭ Rada, supt actul din 15 Septembre 1688.
5. Semnătura obișnuită a luĭ Constantin Căpitanul Filipescu.
6. Cele d'intăiŭ două rînduri din actul nº 4, scris de Constantin Căpitanul.

PREFAŢĂ

În 1845, Nicolae Bălcescu începea să tipărească în «Magazinul istoric pentru Dacia» o cronică munteană, al cărui rost, cu ştirile ce se aveaŭ atunci despre istoriografia ţerii, ştirĭ puţine şi nesigure despre unele manuscripte risipite, nu putea să-l înţeleagă. Vechia povestire energică a luptelor trecutuluĭ era cuprinsă într'un siugur manuscript, ce purta — în josul unuĭ fragment din cellalt leatopiseţ contemporan, al luĭ Stoica Ludescu, fragment ce servia drept un fel de introducere, — această însemnare: «Ačastă carte s'aŭ scris de Costandin Căpitanul; Maĭ 10 d., l^{t} 7269». Bălcescu a înţeles că notiţa vine de la copistul tărziŭ al scrierii, ce se vedea bine a fi din vremile ce zugrăvia. Dar, necunoscînd pe autor, el dădu cronicii titlul prudent, de şi foarte puţin lămuritor, de «Istoriile Domnilor Ţării-Rumăneştĭ, *scrise* de Constantin Căpitanul».

Tipăritura s'a făcut într'un chip foarte simplu, manuscriptul unic servind şi drept copie pentru lucrătorĭ. Aceştia — trebuie s'o recunoaştem — aŭ înţeles bine textul, şi aŭ cruţat preţioasa carte ce li se încredinţase. Pe atunci ea se afla în stăpînirea profesoruluĭ I. Brezoianu; pe urmă Cesar Bolliac a fost unul din proprietariĭ manuscriptuluĭ. De la dînsul a fost cumpărat, direct saŭ indirect, de d. D. A. Sturdza, care l-a dăruit Academieĭ.

Pănă la ieşirea la iveală a unuĭ material noŭ privitor la cronică şi la autorul eĭ, nu s'a adus nicĭ o îndreptare textuluĭ, iar, în privinţa biografieĭ povestitoruluĭ, ea s'a îmbogăţit prin-

tr'o singură constatare. Anume, Aron Densușianu observâ cel d'intâiŭ, în «Istoria limbeĭ și literatureĭ române [1]», că acest Constantin Căpitanul din însemnare nu e un copist, ci acel Constantin Căpitanul Filipescul, despre o misiune a căruia în Ardeal, în 1688, se vorbește cu o insistență, care arată orĭ-cuĭ un interes personal în această afacere [2].

Într'adevăr, așa e: pentru nimenĭ altul decît pentru Filipescu nu putea să aibă atîta însemnătate un drum de petitor peste munțĭ, pentru a aduce de la Curtea «Craiuluĭ» Apaffy un mire celeĭ maĭ marĭ, maĭ cuminților, și maĭ frumoase din Domnițile nemăritate ale luĭ Șerban-Vodă Cantacuzino. Pe de altă parte, leatopisețul întreg e întipărit de pe la 1660 încoace de patimile viĭ ale contemporanuluĭ, stăpînit de dușmăniĭ și amestecat în lupte. Știrile bogate despre persoana scriitoruluĭ care nu se *numește* însă pe sine, aceste știrĭ se potrivesc în toate cu cariera de postelnic și căpitan, de alcătuitor de cărțĭ pentru străinătate, de purtător al soliilor și de poruncitor al oștilor, pe care a avut-o Constantin Filipescu. În sfîrșit, în a doua jumătate a secoluluĭ al XVIII-lea, Căpitănia decăzuse cu totul, și umiliĭ boierinașĭ cari o îmbrăcaŭ, n'aveaŭ tragerea de inimă, nicĭ priceperea de a compune cronicĭ saŭ de a le prescrie măcar într'o slovă frumoasă și cu o ortografie bună.

În *Cronicile muntene,* ca și în *Istoria literaturiĭ romîne* am expus pe larg viața cronicaruluĭ nostru, și am analisat spiritul opereĭ sale. Ar fi nefolositor să repet aicĭ lucrurĭ arătate în întregimea lor aiurea.

Cum s'a alcătuit această ediție, se înțelege lesne. Am luat cu basă singurul manuscript complect, acel întrebuințat de Bălcescu, și de la dînsul am împrumutat și aspectul grafic al cronicieĭ, adoptîndu-ĭ adecă felul de scriere a cuvintelor. Dar am maĭ găsit manuscripte târziĭ saŭ fragmentare, a căror listă

[1] Ed. I-a, Iași, 1885, p. 175.

[2] Părerea luĭ Aron Densușianu e admisă și în Xenopol, *Istoria Romînilor,* IV, p. 626.

se dă la sfîrșitul Prefeții, și din ele am cules unele îndreptări și întregiri.

Cu acestea ar fi să se încheie lămuririle preliminare, dacă n'ar fi de spus unele lucruri nouă cu privire la Constantin Căpitanul însuși saŭ la neamul săŭ. Dacă asupra cronicaruluĭ nu vor maĭ fi multe de găsit, cele ce se împărtășesc aicĭ asupra Filipeștilor trebuie privite numaĭ ca o scurtă schiță, scoasă din cîteva documente inedite și din acele, ceva maĭ multe la număr, care s'aŭ tipărit pănă acum. De la interesul pentru aĭ lor și de la spiritul de sacrificiu al membrilor actualĭ aĭ familieĭ, atîrnă să se cunoască maĭ bine istoria acesteĭ însemnate familiĭ muntene [1].

La începutul veaculuĭ al XVII-lea trăiaŭ în părțile muntoase ale județuluĭ Prahoveĭ coborîtorĭ, înrudițĭ între eĭ, a treĭ neamurĭ vechĭ, care, ca toate celelalte de la noĭ, nu se pot descurca bine pănă în cele d'întăiŭ timpurĭ din viața principatuluĭ. Domnița Elina, fiica luĭ Radu-Vodă Șerban, învingătorul Ungurilor, mort în pribegie la 1620, era, după mamă-sa Elina, «nepoata luĭ Udriște Vistiiarul», tăiat, în vreme de războaie lăuntrice, în vara anuluĭ 1548 [2], a doua zi după înfrîngerea de la Periș, de către Mircea-Vodă Ciobanul, prin groază al trufașilor boieriĭ. Ea adăugea și: «strănepoată luĭ Drăghicĭ Dvornic ot Mărginenĭ [3]», — care avu o bogată și cunoscută carieră de boier supt Neagoe, al patrulea Basarab, și supt urmașiĭ luĭ. Pe acest începător al semințieĭ boierilor din Mărginenĭ, urmașiĭ săĭ, fiiĭ și strănepoții Elineĭ Cantacuzino, îl prefăcură, din mîndrie familiară, în Comisul cel Mare al luĭ Negru-Vodă [4], saŭ într'o vlăstare a fratelui Basarabilor [5]. Gîndindu-se la acest «bătrîn» al eĭ de spre mamă,

[1] D. N. Filipescu a dat exemplul, luînd asupra-ĭ cheltuielile de tipar ale volumuluĭ de față.

[2] V. Hurmuzaki, X, p. III.

[3] Iorga, *Documentele Cantacuzinilor*, p. 42.

[4] Cronologia italiană a Domnilor Țeriĭ-Românești, de Constantin Stolnicul Cantacuzino, în *Operele* acestuia, pp. 55-6.

[5] *Genealogia Cantacuzinilor*, p. 80.

numi Domnița Elina pe cel d'intâiŭ copil al eĭ cu acest vechiŭ nume de legendă vitează și măreață, al luĭ Drăghicĭ Mărgineanul.

La 4 Iunie 7089 (1581), Mihnea-Vodă întăria boierilor săĭ «Banuluĭ Udrișteși Postelniculuĭ Stoica» și, după formula obișnuită, «feciorilor săĭ, cîțĭ li va dărui Dumnezeŭ»[1], satul Comarnicul. Udriștese poate să fie un urmaș al celuĭ tăiat de Mircea Ciobanul. Din Stoica, ce arată să-ĭ fi fost frate, se născu o fată, Maria din Bucov[2], care avu pe Ilinca, măritată întâiŭ cu un Iani și despre care vom ajunge a vorbi îndată. *Bucovenii* aceștia ar fi decĭ încă un neam pornind din vechiul trunchiŭ mărginenesc.

«Genealogia Cantacuzinilor» ni spune în maĭ multe rînduriĭ că Filipeștiĭ aŭ de străbun al lor pe Drăghicĭ din Mărginenĭ[3], lămurind și aceia că legătura lor cu acesta ar fi după femeĭ, ca și a Domnițeĭ Elina și, prin urmare, a Cantacuzinilor. Jupânesele din Bucov recunoșteaŭ și ele niște rude în ceĭ d'intâiŭ Filipeștĭ pe cari-ĭ putem urmări cu siguranță în veacul al XVII^lea^, și pe aceștia-ĭ vedem avînd o veche stăpînire, o *moșie* în Comarnic[4]. Pană Filipescu, unul din eĭ, avea moșiĭ «la munte», ca și socrul săŭ Constantin Cantacuzino, soțul Elineĭ[5].

O întîmplare fericită a păstrat într'un document din 1712, dat de Constantin Brîncoveanu, luĭ Vlad Filipescu, — care nu e însă «unchiul» omonim, cronicaruluĭ nostru, — numele strămoșilor, luĭ, și decĭ ale începătorilor ramureĭ luĭ. Radu și Tiha, «strămoșăĭ Vladuluĭ Log.», fac o cumpărătură în Măgurenĭ încă supt Alexandru, fiul luĭ Mircea (Ciobanul saŭ cel Bătrîn)[6].

[1] Traducere din greceste, în Archiva d-luĭ G. Gr. Cantacuzino. E interesant că, între marturiĭ, la Constantin Vistierul i se dă numele de familie, pe care-l cunoșteam însă de aiurea: Frangopulo.

[2] V. pp. 79, 80, 412.

[3] Un Tudor din Bucov fu omorît de Alexandru Mircea (maĭ jos, p. 70).

[4] V. maĭ departe.

[5] Stoica Ludescu, în *Magazin*, IV, p. 349.

[6] *Documentele Cantacuzinilor*, p. 155 și urm., nº LXVIII.

In ce legătură staŭ eĭ cu Drăghicĭ din Mărginenĭ, nu se poate însă spune.

De obiceiŭ, familiile noastre boierești nu impun numele lor satuluĭ pe care ajung a-l stăpîni, ci-șĭ împrumută de la dînsul o numire deosebitoare. Satul Filipeștiĭ ar fi fost decĭ acela după care s'ar fi început șirul boierilor Filipeștĭ. În afară de aceasta, nu avem încă nicĭ o dovadă că Filip, Marele-Armaș, care, trăind pe la 1580-1620, avea un frate Berislav, era însurat cu o jupăneasă Anca și cumpăra pămînturĭ de la «meghiiașiĭ ot Văcărești», ar fi tatăl saŭ orĭ-ce alt fel de rudă ascendentă a celuĭ dintăiŭ Filipescu sigur: Dumitrașco, de supt Mateĭ Basarab[1].

Nu cunosc o pomenire maĭ veche a luĭ Dumitrașcu de cît aceia din 15 (?) Iulie 7134 (1626), cînd el, «jupan Dumitrașco ot Filipeștĭ», face o vînzare la Cepturoaia către Vistierul Buzinca[2].

În luptele ce urmară din partea țerĭ împotriva luĭ Leon-Vodă și a Grecilor, numele săŭ nu se întîmpină în listele destul de complecte pe care le daŭ cronicile. La 1633, în noua Domnie de țară a «Basarabuluĭ» Mateĭ, vedem pe un Dumitrașcu, care ar putea să fie acesta, mergînd la Brașov, cu o misiune și ducînd după sine alțĭ treĭ oamenĭ domnești[3]. Peste treĭ anĭ, Ilinca din Bucov și soțul eĭ Iane Spătarul[4], strînșĭ pentru o datorie de Mihaĭ, fiul vestituluĭ Lupu Mehedințeanu, năvălitorul impotriva luĭ Alexandru Iliaș, luase șeptezecĭ de galbenĭ ungurești împrumut de la «Dumitrașco Clucerul din Filipeștĭ,» zălogindu-ĭ, pentru aceasta și pentru un alt împrumut, maĭ vechiŭ, făcut Marieĭ, mama Ilincăĭ, a patra parte din Comarnic:

[1] V., pentru Filip, două acte slavone nedatate, în Bibl. Ac. Rom., 1-iŭ Decembre — și 71/XI.

[2] Scrie Brașov, МАЛН ДІЯК; Arch. Statuluĭ, *Cotrocenĭ*, XXXVII, 6.

[3] Iorga, *Socotelile Brașovuluĭ*, p. 75.

[4] După o genealogie alcătuită pe documente și comunicată mie de d. Iuliu Tuducescu, Iani ar fi fost fiul luĭ Stoica Spăt. din Filipești, ca si Dumitrașco. Această din urmă înrudire nu se poate admite din motivele ce se pot vedea maĭ departe.

Adecă eŭ Iane Spătarul și cu soția mea Ilinca, fiica jupăneseĭ Maria din Bucov, scriem și mărturisim prin acest al nostru zapis, ca să fie de mare credință la mîna luĭ Dumitrașco Clucerul din Filipeștĭ, cum să fie știut că, cînd aŭ fost în zilele prea-înnălțatuluĭ nostru Domn Mateĭ Basarab Voevod, iar noĭ, căzînd la mare nevoe de către Mihaĭ Clucerul, ginerele luĭ Lupu Păharnicul, de aceia am cerut și am căzut cu rugăciune la toate neamurile noastre ca să ne ajute la această nevoe; iară eĭ nicĭ unul n'a voit să ne ajute, fără de cît Dumitrașco Clucerul, de ni-aŭ dat 70 ughĭ în mînile noastre; iară noĭ i-am dat luĭ Mihaĭ Clucerul . . . și ne-am scăpat de la nevoia noastră. Și iar aŭ maĭ dat Dumitrașco Clucerul Marieĭ, muma soțieĭ mele Ilinca Spătăreasa, ughĭ 30, pe cînd trăia încă numita . . . Decĭ și noĭ . . . am zălogit la dumnealuĭ satul Comarnicul, însă a patra parte din sat, cu ruminiĭ . . ., iar sorocul a fost . . . la Paști. Iar . . . noĭ n'am avut de unde . . ., și ne-aŭ mutat sorocul pănă la Sfîntul Dumitru . . . Iar, dacă nu-ĭ vom da . . ., să ni maĭ dea încă ughĭ 100, și să ție dumnealuĭ parte din satul Comarnicul . . . Marturĭ: dumnealuĭ Constantin Mare-Postelnic, și dumnealuĭ Comisul Buzinca, și Radu Vistier, și Constantin Mare-Postelnic, și Socol Mare-Clucer... Și am scris eŭ Stoica Șerbanovicĭ în Bucureștĭ; lunie 2, anul 7144 [1].

Boieriĭ din Bucov nu putură plăti la sorocul pe care-l așezase, și în anul următor eĭ fură siliți a cere prelungirea termenuluĭ pe maĭ multă vreme. Învoiala se face înnaintea luĭ Constantin Marele-Postelnic, Cantacuzino, care era să fie apoĭ cuscrul luĭ Dumitrașco; înnaintea luĭ Buzinca, o veche cunoștință, a luĭ Fotea, unul din tinerii Grecenĭ, și a altor cîțiva: ea privește, nu numaĭ pe Clucer, ci și pe soția luĭ, Voica, și pe coconul lor, care e numit din greșală Ioan. Acest fiŭ se chema Pană — nume pe care-l purtase la începutul secoluluĭ și o însemnată personalitate grecească — și avea dregătoria de Spătar. El trebuie să fie acel Pană, Trimis al Domnuluĭ muntean, care apare la Brașov, în cele d'intăiŭ zile ale acestuĭ an tocmaĭ: 1637.

Adecă eŭ Iane Spătarul, cu soția mea Ilinca, fiica luĭ Staico Post. din Bucov . . . la mîna luĭ Dumitrașco Clucerul din Filipeștĭ și a jupîneseĭ lui Voica și a coconuluĭ lor, Ion *(sic)* Spătarul, precum să se

[1] Copie în Archiva d-luĭ G. Gr. Cantacuzino. Cf. *Documentele Cantacuzinilor*, pp. 7-8, nº X. În acelașĭ an, maĭ găsim pe Clucerii Mateĭ și Radul; *Soc. Brașovuluĭ*, pp. 79-80. Mare-Clucer era în 1633 Dragomir (pergament în posesia d-luĭ Gr. P. Olănescu).

știe [ca în nl precedent, dar suma e de ughĭ 130]. Ne-aŭ mutat sorocul până la doĭ anĭ. [Dacă nu plătesc până atunci,] să aibă a ni da încă ughĭ 70, spre îndeplinirea de la ughĭ 200, [și să iea moșia]. Și marturĭ aŭ fost: dumnealuĭ Constantin Mare-Postelnic, și Radu Mare-Spătar, și Buzinca Mare-Vistier, și Mitrea Spătarul, și Stroe Mare-Vornic, și Socol Clucerul, și Drʼghicĭ Slugerul, și Fotea Spătarul, fiul luĭ Papa Logofăt. .. Am scris eŭ, Dumitru Logofăt, din Bucureștĭ, în anul de la Adam 7145[1].

Din Maiŭ 1642 se menționează «un hrisov al răposatuluĭ Mateĭ-Vodă Basarab, în mînile dumnealuĭ Stolniculuĭ Dumitrașco Filipescu, în pricina luĭ Stoian, rumîn din Comarnic»[2]. Ca Stolnic se întîmpină Filipescu cel bătrîn și aiurea, în 1642 și în 1643[3].

Tot în 1643, Mateĭ-Vodă întărește luĭ Pană, care e calificat de fost Postelnic — fost *al doilea* Postelnic —, a patra parte din Comarnic, pe care i-o dăruise Ilinca din Bucov, ca unuĭ «nepot» de nepot.

Io Mateiŭ Basarab Voevod... boieruluĭ Domnieĭ Mele Pană biv Vel *(sic)* Postelnic, fiul prea-cinstituluĭ boier... Dumitrașco Filipescu, Mare-Stolnic, nepot al jupănesiĭ Ilinca, fiica dumneaceĭ Maria, care aŭ fost nepoată Staiculuĭ Mare-Postelnic din Bucov [căruia Mihnea-Vodă îĭ dă, la 4 lunie 7089, ca și luĭ Udrișteˆ Banul, Comarnicul], și fiilor luĭ, cĭĭ Dumnezeŭ îĭ va dărui, ca să-ĭ fie luĭ toată partea din moșia mătușeĭ sale, jupăneasa Ilinca, din satul Comarnic..., afară numaĭ de vecinul pe care l-aŭ fost iertat jupăneasa Ilinca, anume Ștefan din Comarnic..., pentru că i-aŭ fost slugă... Această... moșie... aŭ fost a jupăneseĭ Ilinca..., părintească, și de la părinții ei, lar după aceia, cʼnd aŭ fost în zilele Domnieĭ Mele, la anul 7149, neavînd jupăneasa Ilinca fiŭ din trupul eĭ, ea aŭ dat și aŭ lăsat această moșie, partea eĭ din sat de la Comarnic..., nepotuluĭ eĭ Pană Filipescu, pentru sufletul eĭ... Precum am văzut Domnia Mea și cartea de danie a jupănesiĭ Ilinca... și cu mulțĭ boierĭ marturĭ..: Iordachi Vornicul, Nedelcu Paharnicul, și soră-sa Frusina, și jupăneasa Caplea Stolniceasa, și popa Sîrbu, și Radoslav din Bucov... Boierĭ: Dragomir Ban, Dumitru Vornic, Radu Log., Stroe Vist., Preda Spăt., Socol Cluč., Mi-

[1] Copie în Archiva d-luĭ G. Gr. Cantacuzino.

[2] *Ibid.*

[3] Iorga, *Studiĭ și doc.*, V, pp. 181-2, nº 28; document din 27 Maiŭ 7150, în posesia d-luĭ Gr. P. Olănescu: «Dumitrașco Filipescul V. Stol.»

halcea Comis. Marco Păh., Constantin Post. Scrie Dumitru, în Tîrgoviște ; 8 Maiŭ 7151 [1].

Trec cîțiva anĭ de zile, și, în 1646, avem două știrĭ despre Dumitrașco: una e o scrisoare a luĭ, datată 11 Februar, către Brașovenĭ, pentru niște iepe ce i se furase[2]. Cealaltă e vînzarea, făcută la Tîrgoviște, în ziua de 22 Novembre[3], de ginerele luĭ Dumitrașco către Evstratie Vel Vistier [4]. «Chirca [vtori] Post. ot Curtișoara[5], împreună cu jupăneasa sa Dumitrana, fata jup[ă]nuluĭ Dumitrașco băiv Vel Stol. Filipescu», înstrăinează astfel a patra parte din satul Bertești: «care parte de oĉnă și cu rum[ă]ni iaste a noastră de ziastre, dată de socru-mieŭ, pan Dumitrașco Stol.», luînd în loc satul Colunești, dobîndit de la Miho Spătarul: «pentru căĉ satul Colunești ne iaste maĭ aproape de casă și maĭ în prilej de toate lucrurile». Și schimbul se face «cu știrea și cu voia socrumieŭ, jupănuluĭ Dumitrașco Stolnic, și a cumnatu-mieŭ Pană Log., și încă maĭ vărtos dumnealor ne-aŭ fost la mijloc tocmealnič, împreună cu dumnealuĭ jupănul Constandin Vel Post.». În adevăr, «Dumitrașco biv Vel Stolnic, Filipescul», semnează în josul zapisuluĭ, împreună cn Postelnicul Cantacuzino, cu «Pană Logft. Filipescul», și cu Vornicul-cel-Mare Dragomir, cu Banul Ghiorma, Vistierul Stroe Leurdeanu, Radu Logofăt, Barbul biv Vel Ban, «Preda Vel Cluč. Brăncovenul», bunicul viitoruluĭ Constantin-Vodă Brîncoveanu, Ioan Catargì, Udrište Năsturel Vel Logofăt și Clucerul Ghinea. Actul e scris de Logofătul cantacuzinesc, autorul cronicii de familie a neamuluĭ, «Stoica Log. Șărbanovicĭ» Ludescu[6]. S'ar crede că, la această dată, Pană să se fi căsătorit cu fiica maĭ mare a Postelniculuĭ, Marica, dar Cantacuzino n'avea încă pe atuncĭ fete de măritat.

[1] Copie în Archiva d-luĭ G. Gr. Cantacuzino.

[2] *Socotelile Brașovuluĭ*, p. 96.

[3] Se dă și data de la Hristos.

[4] V., asupra luĭ, Ilie Nicolescu, în *Noua Revistă Romînă* pe 1901.

[5] Cf. *Socotelile Sibiiuluĭ*, p. 18 n. 1.

[6] Bibl. Ac. Rom., 93/XLIII. Și la 9 Novembre 1643 găsim pe Dumitrașco Vel Stolnic în calitate de martur (Arch. Statuluĭ, *Brîncovenĭ*, XI, 6).

Încă de la 1643 Pană era însă căsătorit, ținând pe o fată a jupănesei Ancăi de la Vălenĭ, care mai avea de gineri pe Radu Fărcășanu și pe Ghinea Brătășanu:

> Adecă eŭ jupan Dumitrașco Filipescul Vel Stol., denpreună cu fiiŭmeŭ Pan[ă] Post., scris-am și mărturisim cu cesta alt nostru zapis, ca să fie de mare credință la mâna fraților noștriĭ Radul Capt. ot Fărcaș, Ghinea Sluj ot Brătășaniĭ, cum să se știe că, dup[ă] moartea cuscră-mea, jupăneseĭ Ancăĭ ot Văleanĭ, soacra dumnealor, avut-am pără și gălceavă păntru partea eĭ de moșăi; deč într'alt chip n'am avut cum fač[e], ca să avem pač[e] uniĭ de către alțiĭ, ce am loatŭ noĭ cu voia noastră, a tuturor, boiarĭ tocmealnič: jupan Radul Vel Log. i jupan Stroe Vel Vist. i jupan Costandin Vel Post., ca să ne împač[e] și să ne tocmească cum vor adevăra dumnealor că va fi mai cu direptul. Într'aceaia dumnealor căutat-aŭ cum aŭ socotit că va fi mai cu dreptate să fim tocmiț; deč aŭ ales dumnealor den moșăil[e] cuscră-mea Ancăĭ, soacra dumnealor, partea den sat den Blădeșt[i] și den Năvrăpeaasa, cătă să va aleage, să fie a fiiu-meŭ Pan[ă] Post., și a nurori-mea Predeĭ, iar cu alte părți de moșăĭ și Țiganĭ și alte ce să va afla, cum s'aŭ tocmit eĭ, noĭ să nu avem nič o treabă, ci să fie pre sama lor, cum aŭ lăsat și cuscră-mea păn aŭ fostŭ vie. Păntru că nič la moartea eĭ n'aŭ lăsat, nič aŭ dat zeastre maĭ denainte; iar apoĭ, dup[ă] moartea dumneaeĭ, Radul Căpt. i Ghinea Sluj. socotit-aŭ ca să nu maĭ avem gălceavă între noĭ și să fim tot o casă: ales-aŭ și aŭ dat aceaste 2 părți de sat, ce scriŭ maĭ sus, fiiu-meŭ luĭ Pan[ă] Post., și nurori-mea Predeĭ. Derept aceaia făcut-am și noĭ acest al nostru zapis la mâna Radu[luĭ] Căpt. i Ghinea Sluj., cum de acum nainte să fim în pač[e] uniĭ de către alțiĭ, noĭ și fičoriĭ noștriĭ în vac, cum ne-aaŭ tocmit acešt[i] boiarĭ ce sânt maĭ sus zășŭ. Și la această tocmeaal[ă] mulți fost-aŭ și alți boiarĭ mărturie, cariĭ nu scriŭ pre nume, și-ș vor pune peceții[e] și iscăliturił[e] mai jos. Și păntru maĭ adevărată credință ne-am pus și noĭ peceții[e] și iscăliturił[e], ca să-s crează. Și am scris eŭ Udrišt[e], fičorul Opreĭ ot Șărineaas[ă], în Tîrgoviș[e], msța Maĭ 3; vlt. 7151. — Două peceți neînțelese. Semnăturile [1].

În 1649, prin actul, al căruĭ resumat urmează, Domnul hotărește procesul pe care-l deschisese, pentru a patra parte din Comarnic, luată de la Ilinca, un Hrizea Comisul, fiul Frusineĭ, sora cunoscuteĭ Ilinca, și al luĭ Nedelco din Bucov.

> Tîrgoviște, 16 Novembre 7158. Mateĭ-Vodă confirmă luĭ Dumitrașco Filipescu biv Vel Stolnic și fiuluĭ Pană Logofătul, «cu fiiĭ lor», a patra

[1] Cartonul I al Doc. episcopuluĭ Ghenadie din Râmnic, la Academia Română.

parte din Comarnic, a Ilincăĭ, căreia-ĭ era «părintească, de la mama eĭ, jupăneasa Maria, fiica luĭ Staico Postelnicul din Bucov, mătușa Stolniculuĭ Dumitrașco Filipescu». În 7144, ea o zălogește Filipeștilor, «cu știrea însă și a sori-săĭ Frusina, și a ginere-său Nedelcu Comisul din Bucov». Se plătesc toțĭ ceĭ 200 de ughĭ. «Pentru că aŭ avut și numiții boerĭ acolo în satul Comarnicul a lor veche și dreaptă moșie, asemenea a patra parte, și cu rumînĭĭ, și peste tot hotarul, și pe din două cu jupăneasa Ilinca... Acum, la anul 7158, după moartea *(sic)* jupănesiĭ Ilinca, nepotul eĭ Hrizea Comisul, fiul luĭ Nedelco Comisul și al jupănesiĭ Frusina, aŭ pornit jalbă pentru această parte de moșie din Comarnic, zicînd cum că luĭ i se cade maĭ mult ca să dea banii, și că luĭ i se cuvine ca să o stăpînească... Am cercetat singur... și am chibzuit... că nu se cade, nicĭ este după legea țerii a întoarce banĭĭ înapoĭ după atîta vreme, pentru că pe atunci tatăl său... era viŭ și mumă-sa... vie, și nu aŭ vrut să dea nicĭ un ban». Deci jumătate din Comarnic va fi a Filipeștilor. Boierĭ: Ghiorma Ban, Dragomir Vor., Radu Log., Stroe Vist., Diicu Spăt., Drăgușin Păh., Radu Com., Constantin Post. Scrie Dumitru Log. [1].

Peste zece zile, Stoica Ludescu, în ființa luĭ Constantin Postelnicul, redactează apoĭ zapisul prin care Ilinca maĭ dă jumătate din ceĭ rămăsese la Comarnic, păstrînd ultima bucată din moșie pentru moștenire, către al doilea bărbat al eĭ, Antonie Postelnicul, saŭ pentru binefacerĭ:

26 Novembre 7158. «Jupăneasa Ilinca, fiica jupănesiĭ Maria, nepoata luĭ Staico Post. din Bucov», dă zapis Filipeștilor, arătînd împrumutul și cedarea. «Iar, cînd aŭ fost maĭ apoĭ..., la anul 7158, iară nepotul mieŭ Hrizea Comisul s'aŭ sculat cu pîră..., și aŭ rămas... de lege... Dar, pentru că eĭ se temeaŭ oare-cum și bănuiaŭ pentru rămășița părții mele ce maĭ era nevîndută din Comarnic, ca nu cumva eŭ să fac vre o meșteșugire și să o vînd la alțiĭ, saŭ să o dăruesc nepoților mieĭ, saŭ să între niscareva străinĭ în această moșie, fiind dumnealor moșnenĭ și dintr'un sînge cu mine, și maĭ fiind fost eŭ căutată și îngrijită de dumnealor la toate neajunsurile mele... Să aibă dumnealor a ținea din a patra parte a mea... pe jumătate..., și cu cealaltă jumătate din moșie asemenea... Iar cealaltă jumătate să am a o ținea eŭ pentru hrana mea, pre cît voiŭ avea viață, și, la moartea mea, de voiŭ voi să o închin pentru sufletul mieŭ, saŭ să o las soțuluĭ mieŭ Antone Postelnicul, să fiŭ volnică. Iar, de voiŭ voi ca să o vînd, să aibă să o cumpere tot dumnealor..., nicĭ nepoților mieĭ, nicĭ ne-

[1] Copie în Archiva d-luĭ G. Gr. Cantacuzino.

poatelor... Marturĭ... dumnealor Constantin Mare-Postelnic și Iordachi Vornic. Scrie Staico Log. din Tîrgoviște [1].

Încă în 1652 «Dumitru Stolnic Filipescu» iscălește supt o hotărîre domnească privitoare la niște lipsurĭ în Vistierie [2]. El muri peste puțină vreme.

Trebuie să adăugim că pe atuncĭ trăia un Vlad Portarul Filipescu, și că verĭ aĭ acestuia eraŭ fiiĭ luĭ Mihăilă din Bălțațĭ: Lazăr, Stroe, Neagoe și Oprea, boierinașĭ de țară, ce aŭ trăit fără sgomot, lăsînd moșia unor rude cu o viață ceva maĭ răsunătoare [3]. Vlad trăia în 1638, și-șĭ avea sălașul la Măgureniĭ din Prahova. Murind, el nu lasă alțĭ urmașĭ decît o fată, Ilina, care se mărită cu un anume Libăr saŭ Labăr, și avu cu dînsul un fiŭ: Toader Libăr.

«Unchiŭ» numește pe bătrînul Vlad un alt Vlad Filipescu, ce se întîmpină la 1712, și numește «vară» pe fata Portaruluĭ omonim. Acest «Vlad Logofătul ot Filipeștĭ» era fiul unuĭ Cătăniță, tot Portar [4]. El lăsă un fiŭ, Constantin, ce era Logofăt de taină în 1715 [5]. De aicĭ se maĭ vede că maĭ fusese un Vlad, și fratele săŭ Radu, și că amîndoĭ aceștia eraŭ fiiĭ luĭ «Drăghicĭ cel bătrîn», frate al luĭ Vlad Portarul și verĭ aĭ luĭ Vlad Logofătul.

În ce legătură anume se aflaŭ aceștialalțĭ Filipeștĭ, din Măgurenĭ, cari vegetară în obscuritate, cu ceĭ cunoscuțĭ și însemnațĭ, nu se poate hotărî. Constantin Căpitanul vorbește la 1688 [6] de un «unchiŭ Vlad» și de un văr, Pană, dar se pare că nu e Logofătul din vremea luĭ Brîncoveanu.

Fiul luĭ Dumitrașco, întăiul Pană, ajunge întăiŭ Mare-Stolnic, și merge la Țarigrad pentru Domnia luĭ Constantin-Vodă, în 1654. Mare-Păharnic, tot în 1654, apoĭ, cu întrerupere, Mare-Spătar în

[1] *Ibid.*

[2] *Magazinul istoric*, I, p. 129.

[3] *Documentele Cantacuzinilor*, p. 155, nº LXVIII.

[4] *Ibid.*

[5] *Ibid.* pp. 175-6, V. nº LXXV.

[6] Vezĭ maĭ departe, p. XIX.

1655 [1], anul măceluluĭ boierilor, sosiriĭ pedepsitoruluĭ «Craiŭ» unguresc și nimicirii Seimenilor, — în timpul de luptă, la Șoplea, el se găsia în fruntea oștilor domnești, peste care rămase și după biruință [2].

Tot în acest an 1655, Pană cumpără de la un Căpitan din Gherghița muntele Floreiul, care rămase mult timp în stăpînirea urmașilor luĭ.

> Un zapis al luĭ Dumitrașcu Căpitanul, care era la Gherghița, din anul 7164, Sept. 10, prin care vinde luĭ Pană, Mare-Spătar, un munte anume Floreiul . . . , cu mărturiĭ: Gheorghe Băleanu Mare-Vornic, Stroie Mare-Logofăt, Radu Mare-Comis, Bunea biv Vel Vistier, Radu Mare-Stolnic, Pîrvu Mare-Vistier, Stefan Fărcășanu Mare-Vistier, Stanciu Jitrea martur (!), Danciu Părăianu Mare-Postelnic, Neagoe Căplescu Căpitanul, Vlad Logofăt [3].

In Decembre 1657, Domnul scutește pe sătenii din Dragoslavele de rumînie față de maĭ mulțĭ boierĭ, între cari cumnațiĭ Pană Spătarul și Banul Chirca:

> Constantin Șerban dă «satuluĭ Dragoslavel[e] de la scal[a] ot Mușcel, unde iaste chiaia, și tuturor săteanilor, de la mare păn la mic»: li se dă tot satul. E în hotar cu Stoenești și «Vrăhul luĭ Leaotă . . ., de se hot[ă]rașt[e] cu hotarul Țărăĭ Ungurești și cu Rucăreaniĭ». Un munte-l cumpărase de la sătenii din Albești. «Și să fie în pač[e] și slob[o]zĭ Dragoslăveaniĭ de rum[ă]nie, eĭ și feč[o]riĭ lor, de cătră jupăn Pano Filipescul Vel Spăt. i Chirca Banul, și de cătră feč[io]riĭ lu Negoiță Log., anum[e] Ventil[ă] Log. i Dumitrașco, și de cătră feč[iorii] lu Drăghič Sluj.: Papa Čauș, Ventilă Post., Mihaĭ Spăt. și alalțĭ frațĭ, nepoțiĭ lu Ventil[ă] Vornic, și de cătră Drăgoiŭ Căpt., ginerel[e] luĭ Teod[o]sie Ban[u]l». Fusese proces la Mateĭ-Vodă între sătenĭ și părinții boierilor. Eĭ aduc 12 «megiașș» de jură; eraŭ să aducă ceĭlalțĭ *preste leage* 24, dar «răposatul Mateĭ-Vod[ă] aŭ întrat la mijloc singur, decăt să maĭ poarte părinții cestor boiarĭ leğ[e] și gălčavă, maĭ bine să fie o tocmeală și o răscumpărătoare cu banĭ; pentru că și Dragoslăveaniĭ, fiind un sat de marginea țărăĭ, la hotar, și poart[ă] atătea greutățĭ și slujbe împărățeșt[ĭ], și crăeșt[ĭ], și domneșt[ĭ], cu solĭ, cu ol[ă]cării, și

[1] Și chiar la 17 Decembre 7163, = 1654. Bibl. Ac. Rom., 18/XLIV.

[2] Cf. *Studiĭ și doc.*, IV, p. CCXLVIII și nº 1; p. 268; V, p. 121, nº 19; p. 184, nº 34.

[3] Resumat în Archiva d-luĭ G. Gr. Cantacuzino.

cu toate treabel[e] ce iaste porunca Domnii și a țărăi». Boierii capătă 3.000 de galbeni în Divan. După șeĭsprezece anĭ, «dup[ă] moartea acelor boiarĭ, coc[o]niĭ lor, ce scriŭ maĭ sus», oferă a aduce ceĭ 24, dar văd blestemul. Totuși li se maĭ daŭ 300 de galbenĭ. Gheorghie Băleanul Vel Vornic, Stroe Leurdeanul Vel Logofăt, Prăvul Vistier, Radul Stolnicul, Radul Com., Radul Păh., Neagoe Post. Scrie Dumitru Log. Boldiciŭ. Tîrgoviște, 22 Decembre 7166 [1].

Pe același timp, Pană va fi făcut cu cumnatul săŭ Drăghicĭ Cantacuzino cumpărătura de moșie în Zorești din județul Buzăului, de la Grăjdana, văduva luĭ Buzinca, precum și cea din Cornățenĭ și Rădulești [2].

Cînd Turcii porniră să sfărîme Domnia necumpănituluĭ Constantin Basarab, căruia Pană, ce era acum soțul Maricăĭ Cantacuzino, îĭ era totuși nepot după nevasta-ĭ, — el n'avu îndrăzneala ce trebuia pentru a da o luptă. Grecul ex-turc, ce veni în loc, Mihaĭ-Vodă contrafăcutul, saŭ Mihnea al III-lea, cum i se zice de obiceiŭ, nu-ĭ dădu nicĭ o dregătorie, și făcu numaĭ de formă Mare-Logofăt pe socrul luĭ Pană Cantacuzino [3]. Domnul bănui uneltirĭ din partea acestor două rude ale predecesoruluĭ săŭ, și căută să-ĭ prindă la moșie, unde-și căutaŭ de recoltă, în August 1655. Amîndoĭ putură fugi în Ardeal, și acolo-l găsim pe Filipescu în April 1659 încă, luptînd pentru causa luĭ Constantin-Vodă [4].

Pană se întoarse, de sigur, supt Ghiculeștĭ, cari-l făcură Vistier întîiŭ [5], apoĭ Logofăt. Data morțiĭ luĭ n'o cunoaștem nicĭ pe aproape măcar [6].

O fată a luĭ, Maria, a luat pe Barbu Milescu Banul [7]. Iar

[1] Pergament. Bibl. Ac. Rom., 44/XLIV.

[2] *Documentele Cantacuzinilor*, pp. 28-9; pp. 63-4, nº XXVI.

[3] Cf. *Studiĭ și doc.*, V, pp. 185-6 și *Despre Cantacuzinĭ*.

[4] *Studiĭ și doc.*, IV, p. 57, nº LIII.

[5] La 13 Mart 1660: «Pană Filipescul Vel Vistier». Tot așa la 16 Augustus următor; Bibl. Ac. Rom., doc. 54/XLIV și 58/XLIV.

[6] *Studiĭ și doc.*, V, p. 122.

[7] Iorga, *Cronicĭ muntene*, p. 41. Cf. hrisovul luĭ Constantin Brîncoveanu pentru Hurez (copie în mssle. Academieĭ): «De la Barbul Banul Milescul ... aŭ cumpărat jupăneasa Stana ..., de la jupăneasa Mariia Băneasa, care o aŭ ținut Barbul Banul Milescu, și de la cocoanele eĭ, Stanca și Marica, featele Banuluĭ Barbul Milescul» (satul «Baĭa de her»).

fiĭ a avut doĭ: pe Constantin Căpitanul și pe Mateĭ Stolnicul, care era frate maĭ mare. Iată ce se poate spune noŭ cu privire la eĭ.

Amîndoĭ fiiĭ apar lîngă mama lor, Marica, în 1666, cînd ea face cumpărăturĭ la Păpenĭ, în Ialomița:

> 10 Maiŭ 7174. «Nepoți Papeĭ din Păpenĭ, împreună, anume Colțea i Papa i Simon», vînd «jupănesiĭ Maricăĭ biv Spătăreas[ă] și coconilor, anume Mateiŭ Spătar și luĭ Costandin», 100 de stînjenĭ la Păpenĭ, cu 15 ughĭ. Scrie «dasc. Oancea».
>
> 30 Septembre 7175. «Radul snă Radu Logf. Dudescu» vinde «dum[nea]eĭ jupănesiĭ Maricăĭ a răposa:[u]luĭ Pană Spătar Filipescul și coconilor dumneaeĭ, Matei și Costandin», 300 de stînjenĭ la Păpenĭ, în Ialomița. Marturĭ: Barbul Fărcășanu, Mihaĭ Cantacuzinò, Mateiŭ Cantacuzinò, Stoica Dedul Logf [1].

Cariera boierească a luĭ Constantin începe — știm și de aiurea — încă supt predecesoriĭ luĭ Șerban Cantacuzino: la 13 Ianuar 1680, el era numaĭ vtori Postelnic, și iscălia ca martur supt un document, cu frumoasa luĭ scrisoare ceteață și îngrijită [2]. Fratele săŭ nu se afla pe acest timp în țară: plecat, împreună cu unul din unchiĭ săĭ, Iordachi Cantacuzino, la 1675, cînd Duca-Vodă hotărî închiderea și nimicirea partideĭ cantacuzinești, el se însură acolo cu Safta, fata luĭ Chiriac Sturdza. Din această căsătorie, el avu treĭ fete: una, Maria, luă pe Iordachi Caramanlîul, rudă cu Postelnicul luĭ Brîncoveanu; alte două, Voichița saŭ Aniță [3], pe Radu Clucerul, pe Tudor Știrbeĭ al luĭ Cernica și pe Pantazì Medelnicerul; iar a patra, Păuna, fu măritată de Nicolae Mavrocordat cu Ioniță, fiul vestituluĭ Iordachi Ruset [4]. La 1693, el se afla încă în Moldova, dar în 1697 scria Brașovenilor din Bucureștĭ [5].

[1] Condica mănăstiriĭ Slobozia luĭ Ienachi, la Arch. Statuluĭ (mi-a fost semnalată de d. Tuducescu), fol. 245-5 V°.

[2] *Studiĭ și doc.*, V, p. 188. Cf. *Cronicile muntenz*, p. 40 și urm.

[3] Ieaŭ numele din genealogia comunicată de d. Tuducescu, care întrebuințează și un document din 1733, în posesiunea d-neĭ Wartha, din Bucureștĭ.

[4] Cf. Radu Popescu, în *Magazin*, IV, p. 129; *Studiĭ și doc.*, V, pp. 108-9, n° 138; *Ist. lit. rom.*, II, p. 620 n. 1; Neculce, p. 226.

[5] Sturdza, în *An. Ac. Rom.*, VIII; Bibl. Ac. Rom., doc. XXI/214.

Pornit din țară ca fost al doilea Postelnic, el se înnălță apoĭ la Agie [1], și până la Stolnicia cea Mare, în care se afla și la 8 Iunie 1694 [2].

La 15 Maiŭ 1687, încă tot supt Șerban-Vodă, Constantin Filipescu era acum Căpitan [3], și el se iscălia încă din 1685-6 fost Mare-Căpitan:

> 26 Februar 7193. «Vasilie Post. [fiul luĭ Vasilie Stol.] Cămpineanul» dă «dumnealuĭ Mateiŭ biv Vel Agă și frateluĭ dum[nea]luĭ, Costandin biv Vel Căp[ı]tan, Filipeștiĭ», 150 st. la Păpenĭ, *trebuindu-ĭ banĭ pentru păsul său*. Scrie «Pascul Logft.». Marturĭ: «Dumitrașco sin Colțiĭ Clucer» [4].
>
> 7 Ianuar 7194. Sima și frațiĭ luĭ, Pavel, Moș și Radul, din Frățileștĭ dau luĭ «jupăn Costandin Filipescul Căpitanul», 50 de stînjenĭ la Bădenĭ, în Ialomița, cu 33 de banĭ fiecare. Scrie «eŭ Radul diiacu ot Tămbureștĭ».
>
> 26 Mart 7194. «Jupăneasa Nastea a jupănuluĭ Lucăĭ ot varoș Flocĭ», cu fiiĭ, Caraman și Moisi, vînd aceluiașĭ, la Bădenĭ și Frățileștĭ, 60 st. Sima ot Frățileștĭ martur.
>
> 12 Octombre 7196. «Stoica fecĭorul luĭ Dan Pungoiul», cu fiiĭ, din Bădenĭ-Frățileștĭ, vînd aceluiașĭ 40 st. în Bădenĭ. Marturĭ: «Radu Spăt. Doicesc[u], Papa ot Berleștĭ [5]».

Se însurase cu fiica luĭ Radu Comisul Mihalcea saŭ Mihălcescu, dintre Cîndeștĭ: acesta era un boier de însemnătate, care călătorise în Ardeal ca Trimis domnesc, la 1638 [6] și făcuse parte din Divan alăturĭ cu Dumitrașco Stolnicul încă, rămîind Comis de la 1642 cel puțin până la 1654, în cursul Domnieĭ luĭ Mateĭ-Vodă și a nepotuluĭ săŭ [7]. Radu Mihalcea,

[1] La Arch. Statuluĭ, *Bradu*, XX, 14, se află actul prin care se face o vînzare la Plășcoĭ, de față cu «Mateĭ Filipescul biv Vel Ag[ă]», în Buzăŭ, «la Scaunul domnesc, în mijlocul tîrguluĭ în Buzăŭ» (scrie și un «diiacon ot episcupie ot Buzăŭ»).

[2] Bibl. Ac. Rom., cartoanele Ghenadie al Rîmniculuĭ.

[3] Cf. *Cronicile muntene*, p. 41.

[4] Arch. Statuluĭ Slobozia luĭ Ienachi, fol. 246 V°-7.

[5] *Ibid.*, pp. 270-70 V°.

[6] *Soc. Brașovuluĭ*, p. 85.

[7] V. documentele din 27 Maiŭ 7150, în Colecția d-luĭ Gr. P. Olănescu și *Studiĭ și doc.*, V, p. 184, n° 34. În pachetul XXIX al mănăstiriĭ Bradu, la Arch. Statuluĭ, se păstrează o sumă de acte de proprietățĭ ale acestuĭ Radul Vel Comis, «fiul luĭ Mihalcea Vor. de la Pătărlagĭ».

omorît de Mihnea al III-lea împreună cu frații săĭ [1], lăsase, murind, maĭ multe «cocoane micĭ», a căror avere se risipi. Cînd una din ele, Rada, ajunse ceva maĭ mare, ea deveni soția Căpitanuluĭ nostru.

O întîmplare cu totul rară ni-a păstrat de pe timpul petiriĭ luĭ Constantin un act scris întreg de mîna luĭ, pentru viitoarea soacră Arghira Mihălceasa, o Greacă, după cît se pare, căreia îĭ ajută cu meșterul săŭ condeiŭ, izvoditor de mărunte și elegante slove, a pomeni la o mănăstire vecină pe o altă fată, ce-ĭ murise, Neacșa. Supt acest zapis, care e de toată frumusețа, întipărit de o distincție deosebită, în artistica-ĭ caligrafie de cărturar, jupăneasa Arghira aruncă stîngaciŭ literele grecești ale numeluĭ eĭ, Rada, jupanița, care vrăjise pe logofătul-căpitan, încearcă o iscălitură fină, dar nedibace, din vina condeiuluĭ saŭ a luĭ «Costandin Căpitanul Filipescul Magureanul», care mlădie maĭ jos liniile meșteșugiteĭ luĭ iscălituriĭ:

> Adec[ă] eŭ jupăneasea Arghira a răposatuluĭ Raduluĭ Vorneculuĭ Mihălcescul dat-am scrisoarea mea la mănа părinteluĭ Danil igumenul de la mănăstirea noastră Bradul, cum să-s știe, că la petrecania fie-mea Neacșăĭ lăsat-aŭ cu sufletul eĭ să-s dea mănăstiriĭ o moșie și Țiganiĭ pentru sufletul eĭ, ca să pomenească. Decĭ eŭ am socotit și am ales den moșiil[e] eĭ, ce i-aŭ fost partea eĭ, de am dat o moșie ce să chiamă Gugeștiĭ, care aŭ fost cumpărat[ă] de soțul mieŭ Radul Vornecul Mihălcescul, și i-am dat tot[ă] moșiа, precum scriŭ zapisel[e] de cumpărătoarea, însă stănjănĭ 1175; și i-am dat și zapisil[e] aceal[e] de cumpărătorea la mănа părinteluĭ Daniil igumenul, ca să fie călugărilor cățĭ vor fi lăcuitorĭ într'ačastă sfântă mănăstir[e], de hrană, și fie-mea Neacșăĭ de poman[ă]; și i-am dat Țiganiĭ, anume pe Necula Țiganul ot Pătărlagiĭ și cu Țiganca luĭ Chirana și cun *(sic)* un fičoral luĭ, Radul, și cu o fată a luĭ, anume Nedelea, ca să fie iar sfânteĭ mănăstirĭ de slujbă, și fie-mea Neacșăĭ de poman[ă], pentru că așa aŭ lăsat la mortea eĭ, să-s dea, și am dat și un toc de tipsiĭ de cositorĭ, ca să fie de treaba mănăstiriĭ. Iar și părinții car[i] s'ar afla lăcuitorĭ la ačastă sfântă mănăstir[e], să poarte grij[ă] să o pomenească în tot ceasul, și fáclie de la cap să nu-ĭ lipsască, — că pentru aceaia li s'aŭ dat moșie forte bun[ă] de hrană. Decĭ pentru credința am pusu maĭ jos pecetea, ca să-s crează; și ș'aŭ pus numel[e] maĭ jos și Rada, fie-mea, sora răposateĭ Neacșăĭ; și alțiĭ

[1] Cronicile țeriĭ. Era Vornic la moarte, în 1659.

car[i] s'aŭ întâmplat aicĭ, aŭ pusu-ș iscăliturił[e] pentru mărturie. Ș̆ă am scris eŭ, Costandin Filipescul, cu zisa dumneaeĭ. Pis Sept. 15 d., lt 7192.

'Αργίρα. † Rada soru-sa.

Costandin Căpt.
Filipescul Măg.
Az Neguiță mart. [1].

După puțină vreme se făcu căsătoria, și Constantin izbuti, în Maiŭ 1687, să-șĭ hotărească și moșia de zestre, Tămburești:

[Șerban-Vodă; titlu pompos slavon] cinstituluĭ boiariuluĭ Domnieĭ Meale Costandinŭ Căpitanulŭ Filipesculŭ și fiilorŭ luĭ, căți D[u]mn[e]zeŭ îĭ va dărui, ca să-ĭ fie luĭ moșia ce să chiiamă Tămburești ot sud Ial[o]miță, de preste totu hotarulŭ, cu cămpulŭ și cu balta și cu totu venitulŭ, de în hotaru până în hotaru. Pentru că ačastă moșie iaste a boiariuluĭ Domnieĭ Meale ce scrie maĭ susu, de zeastre de la răposatulŭ Radul Comisul Mihălcescul, carea o aŭ și hotărâtu încă de în zilele răposatuluĭ Mateĭ-Vodă pre den susŭ cu moșiia mănăstiriĭ Dealuluĭ, ce să chiamă Brănceaniĭ și Jegăliia, și pre deîn jos cu Dudeștiĭ, precum scrie și hrisovulŭ Domnieĭ Mial[e]. Iară, petrecându-se Radulu Comisulŭ Mihălcesculŭ, fostu-i-aŭ rămas cocoane micĭ, și n'aŭ avut cine căuta de ačastă moșie, ce aŭ rămasŭ părăsitĭ, și aŭ stricatu uniĭ ș'alțiĭ pietrile și seamnile hotaruluĭ, pre den susŭ, de cătră moșiia mănăstiriĭ Dealuluĭ, ș'aŭ fostŭ întratu și ispravniciĭ cariĭ aŭ fostu aĭ mănăstiriĭ, de aŭ fostŭ luîndŭ dijma și venitulŭ eĭ, până în vreame ce aŭ luatu boiariul Domnii Meale Costandinŭ Căpitanulŭ Filipesculu pre jupăneasa Rada, fata răposatului Raduluĭ Com. Mihălcesculŭ. Decĭ, văzându-o el ačastă moșie împresuratĭ, și stricate pietrile și seamnele hotaruluĭ, n'aŭ pututu îngădui, nicĭ aŭ suferit ačasta; ce aŭ venitu naintea Domnieĭ Meale cu părintele egumen Ghenadie de la mănăstirea Dealulŭ, de aŭ luatu dennaintea Domnii Meale și a boiarilor Domnieĭ Meale hotarnicĭ 12 boiarĭ pre răvașe domnești, fiindŭ ispravnicŭ sluga Domnieĭ Meale Bratulu vt Portar, și aŭ mersŭ cu toțiĭ la acea moșie, și, întâiŭ, aŭ cititu răvașele domn[e]ștĭ și hrisovulŭ răposatuluĭ Mateĭ-Vodă, ca să vază pre unde-ĭ direptează și-ĭ mănă seamnele aceluĭ hotaru al Tămbureștilor, care mearge pre lângă hotarulŭ mănăstiriĭ; ș'aŭ cititŭ și hrisoavele mănăstiriĭ: hrisovulŭ Raduluĭ-Vodă și alŭ luĭ Alexandru-Vodă snă Raduluĭ-Vodă, ca să știe pre unde mergŭ seamnele și hotarulŭ moșieĭ mănăstiriĭ, să nu se zmintească eĭ de undeva. Și, așa, aŭ mersŭ aceĭ boiarĭ la hotarulŭ Tămbureștilorŭ, de aŭ luatŭ întâiŭ de lângă baltă, de în piatra acea mare carea iaste lângă hotarulŭ

[1] Arch. Statuluĭ, *Bradu*, XX, 21.

moșieĭ mănăstiriĭ Dealuluĭ, și aŭ mersŭ totu de în piatră în piatră, până tocma în piatra cea cu ochiŭ în mijlocŭ, la Odaia luĭ Palazŭ; iară de acolò nainte, pre în mijloculŭ cămpuluĭ, până în capul moșieĭ Tămbureștilorŭ, unde să lovescŭ în capete cu moșiia Berileștilorŭ și a Pisculeștilorŭ, care moșiĭ vinu de spre Ial[o]miță, — n'aŭ maĭ pututŭ găsi aicĭ boiari nicĭ o piatră, saŭ măcarŭ alte seamne, ce aŭ totu mersŭ dreptŭ, om de om, asupra moșieĭ Berileștilorŭ și a Pisculeștilorŭ, până în capulŭ moșieĭ Tămbureștiĭ, cum scrie hrisovulŭ răposatuluĭ Mateiŭ-Vodă. Și, vrăndŭ aceĭ boiarĭ hotarnicĭ ca să pue pietrile pre acolò, iarĭ egumenul Ghenadie de la mănăstirea Dealulŭ, văzăndŭ că nu se maĭ află pietri de în piatra cea cu ochiŭ spre Ial[o]miță, până unde să tălnească Tămbureștiĭ în capete cu Berileștiĭ și Pisculeștiĭ; zicea că nu mearge hotarulŭ pre-acolò, vrăndŭ să maĭ împresoare de în moșiia boiariuluĭ Domnieĭ Meale ce scrie maĭ susŭ.

Într'aceaia, văzăndŭ aceștĭ 12 boiarĭ hotarnicĭ pricea și netocmirea acăsta, aŭ scrisŭ D[o]mnieĭ Meale carte, cu sluga D[o]mnieĭ Meale Bratulŭ vt. Post., într'acesta chipŭ, pentru cĭ eĭ, după cum aŭ aflatŭ cu sufletele lorŭ și după cum scrie hrisovulŭ răposatuluĭ Mateiŭ-Vodă seamnele și hotarăle Tămbureștilorŭ, aŭ urmat, iară numaĭ, neaflăndu-se aceale 2 seamne, Valea Găvoiĭ și Valea Cuptoriĭ, fiind price pentr'acealea, n'aŭ îndrăznitŭ eĭ a pune pietri și hotarŭ. Și aŭ venitŭ de față și Costandin Căpt. Filipescul cu părintele egumenulŭ Ghenadie, naintea Domnieĭ Meale, și amŭ pus D[o]mniia Mea de aŭ cetitu hrisovulŭ răposatuluĭ Mateiŭ-Vodă, totu bine și pre amăruntŭ, spuindŭ seamnele hotaruluĭ Tămbureștilor totŭ anume, în lungul moșieĭ, căriia îĭ scrie că-ĭ mearge în lungŭ de să loveaște în capete cu Berileștiĭ i Pisculeștiĭ, și hrisoavele mănăstiriĭ: întâiŭ hrisovulŭ Radului-Vodă și hrisovul luĭ Alexandru-Vodă snă Radulŭ-Vodă; întru care scriia toate seamnele ceale neștiute, fiindŭ scrise în hrisoave; și se-aŭ dreptatu și hotarulŭ mănăstiriĭ și al boiariuluĭ D[o]mnieĭ Meale, de nu lipsește moșie nicĭ unuia, nicĭ altuia. Și așa bine am adevăratŭ D[o]mniia Mea, împreună cu tot Divanulŭ Domnieĭ Meale, cum aŭ umblat bine și cu dreptate aceĭ 12 boiari hotarnicĭ totŭ pre seamnele și hotarăle ceale bătrâne, după cum le-aŭ scrisu și hrisovulŭ lu Mateiŭ-Vodă răposatulŭ, iară n'aŭ întratu nimicŭ în seamnele și hotarulŭ mănăstiriĭ, ce numaĭ aŭ fostu umblându părintele egumenulŭ Ghenadie pre poveștile a unorŭ oameni fără de lucru, careĭ aŭ fostu și ispravnicĭ moșieĭ Dealuluĭ, ș'aŭ fostu mâncându și venitulŭ aceștiĭ moșiĭ a boiariuluĭ D[o]mnieĭ Meale Costandinu Căpt. Filipescul. Într'aceia Domniia Mea amŭ trimisŭ pre sluga Domnieĭ Meale Bratulŭ vt. Port. la aceĭ 12 boiarĭ, de i-aŭ strânsŭ a do-ara, și aŭ mersŭ atunce de iznoavă acolò la acea moșie Tămbureștiĭ, fiindŭ acolò de față și părintele egumenul Ghenadie, și Drăghiciu Log., ispravnicul boiariuluĭ D[o]mnieĭ Meale ce să numeiaște maĭ susu; și așa se-aŭ dusŭ la piatra cea cu ochiŭ, puindŭ de acolò pietri pre unde aŭ fostŭ maĭ nainte și acumŭ lipsescŭ; precum aŭ adevărat cu

sufletele lor, aŭ pusŭ totul pren petrele ceale de'ntăiŭ, păr ă în capulŭ moșieĭ Tămburești lor, unde să întâlnescŭ în capete cu moșiia Berileștilor și a Pisculeștilorŭ ; aŭ pusŭ 7 pietri totu înfierate în fierul boiarului Domnieĭ Meale, și așa aŭ hotărât, și aŭ înpietrit aceștĭ 12 boiarĭ hotarnicĭ ăcastă moșie Tămburești ĭ ; și i-aŭ făcut boiariului Domnicĭ Meale, luĭ Costandin Căpt. Filipescul și carte de alesŭ și de hotărnicie, precumŭ aŭ aflatŭ cu dreptate cu sufletele lor, și după cum aŭ scris și hrisovulŭ răposatuluĭ Mateiŭ-Vodă, — precum am văzut Domniia Mea și cartea de hotărnicie. Dreptu aceaia și Domniia Mea încă am făcut acestu hrisovŭ al Domnieĭ Meale boiariuluĭ D[o]mnieĭ Meale luĭ Costandin Căpt. Filipescul, să-ĭ fie de întărire ca să o stăpănească și să o moștenească ăcastă moșie Tămburești ĭ cu totu hotarul, cu cămpulŭ și cu balta și cu tot venitulu, de în hotaru până în hotarŭ, cu bună pace, elŭ și fečorilĭ luĭ, nepoțiĭ, strenepoțiĭ și totu neamulŭ luĭ, în veacŭ. Ini ot cogojdo nepocolea bih poveleniiu gsdmi. Seje isvedeatele postavih gspdtvmi Radulŭ Năsturel Velichi Ban, — Vel Vornic, Costandinŭ Brăncoveanul Vel Log., Iordachie Cantacuzinò Vel Spăt., Cărstea Vel Vist., Alexandru Vel Cluč., Barbul Urdăreanul Velichii Păharnic, Cărstea Vel Postelnic, Diculu Velicăi Stolnicu, Șerbanu Velichii Comisŭ. Pis Bunea vt. Log. I ispisah az Radul Șuț., snă Gherghe Șufariul ot grada Tărgoviș t[e] ; msța Maiŭ dni 15, tecenie leatom ot săzdaniia mira 7195.

Io Șerban Voevod.

Costandin Brăncoveanul v[l] Logt. proč. — Monogramă ; pecete ruptă[1].

În 1688, cu două lunĭ înnainte de moartea luĭ Șerban-Vodă, unchiul de care era să scrie cu atîta ură Constantin Căpitanul, dăruiește vărului săŭ Pană, fiul luĭ Vlad, ocina ce avea în Cepturile, din județul Secuienilor :

Datoriŭ iaste fiește cine a căuta și a ajutora pre ceĭ neputincĭoșĭ, că atunce să va chiema plinitor poruncilor dumnezeeștĭ. Cu căt maĭ mult să cuvine a căuta și a ajutora fiecine pre aĭ neamuluĭ săŭ. Dereptu aceaia și eŭ, dentru inima mea socotindu a căuta și a ajutora pre vărul mieŭ Paană, după dereaptă slujba luĭ ce ne slujaște și să află pre lăngă noĭ pururea, dăruitu-l-am și eŭ cu o parte de moșie ot Cepturile ot sud Saac ; care moșie iaste și mie de cumpărătoare de la unchiul nostru Vladu, însă a treia parte de moșie dentr'acest hotar, — după cum scrie zapisul unchiu-nostru, și o am dăruit ăcastă moșie ca să-ĭ fie de hrană și de ajutoriul casiĭ luĭ, și noao de pomenire. Derept aceaia am dat acest zapis al mieŭ la măna luĭ ca să-ĭ fie moșie ohabnică în veacĭ, luĭ și fečorilor cariĭ ĭĭ va da Dumnezeŭ. Și pentru maĭ adevărată credință miam pus peceatea și iscălitura, ca-s să să creaază ; fiindu mărturiĭ și mulțĭ

[1] Bibl. Ac. Rom. Fototipia anexată la acest volum.

boiarĭ, carii vor iscăli maĭ jos. Și am scris eŭ Costandin snă Mihaĭ Log. Conțescul, cu învățătura dumnealuĭ Costandin Căp. Filipescul, în Bucureștĭ; Avgust 11 dni, l^t 7196. Costandin Căpt. Filipescul [pecetea cu K. Φ.]. Iordache Cantacuzinò Vel Spăt. mărturie. Cărstea Vel Vistiar mărt[u]rie. Barbul Urd[ă]reanul Vel Păh. mărt. Dumitrașco Vel Pit. mărt. Poenariul. Costandin Băl[ă]ceanul Vel Ag[ă] mărt. Șărban Vel Comis mărturie. Bunea v^t Logt. mărturie. Gligorie Băleanul mărt[u]rie. Șerban Cantacuzino mărturie. Mihaĭ vt. Post. Cor[beanul] mărt. Costandin Vistiar mărturie. Șărban Logft. mărturie. Barbul Brăt. văt. za aproz mărturie. Radul Logît. P^cu [Popescu] mărturie. Ghinea Logft. mărturie. Gheorghie P[o]s[telni]c, mărturie [1].

În 1691, el și soția luĭ, Rada, înalță în satul Măteștĭ din Buzăŭ, veche stăpînire a Cîndeștilor, în fața caselor luĭ astăzĭ în ruină, o biserică, pe care se cetește încă această inscripție, împodobită, sus, cu stema ctitoruluĭ: vulturul și doĭ leĭ, avînd de-asupra coroana cu crucea și pe laturĭ literele K. M. Φ. K. [Constantin Mărgineanu Filipescul]:

Ačastă sfântă și d[um]nezeiască bisearică cu ajutoriul Tatăluĭ și al Fiuluĭ și al Sf[ăn]tuluĭ Duh, sf[ăn]ta Troiță nedespărțită, unul D[um]nezeŭ, și cu ajutorul d[um]n[e]zăeștilor și în chipu cu Apostoliĭ, sf[i]nțiĭ mariĭ împărațĭ: Costandin i Elena, a cărora iaste hramul, den temelie și până în sfârșit făcutu-s'aŭ cu cheltuiala a cinstiților și de D[um]n[e]zeŭ iubitorĭ creștinĭ și de neam bun și ales: dumnealuĭ jupăn Costandin biv Vel Căp. Mărgineanu Filipescul, fiiul luĭ Pană Spătr. M[ărgineanu] F[ilipescu], și a jupăneasi dumnealuĭ Radeĭ, fica Raduluĭ Com. Mihălcescul, în zil[e]l[e] slăvituluĭ D. Io Costandin Basarab V[oe]v[od], întru veacĭnica pomenire; leat 7200, Sept. 25. [V. Iorgulescu, în *Literatură și artă romînă* pe 1900; și facsimilele anexat].

Cronicarul e zugrăvit în lăuntru lîngă Rada și avînd cu dînșiĭ și pe fiul cel mare, numit Șerban [2], poate cu un gînd la Domnul supt care Constantin fusese necontenit în favoare.

Tot în 1691 Constantin face un număr de cumpărăturĭ la Păpenĭ, unde, încă de pe timpul de epitropie al mameĭ lor, îșĭ aveaŭ moșie amîndoĭ frațiĭ:

[1] Arch. Statuluĭ, *Cotrocenĭ*, XXXVII, 58.

[2] El e acel Șerban, care, la 4 Maiŭ 7201 (1693), era un tînăr în stare să-șĭ puie o frumoasă iscălitură grecească pe un zapis: anume zapisul prin care «Vasile Abagiul» face o vînzare, în ființa și a luĭ «az Avraam sin popa Frățil[ă] *ot Măteștĭ*» (Arch. Statuluĭ, *Bradu*, XXIX, 2). Asupra actelor de la *Brad* mi-a fost atras atenția prin notele d-luĭ Tuducescu.

11 Maiŭ 7199. Popa Radu vinde «Căpitanuluĭ Costandin Filipesc[u]» 12 st. la Păpenĭ.

28 Septembre 7200. «Colțea ot Păpenĭ» vinde aceluiașĭ 10 st. acolo. Semnează și «Pătru părc. ot Tămbureștĭ».

5 Decembre 7201. Domnul la 12 boierĭ pentru a hotărî luĭ «Mateĭ Stolnic i brat ego Costandin Căpt. Filipeștiĭ», moșia Păpenĭ[1].

În anul următor, la 2 Decembre 1692, el face o altă danie, către mănăstirea Iviruluĭ, închinîndu-ĭ moșia sa Rătunda din Ilfov, după ce înnapoiește egumenuluĭ de la Radu-Vodă baniĭ cu cari i-o vînduse. La această dată Constantin era fost Căpitan și-șĭ căuta numaĭ de afacerile sale la moșiĭ:

Costandin Căpitanul Filipescul dat-am scrisoarea mea sf[in]tiĭ și dumnezeeștiĭ mănăstirĭ Iverul de la Sf[ăn]tul Munte, ce-s chiamă Sf. Gora, unde iaste hramul —, cum să-s știe că, cumpărând o moșie, ce-s chiaamă Rătunda, care iaste pă apa ce-ĭ zice Colceacul ot sud Elh., derept t[1] —, deč părintele Parthenie de la S[făn]ta Troiță, ce-s chiaamă mănăstirea Raduluĭ-Vod[ă], de aicĭ den Bucureștĭ, care iaste închinată acolo, la sf[ăn]ta mănăstire ce scrie maĭ sus, m'aŭ pohtit ca-s o vănzu Sf[i]nții Sale ačastă moșie drept acel preț ce iaste maĭ sus zis, și mi-aŭ dat toț baniĭ. Apoĭ eŭ m'am socotit și am dat Sf[i]nții Sal[e] iar baniĭ înnapoĭ pă deplin, și am dăruit ačastă moșie sf[in]teĭ și dumnezeeștiĭ măn[ă]stirĭ, ce iaste maĭ sus zis[ă], a Iveruluĭ, ca-s fie măn[ă]stiriĭ de 'nterire și de adaogire, și părinților călug[ă]rĭ de hrană, și noao veačnică pomenire. Iar, de s'ar ispiti, aŭ părinții de acol[o] de la măn[ă]stire, aŭ aceștĭ de aicĭ de la Radul-Vod[ă], a o vinde, aŭ a o face schimbu cu altă moșie, să nu fie volnicĭ, pentru ca-s nu-s piaarză pomenirea noastră. Iar, de ar fač[e] vre o dat[ă] făr de știre, să avem voe a ne lua noĭ moșiia înnapoĭ; ci s[ă] aibă a o ținea și a o stăpâni măn[ă]stirea în veacĭ. Și pentru credința am întărit zapisul cu peceatea și cu iscălitura mea. Și mărturie boiari careĭ vor iscăli maĭ jos. Și am scris eŭ Stančul Log., cu învăț[ă]tura dumnealuĭ, în Bucureștĭ. Msța Dechem. 2 dn., vl[t] 7201. Pecete cu K. Φ.

Costandin biv Vl Căpt. Filipescul.

Ion Golescul Vl. Ag[ă] mărturie.

Radul Vl Cluč. za Arie mărturie[2].

Cumpărăturile la Păpenĭ urmează și în 1695:

13 Mart 7203. Petco Frăgărescul și fiul, Tatul, vînd luĭ Constantin Căpitanul Filipescul 20 st. în Păpenĭ.

[1] Arch. Statuluĭ, Slobozia luĭ Ienachi, fol. 247-8.

[2] Arch. Statuluĭ, *Radu-Vodă*, XLII, 70.

23 Mart 7203. Mușat și alții vînd aceluiași 16 st. acolo.

23 Mart 7203. Colțea și alții vînd aceluiași 25 st. acolo [1].

17 Maiŭ 7203. Belciu, cu fiul Radu, din Frățilești Ialomițeĭ, vinde luĭ «Costandin Căpt. Filipescul» 34 de stînjenĭ la Bădenĭ. Scrie «Barbul Logf., snă Petco părcălab ot Bădenĭ».

20 Iunie 7203. Acelașĭ vinde aceluiașĭ încă 26 de st., tot acolo [2].

În Octombre 1696 Constantin Capitanul murise: am găsit de curînd o parte din testamentul său, aceia care privește pe fiul Șerban, și actul are data de 7 August 1696 [3]. În ceastă diată a sa, el își împarte moșiile, în Săcăria, Măgurenĭ, Brebul și celelalte, între fiul maĭ mare, Șerban, și ceĭlalțĭ doĭ: Grigorașco și Radu [4].

În 1698, Șerban era al doilea Spătar, iar frații luĭ nu se învrednicise încă de boierĭĭ, cum se vedea din actul domnesc al căruĭ resumat urmează:

«Mlsticĭ bjiciu Io Costandin Basarabŭ Voevod i gspdrŭ văsoe zemle ugrrovlahiescoe davat gsdmi sie povealenie gvsdmi luĭ Ion și fraților luĭ Staico i Dragomir, fečoriĭ Raduluĭ și luĭ Neagoe, cu fraților luĭ Dragomir i Stănislav i Stan, fečoriĭ luĭ Ion, nepoții luĭ Stan Bleaghizu de la Breaza, ca să fie în pace și slobozĭ de rumănie, eĭ și cu toțĭ fečoriĭ lor, căț D[um]nezeŭ le va da, însă capetile lor, făr' de moșie, de către featele boiarenuluĭ Domnii Meale Mateĭ biv Vl Stol. și de către Șărban vt Spăt. și de către frații luĭ Gligorașco i Radul, fečoriĭ boiarenuluĭ Domnii Meal[e] Costandin biv Vl Căpt., Filipeștiĭ, strenepoții luĭ Dumitrașco biv Vl Stol. și a jupăneasiĭ luĭ, Voica.» Eĭ fusese rumînĭ «de baștină den Breaza luĭ Dumitrașco Stol., moșul boiarenilor Domnii Meale Mateĭ Stol. i Costandin Căpt. Filipeștiĭ». Dumitrașco și Voica iartă pe Stan supt Mateĭ-Vodă, dar, «până vor fi eĭ viĭ, eĭ încă tot să le slujască cu dereptate, la ce vor fi trebile, și la bine și la răŭ; iară după moartea lor, el să fie în pace de rumănie de către el și de către fiiul lor Pană Post. și de către tot neamul luĭ. Și, cănd i-ar fi voia să iasă den sat den Breaza, să fie volnic să iasă cănd ar vrea den sat și să să ducă unde i-ar fi voia să șază». Acum, urmașiĭ luĭ Stan, «văzănd că li s'aŭ învechit zapisul ce aŭ la mănă lor», se roagă a li se întări actul. Îl vede Domnul «bun și adevărat, cu pecețile și cu iscăliturile luĭ Dumitrașco Stol.

[1] Arch. Statului, Slobozia luĭ Ienachi, fol. 248-9 Vo.

[2] *Ibid.*, fol. 271-1 Vo.

[3] *Documentele Cantacuzinilor*, p. 161 și urm., nº LXX.

[4] V. *Cronicile muntene*, pp. 151-2.

și a jupăneasiĭ luĭ, Voicăĭ, și a fiiuluĭ dumnealor Pană Post. și a nepoților lor, Mateĭ i Costandin Filipeștiĭ, și a strenepoților lor, Șărban vt Spăt. i Gligorașco i Radul», cu blestem asupra cuĭ i-ar *rumâni*. Boieriĭ: Cornea Brăiloiul Ban, Stroe Leurdeanul Vor., Diicul Rudeanul Log., Mihaĭ Cantacuzinò Spăt., Șărban Greceanul Vist., Vergo Cliuč., Dumitrașco Caranmanlâul Post., Scarlatu Păh., Radul Izvoranul Stol., Radul Golescul Com., Iorga Slug., Costandin Corbeanul Pit., Ștefan Cantacuzino vt. Log. București, 4 Decembre 7207. Scrie «Șărban Log.». Monogramă cu roș. Pecete pe hîrtie. Desemnuriĭ. Pergament [1].

În Maiŭ 1700, se îngăduie luĭ Ianachi Văcărescu, Agă, a-șĭ sădi viĭ în dealul Scăienilor, la Bucov, pe moștenirea luĭ Constantin, de văduva luĭ, Rada, și de fiul, Șerban. «Marica Stolniceasa Filipeasca», care se află printre marturiĭ, trebuie să fie o a doua soție a luĭ Mateĭ Stolnicul Filipescu, și o întîlnim pomenită și în testamentul, din 1697, al luĭ Radu Crețulescu, care o numește: cumnata sa [2]:

† Dat-am scrisoarea noastră dumnealuĭ fratelui nostru Ianachie Văc[ă]rescul V[e]l Ag[ă], cum să-s știe că, poftindu-ne dumnealuĭ ca să-ș fac[ă] vii pre moșia noastră a Bucovuluĭ, și noĭ pentru voia dumnealuĭ i-am dat aceast[ă] scrisoare a noastră ca s[ă] aibă dumnealuĭ a-ș face 20 de pogoane de vie, orĭ unde ar găsi loc sterpu pe moșiia noastră a Bucovuluĭ, și-s le stăpănească cu bun[ă] pace dumnealuĭ și coconiĭ dumnealuĭ; iar de spre noĭ și de spre feciorĭĭ noștri să aibă pace de dijmă de vin; nimic bănuial[ă] n' aibă. Aceasta scriem. Maĭ 26 dn., lt. 7208.

Rada Căpităneasa Filipeasca (pecete cu Ра. Ф.). Marica Stolniceasa Filipeasca (pecete neinteligibilă). Bunea Grădișteanul V[e]l Comis, mărturie. Barbul Brăt[ă]ș[a]nul V[e]l Vistiar, mărturie.

Viile din Scăianĭ, cumpărate de Constantin, sînt cuprinse în testamentul luĭ, ca făcînd parte din moștenirea fiuluĭ Șerban [3], ce adauge și el, decĭ, actul săŭ de danie:

Adecă eŭ, Șerban al doilea Spătariŭ, feciorul pomenituluĭ Costandin Vel Căpitan Filipescul, scriŭ și mărturisescu cu acestu al mieŭ adevăratu zapis ca să fie de mare credință la mâna dumnealuĭ Ianache Văcărescul Vel Agă, cum să să știe că, avându eŭ moșie în dealul Scăianilor, ce să zice Pața, de moștenire de la moșĭ, de la părinți, — dec[ĭ] dumnealuĭ Ianache Vel Agă, neavându viĭ într' acestu deal, pohtitu-m'a ca să-ĭ dăruescu pământu, să-ș facă dumnealuĭ viĭ. Dec[ĭ] și eŭ, după

[1] Originalul, cred, în Archiva D-luĭ C. Basarab Brâncoveanu.

[2] *Documentele Cantacuzinilor*, p. 165.

[3] *Ibid.*, p. 163.

pofta dumisale, dentru toată voia inimiĭ meale, de nimenilea silitu, și pentru al nostru bun priitesug ce avem întru noĭ, și cum ca să ne aflăm întru dragoste și căutare, și încă maĭ zicŭ că maĭ nainte aŭ fostu avutu dumnealuĭ niște viĭ pre pămăntul nostru, iar apoĭ tat[ă]-meŭ Costandin Căpitanul, deupreună cu maica, nesuferindu pre dumnealuĭ, l-aŭ scosu dăntr'ale dumisale viĭ făr de nic[ĭ] o dreptate. De care și pentru acesta lucru iar am maĭ socotitu, ca să nu rămăe sufletele părinților mieĭ în păcate, cătu și pentru ceale ce maĭ sus am zisu, am datu și am dăruitu pre dumnealuĭ, însă den partea mea de moșie ce am acolò, într' acestu deal, însă pămăntu țealină de 20 de pogoane, — ca să-ș facă dumnealuĭ viĭ și case și ce va vrea, și să-ĭ hie viia aceasta a dumnealuĭ în pace de vinerič de către mine. Pentru că eŭ de a mea bună voe am datu și am dăruitu pre dumnealuĭ cu acestu pămănt ce iaste maĭ sus zis. Și, pentru ca să-ĭ hie dumnealuĭ stătătoriŭ și făr de nič o gălceavă de către tot neamul mieŭ, i-am datu dumnealuĭ acestu al mieŭ adev[ă]ratu zapis la mâna dumnealuĭ, ca să aibă a ținea și a stăpâni acestu pămăntu de 20 de pogoane ce iaste în dealul Scĭianilor, cu bună pace de către toate rudeniile meale, precum i l-am datu și i i-am dăruitu dumisal[e] den partea mea, să-ĭ fie dumnealuĭ stătător, și cuconilor dumisale năclătitu în veacu. Și la această danie întămplatu-se-aŭ și boiarĭ marĭ, mărturiĭ, cariĭ maĭ jos s'aŭ iscălitu. Și eŭ pentru maĭ adev[ă]rată credință am întăritu zapisul acesta cu peceate, și am iscălit cu mâna mea, ca să să crează. Și am scris eŭ Isar Log[o]feț[e]lul, cu voia și învăț[ă]tura dumnealuĭ Șerban vt. Spătariŭ.

† Șărban Filipescul
vt. Spătar (pecete neinteligibilă: III . . .).
Costandin Știrbiaĭ biv V[e]l Cluč., mărturie.
Mihalce Cândescul biv V[e]l Stol., mărturie.
Bunca Grădișteanul V[e]l Arm., mărturie [1].

La 23 Mart 1701, boierii Doicești, ce făcuse o vînzare luĭ «Costandin Căpt. Filipescul», daŭ baniĭ înnapoĭ «Radiĭ Căpitănesiĭ și fiu-săŭ, Șărban Spăt.» [2].

În 1702-3, Rada face cumpărăturĭ de moșie în Bădenĭ:

8 Decembre 7210. «Mihaiŭ Căpt. za Spăt.», cu «Cărstea ceauș ot Perieț[ĭ]» și alțiĭ, «și cu toțĭ slujitoriĭ», vinde «dumneaeĭ jupânesiĭ Radiĭ Filipeascăĭ» 67 st. în Bădenĭ. «Și o am vîndut cu porunca Măriiĭ Sale luĭ Vodă, împreună cu cinstită cartea Mării Sale luĭ Vodă, pentru par-

[1] Bibl. Ac. Rom., documente legate ale Văcărești lor. Semnalate de d. Nerva Hodoș.

[2] Arch. Statuluĭ, Slobozia luĭ Ienachi, fol. 253.

tea lor de bir, de banĭ semĭ ceĭ marĭ.» Semnează și «Stoica ceauș ot steag Spătăreilor».

18 Ianuar 7211. Tatul Mogăldacul din Frățileștĭ vinde Radeĭ 40 st. la Bădenĭ.

21 April 7211. «Mitrea Căpt. de Spătăreĭ, împreună cu uncheaș Sima ot Frățileștĭ și cu Iarciul Spătărelul ot Poiană», etc., dă aceleiașĭ 80 st. tot acolo. «Căcĭ acesta Radul, fiind la brasla Spătăreilor cu noĭ împreună, aŭ fugit și ș'aŭ lăsat dajdiia luĭ în spinarea noastră; decĭ noĭ, fiind îngreoețĭ și cu dajdea luĭ, și neputând birui, am mersu dă ne-am jăluit la Măriia Sa», care ordonă vînzarea. «Nec[o]lae Căpt. ot Crăceanĭ mart. [1]».

În 1703 Rada, înțelegîndu-să cu fiiĭ eĭ, face o danie mănăstirea neamuluĭ eĭ, la Bradu:

Adecă eŭ jupăneasa Rada, fata Raduluĭ Coms. Mihălcescul, care am fost jupănească răposatuluĭ dumnealuĭ Costandin Căpitanul Filipescul, împreună cu coniĭ mieĭ... dat-am zapisul nostru... egumenuluĭ Theofan de la sfănta mănăstire a noastră Bradul... că, vrăndu eŭ ca să maĭ ajutorez sfănta mănăstire, la slăbiciune și îngreuiată cu dajde mare; deč nevrănd coconiĭ mieĭ ca să daŭ acea moșie de la părinții mieĭ, am socotit împreună cu coniĭ mieĭ de am dat moșiia ce se chiamă Piepteștiĭ, care moșie iaste cumpărată de răposatul dumnealuĭ; decĭ după petrecaniia răposatuluĭ dumnealuĭ m'am sculat eŭ, împreună cu coconiĭ mieĭ, de am luat 12 boiarĭ hotarnicĭ, de o am hotărăt, și o am împietrit, și o am lipit lăngă moșiia ce să chiamă Gugeștiĭ, care moșie iaste dată de răposata soru-mea Neacșa sfinteĭ mănăstirĭ... Am scris eŭ Drăghicĭ, cu învățătura dumnealor. Oct. 28 dni, lt 7212.

Eŭ jupăneasa Rada Filipeasca. Șerban F. Spăt. Grigorie Filipescul. Radul sin Costandin Căp. Fil. [2].

Din 1709, în sfîrșit, avem curioasa socoteală ce s'a făcut cu prilejul hotărnicieĭ satuluĭ Cetățile de al Radeĭ:

Să-s știe chieltuiala ce s'aŭ cheltuit când s'aŭ scos Cetățile, moșie, de s'aŭ hotărăt cu jupăneasa Rada Filipeasca. S'aŭ băutu vin ved. 22, vadra banĭ 30, și s'aŭ mâncat grăŭ cez. 5, cezvărta câte banĭ 50; s'aŭ mâncat pește oc[ă] 20, câte banĭ 6; s'aŭ dat la portarĭ ug. 4; și până s'aŭ adus portari și până s'aŭ dus, s'aŭ cheltuit t[l] 12. Ș'acestĭ banĭ s'aŭ luat cu dobând[ă]; pentru t[l] 22 s'aŭ dat t[l], 18. Și am maĭ dat la portar, la cărțĭ, zloț 2; ș'am maĭ dat luĭ Tudor Iichim, etc.

Iunie 7218 [3].

[1] *Ibid.*, fol. 271 V°-2.

[2] Arch. Statuluĭ, *Bradu*, XX, 22.

[3] Arch. Statuluĭ, *Cotrocenĭ*, XXXVI, 3.

Urma lui Șerban o pierdem după aceasta. Fratele mai mic al acestuia intră, însă, la rîndul lui în dregătorii, și la 25 Ianuar 1725 «Grigorie Filipescul, biv vel Căpitan za darabanți», dă și el vii la Bucov mănăstirii Vălenilor[1].

La 1iu Mart 1731, mănăstirea din Mărginenî, împreună cu schitul, supus ei, de la Verbila, înnălțat de Pană Filipescu[2], și cu toate veniturile lor de la moșii, de la Țigani, din vînăriciu și ocnă, se închină de către ctitorî, mănăstirii, vestite în tot Răsăritul, de pe Muntele Sinai, unde călătorise cu vre-o jumătate de veac în urmă Elina Cantacuzino și cucernicul ei fiu Mihai. Călugării sinaiți vor pune însă numai egumeni buni gospodari și plăcuți închinătorilor, îi vor schimba după cerere și vor adeveri prin exarchi sau mandatari mînuirea banilor de către egumenii scoși din vrednicia lor; la biserică se vor face slujbele obișnuite și cuvenitele pomeniri; nimic din averea mănăstirii nu se va înstrăina și, în sfîrșit, la vremi de nevoie și de sărăcie, ctitorii vor avea dreptul de a cere un ajutor din fundația lor. Iscălesc, ca vechi boieri de Mărginenî: Constantin Dudescu, fiul fetei celei mai mari a lui Constantin Stolnicul Cantacuzino, Constantin Ramadan biv Vel Stolnic, soțul Marieî moștenitoare a lui Iordachi Cantacuzino, Ancuța Cantacuzino, văduva lui Constantin, fiul celui d'intăiu Pîrvu, Matei biv vel Agă și Pîrvu Postelnicul, frații acestui din urmă Constantin, Stanca Spătăreasa, văduva lui Răducanu Cantacuzino, mort în 1715, Pantazi Primichiriu, un om de casă al familieî Cantacuzino[3] și, după cît se pare, soțul Voichițeî lui Mateî Filipescu. Iar, dintre Filipești și rudele lor, Grigore, acum biv Pitar, Ioan Ruset, care ținea pe Păuna fiica lui Mateî Filipescu, și Constantin Brezoianu, înrudit cu dînșii, dacă nu cu Cantacuzino, într'un chip pe care nu-l cunoaștem[4].

[1] *Ibid.* LV, 32.

[2] «Schitul ce se numește Vărbila, ot sud Saac, ce este hramul acestui schit Adormirea de Dumnezeu Născătoarei și pururea-Fecioarei Maria, care este făcut din temelie iar de răposatul moșul nostru, Pană Filipescu Mare-Spătar.»

[3] *Documentele Cantacuzinilor*, p. 184.

[4] Traducere din grecește, în archiva d-lui G. Gr. Cantacuzino.

Grigore Filipescu, care înnaintâ până la Cluceria cea Mare și și-ar fi făcut diata la «7246 [1]», nu mai trăia la 20 Iulie 1737, cînd fiul său mai mare, «Radul sin Grigorie Filipescul», ce era un boierinaș cu rangul de al doilea Spătar, dă, împreună cu frate-său Pană, o proprietate Vălenilor. «Fiind», lămurește el, și «tată-nostru cu zile, s'au milostivit de au ertat dijma viilor mănăstirii, însă pogoane 30, pentru pomenirea dumnealor». Și în anul următor, la 30 April, el apare ca donator al unui «pogon de păraginâ [2]». În cel d'intâiu din aceste zapise, iscălește și un «Mateĭ biv V[l] Sărdar» care e fiul luĭ Șerban poate saŭ al luĭ Radu, fraților luĭ Grigore. Moșia fu vîndută apoĭ de călugării din Vălenĭ luĭ «Ianea ot Izvoare», vătah, la 28 Maiŭ 1750 [3].

Grigore avuse și o fată Zoița ce se mărită cu Serdarul Drăghicĭ Greceanu, cum se vede din acest zapis mai tărziŭ:

> 13 Februar 1753. Drăghicĭ Greceanu biv Vel Sărdar, Zoița Greceanu Sărdăreasa (marturĭ: Iordache Cantacuzino biv Vel Pah., Pană Filipescu Vel Medelnicer, Ștefan sin Iane Logof.) vînd mănăstirii Slobozia luĭ Ienachi 50[0] st. «datĭ zestre de dum[nea]luĭ Grigore Filipescu biv Vel Clucer..., fiind departe de noĭ», stricînd vînzarea către Iane Log. de Divan [4].

La 20 Februar 1743, de față cu «Pîrvul Cant[a]cuz[ino], biv Vel Sărdar», fratele generaluluĭ Mihaĭ, o «Ancuța Filipeasca adeverează la sfânta mănăstire la Mărgineni, pentru partea de moșie Breaza, fără rumâni, a răposatiĭ soru-miĭ Maricăĭ Filipeascăĭ, ce au lăsat-o danie sfintiĭ mănăstirĭ Mărgineni [5]». Trebuie să fi fost amîndouă fetele vre unuia dintre fiiĭ Căpitanuluĭ.

[1] V. mai departe. Într'un act din 7241 (1732-3) el semnează ca biv Vel Sărdar și judecător numit de Domn în afacerea moșteniriĭ Zărafuluĭ «Cărstea Brașoveanul Țop» (*sic*) (Arch. Statuluĭ, *Bradu* XXVI, 13).

[2] Arch. Statuluĭ, *Cotrocenĭ*, LV, n-le 37, 38.

[3] Arch. Statuluĭ, *Cotrocenĭ*, XL, 11. La 1768, 2 Maiŭ, găsim un proces al luĭ Amvrosie de la schitul Vălenilor pentru o moșie «ot hotar Homorăŭ, ce este danie de la dum. răposatul Grigorie Filipescul», Archivele Statuluĭ, *Cotrocenĭ*, XL, 12.

[4] Arch. Statuluĭ, Slobozia luĭ Ienachi, fol. 254-4 V[0].

[5] Copie în Archiva d-luĭ C. Basarab Brâncoveanu.

fie pentru hrana vitelor lor, iară nu ca să-l aibă supt stăpînirea lor de moștenire».

Sătenii aduc, din partea lor, zapise de zălogire. Între actele boierilor: «Și iar aŭ maĭ scos un hrisov al luĭ Mateiŭ-Vodă Basarab, cu anul 7151, care zice că să aibă a stăpini Pană biv vtori Postelnic, fiul Stolniculuĭ Dumitrașco Filipescu, toată partea de moșie din satul Comarnic și cu rumîniĭ, cîți se vor alege partea moșieĭ *(sic)* lor, Ilincăĭ. Și iar aŭ maĭ scos alt hrisov, cu anul 7158, tot al luĭ Mateiŭ-Vodă Basarab, în care scrie că Dumitrașco Stolnicul Filipescu și cu fiul său Pană Logofătul aŭ cumpărat de la jupăneasa Ilinca a patra parte din Comarnic, cu rumîniĭ și cu tot venitul, cît se va alege, în preț de 200 de galbenĭ, și că aceasta este afară de altă a patra parte, tot din Comarnic, împreună cu rumîniĭ și cu venitul cît se va alege, partea pe care o țin numiții boierĭ de la strămoșiĭ lor.» În împărțeala Elineĭ Cantacuzino s'ar adăugi «că se vedereză că [Breaza, Secăria și Comarnicul] sînt 236 de anĭ de cînd merge stăpînirea din neam în neam, în aceste două neamurĭ de boierĭ». Sătenii fusese «încă și clăcași la neamul pomeniților boierĭ, pănă în zilele luĭ Constantin-Vodă Mavrocordat, cînd atunceĭ s'a dat voie a să răscumpăra rumîniĭ. Și, de și s'aŭ răscumpărat eĭ, dar se vede ca și-aŭ răscumpărat numaĭ capetele lor și ale copiilor lor, iar nu și moșia [1].»

Generalul Cantacuzino cumpărase o parte din averea neamuluĭ acolo, și el avea și Filipeștiĭ-de-pădure, pe cariĭ dădu nepoților săĭ de frate, la plecarea din țară [2].

În 1777, Pană, acum biv vel Logofát, se desfăcea cu totul și de ce avea în Comarnic, trecîndu-și partea în stăpînirea Doamneĭ luĭ Alexandru-Vodă Ipsilanti, care fusese unul dintre ceĭ maĭ însemnați cumpărătorĭ aĭ moșiilor generaluluĭ pribeag [3]:

Al Ungrovlachieĭ Grigorie adeverez.

Prin acest vrednic de credință zapis al mieŭ, încredințez la mîna Prea-Luminateĭ noastre Doamne a toată Ungrovlachia, Ecaterina, a Prea-Înnălțatuluĭ nostru Domn Alexandru Ioan Ipsilanti Voevod, precum știut să fie, că, avînd eŭ a patra parte din moșia Comarnicul, precum și din sat asemenea a patra parte, și. încă și din muntele Floreiul, tot a patra parte; care aceste patru părți fiindu-mĭ mie rămase de la răposațiĭ pă-

[1] Traducere din grecește în Archiva d-luĭ G. Gr. Cantacuzino. Cf. *Documentele Cantacuzinilor*, pp. 257-8, nº XXXV.

[2] *Ist. lit. rom.*, II, p. 123.

[3] V. și Cronologia Domnilor din compilația tipărită în grecește de frații Tunusliĭ.

rinții mieĭ, — de a mea bună voie, am voit de le-am vîndut Luminăției Sale în leĭ 1000, adecă o mie ; și am primit toți banii deplin în mîinile mele.

Decĭ, atît Luminăția Sa, cum și luminatele-i odrasle, sĭ aibă a stăpîni în bună pace, din partea neamuluĭ mieŭ, ca o prea-bună cumpărătoare ce este, a Luminăției Sale. Și, pentru maĭ adevărată credință am întărit aceasta cu iscălitura mea și a fiilor meĭ, fiind față și alțĭ boierĭ, cari s'aŭ iscălit.

1777, Martie 29.

Pană Filipescu biv Vel Logofăt, vînzător.
Nicolae Dudescu Vornicul, martur.
Nicolae Filipescu Păharnicul.
Constantin Filipescu biv Vel Comis.
Scarlat Greceanu, martur.
Alexandru Greceanu, martur.
Radu Filipescu Mare-Medelnicer [1].

Între marturĭ se întîmpină, cum se vede, treĭ alțĭ Filipeștĭ. Doĭ: Nicolae Păharnicul și Constantin, fostul Comis-Mare, sînt fiiĭ bătrînuluĭ Pană și aĭ soției luĭ Anița, născută Cîmpineanu [2], și cel din urmă purta numele cronicaruluĭ nostru. Radu, Marele-Medelnicer, amintește prin numele său pe cel maĭ mic fiŭ al Căpitanului, și ar avea și el de tată pe Pană [3].

Pană maĭ trăi multă vreme. Îl vedem icĭ și colo în izvoarele timpuluĭ clădind, printr'un architect sas, o biserică la Poiana, verificînd socotelile Vistieruluĭ Brîncoveanu scos de Mavrogheni, într'o toană a luĭ calculată, dînd lovituri în loc de banĭ unuĭ meșter neamț, care cerea cu prea multă îndrăzneală plata uneĭ canapele de modă [4]. Domnul nu-l iubia, cum nu iubia pe nimenĭ din mîndra boierime de țară, care desprețuia pe acest insular parvenit: cînd se începu, în ajunul

[1] Traducere din grecește, în Archiva d-luĭ G. Gr. Cantacuzino.

[2] *Genealogia Cantacuzinilor*, p. 108. Inscripția de pe mormîntul eĭ, în biserica Raduluĭ-Vodă, e aceasta: 1786, Ἰανουαρ. 24. Τὰ ὀστὰ τῆς δούλης τοῦ θεοῦ Ἄννης Κιμπινάνκας, συζύγου τοῦ εὐγενεστάτου ἄρχοντος Μπάνου Πάνου Φιλιππέσκου ὁπὸ τῶν λίθων τούτων ἐν μακάρων χώρᾳ.

[3] În notele genealogice ale d-luĭ Tuducescu, el se arată ca menționat în 1790, mort în 1799: fusese căsătorit cu Maria, fiica luĭ Radu Văcărescu. Era la moarte biv Vel Stolnic.

[4] Cf. *Ist. lit. rom.*, II, p. 29 n. 10; *Studiĭ și doc.*, III, p. 79 n. 2, pp. 82-3, nº XV.

războiului, cu surgunirea boierilor bănuiți de necredință față de Turci, Filipescu fu îndreptat supt pază spre mănăstirile din stîncile tesaliote, spre vestitele *Meteora* [1]. Întors în țară după pace, el moare în curînd. Dar fiiĭ săĭ amîndoĭ se amestecă în Divanurile noilor Domnĭ [2]. Constantin, Medelnicer în 1793 [3], era Vistier supt Alecu Suțu, și, cînd acesta fugi în Ardeal de frica Pazvangiilor, la 1802, el fu oprit de boală, zăcînd chiar la Curte, în mijlocul Bucureștilor lăsați pe mîna «crailor» [4]. Frate-său Nicolae fusese Mare-Logofăt și el, în 1786, Mare-Vistier încă înnainte de 1793, Vornic în acest an [5].

Constantin avu în curînd cel maĭ mare rol în țară, stăpînind prin toate mijloacele și trăgînd toate foloasele, sigur că, la urmă, prin agerimea sa și prin intortochiarea dibace a intereselor sale cu ale celor puternicĭ și foarte puternicĭ, va scăpa de răspunderea greșelilor și păcatelor sale. Supt Constantin Ipsilanti, înlocuitorul luĭ Suțu și cel maĭ hotărît și îndrăzneț din iubitoriĭ de Ruși, el căpătă iarăși Vistieria, din care-și făcuse o specialitate [6], și el avu o parte însemnată în alcătuirea «așezămîntuluĭ țeriĭ», din care s'ar fi îmbogățit maĭ mult decît orĭ-cine [7]. Se știe că în 1806 Ipsilanti fu scos prin voința luĭ Napoleon, pus înnapoĭ de frica Rușilor și că el nu veni, fiind așa de compromis, decît după luarea în stăpînire a țeriĭ de aceștia. Cînd eĭ se apropiară, între fugariĭ

[1] Cf. Naum Rîmniceanu, în Erbiceanu, *Cron. grecĭ*, p. 260; Fotinò, la Domnia luĭ Mavrogheni, și Sulzer, în *Ist. lit. rom.*, II, p. 116.

[2] V. articolul mieŭ *Un Mitropolit de altă dată: Filaret al II-lea*, în *Convorbirĭ literare* pe Novembre 1901.

[3] Notele genealogice citate.

[4] Fotinò.

[5] *Studiĭ și doc.*, I-II, pp. 240-1, nº XIX; Cartoanele episcopuluĭ Ghenadie de Rîmnic, la Ac. Rom., cart. VIII. Altul e Nicolae Filipescu, Păharnic, ispravnic de Secuienĭ în 1788 (Arch. Statuluĭ, Slobozia luĭ Ienachi, fol. 518-9). Acela ținea pe o Smaranda (notele d-luĭ Tuducescu).

[6] Naum Rîmniceanu, p. 266. În pomelnicul Țințărenilor — la Ac. Rom. — se adauge la acest Domn: «aŭ chinuit greŭ țara cu muncĭ în vreme de iarnă, în ger, ca să scoață banĭ».

[7] Papiu, *Tesaur*, II, pp. 335, 339.

în Ardeal se afla și Filipescu, care pe atunci încă tot n'avea un gust deosebit pentru pravoslavnicia lor [1].

Cînd Constantin-Vodă fu însă din nou așezat în Scaun — Decembre —, ca un fel de delegat la administrația civilă din partea generalilor ruși, Filipescu se întoarse acasă, rămîind în sufletul lui însă un prieten al vechiului stăpîn, Suțu. Cînd, după încheiarea armistițiului de la Slobozia, Ipsilanti trebui să plece, în August, Filipescu ar fi fost înțeles cu Turcii ca să-l prindă în calea spre Milcov [2].

La începutul anului 1808, principatele fură organisate, înlăturîndu-se Domnia formală a lui Ipsilanti și dîndu-se fiecare țară pe mîna unui Divan, ce se afla supt presidența de coordonare a senatorului Cușnicov. Între noii Caimacami se afla și Filipescu. Pe urmă, cînd Căimăcămia fu înlocuită, în Septembre, printr'un «comitet» de cinci, el fu unul dintre cei trei boieri ce ajutau în ocîrmuire pe Mitropolit și pe episcopul de Argeș [3]. El avea acum o partidă, un *taraf*, cum se zicea atunci, alcătuit din cea mai mare parte a boierimii, pe cînd adversarul său, Constantin Varlaam, n'avea cu dînsul decît vre-o duzină de boieri mari: Costachi Ghica, Grădișteanu, Brîncoveanu, Nenciulescu, Slătineanu, și alți cîțiva.

Varlaam fusese ofițer rus în cellalt războiu, de la 1769, și stătuse mult timp în cele două capitale ale Împărăției; era un om foarte cinstit și de o credință sigură față de noii stăpîni; dar îi lipsiau, se vede, mijloacele de înțelegere și voință pentru a învinge [4].

Încă din 1808 dușmanii lui Filipescu se gătiau a scrie împotriva lui la Împăratul, dar generalul Miloradovici, care stătea în casa lui Filipescu în cvartir și căzuse amorezat nebun după una din fetele oaspetelui [5], chemă pe nemulțămiți

[1] Naum, p. 269.

[2] Memoriile lui Langeron, în Hurmuzaki, *Supl.* I[3], p. 138.

[3] *Ibid.*, pp. 276, 281.

[4] Langeron, pp. 133-4.

[5] Langeron presintă lucrul ca o «prostituire» a fetei din partea părintelui ei, dar afirm din nou că am aflat undeva știrea despre căsătoria în Rusia a lui Miloradovici cu fata Filipesculuĭ: izvorul nu mi-l pot însă aminti.

la dînsul și li făcu o aspră morală. Iordachi Slătineanu urmînd însă cu «flecăriile», poate și în privința patimeĭ vădite a ușurateculuĭ general, el fu surgunit în August[1].

În Ianuar 1809, Varlaam isbuti să adune iscăliturĭ supt o adresă a Divanuluĭ, care cerea să se supravegheze în viitor și să se cerceteze pentru trecut «comitetul», — adecă Filipescu, fiind că membriĭ cleruluĭ n'aveaŭ un rost mare, Ștefan Văcărescu era un bătrîn cu totul slab, iar Isac Ralet un om despre care nu se aude nimic. Dar Cușnicov trimise luĭ Varlaam porunca să se astîmpere, și apoĭ îl chemă chiar la dînsul, în Iașĭ [2].

Dacă Miloradovicĭ nu știa decît să facă din țara întreagă un dar pentru tatăl iubiteĭ luĭ, superiorul săŭ, Prozorovschi, nu-șĭ ascundea neîncrederea în Filipescu, pe care-l bănuia înțeles cu Turciĭ prin Greciĭ proaspăt veniți la noĭ, carĭ roiaŭ în jurul luĭ [3]. În August 1809, el ceru luĭ Miloradovicĭ a trimite pe puternicul boier la Iașĭ, dar porunca n'avu urmărĭ din partea amorosuluĭ cuceritor, nicĭ din partea luĭ Cușnicov, căruia i se adresà [4].

Prozorovschi muri îndată, și locul luĭ fu luat de Bagration. Miloradovicĭ trebui să iasă din Bucureștĭ, dar urmașul luĭ în comanda orașuluĭ, Langeron, care uria de moarte pe Filipescu și-l învinuiește în amintirile sale pănă și de otrăvirea acelor de cari putea să se teamă, acest pătimaș Langeron nu putu să scape de boierul așa de urît de dînsul.

La începutul anuluĭ 1810, Bagration se așează însușĭ în Bucureștĭ. Mitropolitul Dosofteĭ, un sprijinitor al luĭ Filipescu, fu dat jos din Scaun, luĭ Miloradovicĭ i se găsi o comandă în Rusia, unde trebui să plece, și astfel, pe cînd, la 1iŭ Februar st. v. 1810, Vistierul dădea, în casele sale din jos de Mihaĭ-Vodă [5], un mare *zaiafet* «generalilor, ofițerilor, unor boierĭ și exarchuluĭ» Gavriil, generalul Zass veni nepoftit,

[1] Naum, pp. 279, 281.
[2] *Ibid.*, p. 282.
[3] V. Langeron, pp. 188-90.
[4] *Ibid.*
[5] Comunicație a d-luĭ Iuliu Tuducescu.

cînd ceilalți se așezară la masă, și ceti ordinul împărătesc, după care în patruzeci și opt de ceasuri Filipescu, cu toată familia lui, trebuia să fie dus la Elisabetgorod, în părțile Odesei. El porni fără zăbavă într'acolo, cu cei trei fii ai săi, surorile, fetele, nepoții și patruzeci de trăsuri cu bucluciuri [1]. O comisie de dușmani fu numită pentru a da de rostul celor patru milioane ce i se aruncase în spinare. Din comisie, din cercetarea ei și din administrația lui Bagration — din Ianuar pănă în Mart — nu se alese nimic, dar, pănă după tratatul din București, Filipescu nu se mai întoarse în casa sa, unde conăciau înnalți negociatori din partea Rusiei, ce nu mai aveau nici vrîsta, nici inima, dar nici priveliștea lui Miloradovici [2].

Supt Carageà, surgunitul, care n'avea mai mult de vre-o cincizeci de ani [3], se întoarse, și luă iarăși Vistieria, în folosul Fanariotului, precum o ținuse în folosul Rușilor, și întru cîtva, totdeauna, în folosul lui [4]. El ținea ca odinioară casă deschisă, și una din nurorile sale, Ecaterina Balș, soția fiului al doilea, Iordachi, era o femeie foarte distinsă, care fusese crescută la Petersburg [5]. În casa lui a crescut poetul Barbu Mumuleanu [6]. La 1828, cînd Langeron se rătăci iarăși, cu Rușii săi, prin Bucureștii noștri, Filipescu era însă mort de mult [7].

[1] Naum, p. 290; Langeron, p. 216.

[2] Naum, pp. 290-1, 294.

[3] Langeron, p. 184.

[4] Un alt Constantin Filipescu, fiul lui Radu (notele d-lui Tuducescu) se afli atunci ca Vel Logofăt, și e descris ca un om «înțelept și bun patriot». V. Papiu, II, pp. 359, 365, 369, 376; *Istoria lit. rom.*, II, pp. 361-2. Poate să fie acela care, Păharnic în 1804, ținea atunci isprăvnicia de Prahova. Archiva d-lui C. Basarab Brăncoveanu.

[5] Langeron, pp. 186, 189 n. 2. Inscripția ei lîngă păretele de afară la Radu-Vodă are acest cuprins: «Supt acîastă piatră să odihnește întru vecînică fericire Marea-Băneasă Ecaterina Filippescu, născută Balș, la anul 1784, căsătorită la 20 Ianuarie 1803 cu Ecselenția Sa Marele-Ban și întîiul boer al Țării-Românești Gheorghie Costantin Filippesculă; rechemată în sinul Ceresculuĭ Părinte la 5 Iulie 1842».

[6] *Ist. lit. rom.*, II, p. 491.

[7] P. 184 n. 1.

Ni se spune că avea trei fii, dar găsim îndată după întîmplările de la 1821 mai mulți Filipești ce aŭ o însemnătate politică și, urmînd în stabilirea înrudirii lor notele ce-mi comunică d. Iuliu Tuducescu, voiŭ arăta pe scurt ceia ce se știe din tipărituri despre viața fiecăruia dintre dînșii.

Mai sus decît a tuturora se ridica ambiția lui Iordachi Filipescu, un candidat de Domnie. E născut la 1782[1]. Mare-Căminar în 1803[2], el ajunge Logofăt-Mare supt Carageà[3], și stăpînește cu totul pe Alexandru Suțu, venit în locul acestuia. La moartea Domnului, în 1821, soția lui se adăpostește în casa Filipesculuĭ. Fugar în Ardeal, cînd izbucnesc amîndouă răscoalele, de care era de o potrivă de străin, el nu se împacă răpede cu noul regim al Domnilor pămînteni și nu binevoiește a veni în țară pentru a vedea aice ca oblăduitor pe colegul său Banul Ghica, acum Grigore-Vodă. Se întoarce din Rusia, unde trecuse, — numaĭ cînd se reieaŭ relațiile diplomatice dintre această Putere și Poarta și ceĭ maĭ îndărătnicĭ dintre pribegĭ părăsesc atitudinea lor de nemulțămire. Vine cu gînduri de Domnie, răspîndește banĭ, de și avea maĭ multe datoriĭ, și e bănuit cĭ ar fi pus la cale răscoala lui Franguli. E ales în comitetul pentru Regulamentul Organic, și supt Domnia lui Alexandru Ghica, pe care trebui să-l îndure și pe acesta, salonul fostului efor al școlilor[4], unde strălucia prin spiritul eĭ soția lui «Bălașa, femeia cea maĭ distinsă din Bucureștĭ[5]», scrie consulul frances, era locul de întîlnire al rusofililor anexioniștĭ[6].

Grigore, fiul lui Radu Filipescu, se născuse în 1779[7]. Era Ban-

[1] Catagrafia din 1829 a boierilor munteni, în dosariul «Adm. vechiŭ, 220, albastru», la Arch. Statului. E arătat acolo ca locuind în coloarea de Galben, nº 410, «podul lui Mihaiŭ-Vodă, în casele părintești»; Vornic de Țara de-jos.

[2] Papiu, II, p. 321.

[3] *Ibid.*, p. 356.

[4] *Ist. lit. rom.*, II, p. 51-2.

[5] Ecaterina să fi avut și acest nume?

[6] Hurmuzaki, X, tabla.

[7] Dosarul citat. Stătea la nº 414, «pe Pod Mogoșoai, în casile sale», și era Vornic de Țara de-sus. Alt Grigore avea treĭ anĭ maĭ puțin, sta tot acolo, la nº 597.

Mare în 1813, iar în 1815 Mare-Vornic[1]. La moartea luĭ Suțu, în 1821, el face parte din comitetul provisoriu al cîrmuiriĭ. Fuge peste munțĭ, și călătorește la Viena. Dar se întoarce încă din Martie 1823, și e făcut Spătar, cu toate că gîndul luĭ era numaĭ la Rușĭ, ca și al luĭ Iordachi, în lipsa căruia el făcea pe șeful grupăriĭ. Unĭĭ îl doriaŭ Ban, iar el căuta Vistieria, pe care ar maĭ fi avut-o. Scos din dregătorie în 1825, e restabilit în anul următor. În Iulie 1827 e Mare-Postelnic, și, cu toate că avea șeptezecĭ de anĭ în 1834, voi și el să primească Domnia din mîna Puterii protectoare prin alegerea boierilor. Învingătorul său Ghica îl făcu president al Divanuluĭ judecătoresc. Ni e zugrăvit ca un «om plăcut», dar nestatornic: cînd pentru Rușĭ, cînd pentru Nemțĭ, și de o moralitate îndoielnică[2].

Grigore avea un frate Nicolae, care era în 1827 Hatman[3].

Alecu Filipescu, alt frate a luĭ Radu, zis *Vulpe*, era Vel Stolnic în 1804[4], și, în împrejurările de schimbare a Domnilor și de războiŭ din 1806, el trecu prin Moldova în Rusia[5]. Nu știm ce a făcut după 1812, dar Iordachi, ruda sa, avea mare încredere în el, și-l întreba în toate, supt cîrmuirea luĭ Suțu, dominată de dînsul. Om plăcut și intrigant, el seduce pe nevasta Banuluĭ Ghica, viitorul Grigore-Vodă, și face pe soțĭ a trăi unul într'o parte, altul în alta. Firește că acesta nu se grăbi să se întoarcă pentru a vedea dacă prietenul Ghica-ĭ păstrase vre-o mare dregătorie; dar, după convenția de la Akkerman, cînd regimul consular fu iarășĭ înființat la noĭ, Domnul trebui să uite și să facă din amicul «Vulpe» un Mare-Logofăt al Țeriĭ-de-sus, în 1827. Și el lucrează în comitetul Regulamentuluĭ Organic, și avu și el, maĭ tărziŭ decît Iordachi, Eforia Școlilor. Rusofil convins, ca și

[1] Papiu, II, pp. 355, 395.

[2] *Ibid.* Cf. Iorga, *Acte și fragm.*, II, p. 678.

[3] Hurmuzaki, X, p. 406.

[4] Papiu, II, p. 355. Născut la 1776. Sta ca și ceĭ-lalțĭ doĭ (coloarea de Galben, 395), pe podul Mogoșoaieĭ. Era la 1829 Logofăt de Țara-de-sus (dosariul citat.

[5] Iorga, *Documente privitoare la familia Callimachi*, I, p. 150.

aproape toți Filipeștii din generația sa, el se grăbește a felicita pe Țarul Nicolae la suirea lui pe tron[1].

Un Filipescu *Buzatu* se întîlnește în 1821; el moare în țară peste patru ani: numele-i de botez nu ni se dă în corespondența consulară din care scoatem aceste amănunte [2].

Mihăiță Filipescu, un om priceput și nesupus, era la 1814 Păharnic titular și ispravnic al Buzăului [3]. După revoluție e unul din deputații țerii la Constantinopol, și apoi Caimacam. Ghica, pe a căruĭ nepoată o ținea, îl numește Sluger, apoi Agă. Dar vorba lui slobodă îl face a fi luat în ură de Domn, care-l trimite în surgun la Tismana, — lucru care nu era nou pentru dînsul, fiind că mai fusese surgunit și supt Carageà. E liberat, după aproape un an de viață singurătecă, în mănăstire și la moșia sa, în Maiŭ 1824, și capătă îndată Vornicia de Politie și Hătmănia de Divan. Ceia ce nu-l împiedecă de a refusa iscălitura unei anaforale pentru o nouă împovărare bănească a țerii [4].

În sfîrșit, Iancu Filipescu, soțul unei fete a lui Nenciulescu și fratele lui Mihăiță, se întîlnește și el pe aceasta vreme[5].

Acestea sînt cele ce se pot spune astăzi; de la proprietarii de archive de familie atîrnă să se poată ști mîne cu mult mai mult.

Iulie 1902.

N. Iorga.

---

[1] Hurmuzaki, X: locurile arătate în tablă.
[2] *Ibid*, p. 124, nº CLXV.
[3] Papiu, II, p. 383.
[4] Hurmuzaki, X, tabla.
[5] *Ibid.*

MANUSCRIPTELE ÎNTREBUINŢATE

1. Bibl. Academieĭ Romîne, ms. 439, întrebuinţat ca basă. Sec. al XVIII-lea. Poartă la început această notă: «Să să ştie că aĕastă carte s'aŭ cumpărat de Postelnicul Pană Zugrav de la un călugăr Pahomie ot Poiana Mărului, în leat 1818, Maiŭ 21, cînd zugrăveam la Nica Mușcelean, în judeţ Buzăului, în tal. 33, adică treĭze[cĭ] și treĭ p.... reţirea unor preoţ ianiĭ... ce le-am și... după... ertat...» Se înseamnă cutremurele din 3 Februar 1821 și din 1838. *Complect.*

2. Biblioteca Academieĭ Romîne, ms. 436. Secolul al XVIII-lea. «Scris de Dim[i]trache Log[o]f[ăt]u de Divan»; fost, la 1831, în posesia unuĭ Mihaĭ biv Logofăt de taină. *De la fol. 84 V° e cronica luĭ Ludescu* (merge cu Constantin Căpitanul până la uciderea luĭ Socol Cornăţeanu de Seimenĭ= p. 129 din ediţia noastră, rîndul 4 de sus).

3. Bibl. Academieĭ Romîne, ms. 180. Sec. al XVII-lea. *E la început Cronica luĭ Ludescu, întreruptă apoĭ la moartea luĭ Radu Mihnea. De la Alexandru Iliaș se începe Constantin Căpitanul.* După sfîrșitul acesteĭ cronicĭ se trece la legătura analisată în Iorga, *Cronicile muntene,* p. 18 și urm.

5. Bibl. Academieĭ Romîne, ms. 537. Sfîrșitul secoluluĭ al XVIII-lea. *Începe cu Alexandru Iliaș și urmează cu Cronica Bălăcenească.*

6. Bibl. Academieĭ Romîne, ms. 173. Sec. al XIX-lea. Merge până la suirea pe tron a luĭ Petru Cercel.

1. Domnia Radului Voevod Negrul.

Radul-Vodă Negrul, viind den Făgăraș, s'aŭ așezat la Cămpul-Lung. — Pentru ce și-aŭ mutat Negrul-Vodă Scaunul peste plaiŭ. — Mihail Paleolog Împărat la Țarigrad. — Otoman Turcul aŭ luat cetatea Sevastie și aŭ omorăt pre Domnul cetățiĭ. — Împărații Turcilor sănt den neamul Comninilor, împărații grecești.—Chiverniseala rea a Împărățieĭ Grecilor cine aŭ făcut. — Ladislav Craiŭ Unguresc. — Andriiaș Craiŭ Unguresc. — Făgăraș cetate când s'aŭ zidit. — Radul-Vodă Negrul moare.

Când aŭ fost cursul anilor de la Adam leat 6798 (de la Hr. 1290) Radul-Vodă Negrul, care avea Scaunul săŭ la Făgăraș, de la moșăĭ și strămoșăĭ Rumănilor, cariĭ venise de la Roma, în zilele luĭ Traian Împăratul Romiĭ, s'aŭ socotit ca să-șĭ mute Scaunul den coace, peste plaiŭ. Pricina pentru ce, nu să găsește scris nicĭ de aĭ noștri, nicĭ de striinĭ, numaĭ mi să pare, pentru doao pricinĭ să-șĭ fie mutat Scaunul. Dentru care, socotind bine, una tot va să fie fost. Căcĭ, potrivindu-să văleaturile și Împărațiĭ turcești, grecești, și pre alțiĭ den prejurul nostru, aceasta găsesc. Și poate fi pentru frica Turcilor. Că într'această vreame s'aŭ rădicat Otoman Turcul, fiara cea rea și cumplită, de aŭ supus multă parte a Răsărituluĭ, ce să numește Anadol, carele, înghesuind pre Împărațiĭ Grecilor cu luarea pămăntuluĭ lor de la Anadol, poate fi că făcea[1] jalbă țărălor creștinești, dând știre de întămplările acestea. De care auzind și Radul Negrul-Vodă, și-aŭ mutat Scaunul den coace de plaiŭ, pentru ca să-șĭ facă întăriturĭ locurilor de paza oamenilor, și să-ĭ fie maĭ lesne a păzi pre ceĭ den Ardeal,

[1] Adecă Împărațiĭ.

de s'ar cumva apropia Turcii. Iaste și altă pricină a socoti, și poate fi să să fie învrăjbit Domnul Rumânilor cu domnii Ungurilor și cu ai Sasilor, de nescaiva pricini, și de aceaia să să fie mutat den coace. Și nu iaste a nu să crede aceasta, că, după ce au trecut Domnul den coace, n'au mai avut stăpânire peste Rumâni în Ardeal: iar nici pre dânsul să-l stăpânească cineva n'au fost: ci den plaiu încolo stăpânia Unguriĭ, și den plaiu încoace stăpânia Domnul, până în Dunăre. Și, pentru ca să arate că nu iaste supus nimănuĭ, să scrie în hrisoave samodărjăț (adecă singur stăpânitoriu). Ci, ori așa, ori într'alt chip să fie fost, nu să zmintește istoria; că, ori una să socotească cinevași, ori alta, — nu va greși.

Ci dar Radul-Vodă s'au așăzat în cătăva vreame în Câmpul-Lung, unde și mânăstire frumoasă și mare au făcut. După aceaia s'au dus la Argeș, de au făcut Scaunul acolo, făcând curți domnești, și bisearică, care și până astăzi iaste. Și au început a-și tocmi și a-și drege țara cu județe, cu judecători, cu boierii și cu altele ce era de folosul Domniei și a țării, lățindu-să până în Dunăre și până în Siret. Alt ce au mai făcut acest Domn întru 24 de ani ai Domniei lui, nimeni nimic nu pomenește [1].

În zilele acestuĭ Domn, după cum să veade văleatul, au fost Împărat la Țarigrad Mihail Paleologul, carele

[1] Cronica „anonimă", a luĭ Stoica Ludescu, căreia-i răspunde Constantin Căpitanul, e, în ceia ce privește originile, cu mult în urma primiĭ tradiții păstrate în mărturisirea călugărilor de la Dealu (de la începutul secoluluĭ al XVI-lea; păstrată de Della Valle: *Magyar Történelmi Tár,* III, p. 23). Ea nu știe nimic despre Traian și are numaĭ o ideie confusă despre originea romană. Din această ideie, din noțiunea contemporană a Băniei oltene, din tradiția că au fost odată Bani la Severin și Strehaia, din cunoașterea hotarelor Banatuluĭ, naivul scriitor scoate întâia parte a legendeĭ întroducătoare. Din adausul „adecă Băsărăbeștiĭ" al unuĭ copist romîn la cuvintele „îĭ era [unuĭ neam] numele de moșie Banoveții", el derivă părerea, ce s'a răspîndit așa de mult la istoriciĭ noi, că „boiariĭ" Romanilor așezați în Oltenia „puseră Banoveț (!) un neam ce le zicea Basarabi".

aŭ scos Ţarigradul den măinile Frăncilor (că-l luase maĭ nainte cu 70 de anĭ). Iar Otoman, maĭ marele Turcilor, mergănd la Sevastie cetate, o aŭ luat, şi aŭ prins pre Domnul Sevastieĭ, de l-aŭ omorăt, supuind toată ţara luĭ. Şi pănă la acest Otoman aŭ fost la Turcĭ multe stăpăniriĭ: unul ţinea o parte de loc, altul alta, altul alta, şi nu putea fi între dănşiĭ unul maĭ mare. Iară acesta, fiind maĭ ficlean, aŭ muncit în tot chipul, şi aŭ supus pre ceĭlalţĭ Turcĭ, şi le-aŭ luat toate locurile, ce le avea la Anadol, şi s'aŭ făcut el stăpăn maĭ mare; şi multe războaie aŭ avut cu Grecĭĭ, luăndu-le multe locurĭ de la Răsărit. Pre carele istoricĭĭ îl mărturisesc că aŭ fost mare viteaz, şi maĭ vărtos Gheorghie Franţi, care aŭ fost Logofăt-Mare la Împărăţia Grecilor pre vremea ce s'aŭ luat Ţarigradul; carele, rămăind viŭ după luarea Ţarigraduluĭ, multe istoriĭ minunate aŭ scris, întru care scrie şi pentru acest Otoman, dentru care sănt Împăraţiĭ turceştĭ, ceştĭ ce sănt şi pănă acum: neamul luĭ Otoman de unde să trage, şi cum s'aŭ înnălţat păn la atăt. Carele zice cu adevărat că Otomanlăiĭ aceştia să trag den neamul Împăraţilor greceştĭ, Comniní, den Ioan nepotul luĭ Ioan Comnin Împăratul; carele zice cu adevărat că, într'o vreame ce avea războiŭ cu Persiĭ, pentru căcĭ i-aŭ luat unchi-săŭ calul în vreamea războiuluĭ şi l-aŭ dat unuĭ viteaz slujitor, căruia îĭ căzuse calul şi rămăsese pedestru, şi, dintr'acea pricină fugind

Din numele de „Ungrovlachia“ ce găsise în documente, din titlul Amlaşuluĭ şi Făgăraşuluĭ la vechiĭ Domnĭ, el deduce descălecarea de peste munte şi aşază în ordinea lor geografică de sus în jos cele două Scaune domneştĭ maĭ vechĭ. Din superioritatea Domnuluĭ asupra Banuluĭ, el deduce închinarea „Băsărăbeştilor“ către Domniĭ noĭ, veniţi de la Ungurĭ. Din legenda legată de Cetatea Negruluĭ Vodă din munţi a făcut Domnia întăiuluĭ Voevod Negru, căruia-ĭ dă un titlu falş şi-ĭ presupune un mormînt, nedovedit, la Argeş. — Legenda luĭ Negru-Vodă, primul Domn, era statornicită la sfîrşitul secoluluĭ al XVI-lea, cum se vede din Luccari şi un document de la Alexandru-Vodă, în Hasdeŭ, *Negru-Vodă,* facsimile. — Cf. ţeranul „Radul Negru“ din Tîrşor (1503), în *Quellen der St. Kronstadt,* I, p. 4.

la Persĭ, l-aŭ priimit păgănii cu drag, și lepădându-și legea creștinească, și păgânindu-să, i-aŭ dat și fata cea mai mare, care o chema Camerò, — pentru că era om de toată lauda, în chip și în minte, întru învățătura elinească și hărăpească. Acesta aŭ născut fecior cu Camerò muerea luĭ, carele aŭ stătut om minunat ca și tată-săŭ, și învățat, și viteaz. Și, în vremile ce avea războaie Grecii cu Frăncii (den rea chiverniseală a Comninilor și a Paleologhilor; carele aŭ fost peirea și stricăciunea Împărăției, după cum scrie istoricul Gheorghe Franți), aŭ găsit prilej de aŭ luat multe locurĭ grecești, afară den ce luase tată-săŭ Celebiul (că așa îl numise: den Ioan, Celebì). Decĭ, feciorul Celebiuluĭ aŭ născut pre Ertogrulĭ, iar Ertogrulĭ pre Otoman acesta, de carele pomenim acum că să trage neamul Împăraților turcești. De aceaia să și numesc: Otman-Patișah [1]. De carele putem zice, în oare-ce chip, că cu dreptate țin Turcii Împărăția Țarigraduluĭ, fiind a lor de la Comninĭ Împărații. Însă acest Otoman aŭ ținut acea stăpânire anĭ 28, și aŭ murit, lăsând în urma luĭ fecior, iar înțelept și viteaz, pre Orhan.

Întru această vreame era Craiŭ Unguresc Ladislav, pre vremea ce aŭ eșăt Radul-Vodă Negru den Țara Ungurească, și, după un an al Domnieĭ luĭ [2], murind Ladislav Craiul, s'aŭ pus în locul luĭ Andriaș Craiŭ. Și la anii 6809, în Domnia Raduluĭ Negru, s'aŭ făcut cetatea Făgărașul, precum să veade până astăzĭ. Scrie un istoric den cetatea Făgărașul [3], să o fie făcut Ștefan-Vodă Măilat, Domnul Rumănilor, dar nu este de credință, — că Domnul Rumănilor Radul-Vodă Negru s'aŭ fost mutat de la Făgăraș peste plaiŭ din coace, precum s'aŭ zis mai nainte, și alt Domn la Făgăraș să să fie pus în

[1] Constantin Căpitanul reproduce una din legendele despre începutul Turcilor pe care le dă Phrantzes. V. ediția din Bonn, pp. 69-71.

[2] Luĭ Radu Negru. Dar Vladislav al IV-lea a murit în acest an.

[3] Cf. Iorga, *Cronicele muntene;* extras din *Analele Academieĭ Romîne,* XXI, 1899; p. 45, nota 1 și Hasdeŭ, *Negru-Vodă,* p. CLXX și urm.

locul luĭ, nu s'aŭ auzit, nicĭ s'aŭ găsit scris. Ci dar, orĭ cine să o fie zidit cetatea, întru această vreme s'aŭ zidit.

Radul-Vodă Negrul, după adăncĭ bătrăneţe, aŭ murit în ţara luĭ, şi cu cinste l-aŭ îngropat boiariĭ, domnind anĭ 24.

2. Domnia luĭ Mihail-Vodă.

Mihail-Vodă cel Bătrăn. — Otoman Turcul moare, şi în locul luĭ să pune Orhan. — Orhan multe locurĭ şi cetăţĭ aŭ luat, şi Brusa. — Orhan, rănindu-să în războiŭ, s'aŭ tămăduit. — Andronic Paleolog, la boală de moarte viind, îşĭ aşază casa. — Ioan Cantacozino jură luĭ Andronic. — Ioan Cantacozino calcă jurămîntul luĭ Andronic şi ia Împărăţia de la fiĭ-săŭ Ioan. — Ioan Paleolog, ginerele luĭ Cantacozin, fuge la Orhan, ia ajutor şi vine asupra socru-săŭ. — Cartea ce aŭ scris Paleologul la socru-săŭ Ioan Cantacozino. — Această carte o ceteaşte Ioan Cantacozino, dar tot aŭ dat războiŭ luĭ gineri-săŭ, şi tot s'aŭ întors ruşinat. — Ioan Cantacozino de ruşine să călugăreşte. — Mihail-Vodă bate pre Carol Craiul la Severin.

După Radul-Vodă Negrul aŭ stătut la Domnie Mihail-Vodă, carele aŭ domnit cu pace anĭ 19[1], întru a căruia Domnie, de s'aŭ şi făcut niscareva lucrurĭ vrednice de auzit, şi, nepomenindu-le alţiĭ, noĭ încă tăcem. Iar de alţiĭ, vecinĭ şi striinĭ de noĭ, ce aŭ lucrat, după cum am găsit scris de alţĭ istoricĭ, nu vom lăsa să nu dăm în ştiinţă.

În zilele acestuĭ Domn, aŭ murit Otoman biruitoriul[2] Turcilor, leat 6828[3], şi aŭ rămas în locul luĭ Orhan. Acesta se nevoia să-şĭ lăţească Împărăţia, neodihnindu-să zioa

[1] Singurul lucru spus despre dînsul la Ludescu. Acest Domn, care precedă de fapt pe Dan *al II-lea,* e pus prin confusie înnainte de *întâiul* Dan.

[2] Adecă „stăpînitorul". „Biruinţă" are, în acest timp încă, înţelesul de „stăpînire" în general.

[3] Data e greşită: în Phrantzes, izvorul luĭ Constantin Căpitanul, stă 6801 (p. 78).

și noaptea, gândind în ce chip ar supune țările și pământurile striinilor, însă. în cătro mergea, slujându-i norocul, biruia. Luat-aŭ [Misia], Licaonia, Frighia, Caria, până la marea care iaste la gărla Evrimidon [1], și partea Vitinieĭ carea rămăsease neluată de tată-său, și Nicomidia, Nicheia, și alte multe cetățĭ, și vestita cetate Brusa, care iaste la picioarele Olimbuluĭ, și o stăpănia Greciĭ, carea, după cum spun istoriciĭ, era Scaun crăesc. Deciĭ, rănindu-să Orhan la un picior, când aŭ luat Brusa, uniĭ zic să fie murit, iar alțiĭ zic că s'aŭ dus la un sat care era loc al Thrachieĭ, anume Harini, și acolo aŭ șăzut de s'aŭ tămăduit [2].

În zilele acelea, Andronic Paleologul, Împăratul Grecilor, viind la slăbiciune și cunoscând că va să moară, având cu a doao muere (numele eĭ Anna) doao feate și un fecior, anume Ioan, care încă nefiind de vărstă ca să poată chivernisi Împărăția, aŭ chemat pre Ioan Cantacozino, boiar de cinste, pre carele de mic l-aŭ fost luat și l-aŭ fost crescut și l-aŭ fost cinstit până la mare boierie, și i-aŭ dat toată purtarea de grijă a casiĭ luĭ, și a fiiuluĭ său, și a Împărățieĭ luĭ, până va veni fii-său la vărstă; deciĭ, să fie Împărat, și Cantacozino să fie sfetnic Împărățieĭ. Și, pentru întărirea acestuĭ lucru, aŭ și logodit pre fii-său cu fata luĭ Ioan Cantacozino, carele cu jurământ aŭ făgăduit Împăratuluĭ că va face acelea carele i le poruncise. Dar n'aŭ păzit hotărăle jurământuluĭ, ci, după moartea luĭ Andronic, unindu-să cu o seamă den boiariĭ Împărățieĭ, aŭ luat Împărăția gineri-său Ioan. Care, rămăind în cătăva vreame lucrul așa, și venindu-și gineri-său Ioan la vărstă, și cunoscând nedreptatea ce i-aŭ fost făcut socru-său, s'aŭ sfătuit cu oare-careĭ boiarĭ prietenĭ aĭ tătăne-său și aŭ fugit la

[1] Nu e nicĭ un sens. Phrantzes are: ἕως θαλάττης τῆς περὶ τὸν Εὐρυμέδοντα ποταμόν, dar e vorba de un *lac,* nu de Marea (p 79).

[2] Pare a fi nu utilisarea unuĭ noŭ izvor, ci o confusie: „Harini" ar fi, *Chersonesul.* Cf. Phrantzes, *l. c.* Saŭ Χερρονεία (acelașĭ sens) de la p. 41.

Orhan Împăratul Turcilor, și, lângă alte făgăduințe ce i-aŭ făgăduit luĭ Orhan, i-aŭ logodit și pre o sor a luĭ, să o dea să-ĭ fie Împărătească, precum aŭ și făcut, — numaĭ să-ĭ dea ajutoriŭ, să scoață pre socru-săŭ den Împărăție. Și, dându-ĭ oaste den destul, aŭ venit la Țarigrad, și cu multe vărsărĭ de sânge, prin multe vremĭ, aŭ biruit pre socru-săŭ, și aŭ luat Scaunul. Iar socru-săŭ, fugind către Sârbĭ și către Bulgarĭ, aŭ rugat pre Domniĭ acelor locurĭ, de i-aŭ dat ajutoriŭ să vie, să scoață pe gineri-săŭ, și, viind cu oștile spre Țarigrad, l-aŭ întâmpinat o carte de la gineri-săŭ, care îĭ scria așa: „De multe orĭ m'am socotit și m'am mirat, cum cunoștința și διάκρισις și bătrânețele nu te înfruntează să-ți aducĭ aminte de moarte și de judecata nefățarniculuĭ Dumnezeŭ, la care noĭ toțĭ vom să stăm golĭ și τετραχιλισμένοι, să ia fiește-carele după faptele luĭ plata. Să cădea, ca un înțelept și practic, ce știĭ Scripturile (cum tu zicĭ și te înnalțĭ), să-ți viĭ în socoteală, și să gândeștĭ ce cerĭ de la mine, și care-ți iaste dreptatea cu pravilă și după canoanele Grecilor. Și nu ți-aŭ ajuns până acum câte scandele, atâtea războaie dentre noĭ, morțĭ, vărsărĭ de sânge, robiĭ ale creștinilor, fraților noștri, carele toate den vina ta s'aŭ ațățat și s'aŭ făcut. Părăsească, pentru mila luĭ Dumnezeŭ, să maĭ răsufle cevaș ticăițiĭ creștinĭ! Căcĭ la Asia fiara cea rea, [neamul luĭ] Otoman, toată creștinătatea o aŭ sfărâmat. Lasă încaĭ să să odihnească cești de aicea, și ceĭ ce aŭ scăpat de acolo, aicea. De vreame ce și David să roagă pentru limbile ce n'aŭ lege, zicând: „Răsăpească, Doamne, limbile carele vor războaele“, cu cât sântem noĭ datorĭ să păzim pre ceĭ ce i-aŭ răscumpărat Hristos cu sângele luĭ, carele și pace și dragoste aŭ poruncit să avem. Știĭ aceasta bine că tată-mieŭ te-aŭ crescut de mic copil și te-aŭ cinstit cu boierie de vârstă și cu nume pre lângă Împărăție: și adu-ți aminte dragostea ce aŭ avut către tine, și pre mine în mâinile tale m'aŭ dat, și să ne rudim la moartea luĭ aŭ poruncit. Iar tu n'aĭ făcut ca un păstor bun și adevărat, nicĭ

facĭ, ci ca un lup și tâlhar și fur. Și pre mine m'aŭ lăsat diadoh Împărăției, iar tu aĭ nevoit să mă facĭ mojăc și să mă dăzbracĭ den soartă. Iar eŭ întru nebiruita puteare a luĭ Dumnezeŭ mă nădăjduesc, și el să facă dreptate întru nedreptatea ce-mĭ facĭ."

Această carte cetind Cantacozinul, multă vreame aŭ stătut în mare socoteală, cât, de ar fi fost cu putință, s'ar fi întors îndărăt, dar nu să putea: că să pornise atâtea oștĭ străine, cât îĭ căuta, vrând, nevrând, să meargă înnainte; precum aŭ și mers. Dar nimic n'aŭ folosit, că s'aŭ întors cu rușăne, răsipindu-ĭ oștile Ioan Paleologul cu aĭ luĭ, și cu Turciĭ carĭ îĭ avea ajutoriŭ de la cumnată-săŭ Orhan Împăratul Turcesc. La una ca aceasta viind Ioan Cantacozinul, și văzând că fără noroc aŭ umblat și acum, s'aŭ dus de s'aŭ călugărit, și aŭ rămas Ioan Paleologul biruitoriŭ[1] în Scaunul Împărăției[2].

În zilele acelea, leat 6838, scrie un istoric că aŭ venit Carol Craiul Unguresc asupra Țării-Rumănești, și aŭ luat Severinul fără nicĭ o vină. Iar Domnul Mihail-Vodă, în nădejdea luĭ Dumnezeŭ, strângând oaste, și făcând războiŭ cu Craiul Unguresc, l-aŭ biruit, și s'aŭ întors cu rușăne. În mijlocul vremilor acestora aŭ murit Mihail-Vodă, și s'aŭ pus în locul luĭ Dan-Vodă[3].

3. Domnia luĭ Dan-Vodă, l^t 6841.

Dan-Vodă fratele Mircilĭ-Vodă celuĭ Bătrân. — Orhan moare; să pune fiĭ-săŭ Amurat Împărat turcesc. — Ludovic Craiŭ Unguresc. — Sasiĭ să scoală asupra Craiuluĭ, și nimic nu folosesc.

Acesta aŭ stătut Domn în Țara-Rumănească după Mihail-Vodă. Avea și frate, pre Mircea. Însă, ce să fie făcut în 23 de anĭ aĭ Domnieĭ luĭ, nu să pomenește,

[1] V. p. 5, nota 2.

[2] E o traducere prescurtată din Phrantzes, p. 39 și urm.

[3] „Istoricul" care vorbește de lupta din 1330 a luĭ Carol-Robert cu

fără numaĭ scrie că l-aŭ ucis Șușman Voivodul Sărbilor; dar pentru ce și cum, nu să știe [1].

În zilele acestuĭ Domn, la 17 anĭ aĭ Domnieĭ luĭ, aŭ murit Orhan Împăratul Turcesc, și s'aŭ pus fii-săŭ Amurat cel d'intăiŭ, l^{t} 6858 [2].

În zilele luĭ Dan-Vodă, fiind Craiŭ Unguresc Ludovic, Sasiĭ den Ardeal s'aŭ fost făcut rebeliș, s'aŭ sculat împotriva Craiuluĭ; care, viind cu putere în Ardeal, i-aŭ supus iar, și mare pagubă le-aŭ făcut [3]. Sasiĭ aceștia de multe orĭ s'aŭ sculat asupra Ungurilor cu sabie, gândind ca doar s'ar putea dezbate de către eĭ, dar nicĭ-odată n'aŭ avut noroc să biruiască, ci totdeauna i-aŭ biruit pre eĭ Ungurii și alții, ca pre nește podaniĭ aĭ lor [4].

4. Domnia luĭ Alixandru-Vodă, l^{t} 6864.

Alexandru-Vodă Cămpulungeanul. — Amurat să învrăjbește cu Paleologul, și multe locurĭ îĭ ia, și Caliupoli. — Amurat aŭ avut Filipupoli și Odriiul. — Dragoș-Vodă aŭ dăscălicat la Moldova. — Amurat are războaie cu Cneaz Lazăr al Sărbilor. — Miloș viteaz omoară pre Amurat, și piere și el. — Baizit Ildirim stă Împărat. — Baizit omoară pre frate-săŭ.

După ce aŭ perit Dan-Vodă, aŭ stătut la Domnie Alixandru-Vodă, carele zic să fie fost de feliul luĭ Cămpulungean. Ce să fie lucrat el în Domnia luĭ, nimenĭ nu scrie [5].

Domnul de atuncĭ, Basarab, e un compilator al istorieĭ regatuluĭ unguresc.

[1] Ludescu dă, în adevăr, numaĭ aniĭ de Domnie, înrudirea cu Mircea și uciderea de „Șușman", în 6864. Cf. Iorga, *Studiĭ și documente*, III, pp. I, v, LVI.

[2] Phrantzes, p. 80.

[3] Izvorul e „istoricul" unguresc.

[4] Pare a însemna „iobagĭ". V. Radu Popescu, în *Magazinul istoric*, IV, p. 28, unde se vorbește de slujitorĭ prefăcuțĭ în *podanĭ*, pe moșiile luĭ Brîncoveanu și Cantacuzinilor.

[5] Ludescu se mărgenește a-ĭ da 27 de anĭ de Domnie.

Pre această vreame a Domniei acestui Domn, Amurat, Împăratul Turcesc, pentru lăcomia lui învrăjbindu-să cu Paleologul Împăratul de la Țarigrad, aŭ venit cu mulțime de oști și aŭ luat Caliupoli, unde iaste Marea îngustă, de trec lesne, de la Răsărit la Apus, și de la Apus la Răsărit, fiind cetate de pază a Grecilor. După aceaia aŭ luat Filipupolis [1] și Odriiul, și alte locuri ale Thrachiei și ale Macedoniei. Deci iar s'aŭ împăcat, și amândoi aŭ mers la Răsărit, împotriva unor Turci ce să hainise de către Împărăția Turcească, și, biruindu-i, aŭ luat Pamflagonia, și păn la gârla Sangari, și, vrând să treacă spre Marea-Neagră [2], aŭ înțeles de fii-săŭ că s'aŭ unit cu feciorul lui Ioan Paleologul, și s'aŭ rădicat împotriva părinților; ci, lăsându-și calea de spre Marea-Neagră, s'aŭ dus amândoi împotriva feciorilor; cu carii făcând războiŭ, i-aŭ prins. Ci Turcul și-aŭ omorât feciorul, iar Grecul l-aŭ orbit.

Întru vremile acestui Domn, după trei ani ai Domniei lui, l[t] 6867, aŭ venit Dragoș-Vodă de la Maramureș în țara Moldovei, de aŭ dăscălecat țara Moldovei; care unii zic că iaste den păstori, alții zic că den nește vănători, ce avea o coteică anume Molda și, gonind un buor, s'aŭ fost înnecat coteica într'o apă, și, după numele Moldei, aŭ numit apa: Moldova, și după apă aŭ numit pre Moldoveni. Ci, cum să vede istoria, ce iar de la dânșăi o am luat, cu Molda coteica, cu Moldova apa, cu Moldovenii, — numele lor den căine se trage: den Molda, Moldoveni. Și, pentru căci aŭ omorât pre buor, aŭ luat Domnii semnul peceții lor, de fac cap de buor.

Acest Dragoș-Vodă aŭ domnit doi ani, și, murind, în urma lui s'aŭ pus fii-săŭ, Sas-Vodă, care aŭ domnit 4 ani, și, murind, s'aŭ pus fii-săŭ Lațco-Vodă, și, domnind 8 ani, aŭ murit, și s'aŭ pus în locul lui, Bogdan-

[1] Numele acestui oraș lipsește în ediția lui Phrantzes. Altfel tot ce este aici e tradus de acolo, și anume, nu de pe pp. 46-7, unde iar e vorba de aceste lucruri, ci de pe p. 80, — cu prescurtări.

[2] Ἐν τῷ μέλλειν περᾶσαι αὐθις ἐν τῇ Εὐρώπῃ (Phrantzes, *l. c.*).

Vodă, l[t] 6881. Deciĭ, Pătru-Vodă, feciorul luĭ Mușat, l[t] 6887 [1].

Întru aceste vremĭ, Amurat, maĭ marele Turcilor, neodihnindu-să, și făcând războae în toate părțile, aŭ fost făcut și de multe orĭ cu Sărbiĭ, cu Bulgariĭ, cariĭ [2], având pre Cnez Lazăr maĭ mare, și de multe orĭ bătându-ĭ Amurat, fugia Cnez Lazăr, și iar strângea oaste de venia asupra Turculuĭ. În cea după urmă, apropiindu-să oștile unele de altele, s'aŭ ales den oastea luĭ Cnez Lazăr un viteaz, anume Miloș Cobilicĭ, carele cu îndrăzneală aŭ întrat în oastea turcească, dându-ĭ cale Turciĭ, socotind că va să să închine luĭ Amurat, maĭ marele lor. El încă aŭ mers drept la Amurat, și, scoțând Miloș un cuțit de cele marĭ sărbești, l-aŭ junghiat pre Amurat Turcul, măcar că și pre dânsul l-aŭ omorât Turciĭ. Iar oștile luĭ Cnez Lazăr aŭ luat mare îndrăzneală, și oștile turcești frică, de aŭ fugit care în cătro putea, iar Cnez Lazăr gonea, tăind și răsipind [3].

După moartea luĭ Amurat aŭ rădicat Turciĭ pre fiisăŭ Baizit Ildirim. Ildirim l-aŭ numit pentru iuțimea ce avea în războae, că Ildirim în limba noastră *fulger* să chiamă. Acesta avea un frate, pre carele chemându-l la dânsul, și, fără răotate fiind, aŭ mers la frate-săŭ, gândind că den dragoste îl chiamă [4], să să vază unul cu altul; iar el, ca un păgân, l-aŭ omorât. De acest Baizit zic că aŭ fost om darnic, nemăreț; mânca și bea cu toțiĭ [5]. Și aŭ făcut multe războae: întâiŭ, la Asia

[1] E o prescurtare după cronica luĭ Ureche (ed. Kogălniceanu, pp. 132-4).

[2] Traducerea e rea. Phrantzes vorbește numaĭ de Sîrbĭ. Începutul acestuĭ alineat corespunde în adevăr cu cronicarul bizantin, pp. 80-1.

[3] Pentru această parte e întrebuințat unul din cronografele sîrbeștĭ maĭ întinse. Cf. Prefața mea la vol. III din *Studiĭ și documente*.

[4] După izvor, Phrantzes (pp. 81-2), Soliman — Μουσουλμάνος —, fratele luĭ Baiazid, n'ar fi știut moartea tatăluĭ, în numele căruia fusese chemat.

[5] Nouă confusie: Baiazid, spune Phrantzes (p. 81), se ospăta numaĭ

În Domnia Mircii-Vodă patru Domni s'aŭ schimbat la Moldova: Roman-Vodă, fratele luĭ Pătru-Vodă, Ștefan-Vodă, iar alt Ștefan-Vodă, cu frate-sĕŭ Pătru-Vodă, fecior luĭ Ștefan-Vodă: deciĭ Iuga-Vodă, pre carele l-aŭ luat Mircea-Vodă la dănsul, — pentru ce nu să știe [1].

În zilele Mircii-Vodă Diiul și Nicopoia le-aŭ luat Turcii, și, mergănd Mehmet-Pașa să ià Bosna, acolo aŭ perit, împreună cu multe oștĭ ale luĭ. Atuncia Turcii aŭ ars Ravaniţa, mănăstirea luĭ Cnez Lazăr [2].

În vremile, acestea, l' 6900, aŭ murit Ioan Paleologul Împăratul Grecesc, și s'aŭ pus în locul luĭ fii-sĕŭ Manuil Paleologul, carele, văzănd slăbiciunea lor, s'aŭ dus la Papa de la Roma, rugăndu-să dea ajutoriŭ. Și, pentru mândrie, nevrănd să sărute naracavița Papiĭ, unde era chipul luĭ Hristos (după obiceiul lor), s'aŭ mâniat Papa, și nu i-aŭ dat nicĭ un ajutoriŭ. Deci, viind de acolo fără ispravă, unindu-să în vorbe și cu alțĭ domnĭ creștinĭ, aŭ trimis solĭ la Temmurli Hanul tătărăsc (carele și Uzbec îl chiamă), de s'aŭ rugat să vie, ca doar i-ar mântui de Turc; și aŭ venit, și s'aŭ bătut cu Baizit Împărat. Și, biruind Uzbecul, pre Baizit l-aŭ prins viŭ, și, făcăndu-ĭ colivie de fier, l-aŭ băgat într'ănsa, și așa toată Asia l-aŭ purtat, și, ducăndu-l la țara luĭ, aŭ murit. Alțiĭ zic că l-aŭ omorât Uzbecul, — împărățind anĭ 26 [3].

Deci în urma luĭ aŭ rămas patru frațĭ, și avea price între

[1] E luat tot din Ureche, pp. 134-6. Alexandru-cel-Bun a fost stabilit de Mircea, într'un timp de putere și siguranță a acestuia.

[2] Acest loc e luat din Cronica sîrbească (v. Iorga, *Studiĭ și documente*, III, p. 1).

[3] Aceste știrĭ sînt parte împrumutate din Phrantzes (pp. 84-5), parte legende, ce umblaŭ pe timpul cronicaruluĭ nostru. — Pentru naruciviţe, v. Iorga, *Studiĭ și documen e,* IV, p. 67. Timur-Lenc nu era „Usbeg", dar Usbegiĭ turcomanĭ din epoca luĭ Constantin Căpitanul pretindeaŭ că-și trag neamul de la dînsul. V. Albèri, *Relazioni degli ambasciatori veneti,* XIII, p. 391: „Usbech, rè de' Tartari e signore di Samarcanda". Iar, pentru vremea cronicaruluĭ nostru, Barozzi și Berchet, *Relazioni, Turchia*, II, p. 342: „Il gran Tartaro Usbech... Memori del gran fatto del Gran Tarmelano con Bajazetto..."

dănşăĭ, care să împărăţească, şi, prin multe războae ce aŭ avut în treĭ anĭ, uniĭ luând ajutoriŭ de la Sărbĭ, alţiĭ de la Grecĭ, — pre urmă aŭ biruit acela ce l-aŭ chemat Mehmet, şi, luând Împărăţia, aŭ omorât pre ceialalţĭ fraţĭ, afară de unul, ce aŭ fugit la Ţarigrad, şi s'aŭ creştinat (Isuf l-aŭ chemat). Acest Mehmet, împărăţind, n'aŭ păzit pacea ce făcuse tată-săŭ Baizit, şi vrea să mărească ploconul Rumănilor şi al Moldovenilor; ci, unindu-să Rumănii cu Moldovenii, aŭ avut războiŭ cu Mehmet Împărat, şi l-aŭ biruit pre Turc, şi iar aŭ lăsat ploconul precum aŭ fost aşăzat de tată-săŭ. După aceaia aŭ rădicat Turcul războiŭ la Anadol, de aŭ luat locurile carele le luase Uzbecul de la tată-săŭ Baizit: Galatia, Cappadochia, Pontul, şi altele de la Asia de Sus. Peloponisul încă l-aŭ făcut să dea haraciŭ, şi cu Vineţenii aŭ avut războiŭ pre mare, şi l-aŭ biruit, şi pre urmă s'aŭ împăcat [1].

6. Domnia luĭ Vlad-Vodă, l^{t} 6920.

Vlad-Vodă Ţepeş, Domnul Ţării. — Amurat al doilea să pune Împărat. — Amurat al doilea rănd pradă Ardealul.

După moartea Mirciĭ-Vodă, aŭ luat Domnia Vlad-Vodă, carele s'aŭ poroclit Ţepeş. Acesta aŭ făcut mănăstirea Sneagovul şi cetatea de la Poenarĭ. Făcut-aŭ Tărgovişteniloŕ mare pedeapsă, pentru o vină ce avu-

[1] Se începe cu un resumat din Phrantzes, p. 86. Menţiunea că s'aŭ îngreuiat dările (τέλη) Ţerii-Româneştĭ şi Moldoveĭ (Μολδοβλαχίας καὶ Μπογδανίας; Phrantzes comite, pentru Moldova, un anacronism) se află la p. 89 din acelaşĭ izvor. Despre o nouă luptă a luĭ Mircea, unit cu Moldovenii, împotriva Turcilor, nu vorbeşte nicĭ un izvor, nicĭ Phrantzes şi nicĭ analistul sîrb. Constantin Căpitanul, negăsind alt ceva, a crezut că poate să încheie lucrurile în acest chip. Sfîrşitul alineatuluĭ e din Phrantzes, p. 89, dar compilatorul preface în victorie turcească înfrîngerea navală de la Gallipoli, la 29 Maiŭ 1416 (v. Iorga, *Notes et extraits pour servir à l'histoire des croisades au XVe siècle,* seria I, I, p. 241 şi urm.).

sease, că făcuse unuĭ frate al Vladuluĭ-Vodă un necaz. Pentru aceaia aŭ trimis slujătorĭ, și, în zioa de Paște lovindu-l, aŭ prins și pre bărbațĭ, și pre muierĭ, și fecioriĭ, și featele, împodobiți fiind, i-aŭ dus la cetatea Poenariĭ de aŭ lucrat până li s'aŭ spart hainele [1].

În zilele Domnuluĭ acestuia, murind Mehmet Împăratul Turcilor, s'aŭ pus în locul luĭ Amurat al doilea, carele aŭ trimis pre Mihail-beĭ de aŭ încungiurat Țarigradul cu oștĭ. Și multă pagubă aŭ făcut Grecilor, pentru că aŭ fost dat ajutoriŭ luĭ Mustafà, frăține-său, carele fugise la Țarigrad, de frica frăține-său Amurat, și Grecii îĭ dedese muere greacă, fata unuĭ boiar mare, nepoată Împăratuluĭ Grecesc, și l-aŭ rădicat Împărat la Anadol. Decĭ acest Mustafà îșĭ făcuse Scaunul la Brusa, și multe locurĭ la Anadol supusease. Iar frate-său, Sultan Amurat, păzind vreame, aŭ trecut fără veaste la Brusa, și, găsind pre frate-său beat, în bae l-aŭ omorât. Ci, pentru această pricină, aŭ încungiurat Țarigradul, și făcea pagubă; ci i-aŭ împăcat Marò, muerea luĭ Amurat acestuia, fiind Greacă [2].

[1] Data morțiĭ luĭ Mircea: 6920, e bună, căcĭ el a murit la 31 Ianuar 1418 (v. Iorga, *Studiĭ și documente,* III, p. III-IV). Succesorul său a fost Mihail, apoĭ Dan al II-lea, după acesta Alexandru și, în fine, Vlad Dracul. Ludescu, pe care-l urmează în toate Constantin Căpitanul, scoate pe Mihail, pus înnainte, din greșeală, de al doilea Dan, amestecîndu-l cu cel d'intăiŭ, nu pomenește pe Alexandru, care nu figură în cronologia oficială, și face din doĭ Vlad: Dracul și Țepeș, unul singur (ceva ca și în casul luĭ Dan I-iŭ și al II-lea). Pentru Snagov, v. călătoria luĭ Odobescu acolo, în *Scrierĭ*, I, pp. 392-3 și micul studiu tipărit în 1900 de d. G. Mandrea, architect. Poienariĭ se întîlnesc de la începutul veaculuĭ al XVI-lea în documente (cf. Iorga, *l. c.*, p. XLVII; Hurmuzaki, XI, locurile din tablă și *Sate și preoți din Ardeal,* București, 1902, p. 142). Istorisirea cu Tîrgoviștenii nu se află în culegerile isprăvilor luĭ Țepeș (v. I. Bogdan, *Vlad Țepeș și narațiunile germane și ruseștĭ asupra luĭ*, București, 1896; *Archiv f. sieb. Landesk.*, XXVII, p. 332; Iorga, *Studiĭ și doc.*, III, p. LXXIII). În Ludescu se spune că toți „oamenii marĭ, bătrînĭ" aŭ fost trași în țeapă.

[2] Se începe cu reproducerea luĭ Phrantzes, p. 90. Unele din amă-

Întru această vreme aŭ murit Manuil Paleologul Împăratul Grecilor, şi s'aŭ pus fii-săŭ Ioan, carele aŭ fost luat fămeae bogată de la Lombardia, fată unuĭ boiar de acolo; dar, fiind el curvar, nu-şĭ iubia fămeaia luĭ, ci încă aŭ fugit iar la tată-săŭ, şi tată-săŭ nu o priimia cum să cade, căcĭ şi el era curvar ca gineri-săŭ [1].

Pre aceste vremĭ aŭ mers Amurat Împărat în Ardeal, şi aŭ prădat maĭ mult ţinutul Braşovuluĭ, de doao orĭ, şi aŭ luat cu dănsul pre judeţul de la Braşov cu părgariĭ [2].

7. Domnia luĭ Vădislav-Vodă, l^t 6935.

Vădislav-Vodă ià Domnia. — Vădislav-Vodă piere de sabie în Tărşor. — Amurat aŭ luat Solunul. — Ioan Paleolog merge la Roma să unească Biserica, şi cere ajutoriŭ de la creştinĭ. — Amurat Împărat lasă Împărăţia fii-săŭ Mehmet. — Vădislav Craiŭ să bate la Varna cu Turcii şi piere în războiŭ. — Sultan Murat iar aŭ luat Împărăţia de la fii-săŭ. — Alexandru-Vodă în Moldova moare. — Iliaş-Vodă, Ştefan-Vodă, fraţĭ, să bat pentru Domnie în Moldova. — Ştefan-Vodă prinde pre frate-săŭ Ilieş şi-l orbeşte. — Ianoş Craiŭ bate pre Sultan Murat, în Ardeal, de doao orĭ.

După ce aŭ domnit Vlad-Vodă 15 anĭ, aŭ luat Domnia Vădislav-Vodă, de carele nicĭ-o istorie nu să află scrisă de cinevaşĭ, fără cât zice că aŭ perit de sabie în Tărşor; iar nu scrie, în războiŭ, de aŭ avut cu cineva,

nuntele despre Mustafà ce lipsesc din acest loc al luĭ Phrantzes se întîmpină maĭ departe în izvor (p. 114); ce se spune despre moartea luĭ va fi după vre-o glosă. Constantin Căpitanul greşeşte făcînd din Mustafà, unchiul luĭ Murad, fratele acestuia şi din Marò, care-ĭ era μητρύια, „muerea“ Sultanuluĭ!

[1] Izvorul pentru căsătoria luĭ Ioan cu Sofia de Montferrat poate fi Phrantzes, pp. 110-1, 122, 158 (cf. *Notes et extraits,* I, pp. 306-7) Primirea acasă a Sofieĭ, fugare, nu se găseşte însă aicĭ.

[2] Se întrebuinţează iar istoria ungurească (cf. Iorga, *Studiĭ şi doc.*, p. xv şi urm.). O menţiune nesigură a luptelor acestora, din 1442, „contra Romînilor şi Moldovenilor“ (Βλάχων καὶ Μολδοβλάχων), întâiŭ fără succes, apoĭ biruitoare, în Phrantzes, p. 91, neîntrebuinţat până acum pentru ele.

saŭ de vre-un vrăjmaș al luĭ, saŭ de nescareva oamenĭ de aĭ caseĭ luĭ (precum de multe orĭ să întâmplă), ci numaĭ zice că aŭ perit de sabie în Târșor. După aceasta să cunoaște ce fel de oamenĭ aŭ fost Rumânii noștri, care nicĭ-un lucru deplin n'aŭ scris! Zice aceasta, că aŭ făcut bisearica den Târșor, care să și veade [1].

După văleatul ce am găsit în istorii, în vremile acestea, l' 6938, aŭ luat Sultan Murat Solunul, care unii îĭ zic Salonicul, de la Vinețenĭ; că-l vânduse Andronic Paleologul în 50.000 de galbenĭ de aur, fiind partea luĭ de la tată-săŭ Manuil Împărat; dar, căzând în boala slăbănogieĭ și neavând ce face, aŭ vândut această parte a luĭ Vineților [2]. Pentru care Ioan Împăratul, ce era atuncĭ, fratele luĭ Andronic, multe aŭ scris Turculuĭ, având pace cu el, ca să nu meargă să ià acea cetate, dar el aŭ răspuns că iaste striină cetatea, iar nu a lor, ci va să meargă să o ià; precum aŭ și făcut [3]. Ci Frâncii, fiind puțini, aŭ fugit: iar Grecii, rămâind, multe reale aŭ pățit, tăeți, robiți, despărțiți frați de frați, de surorĭ, de părinți, — și altele ca acestea [4]. Ca acestea văzând Ioan Paleologul, Împăratul Grecilor, s'aŭ sfătuit să meargă la Papa de la Roma, să facă Unire Bisericilor, fiind atuncia Evghenie Papă, și Patriarh la Țarigrad Iosif (care aŭ și murit la Roma). Ci dar, scriind luĭ Evghenie Papiĭ, s'aŭ bucurat foarte, și aŭ trimis corăbiĭ de aŭ luat pre Împăratul, și mulți oamenĭ învățați, și filosofĭ, și cărturarĭ. Și, făcându-să sobor la Florentia, s'aŭ așăzat toți și aŭ

[1] Ludescu dă data, care se explică prin suprimarea cîtor-va Domnĭ după Mircea. El maĭ adauge mențiunea bisericiĭ și a morțiĭ de sabie „în mijlocul Tîrșoruluĭ". E, cum se știe, Vladislav Dan, falșul Dan al III-lea. Peirea i-a venit de la Țepeș. V. Iorga, *Studiĭ și doc., l. c.* Dar amănuntul uciderii în Tîrșor pare să se aplice nu la el, ci la Vlad Dracul. Narațiunile despre Țepeș arată însă (Bogdan, p. 90) că predecesorul luĭ a fost omorît de dînsul.

[2] Combinat din Phrantzes, pp. 64 și 122.

[3] După Phrantzes, pp. 155-6.

[4] Aicĭ pare că s'a suplinit din închipuire, căcĭ Phrantzes nu povestește căderea cetățiĭ.

făcut liturghie toţĭ cu Papa, după aşăzările lor. Apoĭ, nevrănd să să iscălească Vlădica de la Efes, toate lucrurile aŭ rămas dăşarte: că nicĭ ajutoriŭ n'aŭ dat Papa şi domniĭ Frăncilor, şi nicĭ vre un bine nu s'aŭ făcut, că aŭ umblat în deşărt 2 anĭ, şi iarîn deşărt aŭ venit[1].

Care, viind acasă, şi-aŭ găsit Împărăteasa moartă, şi călugăriĭ cariĭ era rămaşĭ la Ţarigrad, nu vrea să-ĭ priimească la biserică, zicănd că sănt eriticĭ. Ci era mare turburare între dănşiĭ, şi den afară le făcea Turciĭ turburare, şi ca neşte orbĭ nu-şĭ cunoştea peirea lor. De acestea aŭ făcut şi fac călugăriĭ[2]!

În vremile acestea, Amurat, al doilea Împărat al Turcilor, fiind bătrăn şi bolnav de durorĭ, aŭ lăsat Împărat în locul luĭ pre fii-săŭ Mehmet, tănăr, şi el s'aŭ dus la Magnisia să să odihnească. Iar Mehmet, tănăr fiind, s'aŭ dat spre vănătorĭ şi băutorĭ, şi nu asculta pre Viziriĭ luĭ ceĭ bătrănĭ şi înţelepţĭ. Acestea auzind Ungurii şi domniĭ lor, maĭ mult fiind rugaţĭ de Împăratul Ţarigraduluĭ, s'aŭ pornit cu multe oştĭ Vădislav Craiul şi Ianoş, saŭ, cum zic alţiĭ, Iancul, Domnul Ardealuluĭ, şi, trecănd în Ţara Turcească, aŭ ajuns păn la Varna. Viziriĭ, văzănd ca aceste lucrurĭ, şi pre Sultan Mehmet că caută ospeţele şi vănătorile, aŭ trimis la tată-săŭ Sultan Murat, să vie de grab, că pier cu Împărăţia lor. El, auzind, îndată aŭ purces, cu Hali[l]-Paşa, şi aŭ venit la Ţarigrad, şi, cerănd corăbiĭ să-ĭ treacă, i-aŭ dat Greciĭ. Vezĭ minte la Grecĭ, în vremea ce ştia că aŭ nevoe vrăjmaşiĭ lor, atuncĭ, să să fie nevoit să le facă maĭ rea poticneală, căt ar fi putut; iar eĭ le făcea bine de-ĭ trecea şi maĭ dăgrab; eĭ, pe cum aŭ umblat, aşa aŭ şi păţit maĭ pre urmă, că aŭ pierdut şi Împărăţia. Ci să venim la prochimen[3].

[1] Pentru aceste lucrurĭ, de un caracter general, cronicarul nostru n'are un izvor anume.

[2] Nu regăsesc izvorul anume al acestor puţine ştirĭ nelămurite.

[3] Această parte pare a fi o amplificare. Elementele naraţiuniĭ se află şi în Phrantzes, pp. 92-3. Dar menţiunea retragerii luĭ Murad

Sultan Amurat, trecând până la Țarigrad, de la Scudari, și mergând la Varna, aŭ făcut războiŭ cu Ungurii, și foarte aŭ biruit pre Turcul, și aŭ căzut mulți vestiți oameni, dentru carii aŭ fost unul Carageà-Basa [1], beilerbeĭ de la Anadol, și rămăsease numaĭ Sultanul cu Curtea luĭ. Și într'aceaia aŭ zis Iancul Craiuluĭ: să fie cu voia luĭ să meargă cu oastea luĭ, ca doar ar sparge Poarta Sultanuluĭ, și pre urmă să vie și Craiul. Dar tinerețele și tinerii sfetnicii luĭ n'aŭ lăsat, zicând că nu iaste bine să ià Iancul lauda. Ci aŭ mers Craiul de aŭ dat războiŭ cu Împăratul. Vrea să fugă Împăratul atuncia, dar nu l-aŭ îngăduit Enicerii, zicându-i că trebue să moară cu eĭ. Ci dar, într'acel războiŭ fără tocmeală. mergând Craiul asupra Împăratuluĭ, un Enicer, anume Hamza, cu îndrăzneală aŭ tăiat picioarele caluluĭ Craiuluĭ, și, căzând Craiul jos, i-aŭ tăiat capul, și l-aŭ rădicat într'o suliță, care văzându-l oștile, s'aŭ spăimântat, și aŭ fugit: Iancul încă s'aŭ dus la țara luĭ, la Ardeal; și așa aŭ rămas Turcii iar biruitorĭ. Pre Eniceriul acela zic să-l fie făcut Pașă [2], și iaste să să crează. Pre Iancul l-aŭ oprit Vădislav-Vodă în țara luĭ, pentru că-ĭ făcuse oștile luĭ mare stricăciune țăriĭ: ci pre urmă iar s'aŭ împăcat, și l-aŭ slobozit [3].

la Magnesia, a luĭ Halil, a trecerii Mării prin Grecĭ, ce nu se află la acest Bizantin, ar arăta întrebuințarea paralelă a istorieĭ ungurești. Hunyady e numit Iancu și în Phrantzes, p. 198: Ἰάγκος.

[1] Carageà, beglerbegul Anatolieĭ, a căzut, în adevăr, în luptă (Leunclavius, col. 514). Phrantzes n'o spune însă. Să nu fi avut cronicarul nostru și un izvor turcesc, tradus orĭ ba? Și altele, maĭ departe, ne întăresc în părerea că l-a avut.

[2] Nu Pașă, ci căpetenia gardeĭ: δρουγγάριον τῆς αὐτοῦ βίγλας, saŭ, adauge tot Phrantzes, Agă al Ienicerilor, iar maĭ apoĭ și Vizir (pp. 199-200). Din Phrantzes e luată toată această parte.

[3] Mențiunea prinderiĭ se află în Chalkokondylas, dar știrea a luat-o, de sigur, Constantin Căpitanul indirect, prin Istoria sa ungurească. Pentru puțina probabilitate a prinderiĭ, v. *Studiĭ și Doc.*, III, p. XXII și urm. Chalkokondylas a fost cunoscut, cum se vede din Prefața la *Biblia* din 1688, luĭ Radu Greceanu.

Iar Sultan Murat aŭ trimis pre fii-sàŭ Mehmet la Magnisia, și el aŭ șăzut la Odriiŭ, și, trecănd 3 anĭ, aŭ murit, și l-aŭ dus de l-aŭ îngropat la Brusa, și iar aŭ venit fii-săŭ Mehmet de aŭ luat Împărăția.

În mijlocul acestor vremĭ, a Domnieĭ luĭ Vădislav-Vodă, murind Alixandru-Vodă, Domnul Moldoviĭ, i-aŭ rămas doĭ feciorĭ: Iliaș, maĭ mare, care ținea muiare pre sora Crăesiĭ luĭ Vădislav Craiul Leșăsc, și Ștefan, cel maĭ mic, cariĭ, avănd ceartă pentru Domnie, cu ajutoriul Leașălor aŭ apucat Domnia, iar Ștefan aŭ fugit la Țara-Rumănească, și, cerănd ajutoriŭ de la Domn, s'aŭ dus de aŭ scos pre frate-săŭ den Scaun. Iliaș-Vodă iar nu să lăsa, ci iar venia, și, pănă de 5 orĭ fără noroc, s'aŭ întors în Țara Leșască; deciĭ, nicĭ Craiul nu vrea să-l maĭ lase, ci i-aŭ dat o cetate și hrană, pentru voia luĭ Ștefan-Vodă, că-ĭ scrisease. Iar pre urmă aŭ venit la pace frațiĭ amăndoĭ, și și-aŭ împărțit țara: Ștefan-Vodă aŭ luat țara de jos, cu Chilia, Cetatea-Albă, și altele; Iliaș-Vodă aŭ luat țara de sus, cu Hotinul, Suceava, și altele. Ci nu multă vreame aŭ fost împăcațĭ, că Ștefan-Vodă fără veaste aŭ mers asupra frăține-săŭ Iliaș, pre carele prinzăndu-l viŭ, l-aŭ orbit, și aŭ rămas Ștefan-Vodă singur la Domnie, nu multă vreame [1].

După aceasta avut-aŭ războiŭ și Huniadi Ianoș cu Turciĭ, în Ardeal, la un sat ce să chiamă Sentimbre, și aŭ biruit pre Turcĭ, perind mulțime de eĭ. Deci Sultan Murat, văzănd atăta ocară ce s'aŭ făcut, de i-aŭ spart oștile Ungurii în Ardeal, și le-aŭ făcut mare pagubă, aŭ făcut și maĭ mare gătire: și singur Murat aŭ mers cu oștile la Beligrad; dar Hunedi Ianoș bine grijăndu-să, și bine dănd războiŭ, aŭ biruit pre Turcĭ, și Murat s'aŭ întors cu rușăne, și cu mare pagubă.

[1] Resumat din Ureche, pp. 141-5.

8. Domnia Radului-Vodă cel Frumos, l^{t} 6953.

Roman Moldoveanul prinde pe unchi-său Ștefan-Vodă și-l tae. — Petru-Vodă scoate pre Roman-Vodă, vără-său. — Pătru-Vodă Moldoveanul otrăvește pre văru-său Roman. — Pătru-Vodă Moldoveanul leagă haraciu la Turci. — Ștefan-Vodă Moldoveanul, cel Bun, bate pre Pătru-Vodă Aron cu ajutoriul Radului-Vodă. — Nemulțămirea lui Ștefan-Vodă către Radu-Vodă. — Laiot-Vodă Băsărab pus Domn de Ștefan-Vodă. — Îl gonește Radu-Vodă. — Mehmet Împărat bate Țarigradul și-l ia, și piere Împăratul grecesc Costandin. — Laiotă-Vodă iar vine Domn cu ajutoriul lui Ștefan-Vodă. — Ianoș Craiul pradă Țara Ungurească ca să ia Corona.

Stătut-au Domn Radul-Vodă în urma lui Vădislav-Vodă. Acesta au făcut mănăstirea Tănganul.

După ce dar orbise Ștefan-Vodă pre frate-său Iliaș den țara Moldovei, iar Roman-Vodă, feciorul lui Iliaș, n'au suferit fapta fără de lege a unchi-său, ci au vorbit cu o seamă de boieri ai țării [1], și rădicându-să, au prins pre unchi-său Ștefan-Vodă, și i-au tăiat capul, și au rămas Roman-Vodă la Domnie. Iar vără-său Pătru-Vodă, feciorul lui Ștefan-Vodă, de frică au fugit la Unguri; căruia fără zăbavă i-au dat Hunedi Ianoș (adecă Iancul-Vodă, Domnul Ardealului și gubernatoriul Țării Ungurești) oști, și au gonit pre vără-său Roman-Vodă. Roman-Vodă, fiind seminție lui Cazmir Craiul Leșăsc, de spre mumă, au năzuit acolò [2], de unde mare ajutoriu îi gătise Cazmir, să-i dea să-și ia Scaunul; dar Pătru-Vodă (cu ce meșteșug, nu să știe) au otrăvit pre Roman-Vodă. Aceasta văzând Craiul, s'au întors îndărăt, că venise și el până la Leov [3]. După acest Pătru-Vodă, au domnit la Moldova Alixandru-Vodă Iliaș. După Alixandru-Vodă,

[1] Constantin Căpitanul tălmăcește „Curtea Domnească" din Ureche prin „boieri ai țării", expresiile avînd pe vremea lui același înțeles.

[2] Loc copiat întocmai din Ureche.

[3] Cronicarul nostru înlătură pe cei doi Domni intermediari, menționați la Ureche, după „letopisețul cel lătinesc".

aŭ domnit fii-săŭ Bogdan-Vodă, carele zic să fie bătut pre Leaşĭ în doao rănduriĭ. După acesta aŭ domnit Pătru-Vodă Aron, carele, lovind fără veaste pre Bogdan-Vodă, în răvărsatul zorilor, la un sat den jos de Suceavă, l-aŭ prins, şi i-aŭ tăiat capul. Deciĭ aŭ venit Alixandru-Vodă, tatăl luĭ Bogdan-Vodă, cu oaste, de s'aŭ bătut cu Pătru-Voda, la Movile ; dar fără noroc s'aŭ întors. Acest Pătru-Vodă zic că aŭ legat bir să dea Turcilor.

Însă după dănsul s'aŭ pus Domn Ştefan-Vodă cel Bun, feciorul luĭ Bogdan-Vodă, carele aŭ venit cu ajutoriul Raduluĭ-Vodă den Ţara-Românească, şi bătându-să cu Pătru-Vodă Aron în 2 rănduriĭ, la Dolješţiĭ pre Siret şi la Orbic, şi bătându-l de amăndoao rândurile, în cea după urmă aŭ prins pre Pătru-Vodă şi i-aŭ tăiat capul. Şi aŭ rămas Ştefan-Vodă la Domnie[1]. Carele era om viteaz, şi multe războae aŭ făcut cu Turciĭ, cu Ungurĭi, cu Leaşăĭ, cu Tătariĭ, cu Muntenĭi: nicĭ cum nu să aşeza, şi, norocul slujându-ĭ, pre maĭ mulţĭ biruia. Era om nemulţămitor bineluĭ ce aŭ avut de la cinevaş, precum aŭ făcut şi cu Radu-Vodă, Domnul Muntenesc, că cu ajutoriul luĭ aŭ luat Scaunul Moldoveĭ, iar pre urmă aŭ rădicat războiŭ şi asupra luĭ, şi, fără veste viind, i-aŭ căutat Raduluĭ-Vodă a fugi la Turcĭ, iar Ştefan-Vodă aŭ luat pre Doamna sa, şi pre fiică-sa Voichiţa, pre carele o aŭ luat luĭ Doamnă. Fiind dar Laiotă Băsărabă lângă Ştefan-Vodă, maĭ dă nainte vreame, şi viind prilej ca acesta, de fugise Radu-Vodă den ţara luĭ, l-aŭ lăsat Ştefan-Vodă pre Laiotă Domn Ţărăĭ-Rumâneştĭ. Carele în scurtă vreame bucurie aŭ avut, că aŭ venit Radu-Vodă cu oaste turcească, şi l-aŭ gonit, mergând cu oştile până la Bărlad, de aŭ prădat, aŭ robit ţara Moldoveĭ foarte răŭ[2].

În vremile acestea aŭ murit şi Ioan Paleologul, Împăratul Grecilor, şi, strângându-să fraţiĭ luĭ: Costandin,

[1] Prescurtarea din Ureche urmează până aicĭ.

[2] Resumat, foarte pe scurt, din Ureche. E de observat că scriitorul muntean lasă la o parte toate celelalte lupte ale luĭ Ştefan, ocupîndu-se numaĭ de acelea în potriva ţerĭĭ sale.

Dumitru și Thoma, dederă Împărăția lui Costandin. Iar Thoma și Dumitru dederă Împărăția frăține-său, și s'aŭ dus la Peloponis, și, împărțind, aŭ luat unul Lachedemonia, altul aŭ luat Corinthul, și ședea fără grijă.

Iar Sultan Mehmet gândi gând răŭ asupra Țarigradului, să-l ià. Ci întâiŭ aŭ zidit o cetate noao, mai sus de Țarigrad, pre Marea-Neagră, la care și Greciĭ le-a dat ajutoriŭ. După aceaia aŭ strâns păgânul oștĭ fără număr, pre apă și pre uscat, și, făcând multe meșteșugurĭ și năvălĭ cu multe vărsărĭ de sânge, aŭ luat Țarigradul, la l' 6961, iar de la Hristos a. 1453, Maiŭ 29.

Acolò aŭ perit și Costandin Împăratul Grecilor, cu toți boiariĭ luĭ. Când ar citi cineva pre Gheorghe Franți istoricul, carele s'aŭ și întâmplat la luarea Țarigraduluĭ, fiind și Logofăt-Mare al Împărăției, și aŭ și scris acestea pre amăruntul, mi să pare că nu ar fi fără de lacrămĭ, socotind nevoia ce aŭ venit cetății și cetățenilor acelora: unde vaete și țipete, plânsurĭ, dăspărțirĭ unul de altul, și altele ca acestea [1].

În vremile acestea, Ștefan-Vodă de la Moldova, văzând că Radul-Vodă aŭ venit cu Turciĭ și aŭ scos pre Laiotă-Vodă și l-aŭ gonit, nu s'aŭ îngăduit, ci aŭ cerut ajutoriŭ de la Leașĭ, și aŭ venit de aŭ scos pre Radul-Vodă, și aŭ așăzat pre Laiotă-Vodă la Scaun.

În vremile acestea ce s'aŭ luat Țarigradul, Huneadi Ianoș aŭ ars toată Țara Neamțească, pentru Coronà, ca să o ià de la Nemțĭ, fiind ales gubernatoriul Țărăĭ Ungurești și prințep Ardealuluĭ. După aceaia n'aŭ trecut multă vreame, ci aŭ murit la Zemlin, lăsând mare nume de multe vitejăĭ ce făcuse cu Turciĭ și cu Nemțiĭ. Decĭ, în urma luĭ aŭ ridicat țara Craiŭ pre Huneadi Mateiaș [2].

[1] Povestirea cuceririĭ Constantinopoleĭ de Turcĭ se cuprinde în ediția citată a luĭ Phrantzes pe p. 288 și urm. Celelalte știrĭ, foarte puțin bogate și precise, pot fi luate și de aicĭ.

[2] Aceste notițe sărace și falșe sînt după Istoricul unguresc. De la Radu cunosc un document inedit din București, 25 August 6977

9. Domnia luĭ Laiotă-Vodă Băsărabă, l[t] 6968.

Huneadi Mateiaş aŭ luat Corona de la Nemţi. — Sultan Mehmet bate pre Persĭ. — Ştefan-Vodă bate pre Turcĭ.

După ce aŭ domnit Radul-Vodă anĭ 15, aŭ luat Domnia Laiotă Băsărabă. Zic să fie domnit şi el anĭ 17. Carele aŭ închinat ţara Turcilor [1], să dea haraciŭ. Alte lucrurĭ făcute de dănsul nu să găsesc scrise de nimenĭ.

Huneadi Mateiaş, Craiul Unguresc, aŭ luat Corona crăiască, care o luase Frideric Împăratul Nemţesc şi o ţinuse 24 de anĭ la el.

Iar Sultan Mehmet, Împăratul Turcesc, s'aŭ dus

(= 1469), indicţia 2, în colecţia d-luĭ G. Gr. Cantacozino. Radu-Vodă, fiuĭ luĭ Vlad Voevod, duce de Făgăraş şi de Amlaş, dă o întărire luĭ Mihaĭ din Ruşĭ şi fiuluĭ luĭ Stan şi luĭ Chirtop pentru maĭ multe moşiĭ cumpărate cu caĭ buniĭ turceştĭ, caĭ domneştĭ, cu ughĭ, şi le scuteşte de oierit, de vama tîrguluĭ, de dijmărit, de haraciŭ, de podvoade, de vacĭ grase, de ceară domnească, miere „şi de alte dăjdĭ, orĭ cîte ar eşi în ţara Domnieĭ Mele". Se daŭ poruncĭ către pîrcălabiĭ domneştĭ şi vameşĭ să nu iea „vamă vornicească, nicĭ cămănărit". Boierĭ: Neagu Vornicul, jupan Dragomir şi Udrişte, Cazan, Neagoe, Diia (?), feciorul luĭ. Vel Stolnic, Bratul, Furduiŭ Spătar, Vălcul Vistier, Vintilă Păharnic, Mircea Comis, Badea cel Bătrîn, Furcă Clucer. Stan Grămăticul scrie (Traducere.)

[1] Aserţiunea că Laiot „a închinat ţara Turcilor" se află în Ludescu. Ea a provocat alcătuirea unuĭ tratat imaginar, ce se află întâiŭ în lucrările luĭ Mateĭ Banul Cantacuzino, şi de acolo a trecut la Fotinò. V., în privinţa acesteĭ fabricaţiĭ naive, *Genealogia Cantacuzinilor*, ed. Iorga, p. 6[8], nota 3. Ştirea era şi în notele slavone după care şi-a redactat Ludescu compilaţia, căcĭ în 1601 boieriĭ muntenĭ vorbesc de „già 140 anni in circa che riconoscono la superiorità ottomana" (Hurmuzaki, IV[2], p. 42, n[0] XL). Asupra loculuĭ s'a atras atenţia întâiŭ de I. Sîrbu, în *Mateĭ-Vodă Băsarăbăs auswärtige Beziehungen;* Leipzig, 1899, p. 2, nota 1, ceia ce corespunde anuluĭ 1460—61. Probabil însă că Laiot e confundat cu cine domnià în adevăr atuncĭ, cu Radu-cel-Frumos, omul Turcilor, venit la tron şi pentru a răspunde unor cererĭ turceştĭ neobişnuite, de haraciŭ pe treĭ anĭ şi peşcheş de copiĭ şi caĭ (v. Iorga, *Chilia şi Cetatea-Albă*, p. 122; *Acte şi Fragm.*, III[1], p. 12).

la Persĭ de s'aŭ bătut cu Huzun-Hazan, la care războiŭ aŭ fugit Huzun-Hasan, și aŭ luat mulți robĭ, agemĭ, de i-aŭ dus la Țarigrad. Iar și den oastea luĭ aŭ căzut mulți oamenĭ marĭ: unul aŭ fost Beilerbeĭ al Anadoluluĭ, carele aŭ fost fecior luĭ Ghidu *(sic)* Paleolog, Grec turcit.

Cu Vinețenĭĭ încă aŭ făcut războiŭ, și pre uscat și pre Mare. Atuncĭ aŭ luat Evripul, cu sabia, și i-aŭ tăiat tot norodul, den 12 anĭ în sus. Și alte multe cetăți aŭ luat păgânul.

Împăratul Turcesc aŭ trimis să bată pre Ștefan-Vodă cel Bun al Moldoveĭ, iar Domnul aŭ tăiat toată oastea turcească; numaĭ aŭ scăpat Turciĭ cariĭ dusease robiĭ înainte[1].

10. Domnia luĭ Țepeluș-Vodă, l[t] 6985.

Țepeluș-Vodă, având războiŭ cu Ștefan-Vodă, fu prins și tăiat. — Batăr Iștfan, Prințep Ardealuluĭ, bate pre Turcĭ. — Mateiaș Craiul aŭ luat Beciul. — Rumânĭĭ bat pre Turcĭ.

După Laiotă-Vodă, aŭ venit Domn Țepeluș-Vodă, carele aŭ avut războiŭ cu Ștefan-Vodă, den țara Moldoveĭ, și aŭ biruit pre Țepeluș, și, prinzându-l, i-aŭ tăiat capul, și i-aŭ luat țara, de o aŭ stăpânit Ștefan-Vodă pen multă vreme[2].

Întru această vreame Batăr Iștfan, Prințepul Ardealuluĭ, cu Chineș Pal, aŭ avut războiŭ cu Turciĭ, în cămpiĭ

[1] Împrumuturĭ din vre-un cronograf saŭ știrĭ amestecate, din izvoare maĭ învățate. Știrea moldovenească e prelucrată după Ureche.

[2] Despre Țepeluș (Basarab cel tînăr; 1479-1481) se spune în Ludescu că are o luptă la Rîmnicul-Sărat cu Ștefan, unde piere și că a domnit 16 anĭ. El n'a murit în lupta care i-a surpat Domnia, și stăpînirea luĭ a fost foarte scurtă (v. Iorga, *Studiĭ și Doc.*, III, pp. XXXVIII-XL). La greșelile din izvor, Căpitanul adauge una de la dînsul, puind în sama luĭ Ștefan lunga Domnie hărăzită de Ludescu luĭ Țepeluș.

ce le zic Chenier, și aŭ perit 30.000 de Turcĭ și 8.000 de Ungurĭ; însă atuncĭ aŭ fost biruința a Ungurilor.

Și Mateiaș, Craiul Ungurilor, aŭ luat Beciul de la Nemți cu foame, și, acolo, în Beciŭ fiind, aŭ murit, și zic că în zioa ce aŭ murit Mateiaș Craiul în Beciŭ, întru acea zi, toți leiĭ ce avea la Buda, s'aŭ omorăt unul pre altul.

Întru aceste vremĭ, aŭ luat Sultan Mehmet Crămul, carele și Cafa să numească. În vremile acestea, aŭ murit Sultan Mehmet, și în locul luĭ s'aŭ pus fiĭ-săŭ, Baizit al doilea. Acesta avea frate, carele îl chema Gem-Sultan, și s'aŭ dus la Eghipet, cerând ajutoriŭ împotriva frăține-săŭ, dar nu i-aŭ dat; apoĭ de acolò s'aŭ dus la țara frâncească. Ci Baizit aŭ scris Vinețenilor să facă meșteșug să-l omoare. Și aŭ găsit Vinețeniĭ om al lor, carele știa limbă hărăpească, și l-aŭ trimis de s'aŭ împrietenit cu Gem-Sultan, și, pen multă vreame ce aŭ fost cu el, aŭ găsit prilej, și l-aŭ otrăvit. Iar Frâncul, viind la Sultan Baizit, multe daruri aŭ luat; dar și el într'o noapte s'aŭ aflat mort, mescându-ĭ și luĭ cu acel pahar, cu care aŭ mescut și el altora [1].

În mijlocul vremilor acestora, aŭ trimis Împăratul Turcesc pre Hadăm-Pașa cu oaste în Țara-Rumânească, dar acolo aŭ perit și Pașa și oastea luĭ. Și iarăși Turciĭ, călcând țara Moldoviĭ, aŭ luat cetățile luĭ Ștefan-Vodă: Chilia, Cetatea-Albă, l' 6991; iar Ștefan-Vodă, neîngăduindu-să, aŭ mers cu putere mare și și-aŭ luat cetățile înnapoĭ [2].

[1] Resumat din izvoare necunoscute.

[2] Amintirĭ din Ureche, și chiar din Cronica Sîrbească (Iorga, *l. c.*, p. 3), de unde și data greșită pentru luarea cetăților (înțelegînd răŭ pe Ureche, le face să fie și reluate), pe cînd Ureche are, bine, 6992, cu data de lună.

11. Domnia luĭ Vlad-Vodă Călugărul, l^{t} 7001.

Vlad-Vodă Călugărul. — Baizit Împărat iar aŭ luat cetățile de la Moldoveni.

După stăpănirea luĭ Ștefan-Vodă în cătăva vreame aicea în Țara-Românească, s'aŭ rădicat Domn Vlad-Vodă Călugărul, carele aŭ domnit treĭ anĭ [1].

Sultan Baizit, Împăratul Turcilor, aŭ mers la țara Moldoveĭ, de aŭ luat Cetatea-Albă, Chilia și alte locurĭ carele le luase Moldovenĭĭ de la Turcĭ, maĭ nainte. În care vreame fiind Domn la Moldova Ștefan-Vodă, n'aŭ îndrăznit să iasă de față, având oaste puțină, ci aŭ trimis la Leașĭ să-ĭ dea ajutoriŭ: ci, până a veni ajutoriul, Turcii și-aŭ făcut treaba, și s'aŭ dus la Țarigrad. La această oaste turcească, aŭ luat într'ajutoriŭ Turcul și pre Vlad-Vodă cu oștile den Țara-Românească; pentru care lucru Ștefan-Vodă multă părere rea aŭ avut pre Vlad-Vodă [2].

12. Domnia Raduluĭ-Vodă, fecior luĭ Vlad-Vodă, l^{t} 7004.

Radul-Vodă, fecior luĭ Vlad-Vodă. — Nifon Patriarhul vine în țară. — Nifon Patriarhul să gonește. — Ștefan Moldoveanul bate pre Albert Craiul Leșesc. — Pacea Raduluĭ-Vodă cu Bogdan-Vodă.

Stând la Domnie Radul-Vodă, în urma tătâne-săŭ luĭ Vlad-Vodă, aŭ făcut mănăstirea den Deal, frumoasă, și o aŭ înzestrat cu moșăĭ bune, și cu altele de toate [3]. Acesta aŭ trimis de aŭ adus pre Nifon Patriarhul, pre carele Turcii îl mazâlise și-l surgunise, și, viind aicia în țară, multe învățăturĭ sufletești învăța, și îndrepta Bi-

[1] După un loc din Ludescu, ce nu s'a reprodus în ediția *Magazinului*.

[2] Întrebuințare, adesea greșită, a luĭ Ureche.

[3] Acestea din Ludescu.

serica, pentru că era Rumănii proști, atăt Vlădicii[1], Episcopii, căt și popii, și toți ceilalți. Ci dar, scandălisăndu-să cu Radul-Vodă, pentru un lucru făr-de-leage ce aŭ făcut Radu-Vodă, de aŭ făcut pre un boiar, anume Bogdan (pre carele îl iubia), de și-aŭ lăsat muerea, și i-aŭ dat Domnul pre o sor a luĭ, de care neîngăduind Nifon Patriarhul, fu gonit den țară,— el încă, eșănd den Tărgoviște, și-aŭ scuturat papucii de prah, și l-aŭ afurisit pre Domn (cum s'aŭ și aflat după moarte). Carele, căzănd în boală groaznică, aŭ murit, și l-aŭ îngropat la mănăstirea luĭ din Deal, în mormăntul carele și-l gătise el, cioplit în piatră, cum să veade. Și aŭ domnit anĭ 15 [2].

În Domnia Raduluĭ-Vodă, aŭ avut Ștefan-Vodă Moldoveanul războiŭ cu Hroiot, pre Siret, la Șchieĭ[3], și, biruindu-l, l-aŭ prins viŭ, și i-aŭ tăiat capul. Iar și Ștefan-Vodă, căzănd după cal, l-aŭ vrut prinde vrăjmașăĭ.

Aŭ maĭ avut acest Ștefan-Vodă și alt războiŭ: cu Albert, Craiul Leșăsc, la Codrul Cozminuluĭ: și foarte răŭ l-aŭ bătut, și mulți Leași aŭ perit. Și, ducăndu-să oștile luĭ Ștefan-Vodă în Țara-Leșască, aŭ ars, aŭ prădat, aŭ robit,— și Podolia, și pre din sus de Liov multe miluri de pămănt. Și multe războae aŭ avut Ștefan-Vodă, țiind țara cu sabia în 47 de anĭ, și, ca un om, aŭ murit; și s'aŭ pus în locul luĭ fii-săŭ Bogdan-Vodă cel Orb.

Scriŭ unii că, fiind un boiar din Moldova, anume Roman Pribeagul, și cerșănd oaste de la Radul-Vodă,

[1] Cronicarul prescurtează din Ludescu, care reproduce, cu ceva scurtări la început, Viața patriarhului Nifon (ediții: Hasdeŭ, în *Archiva istorică*, I[2]; Erbiceanu, București, 1880). Cf. părțile privitoare la această scriere din *Istoria literaturii romîne în secolul al XVIII-lea* și *Cronicile muntene*, București 1899 (extras din *Analele Academiei Romîne*, ser. II, XXI). Prescurtînd, greșește, vorbind de „Vlădici", atunci cînd izvorul îi spunea că Nifon a așezat întăiŭ pe aceia din Rîmnic și Buzăŭ.

[2] Cifra din Ludescu.

[3] Era și altă Șcheia, chiar lîngă Suceava. Miron Costin, în *Letopiseț*e, I, p. 251.

s'aŭ dus de aŭ prădat toată Putna, locul Moldoviĭ. După aceaia, Bogdan-Vodă, vrănd să-și întoarcă paguba ce-ĭ făcuse Radu-Vodă, aŭ strănș oaste, și aŭ întrat în Țara-Rumănească, și aŭ prădat Rămnicul, șăzănd la Rătezaș [1] zece zile; acolo l-aŭ întălnit sol de la Craiul Unguresc (numele soluluĭ: Maximian călugărul), fecior de Despot, den sămănța Împăraților Greceștĭ; carele, rugănd pre Bogdan-Vodă, i-aŭ împăcat cu Radul-Vodă; și s'aŭ întors Bogdan-Vodă la țara luĭ.

13. Domnia Mihniĭ-Vodă, l[t] 7017.

Mihnea-Vodă fecior Draciĭ Armașul. — Caramanlăiĭ bat pre Baizit al doilea, și-l prind viŭ. — Bogdan-Vodă cere pre sora Craiuluĭ Leșesc, și nu o dă. — Ivan Cneaz al Moscalilor. — De când să numesc Moscaliĭ Împărați.

După moartea Raduluĭ-Vodă, era price între boiarĭ pentru Domn, pre cine ar pune; însă în ceia după urmă aŭ rădicat cu voia tuturor pre Mihnea, feciorul Draciĭ Armașul den Mănești [2]. Carele, luănd puteare la mănă, multe răutățĭ aŭ făcut: boiariĭ îĭ omora, îĭ muncia, avuțiile le lua, cu jupăneasele, cu fetele lor să culca, dăjdĭ multe punea asupra țărăĭ; căt, neputănd suferi, s'aŭ rădicat o seamă de boiarĭ, cu Banul Barbul Craiovescul, și cu frațiĭ luĭ, și cu alt neam al luĭ, și aŭ pribegit în Țara Turcească. Care, făcănd jalbă la Împăratul de răotățile ce le făcea Mihnea-Vodă, l-aŭ mazălit, și aŭ pus în locul luĭ pre Vlad-Vodă, fratele Raduluĭ-Vodă. Iar Mihnea-Vodă, pănă a să mazăli, dacă

[1] Nu e un adaus față de povestirea luĭ Ureche, singurul „uniĭ", ci un cuvînt comun, pe care copiștiĭ l-aŭ prefăcut în nume de localitate, stîlcindu-l așa de răŭ, încît nu-l putem restitui. V. Ureche, p. 181.

[2] Ludescu = Viața luĭ Nifon nu ni dă originea pretinsuluĭ tată al luĭ Mihnea, dar ea se află în altă versiune a Ludesculuĭ, cuprinzînd o povestire independentă de a Vieții luĭ Nifon *(Cron. munt.,* p. 6).

pribegiră boiarii, aŭ trimis de le-aŭ prădat casele; și le-aŭ sfărămat până în pământ, și nu numaĭ casele, ci și bisericile, și mănăstirile lor, și slugile, și egumenii, era slutiți de dănsul și căzniți [1].

În zilele acestuĭ Domn, al doilea Baiazit Împărat aŭ trimis oaste la Caramania, cu gineri-săŭ Hersi-Ogli [2]; carele, având războiŭ, l-aŭ prins Caramanlăii viŭ. Și, făcându-să pace între dănșiĭ, l-aŭ slobozit. Și iar într' aceste vremi s'aŭ făcut mare cutremur, cât la Țarigrad aŭ căzut geamiurĭ, biserici, case, de aŭ omorât mulți oameni.

Bogdan-Vodă den Moldova, cerând de multe orĭ de la Craiul Leșăsc să-ĭ dea pre Elisafta, soru-sa, să-ĭ fie Doamnă, și, nevrând muma feteĭ și fata, pentru că auzise că este grozav, și orb de un ochiŭ, iar Bogdan-Vodă aŭ strâns oastea țărăĭ Moldoviĭ, și, întrând în Țara Leșască, mare pradă și multă pagubă aŭ făcut, ajungând până la Liov. Craiul încă, strângându-și oastea,

[1] Din cele două versiuni ale Ludesculuĭ, pentru Banoveți, Pîrvulești, Craioveștĭ saŭ „neamul Craioveĭ", cărora li s'a zis *maĭ târziŭ*, din causa luĭ Neagoe, ajuns Basarab-Vodă cel noŭ, Băsărăbeștĭ,— trimit la ce am spus în *Studiĭ și Doc.*, IV, p. XLIV; la cele două ediții ale cronicii Διήγησις σύντομος, în Iorga, *Manuscripte din Bibliotecĭ străine* (din *An. Ac. Rom.*, XX), la *Pretendenți Domnești*, 1898 (din *Anale*, XIX), p. 15, n. 8, pp. 35-7; la *Sate și preoți din Ardeal*, p. 112 (Amlacher, *Urkundenbuch der Stadt und des Stuhles Broos*, Sibiiŭ, 1879, in 8°, pp. 67-8). Să se adauge: Hasdeŭ, *Istoria Critică*, ed. a II-a, pp. 79-81; același, în *Columna luĭ Traian*, 1874, p. 127 (mențiunile din Socotelile Sibiiuluĭ), 128 (actul din Amlacher). Familia se ridică supt Vlad Călugărul măcar (de la 1494); Engel, *Wal.*, p. 198. Într'un document din 9 Iulie 1492 (în Colecția d-luĭ G. Gr. Cantacuzino), aflăm pe Pîrvul Mare-Vornic. Bănia de Craiova a fost maĭ tîrziŭ înființată pentru Barbu (Hasdeŭ, *Istoria critică, l. c.*). Întâiul Pîrvu e altul decît al doilea, fratele luĭ Barbu, căcĭ tatăl acestuia, Staico, figurează ca Mare-Logofăt în actul citat din 1492. Tot așa, pentru amîndoĭ, în documentul din 27 Novembre 1487 al aceluiași Vlad Călugărul; publicat de d. Al. Ștefulescu, în *Amicul Poporului*, III, pp. 209-11.

[2] Ahmed-Paşa; Hersec-Ogli, fiul luĭ Ștefan al Herțegovineĭ.

aŭ trimis pre Cameneţchi de aŭ prădat Moldova jumătate. Deciĭ Craiul Ungurese aŭ întrat la mijlocul lor, de i-aŭ împăcat.

Întru aceste vremĭ, si muma luĭ Bogdan-Vodă, Doamna luĭ Ștefan-Vodă, fata Raduluĭ-Vodă, din Țara-Rumănească, dentru această lume s'aŭ petrecut [1].

După Ivan Marele-Cnez al Moscalilor, aŭ stătut stăpăn fiĭ-săŭ Vasilie Ivanovicĭ, carele aŭ fost născut den Greacă, anume Sofia, fata Thomiĭ Paleologul, Despotul de la Moreia (adecă Peloponesuluĭ). Acesta cu putere mare aŭ luat cetatea Smolensca, care o stăpănia Leașăĭ, Litfeaniĭ, și cu multe războae aŭ luat și Cazanul, — carea iaste împărăţie tătărască, și pentr'alte locurĭ aŭ lăţit și stăpănirea luĭ. Apoĭ, văzându-să că iaste cu noroc, aŭ început a să numi Împărat: și de atuncĭ încoace toţĭ stăpăniĭ Mosculuĭ să numesc Împăraţĭ. Iar maĭ nainte să numea Cnezĭ (adecă Duxĭ), ce să chiamă rumănește Domn, precum veciniĭ luĭ: Leașăĭ, Sfeţiĭ, și alţiĭ, cum Nemţiĭ, Franţoziĭ, și alte limbĭ, toţĭ până acum îl numesc Dux Moscovie, iar nu Imperator, precum el să numește.

14. Domnia luĭ Vlad-Vodă cel Tănăr, l^{t} 7018.

Vlad-Vodă vine Domn. — Fuge Mihnea-Vodă la Ardeal. — Iacșăcĭ omoară pre Mihnea-Vodă. — Craioveștiĭ vin cu Turciĭ, și prind pre Vlad-Vodă, și-l tae. — Persiĭ bat pre Turcĭ la Caramania. — Baizit bate pre fiĭ-săŭ Selim. — Curcut cere Împărăţia de la tată-săŭ Baizit. — Baizit de nevoe dă Împărăţia luĭ Selim. — Ahmat vine cu oaste la frate-săŭ Selim. — Selim cu ficleșug prinde pre frate-săŭ Ahmat și-l omoară. — Selim omoară pre frate-săŭ Curcut.

După ce aŭ mazălit Turciĭ pre Mihnea-Vodă, pentru răotăţile luĭ cele cumplite, fiind boiariĭ la Poartă, cum s'aŭ zis maĭ sus, le-aŭ dat Domn pre Vlad-Vodă, fratele Raduluĭ-Vodă. Carele, trecând cu oștĭ Dunărea,

[1] Din Ureche.

aŭ dat o seamă de oaste luĭ Neagoe vătaful de vănătorĭ, carele era nepot Banuluĭ Barbuluĭ Craiovescul, feciorul Părvuluĭ[1]; iar așa îl numia că este fecior de Domn. Și mearse la mănăstire Cotmeana, unde era feciorul Mihniĭ-Vodă, Mircea, și, lovindu-l fără veaste, noaptea, aŭ scăpat numaĭ el cu o slugă a luĭ, Stoican, pre o fereastră, iar oștile s'aŭ răsipit. Decĭ Mircea, fugind la tată-săŭ, și spuindu-ĭ patima, s'aŭ rădicat și aŭ fugit în Țara Ungurească. Iar Vlad-Vodă aŭ șăzut în Scaun, și, viind țara, i s'aŭ închinat, și să bucura că-ĭ măntuise Dumnezeŭ de Mihnea-Vodă cel Cumplit. Ci nu multă vreame aŭ trecut, și aŭ venit Mihnea-Vodă, cu oaste de la Ungurĭ, și s'aŭ bătut cu Vlad-Vodă: ci s'aŭ întors rușănat la Sibiĭ. Acolò întămplăndu-să un viteaz, om de aĭ Vladuluĭ-Vodă, anume Dumitru Iacșăcĭ, întălnindu-se cu Mihnea-Vodă, într'o ulicioară strămtă și întunecată, carea ese de spre biserica cea mare săsească, aŭ scos spaga, și l-aŭ junghiat. Decĭ Iacșăcĭ s'aŭ suit în turnul cel nalt, și pre fereastră striga: să știe tot omul că aŭ omorăt pre Mihnea-Vodă. Iar un slujitor de aĭ Mihniĭ-Vodă, cu o pușcă ghintuită, l-aŭ dibuit și l-aŭ lovit în cap [2], și așa s'aŭ sfărșăt și Dumitru Iacșăcĭ.

În zilele acelea, și Bogdan, carele s'aŭ zis maĭ sus [că luase] pre sora Radului-Vodă și a acestuĭ Vlad-Vodă, fără leage, și-l afurisise Nifon Patriarhul, era mare boiar la cumnată-săŭ Vlad-Vodă, și aţăţa pre Domn cu mănie asupra Craioveștilor, zicănd că Neagoe iaste fecior de Domn, și-l vor scoate den Domnie. Ci Vlad-Vodă, străngănd pre Craioveștĭ, le-aŭ dat lege să jure că nu iaste fecior de Domn Neagoe; și, neputănd jura, să-ĭ taie

[1] Despre Neagoe, care se intitulează ca Domn „Basaraba Voevod, fiul Mareluĭ Basarab Voevod", Ludescu spune într'un loc (p. 238) că era „un fecior de boiariŭ". Nu era fiŭ al luĭ Pîrvu, ci fiul uneĭ surorĭ a luĭ cu Basarab (cel Tînăr). Cf. *Pretendenţi Domneşti*, pp. 35-6.

[2] Constantin Căpitanul prescurtează în cîteva rînduri pe Ludescu = Viaţa luĭ Nifon, dar iea ştirile despre moartea luĭ Mihnea din cealaltă versiune a Ludesculuĭ.

nasul, saŭ să-ĭ scoață ochiĭ, după îndemnarea luĭ Bogdan. Dentr'aceasta viind scandela între dânșiĭ, s'aŭ sculat aceĭ boiarĭ, și s'aŭ dus la Pașa, de s'aŭ jăluit de Vlad-Vodă [1]. Pașa aŭ venit cu oaste: Vlad-Vodă însă s'aŭ gătit de războiŭ, și s'aŭ bătut la Văcărești, den jos de Bucureștĭ [2], și, bătându-l, l-aŭ și prins viŭ, și i-aŭ tăiat Pașa capul, supt un păr în Bucureștĭ. Trupul luĭ l-aŭ dus la mănăstirea frăține-săŭ, la Deal, de l-aŭ îngropat lângă frate-săŭ Radul-Vodă, domnind anĭ 2. Și în locul luĭ aŭ pus pre Neagoe vătaful de vânătorĭ, carele al doilea Băsărabă să numește.

Întru aceste vremĭ, s'aŭ fost sculat un Pers, anume Șahculĭ, cu oaste, de aŭ venit până la Caramania; care auzind Baizit Împăratul, aŭ trimis oaste (că el era bolnav de durorĭ) cu Alĭ-Pașa, ci l-aŭ ficlenit Caramanlăiĭ, de l-aŭ bătut Șahculĭ, și aŭ perit acolo și Pașa. Sultan Baizit, auzind acestea, și fiind neputincios, aŭ socotit să dea Împărăția luĭ Ahmat, fie-săŭ, că avea mulțĭ feciorĭ, cărora le împărțise locurĭ, de ședea în odihnă. Ci aŭ poruncit luĭ Ahmat de aŭ venit pre taină la tată-săŭ; ci Inicerii și altă Curte pre acesta nu-l vrea. Iar fiĭ-săŭ Sultan Selim, auzind că va să dea Împărăția frăține-săŭ, luĭ Ahmat, fiind și ginere Hanuluĭ Tătărăsc, i-aŭ cerut Tătarĭ ajutoriŭ, și, cu oastea luĭ ce avea, aŭ venit pe la Cetatea-Albă, pe la Chilia, pe la Babà, și s'aŭ dus la Țarigrad, cu sabia să ia Împărăția de la tată-săŭ. Ci tată-săŭ, cum era așa bolnav, aŭ eșăt cu oaste la Sirt-chioiŭ, și împreunându-să oștile, den care, unde ședea bătrânul, aŭ făcut semn oștilor, și le-aŭ dat mare năvală, căt, de ar fi vrut, ar fi prins pre Selim, și l-ar fi și omorât; dar n'aŭ vrut, ci i-aŭ dat cale, și aŭ

[1] Se resumă din Ludescu = Viața luĭ Nifon. Dar, pe cînd acolo se introduse maĭ tărziŭ în text numele de „Băsărăbești" pentru partida Bănească, aicĭ se zice numaĭ „Craioveștĭ". Jurămîntul nu era pentru *originea*, ci pentru *credința* luĭ Neagoe. Pașa era Mehmet Alĭ-beg-Oglu din Nicopol.

[2] Mențiunea Văcăreștilor ca loc de luptă nu se maĭ află aiurea.

fugit: și oștile luĭ Selim fugea pen pădurĭ, pen văĭ, ca vaĭ de eĭ, muncind să să acunză. Iar Selim, scăpând până la Mudia, aŭ întrat într'o corabie, și aŭ scăpat la Varna. Iar bătrânul, tată-săŭ, întorcându-să la Țarigrad, aŭ prins pre toțĭ boiarĭĭ luĭ, carĭĭ era ficleni, de îndemna pre fii-săŭ Selim la acestea, și i-aŭ omorât. Sultan Selim, pierzând oștile și toate ce aŭ avut, s'aŭ dus la Crăm, la socru-săŭ. Iar Inicerĭĭ și altă Curte, având poftă să facă oștĭ spre Răsărit, pentru dobânda lor, și știind pre Selim că iaste bun ostaș, l-aŭ cerut de la tată-săŭ, să-l aducă să-l trimiță în oaste; dar nu vrea bătrânul. Iar Inicerĭĭ i-aŭ răspuns, că, de nu va vrea, îl vor omorî și pre el, și Țarigradul îl vor prăda, — pentru că toțĭ iubia pre Selim, cât și copiiĭ pomenia numele luĭ Selim.

Întru aceste întâmplărĭ, veni și Sultan Curcut, iar fecior al luĭ Baizit, și, întrând la tată-săŭ, i-aŭ zis: „Știĭ că după ce aŭ murit moșă-mieŭ, nefiind tu la Scaun, pre mine m'aŭ rădicat Împărat la Scaun; iar, dacă aĭ venit și aĭ poftit Scaunul, ca unuĭ părinte ți l-am dat, de voe, iar nu de nevoe. Acum iar mie să cade să mi-l daĭ". Care și tată-săŭ vedea dreptatea, dar nu avea ce să facă, de vreame ce toțĭ frațiĭ poftia Împărăția, iar maĭ vărtos Selim, că cu sila vrea să o ia. Care aŭ și făcut, având ajutoriŭ pre toțĭ Inicerĭĭ și meghistanĭĭ Porțiĭ Împărătești. Deci pre Curcut iar l-aŭ trimis cu nește nădejdĭ la Magnisia, unde avea arpalăc să șază. Iar tată-săŭ Baizit, de nevoe aŭ trimis de aŭ chemat pre fii-săŭ Selim. Care viind lângă Țarigrad, toțĭ meghistanĭĭ aŭ mers de i s'aŭ închinat luĭ; apoĭ și el aŭ venit de aŭ sărutat mâna tătâne-săŭ; însă tată-săŭ cu acel gând era: să-l trimiță cu oștĭ împotriva frăține-săŭ, luĭ Ahmat; care să gătia cu puteare mare să vie să ia Împărăția, de vreame că zicea Vizirĭĭ că nu vor merge împotriva stăpânuluĭ cu oaste, ci să dea oștile luĭ Selim, că i să cade să să bată: fecior de Împărat cu fecior de Împărat. Cu acest meșteșug supțire făcură pre Baizit de aduse pre Selim, pre carele îl iubia; ci dar, dacă aŭ venit Selim și s'aŭ împreu-

nat cu tată-său, și, eșând afară, aŭ strâns meghistanii, și li-aŭ zis: „Duceți-vă de ziceți tătâne-mieŭ, să-mi dea cu voe Împărăția; că, de nu, voiŭ să vă taiŭ capetele voastre“. S'aŭ dus Viziriĭ și i-aŭ zis; el nu vrea, și-l blestema: dar, bolnav fiind, nu avea altă putere, fără numaĭ blestema. Iar aŭ maĭ zis Viziriĭ: „Ne rugăm să daĭ aceaia ce aĭ pierdut, ca să nu perim“. Și așa de nevoe aŭ zis: „să fie“. Și aŭ început telaliĭ a striga pre ulițe: „Selim Împărat; tot omul să știe“. Tată-său de necaz aŭ eșit den Țarigrad, să să ducă la Odriŭ, să să odihnească; ci pre cale aŭ murit. Uniĭ zic pentru că era bolnav și necăjăt; alțiĭ zic că fii-său Selim l-ar fi omorât; carele să și poate creade, după faptele luĭ ceale cumplite ce aŭ făcut maĭ pre urmă; că pre toțiĭ frațiĭ luĭ, ce era 5, 6 lângă Împărăție, i-aŭ omorât. Așăjderea și pre nește nepoțiĭ de frați, pre uniĭ i aŭ omorât, pre alțiĭ i-aŭ izgonit la Persiĭ, pre alțiĭ la Misir; pentru care multe războae aŭ făcut cu Persiĭ, și cu Sultanul den Misir, care maĭ pre urmă să vor scrie.

Lângă acestea, luând Selim Împărăția, frate-său Ahmat, gătind oaste multă, cu care să nu-ĭ fi putut sta Selim înnainte măcar un ceas, dar, norocul luĭ Selim slujându-ĭ, într'alt chip aŭ venit lucrurile; că, având Ahmat pre uniĭ den Viziriĭ prietenĭ, cu cariĭ avea înțelegere, le-aŭ fost trimis Ahmat cărțĭ ca să știe că vine, și ceare răspuns, ce oștĭ are frate-său Selim, și sânt și den Inicerĭ, și den alțiĭ cu eĭ la vorbă. Care cărțĭ prinzându-le Selim, aŭ trimis de aŭ omorât pre aceaia la care era scrise cărțile, și le-aŭ luat inealele, și aŭ scris alte cărțĭ Selim, ca de la prietenii luĭ Ahmat, și le-aŭ pecetluit cu inelele lor; în care scria: „Nu trebue să viĭ cu oaste multă ca să zăbovești, ci cu puțină, că frate-tău Selim n'are nicĭ o gătire, și maĭ vârtos că ceĭ maĭ mulțĭ aĭ oștilor țin cu noĭ, ci vino salt, că, de veĭ veni cu greotate, va prinde veste, și să va găti; și atuncĭ îțĭ va fi maĭ cu greŭ“. Și le-aŭ trimis cărțile.

Ahmat, văzând pecețile, aŭ crezut, și aŭ ales cătăva

oaste sprintenă, și s'aŭ dus de grab. Acolò Selim era gătit bine, și, făcând războiŭ, măcar că avea Ahmat oamenĭ puținĭ, iar cu mare nevoe l-aŭ biruit, și l-aŭ și prins pre frate-săŭ, Ahmat, și l-aŭ omorât pre el, și pre doĭ feciorĭ aĭ luĭ. La frate-săŭ Curcut, la Magnisia încă, aŭ trimis să-l aducă, și s'aŭ rugat aducătorilor să-l lase să meargă la frate-săŭ, gândind că doar va face cu vorba să nu-l omoare, că era om foarte învățat la toată filosofia. Dar nu l-aŭ îngăduit, numaĭ aŭ scris într'o carte nește cuvinte duioase, și aŭ zis să le dea frăține-săŭ; și, după ce l-aŭ omorât, aŭ dat cartea, care, dacă aŭ văzut, zic Istoriciĭ, că aŭ plâns. Și poate fi ca corcodelul să-ĭ fie fost plânsul, până aŭ omorât și pre ceialalțĭ frațĭ și nepoțĭ, de n'aŭ rămas nicĭ unul, fără numaĭ el singur; și măcar că aŭ scris Curcut cuvinte filosofeștĭ duioase, ci la răĭ și la cumpliți nu trec filosofiile și învățăturile[1].

15. Domnia luĭ Neagoe-Vodă Băsărabă, l[t] 7020.

Neagoe-Vodă Domn. — Neagoe-Vodă aduce moaștele Patriarhuluĭ Nifon. — Sfîntul Nifon iartă pre Radu-Vodă, că-l afurisise. — Neagoe-Vodă muncește pre Bogdan pentru avuție. — Lumea cea Noao s'aŭ aflat. — Tătariĭ pradă țara Moldoveĭ. — Domnișor vine asupra luĭ Bogdan-Vodă, cu Ungurĭĭ. — Semnul ce s'aŭ arătat pre ceriŭ, în chip de om. — Bogdan-Vodă la Moldova moare. — Ștefan-Vodă în locul tătâne-săŭ. — Luter Marton face altă lege. — Selim să duce la Persĭ, și îĭ bate. — Selim omoară pre cumnatu-săŭ Schender. — Selim merge la Sultanul den Misir. — Selim aŭ luat Misirul, Haiepul. — Selim cu ficleșug bate pre Sultanul Misiruluĭ — Tătariĭ pradă Moldova, și Moldovenĭĭ îĭ bat. — Selim aŭ luat Beligradul. — Neagoe-Vodă moare.— Gălceavă între boiarĭ pentru Domnie. — Preda-Vodă piere. — Radu-Vodă Călugărul, prins de Turcĭ, piere. — Radu-Vodă de la Afumațĭ să ridică Domn, și bate pre Turcĭ.

Acest Neagoe-Vodă aŭ fost fecior Părvuluĭ Vornicul, nepot de frate Banuluĭ Barbul Craiovescul[2]. Carele,

[1] Această povestire e exactă: e probabil ca pentru dînsa cronicarul nostru să fi avut izvoare turcești, iar nu cronografe necunoscute.

[2] V. maĭ sus, p. 31, nota 1.

pre un Hatman al său, cu vre o mie de oameni, și la întorsul Tătarălor i-au lovit, și vitejaște s'au bătut, dar n'au folosit Hatmanul nimic, fiind puțini, și încă cu pagubă mare s'au întors, că și-au pierdut șapte sute de oameni [1].

Întru aceste vremi, s'au pogorât den Țara Ungurească un Trifăilă, ce să numia fecior de Domn, cu oaste asupra lui Bogdan-Vodă; ci, eșându-i înnainte la Vasluĭ, și, dând războiu, ș'au pierdut Trifăilă războiul și capul: că l-au prins viŭ și i-au tăiat capul [2].

În zilele luĭ Neagoe-Vodă și a luĭ Bogdan-Vodă den Moldova, s'au arătat un semn mare și minunat spre ceriŭ, chip de om, și în cătăva vreame aŭ stătut, și aŭ perit. Așăjderea s'au făcut mare cutremur tot într'acea lună ce s'au făcut semnul acela spre ceriŭ, și Bogdan-Vodă den Moldova aŭ murit, l' 7025, la Huși, și l-aŭ îngropat la mănăstire, la Putna: multe războae cu biruință aŭ făcut. Și în urma luĭ aŭ stătut Domn Ștefan-Vodă cel Tănăr, fecior luĭ Bogdan-Vodă, nepot luĭ Ștefan-Vodă cel Bun: l' 7025 [3].

Luter Marton, pentru pizma Papiĭ, și-aŭ lăsat legea și aŭ învățat legea ce țin acum Luteriĭ, la Vitemberga, și la alte părțĭ.

Aceștĭ Domnĭ, Neagoe-Vodă den Țara-Rumănească și Bogdan-Vodă den Moldova, aŭ legat haraciŭ la Turcĭ, de vreame că aŭ cunoscut că într'alt chip nu să vor odihni, — fiind Împărat Turcesc Selim [4].

Întru aceste vremi, Selim Împăratul s'aŭ dus la Perșĭ, asupra luĭ Șah Ismail: care, având vrajbă între dănșiĭ pentru stăpănire, aŭ găsit Selim vreame de i-aŭ luat multe locurĭ și cetățĭ, anume: Carà-Hemit, Baiburt și Tevrizul, unde și războiŭ mare s'aŭ făcut, cât de

[1] Ureche, p. 184.
[2] *Ibid.*, p. 185.
[3] *Ibid.*, p. 186.
[4] Pentru Moldova, cronicarul se iea după Ureche, p. 179, și deduce acelașĭ lucru pentru Țara-Românească.

amăndoao părțile aŭ căzut mulțime de oamenĭ; că Persiĭ sănt iscusiți la arce și la suliță, iar Turciĭ, având tunurĭ, pușcĭ, și sunet făcănd mare la slobozitul lor, și fum, caiĭ Persilor, nefiind obicĭnuiți cu sunetul pușcilor, să speria și fugia: și, dentr'această pricină, și-aŭ pierdut Persiĭ războiul, și s'aŭ întors Sultan Selim cu izbândă la Țarigrad. Și pre muerea luĭ Șah Ismail, împreună cu alte mueri, le-aŭ prins, și le-aŭ adus la Țarigrad. Iar multă nevoe aŭ pățit pre cale; că aŭ flămănzit, și eĭ și caiĭ lor; căt mulți Turcĭ, și den ceĭ marĭ, aŭ venit cu boĭ păn la Țarigrad. Dacă aŭ venit Sultan Selim cu izbândă, cum s'aŭ zis, aŭ omorăt pre cumnatu-săŭ Schender-beĭ și pre Bostangì[*r.*: Segban]-Basa, și pre Caziaschier, care fusease maĭ nainte Nișangì, și pre alțiĭ mulți, zicănd că eĭ aŭ fost pricina de s'aŭ rădicat Enicerii, de aŭ făcut atătea reale în Țarigrad.

După aceaia s'aŭ dus la Odriiŭ să să odihnească, și fii-săŭ, luĭ Sultan Suliiman, încă i-aŭ dat Magnisia, să o aibă pentru hrană: care, ducăndu-să acolo, petrecea împărătește. Decĭ Sultan Selim n'aŭ zăbovit mult, ci iar aŭ rădicat oștĭ asupra Sultanuluĭ de la Misir (adecă Eghiptul), și întăiŭ aŭ luat Turcmenia, a luĭ Anatovla[*r.*: Alaeddevlet], carele după moartea luĭ aŭ fost lăsat mulți feciorĭ, nepoți, stăpănitorĭ Turcmenieĭ, și, având între dănșăĭ vrajbă de împărțeala pămăntuluĭ. aŭ aflat vreame Sultan Selim, și li-aŭ cuprins toată țara: pre uniĭ bătăndu-ĭ, alțiĭ închinăndu-să de voie. După aceasta, s'aŭ dus la Misir, și multe și înfricoșate războaie aŭ avut cu Sultanul Misiriuluĭ. Dar, slujănd norocul luĭ Selim totdeauna, aŭ biruit și atuncea, și, prinzănd pre Sultanul Misiriuluĭ viŭ, cu multe cazne l-aŭ omorăt, și aŭ luat Misiriul, Halepul, carele s'aŭ chemat, Damascul, și toată țara Eghipetuluĭ. Scrie un istoric pre amăruntul toate războaele, și meșteșugurile ce făcea de războiŭ, și unul și altul, de care vitejește zice că s'aŭ bătut Sultanul Misiriuluĭ, căt de multe orĭ să speria Selim până la moarte, dar, ficlenindu-l oameniĭ luĭ, și boiariĭ luĭ ceĭ maĭ marĭ, den-

tru care aŭ fost Cair-Beĭ și Calengea (?), și alțăĭ mulțĭ, cariĭ, fugind la Selim, îĭ spunea meșteșugurile ce făcea, și alte gătirĭ ce avea Sultanul Misiriului; de care luând știință Sultan Selim, de ceale reale să păzia, și la cele ce era lesne să îndărja, și să nevoia, și așa aŭ biruit den ficleșugul lor. Decĭ, pre acești doĭ boiarĭ marĭ, ficleni, aŭ pus Selim pre unul la Misir, pre altul la Halep maĭ marĭ, și i-aŭ încredințat cu jurământul, să-ĭ fie în dreptate, și el s'aŭ întors la Țarigrad cu biruință; l' 7028 [1].

Întru aceaste vremĭ ale luĭ Neagoe-Vodă, fiind Ștefan-Vodă cel Tânăr la Moldova Domn, aŭ întrat un Sultan anume Albu, cu Tătariĭ în Moldova, de prăda, iar Ștefan-Vodă, strângându-șĭ oștile, aŭ trimis pre Petre Vornicul cu oștĭ pre Prut, încătrò era Tătariĭ, și aŭ potrivit de i-aŭ lovit în răvărsatul zorilor pre Tătarĭ, și foarte răŭ i-aŭ bătut: cățĭ aŭ scăpat de sabie, de apa Prutuluĭ n'aŭ scăpat, ci s'aŭ înnecat; și toate prăzile și le-aŭ întors Moldoveaniĭ; l' 7029 [2].

Turciĭ aŭ luat Beligradul Turcesc, fiind Împărat Selim; care, întorcându-să la Țarigrad cu bucurie, în scurtă vreame s'aŭ bolnăvit și aŭ murit, și în locul luĭ s'aŭ pus fiĭ-săŭ Suliiman. Iar, când aŭ fost l' 7029 [3], s'aŭ pristăvit și Neagoe-Vodă, Domnul Rumânilor. Și în urma luĭ aŭ fost multă gălceavă pentru Domnie, că feciorii luĭ Neagoe-Vodă, Theodosie și altul[4], aŭ fost micĭ, rămașĭ cu muma lor Dospina. Ci o seamă de boiariĭ aŭ rădicat Domn pre Preda, ce zic să fie fost frate luĭ Neagoe-Vodă. Iar pribegiĭ ce aŭ fost în Domnia luĭ Neagoe-Vodă, pribegițĭ în Moldova [5], auzând poftita de dănșăĭ

[1] Și aicĭ se va fi întrebuințat un izvor turcesc.

[2] Cf. izvorul: Ureche, p. 186. Sultanul e Alp-Ghiraĭ.

[3] Socoteala e greșită, anul fiind 7030 (pentru Septembre 1521).

[4] Acest altul nu e pomenit aiurea: pare a fi Petru. V. tabla la *Pretendenții Domnești*.

[5] Izvorul, Ludescu, nu știe despre acești pribegĭ din Moldova. Să fie scoșĭ de compilator din povestirea scurtă a luĭ Ureche (p. 187) despre succesia luĭ Neagoe?

moarte a luĭ Neagoe-Vodă, aŭ venit în ţară, şi, împreună cu Buzăenii, aŭ rădicat pre alt Domn, pre un Radul-Vodă Călugărul, şi aŭ mers de s'aŭ bătut cu Preda, ce era cu ceaialaltă ceată de boiarĭ; şi, nesosit încă fiind Mehmet-Beĭ cu Turcii ce venia ajutoriŭ Predeĭ, dănd războiŭ amăndoao ceatele de boiarĭ, cu Domnii ce-şĭ rădicase eĭ, aŭ fost biruinţa Raduluĭ-Vodă, iar Preda aŭ pierdut şi războiul şi capul. Că aŭ perit în războiŭ; şi un boiar, anume Datco, încă aŭ perit atuncea[1]: războiul aŭ fost la Tărgovişte. După aceaia, iată că soseaşte şi Mehmet-Beĭ cu Turcii: căruia eşăndu-ĭ înnainte Radul-Vodă Călugărul, s'aŭ bătut amăndoao oştile, şi aŭ biruit Mehmet-Beĭ, şi aŭ prins pre Radul-Vodă viŭ, şi l-aŭ trecut Dunărea. Acolo fiind şi Bădica Comisul, văr primare cu Preda, aŭ cerşut voie de la Mehmet-Beĭ, de aŭ tăiat capul Raduluĭ-Vodă. Şi Mehmet-Beĭ, dar, fiind la Tărgovişte, încă pănă a nu treace la Nicopoia, aŭ trimis Turcĭ de aŭ robit pre Buzăenĭ, şi aŭ prădat tot judeţul acela, pentru rădicarea Raduluĭ-Vodă Călugărul, ce-l rădicase eĭ Domn, cu boiariĭ pribegĭ.

Întru aceste turburărĭ ce era între boiariĭ ţărăĭ, găsind vreame Mehmet-Beĭ, aŭ scris la Poartă de aŭ cerut Domnia ţărăĭ, zicănd că-l pofteaşte ţara, şi i-aŭ şi dat Domnia; ci, auzind capichehaelile[2] de la Poartă, aŭ trimis de grab de aŭ dat de veaste boiarilor ţărăĭ, de acest lucru ce să face, ca să-s facă ţărăĭ Domn Turc; decĭ, boiariĭ, auzind aceasta, s'aŭ unit toţĭ, şi s'aŭ împăcat, şi şi-aŭ rădicat Domn, cu voia tuturor, pe Radul de la Afumaţĭ, carele zic să fie fost ginere luĭ Neagoe-Vodă[3]. Şi

[1] Numele luĭ Datco nu se află în izvor, şi poate să fie o confusie la mijloc. Căcĭ dintr'un document inedit (Iorga, *Studiĭ şi Doc.*, III, p. XLIV) ştim că un Datco a fost ucis în luptele luĭ Vlăduţă cu Mehmet-beĭ.

[2] În Ludescu se pomeneşte numaĭ „Stoica Logofătul" ce era la Poartă (p. 268).

[3] A devenit maĭ tărziŭ soţul uneia dintre Domniţe *(Pretendenţiĭ Domneştĭ*, p. 17, nota 7).

strângându-și oștile, au eșat întru întimpinarea lui Mehmet-Beĭ, ce venia cu steag de la Poartă să fie el Domn; și s'au lovit oștile la sat la Glubavĭ, și l-au biruit pre Turc, și au fugit peste Dunăre: și Radul-Vodă au rămas Domn în țară. Iar Doamna lui Neagoe-Vodă, și Theodosie, fii-săŭ, ducându-să la Țarigrad, acolo au și murit, și ea și feciorii eĭ.

16. Domnia Raduluĭ-Vodă, ginerele luĭ Neagoe-Vodă; l' 7030.

Radul-Vodă Domn. — Radul-Vodă să bate cu Turcii, și-l biruiesc. — Radul-Vodă vine cu Ungurii, și bate pre Turcĭ. — Mehmet-Beĭ bate pre Radul-Vodă, și iar fuge în Țara Ungurească. — Radul-Vodă cu Ludovic Craiul (!) vine, și nu-l așteaptă Turcii. — Ștefan-Vodă Moldoveanul tae pre Arbure și pre feciorii luĭ. — Turcii prădă Țara Leșească. — Ștefan-Vodă Moldoveanul moare. — Ludovic Craiul piere de Turcĭ. — Sultan Suleiman au luat Rodosul. — Pătru Rareș să rădică Domn. — Pătru-Vodă au rădicat războiŭ cu Săcuiĭ. — Pătru-Vodă face războiŭ cu Leașĭ. — Pătru-Vodă să împacă cu Leașĭ.

După ce puseră boiariĭ Domn pre Radul-Vodă, și s'au bătut cu Mehmet-Beĭ la Glubavĭ, și l-au biruit pre Turc, și au fugit peste Dunăre, și Radul au venit la Scaun în Bucureștĭ, au maĭ făcut Mehmet-Beĭ și altă gătire, de au venit asupra Raduluĭ-Vodă. Decĭ Radul-Vodă încă s'au gătit, și i-au eșat înnainte la sat la Clejanĭ, și, acolò lovindu-să oștile, dentăiŭ au înfrânt aĭ noștri pre Turcĭ, iar apoĭ, îndreptându-să păgâniĭ, au biruit pre Radul-Vodă, și au perit și un boiar mare, Benga. Decĭ, văzând Radul-Vodă această nenorocire, cu câțĭ boiarĭ și oamenĭ scăpase, s'au dus în Țara Ungurească, de s'au maĭ făcut oaste, și au cerut și ajutoriŭ de la Ludovic Craiul Unguresc, și cu bună gătire au venit asupra luĭ Mehmet-Beĭ: care, după biruința ce făcuse păgânul, pusease subașĭ pen toate orașăle și pen toate satele, și el trecuse Dunărea ca să să maĭ gătească.

Radul-Vodă, încă, întrând în ţară, aŭ trimis oştĭ, de aŭ prins subaşăĭ dupetutindenea, şi i-aŭ omorât, şi aŭ maĭ strâns oştĭ câte aŭ putut. Mehmet-Beĭ, gătindu-să foarte bine, aŭ întrat în ţară şi s'aŭ împreunat cu Radul-Vodă la Grumazĭ. Acolo având războiŭ, aŭ biruit Radul-Vodă, şi Turcii aŭ fugit. Radul-Vodă încă să întorcea la Scaun, şi nu avea grijă să să păzească cu străjĭ de spre Turcĭ, socotind că nu vor maĭ veni. Iar păgânii, strângându-să toţĭ den risipa lor, s'aŭ maĭ învârtejit după oştile noastre şi, ajungându-ĭ fără veaste, i-aŭ tăiat foarte răŭ. La acest războiŭ aŭ perit Neagoe, care l aŭ poreclit Tătarul[1], şi Stanciul Portarul. Decĭ Ra-

[1] E o grosolană greşală pentru „Neagoe Spătarul" din Ludescu, unicul izvor. — În pomelnicul Govoreĭ (ms. 257), copiat în veacul al XVII-lea, se cuprinde, pe lîngă o listă a Domnilor, cam încurcată, începînd cu Radu-Vodă tatăl luĭ Mircea, şi altele asemenea, — o îndoită însemnare: a boierilor ce s'aŭ omorît de către „Agareni" supt „Radu-Vodă" şi a celor ce aŭ scăpat. În cea d'intâiŭ, se află un Baldovin, un Cocora, un Udrea, un Digna, Micloş Ban, Logofătul Neagoe, Logofătul Dragul, Armaş Mara, Carageà, Neda, „Xifterĭ", Ţalapi Logofătul, Bealciul Vornicul, „Andinŭ" Ban, „Gherachina", „Chera", „Gherghina", „Sibiiŭ", Oancea, Harvat, alt Neagoe, „Dragoli", Bladomir, Petraş, „Căptarŭ", Manta, „Mâncatŭ", Laţco. În a doua: „Gârdŭ", Dobroslav, Barbul, Călin, Turcan, Nichifor, Mihnea, Neagoe, Triful, Udrişte, Şerbu, „Pecnea", Balica, „Grădomanŭ", „Coadă Ban", „Peia", Măican, Izvoranul, Prodan, Radovan, „Şuica", „Bălaurŭ", Stănilă, „Turcinŭ", Giura, Pahulia, Buica, „Neguită", „Jitianŭ", Dragotă, Drăgan, Tatul, Tudor, Nehta, „Vlăcsanŭ", Diicul, „Mârghita", „Dragna", Mănăilă, Boba, „Semca", Crŭna, Albul, Muşat, Semena, Giurca, Sora, Rahiliia, Nistor, Tatomir, „Ioanăş", Stănislav, Radoslav, Dumitrana, „Benea", Socol, Neanciul, Iova, Bucă, Miclea, Bogdan, Stoican, Marina, „Freia", Podrag, Bunea, Velica, Avraam, Despina, Cherana, Caplea, Frujina, Calea, Ilca, Moş, Corneş, Calea Logofeteasa, Teofa, Stimca, Budan, Stănas, Stamate, Drăguşin, Isac, Moga, Bratul, Sorac, „Dragolĭ", „Balciul", „Fătoche", Neagoslav, Miloş, Marta, Milco, Hrana, Alba, Iuga, Dragana, Armeanca, Slavna, „Monerca", „Luchiria", „Almanŭ", „Zinoviia", „Iovana", Iscru, Crasa, Calciul, Fratiul, Miliţa, Alivera. La pomelnic se pomenesc la început Logofătul Staico şi Dumitru Iacşicĭ. Cel d'intâiŭ e, cum se ştie, cumnatul luĭ Radu-Vodă şi tatăl vestituluĭ Pîrvu. Ambiĭ sînt pomeniţi într'un act din

dul-Vodă iar în Țara Ungurească fugi; și aŭ mers la Craiŭ cu mare rugăciune, să facă bine să scoață țara den mâinile păgânilor, și, ascultând Craiul ruga luĭ, s'aŭ gătit cu 30.000 de Ungurĭ, și aŭ întrat în țară pe la Rucăr. viind până la Pitești. Iar Mehmet-Beĭ nu i-aŭ așteptat, ci aŭ fugit. Craiul încă s'aŭ întors în Ardeal, dăruit de Radul-Vodă. Domnul încă s'aŭ dus la Târgoviște, cu toțiĭ boiarĭ. Însă sfătuindu-să cu toțiĭ, aŭ găsit aceasta: că nu vor putea să să tot bată, eĭ fiind puținĭ, și țara mică, cu un Împărat, ce aŭ luat și aŭ coprins atâtea țărĭ, și are mulțime de oamenĭ. Aŭ voit cu toțiĭ să meargă Domnul la Poartă, să plece capul la poala Împăratuluĭ; și așa aŭ făcut. S'aŭ dus cu mulțĭ boiarĭ; dar, având părăș pre Mehmet-Beĭ, n'aŭ vrut să-ĭ dea Domnia luĭ, ci aŭ dat-o luĭ Vădislav-Vodă.

În zilele Raduluĭ-Vodă era la Moldova un Domn, Ștefan-Vodă cel Tânăr, fratele luĭ Bogdan-Vodă, nepot luĭ Ștefan-Vodă cel Bun. Acesta, lângă alte nebuniĭ multe ce făcea, aŭ făcut și aceasta, maĭ mare decât toate. Fiind un boiar mare, Arbure, Ștefan-Vodă crescuse pe mâinile luĭ, și el, fiind tătâne-său slugă dreaptă, și mult ajutoriŭ îĭ făcuse pen multe întâmplărĭ; iar Ștefan-Vodă, ascultând cuvintele unora boiarĭ tinerĭ, l-aŭ tăiat pre Arbure Hatmanul, și pre doĭ feciorĭ aĭ luĭ, în târg, în Hârlăŭ, în loc de mulțămită căcĭ l-aŭ crescut. Decĭ boiariĭ, văzând atâta cruzie a luĭ, un Șarpe Postelnicul aŭ fugit în Țara Leșască; iar ceĭlalțĭ aŭ strâns oștĭ asupra luĭ Ștefan-Vodă: dar nimic n'aŭ folosit, ci le-aŭ căutat a fugi prin alte țărĭ.

Într'aceaste vreamĭ, aŭ întrat Turciĭ în Țara Leșască, de aŭ prădat; iar Ștefan-Vodă, eșându-le înnainte la Prut, puținĭ aŭ scăpat. și le-aŭ luat toate prăzile. Ștefan-Vodă,

7020, 27 Decembre, al luĭ Vlad-Vodă, care dă și numele soțieĭ, Caplea, Staico e arătat ca mort, în dregătoria de Logofăt; fiul, Pîrvu, e Comis (Condica Dealuluĭ la Academie; ms. 1447, pp. 49-50). Ambele comunicărĭ le datoresc d-luĭ Iuliu Tuducescu, un vechiŭ și asiduŭ colaborator al mieŭ în această privință.

semeţindu-să de acest războiŭ, şi căcĭ nicĭ boiariĭ luĭ nu i-aŭ putut strica nimic, s'aŭ sculat fără veaste şi aŭ întrat în Ţara-Rumănească, de o aŭ jăfuit până la Tărşor, şi iar s'aŭ întors îndărăt întreg; că Radul-Vodă nu era gata de oaste. Iar, când aŭ fost leat 7035, s'aŭ pristăvit şi Ştefan-Vodă în cetatea Hotinuluĭ, şi l-aŭ îngropat în mănăstirea Putna[1]. De acest Domn scriŭ Moldovenii că l-aŭ omorât Doamna sa (zăŭ de treabă jupănească moldoveancă, să-şĭ omoare bărbatul!). Decĭ după dănsul aŭ pus Domn pe Pătru-Vodă Rareş.

Întru aceste vremĭ aŭ avut războiŭ Turcul, Suliman Împărat, cu al doilea Ludovic, Craiul Unguresc, în cămpiĭ Măhaciuluĭ, şi aŭ biruit Turciĭ, şi Craiul încă aŭ perit, într'o baltă înnecându-se; tănăr fiind de 21 de anĭ. După aceaia aŭ mers Împăratul Suleiman la Rodos, şi l-aŭ luat, pentru că aŭ fost ficlean unul din ceĭ maĭ marĭ aĭ cetăţiĭ. Că, întru una de zile vorovindu-să eĭ pentru cetate, că nu pot Turciĭ să isprăvească nimic cu bătaia lor, aŭ zis unul că Turciĭ sănt varvarĭ, de nu ştiŭ să facă movile marĭ de pămănt înpotriva cetăţiĭ, şi de acolo cu tunurile ar strica cetatea răŭ, de n'ar putea să rabde oamenii într'ănsa, socotind că nu va eşă cuvăntul dentre eĭ. Iar unul dentr'ănşăĭ, saŭ den răotatea inimiĭ luĭ, saŭ de vre o pizmă ce va fi avut pre ceialalţĭ, a doao zi aŭ scris răvaş, şi l-aŭ aruncat cu săgeata în tabăra Turcilor, învăţându-ĭ să facă movile de pămănt, şi de acolo să bată cetatea. Care, luând cartea, şi ducând-o la Împăratul, foarte s'aŭ bucurat, şi peste noapte aŭ făcut aşa, şi aŭ început a bate cetatea foarte răŭ. Ceĭ den lăuntru, văzând că aŭ făcut Turciĭ ceale ce vorbise eĭ, aŭ şi socotit că unul dentre dănşăĭ aŭ făcut; şi, cercând cu amăruntul, l-aŭ aflat, şi l-a închis, şi l-aŭ muncit de aŭ mărturisit adevărul; decĭ l-aŭ spănzurat pre zidul cetăţiĭ. Ci Turcul aŭ zis: „maĭ nainte aŭ trebuit să faceţĭ acasta, iar nu acum". Decĭ, neputând răbda cetăţeaniĭ

[1] Ureche, pp. 188-9.

stricăciunea ce le făcea, aŭ trimis solĭ de aŭ închinat cetatea: și celor maĭ marĭ, cu alțiĭ ce aŭ vrut să iasă, le-aŭ dat cale de s'aŭ dus la Malta, și Turcii aŭ întrat în cetate. Mergând Împăratul la bisearica cea mare a luĭ Sfeti Ioan, s'aŭ închinat, și o aŭ făcut mecet turcesc.

În vremile acelea, la Moldova, după ce aŭ murit Ștefan-Vodă cel Tănăr, socotind boiariĭ pre cine ar pune Domn, să fie de sămânță Domnească, după obiceiul cel vechiŭ al acestor țărĭ, aŭ eșăt unul de aŭ mărturisit că aŭ auzit den gura Mitropolituluĭ ce să pristăvise maĭ nainte, că Pătru măjariul de la Hărlăŭ iaste fecior luĭ Ștefan-Vodă, care iaste făcut den muerea unuĭ târgoveț den Hărlăŭ, ce l-aŭ chemat Rareș. Pe acesta adeverindu-l fecior de Domn, l-aŭ rădicat cu toțiĭ Domn. Și, șăzând la Scaun, multe bunătățĭ aŭ făcut, iar fără zăbavă s'aŭ apucat de războae, să urmeaze tătâne-săŭ. Întâiŭ aŭ rădicat oaste asupra Săcuilor, de aŭ făcut mare pagubă, căt i-aŭ și supus, și s'aŭ întors cu pace la Suceavă, și aŭ făcut mănăstirea Pobrata. Săcuiĭ încă, rădicând cap, și auzind Pătru-Vodă, aŭ trimis al doilea la dănșăĭ pre Grozea Vornicul și pre Barboschi Hatmanul, cu oștĭ, și, den sus de Brașov fiind strânșĭ Ungurii, aŭ avut războiŭ mare, și aŭ biruit pre Ungurĭ. Însă aceasta era cu voea luĭ Ianoș Craiŭ, că nu-l asculta uniĭ den boiariĭ luĭ ungurĭ, și, pentru acest bine ce i-aŭ făcut Pătru-Vodă, i-aŭ dăruit Bistrița, Ciceiŭ și alte cetățĭ în Ardeal. Însă Bistricenii nu primia stăpânire den Moldovenĭ, ci al treilea rând s'aŭ dus capul luĭ, și le-aŭ făcut mare răotate. Decĭ, de nevoe le-aŭ căutat a priimi. Și, după ce s'aŭ așăzat cu Săcuiĭ, Pătru-Vodă aŭ început gălceavă cu Leașăĭ (Pătru-Vodă, căcĭ cerea de la Leașĭ Pocuția, un ținut de Țara Leșească, care zicea că o aŭ vândut Leașăĭ, moșălor luĭ, și Leașăĭ nu vrea să o dea). Pentru care multe și minunate războaie aŭ avut cu Leașăĭ, în multe rânduriĭ; și maĭ de multe orĭ era izbânda luĭ Pătru-Vodă, precum să veade în letopisețul ce moldovenesc, scriind pre amăruntul toate; însă, pre urmă

având Pătru-Vodă prieten mare pre Ianoș Craiŭ al Ungurilor, aŭ întrat la mijloc de i-aŭ împăcat, pre Pătru-Vodă cu Craiul cel Leșăsc, ce-l chema Avgust [1].

17. Domnia luĭ Vădislav-Vodă, l^t 7037 [2].

Vădislav Domn den Turcĭ. — Părvul Banul gonește pre Vădislav-Vodă.

După ce s'aŭ mazălit Radul-Vodă, aŭ dat Împăratul Domnia luĭ Vădislav-Vodă, și, viind în țară, i-aŭ eșăt boiariĭ înnainte, și altă țară, după obiceiŭ [3], de i s'aŭ închinat. Și Banul Părvul de la Craiova încă aŭ venit cu oameniĭ luĭ de i s'aŭ închinat. Iar Vădislav-Vodă, vrând să pue alt Ban, aŭ zis să facă pre Părvul Banul Postelnic-Mare, pentru ca să fie în toată vreamea lângă dânsul, om de sfat. Dar el n'aŭ poftit, ci, încă, măniindu-să de aceasta, aŭ fugit cu oameniĭ luĭ la Craiova, și peste scurtă vreame s'aŭ gătit de oaste, și aŭ venit de s'aŭ bătut cu Vădislav-Vodă, și aŭ biruit pre Domn, și l-aŭ gonit peste Dunăre; și aŭ scris cărțĭ la Împărăție, rugându-să să le dea alt Domn, că pre acesta nu-l priimește țara; aruncându-ĭ multe pricinĭ de răotate. Și Turciĭ l-aŭ mazălit, și s'aŭ dus la Țarigrad [4].

18. Domnia a doao a Raduluĭ-Vodă.

Radul-Vodă al doilea vine Domn. — Boiariĭ omoară pre Radul-Vodă și pre fiĭ-săŭ Vlad-Vodă.

După ce aŭ măzălit pre Vădislav-Vodă, Turciĭ le-aŭ trimis Domn iar pre Radul-Vodă, și, trecând cătăva vreame

[1] Izvorul e Ureche, pp. 193-5.

[2] Aceasta e data morțiĭ luĭ Radu de la Afumațĭ, strămutată aicĭ din greșală, pe cînd la Ludescu e unde trebuia să fie.

[3] „Altă țară" e adausul luĭ Constantin, care moderniseză lucrurile.

[4] S'ar putea ca acest Vladislav-Vodă să nu fie altul decît Marele-

den Domnia lui[1], iar nește boiarĭ, anume Neagoe Vornicul și Drăgan Postelnicul[2], aŭ strâns oștĭ pre taină, neștiind nimic Radul-Vodă, și aŭ venit asupra luĭ. Care, nefiind gata, aŭ fugit către Banul[3], la Craiova. Vrăjmașăĭ îl gonia tare, și l-aŭ ajuns la Rămnicul de sus; și, prinzându-l pre el, și pre fii-săŭ Vlad-Vodă, amândurora le-aŭ tăiat capetele. Și așa s'aŭ sfârșat, fiind Domn, întâĭ și pre urmă, 7 anĭ.

Stratornic „Vladislavŭ" al luĭ Neagoe, din 8 Maiŭ 1514 (Venelin, *Acte vlaho-bulgărești* — ruseşte —, Petersburg, 1840, p. 139). Maĭ târziŭ nu-l maĭ găsim. Ast-fel, în actul din 6 Maiŭ 1519, care dá ca marturĭ pe aceștĭ boierĭ: Barbu Banul, Calotă Vornicul, Hrăvat Marele-Logofăt, Dumitru Vistierul, Radul Spătarul, Drăghicĭ Păharnicul, Jitiian Stolnicul, Hamza Comisul și, ca stratornic, Badea (Bibl. Museuluĭ Transilvan, din Cluj; acte slavone. Pe dos stă această menţiune contemporană care e cea maĭ veche urmă de limbă românească: „Ghimpeaniĭ, această carte"). Acesta din urmă e vărul Domnuluĭ, Bădica (cf. *Pretendenţĭ Domneștĭ*, pp. 19, 70). Badea ajunse Vornic, merse pentru Domn la Brașov și se refugiè apoĭ acolo (dacă Badea și Bădica sînt, cum se pare, acelașĭ nume). Pare să fi fost și Postelnic. Documentul de la Vladislav, tipărit de d. Hasdeŭ, în *Arch. ist.*, I[1], p. 104, și care e probabil din Dridu lîngă Gherghița. 24 Iulie 1523 (cf. *Studiĭ și Doc.*, III, p. XLVIII, nota 1), îl menţionează în calitate de Comis. La această dată. Pîrvu era încă Ban; urmâ înlocuirea luĭ, pomenită de Cronică, proclamarea luĭ Bădica (el nu trecu munţiĭ, cum am crezut în *Pretendenţĭ*; „ex parte" neavînd sensul ce-ĭ atribuiam, în Socotelile Brașovuluĭ, așa încît și Vladislav de acolo nu e decît Domnul din Scaun), supt numele de Radu-Vodă, și moartea acestuia, în Ianuar 1524 *(Pretendenţĭ Domneștĭ, l. c.)*. Încă din August, aflăm pe Tatul ca Ban, și îndată începea răscoala (Hurmuzaki, XI, p. 848).

[1] Înpotriva obiceiuluĭ săŭ, cronicarul suprimă aicĭ din izvor, care e Ludescu, o dată: 28 Februar, pentru începerea Domnieĭ nouă.

[2] Probabil Spătarul luĭ Vladislav-Vodă *(Arch. ist.*, I[1], p. 104). Cf. Hurmuzaki, XI, p. 851 n. 1. Eĭ doĭ conduc trupele muntene în Ardeal la 1529 *(ibid.*, pp. 853-4).

[3] Banul era Pîrvu, restabilit. Numele luĭ se dă în izvor, care e Ludescu.

19. Domnia luĭ Moisì-Vodă, l[t] 7037.

Moisì-Vodă vine Domn. — Moisì-Vodă omoară pre boiarĭ. — Moisì-Vodă fuge. — Suleiman bate Beciul. — Nemţiĭ pun alem în turnul luĭ Sfeti Ştefan.

Sfărşându-să Radul-Vodă, cum s'aŭ zis maĭ sus, şi auzindu-să la Împărăţie aceasta, aŭ dat Domnia luĭ Moisì-Vodă, carele era fecior luĭ Vădislav-Vodă. Şi, prinzând pre Neagoe Vornicul, şi pre Preda Postelnicul, şi pre alţiĭ care aŭ fost îndemnătorĭ, de s'aŭ rădicat asupra Raduluĭ-Vodă de l-aŭ prins şi l-aŭ omorât, împreună cu fiĭ-săŭ, pre toţĭ i-aŭ omorât, făcându-să moarte pentru moarte. Iar şi alţĭ boiarĭ ce maĭ fusease la acel sfat, văzând moartea soţiilor lor, aŭ fugit la Ţarigrad, şi aŭ cerut de la Împăratul Domn, şi li-aŭ dat pre Vlad-Vodă. Şi Moisì-Vodă aŭ fugit în Ţara Ungurească, — domnind anĭ 1 pol[1].

Deciĭ n'aŭ trecut multă vreame, ci aŭ făcut Sultanul Suliiman gătire mare, şi s'aŭ dus de aŭ bătut Beciul; dar n'aŭ folosit nimic, ci s'aŭ întors îndărăt.

Iaste la Beciŭ un turn foarte iscusit, de pietri cioplite, şi înnalt foarte: îl numesc pre turn Sfetiĭ Ştefan. Pre acesta vrea să-l strice cu tunurile Turciĭ, că era cu putinţă. Iar Nemţiĭ aŭ trimis de s'aŭ rugat să nu-l strice, de vreame ce niciĭ o dobândă n'are căcĭ îl va strica, dacă nu poate altă biruinţă să facă; iar Turcul aŭ zis, de vor pune semnul luĭ (adecă alemul) în vărful turnuluĭ, îl va lăsa; şi aŭ priimit Nemţiĭ de l-aŭ pus îndată alemul în vărf, de stă şi până acum; şi aşa n'aŭ stricat turnul.

[1] După Ludescu, cu amplificărĭ de stil. La 31 Octombre 1529 încă, după expediţia ardeleană, găsim ca boierĭ aĭ luĭ Moise, pe lîngă Drăghicĭ şi Tudor, pe Neagoe şi Drăgan (Venelin, p. 145). De aiurea (Hurmuzaki, XI, p. 853), ştim că Ban era un Radu. La 12 Maiŭ precedent, Drăgan nu se află în Divan *(Arch. ist.*, I[1], p. 30).

20. Domnia luĭ Vlad-Vodă, l[t] 7038.

Vlad-Vodă Domn. — Moisì-Vodă vine cu Ungurìĭ, să bate cu Vlad-Vodă, şi piere Moisì-Vodă. — Ferdinand Chesar aŭ luat Buda de la Ianoş Craiŭ. — Suliiman Sultan aŭ luat Buda de la Ferdinand şi o aŭ dat luĭ Ianoş Craiŭ.

După ce aŭ venit Domn Vlad-Vodă, de la Poartă, în ţară, când gândia să să aşaze, să să odihnească, iată şi Moisì-Vodă pogora den Ţara Ungurească cu oştĭ, pre apa Oltuluĭ. Aceasta auzind Vlad-Vodă, îndată aŭ poruncit în toate laturile ţărăĭ de aŭ strâns oştile ce avea, şi i-aŭ eşăt înnainte de s'aŭ întâlnit la sat la Viişoară. Acolo, vărtos dând războiŭ, aŭ biruit Vlad-Vodă pre Moisì-Vodă, şi aŭ şi perit Moisì-Vodă, şi Banul Barbul de la Craiova. Deciĭ, întorcându-să cu izbândă la Scaunul săŭ, aŭ domnit cu pace anĭ 2 pol, şi, mergând la Popeştĭ, den jos de Bucureştĭ[1], în primblare, acolo s'aŭ înnecat în Dâmboviţă[2].

Întru aceste vremĭ, fiind Craiŭ Unguresc Ianoş, şi lăcuia la Buda, iar o seamă de Ungurĭ, fiind ficleni de către Craiul lor, s'aŭ lipit lângă întâiul Ferdinand, Neamţul, şi l-aŭ rădicat Craiŭ; şi, mergând la Buda, pre Ianoş Craiŭ l-aŭ gonit din cetate. Iar Ianoş nu s'aŭ lăsat, ci aŭ venit de şi-aŭ luat Buda iar, cu ajutoriul luĭ Suliiman Sultan Împăratul turcesc, care răŭ aŭ bătut pre Ferdinand. Această cetate aŭ fost Scaun Crăieĭ Ungureştĭ.

[1] Eraŭ alţĭ Popeştĭ cu nume în trecutul nostru, ceĭ din Prahova, de unde a fost Antonie-Vodă din al XVII-lea veac *(Cronicile muntene,* p. 38, n. 2). Aceştia sînt aĭ Hrizeĭ, şi locul de unde-şĭ iea numele cronicarul Radu Popescu.

[2] Până aicĭ se reproduce Ludescu. Vlad era fiul luĭ Moise (v. *Studiĭ şi Doc.,* III, pp. L-LI). Documente de la el din 25 April şi 1-iŭ Septembre, în Venelin, pp. 149-52. Între boieriĭ luĭ găsim pe Drăghicĭ, pe Teodor şi încă unul din aĭ luĭ Moise.

21. Domnia luĭ Vintilă-Vodă, l[t] 7041.

Vintilă, judeţ den Slatină, să pune Domn.— Vintilă-Vodă să omoară de boiarĭ.

Sfărşăndu-să Vlad-Vodă, în ce chip aţĭ auzit, iar boiariĭ, sfătuindu-să pentru Domn, pre cine ar pune, aŭ găsit cu socoteala lor, să pue pre Vintilă, judeţul de la Slatină[1]; şi s'aŭ dus cu toţiĭ de l-aŭ luat, şi l-aŭ pus Domn. Dar aŭ greşăt, că nu trecu vreame multă, ci aŭ venit la cruzie, de aŭ tăiat pre mulţi boiarĭ. Apoĭ, trecând 3 anĭ aĭ Domnieĭ luĭ, s'aŭ dus în primblare către Craiova, ca să văneaze pădurile Jiiuluĭ, să prinză cerbĭ şi alte vănaturĭ maĭ marĭ, de vreme ce într'aceale părţĭ de loc să află vănaturĭ multe şi marĭ. Iar, lângă aceastea, avea gând Vintilă-Vodă să maĭ tae o seamă de boiarĭ, dar, simţind boiariĭ, s'aŭ vorbit cu toţiĭ pre taină, şi aŭ năvălit eĭ maĭ nainte, de aŭ tăiat pre Domn în malul Jiiuluĭ, şi aŭ scăpat eĭ de moarte. Şi aŭ domnit anĭ 3 pol; şi aŭ făcut mănăstirea den Omenedic[2].

[1] În Ludescu, e numaĭ „Vintilă-Vodă, den oraş de la Slatină"; „judeţ" e un adaos al Căpitanuluĭ, şi anume unul nepotrivit. Vintilă-Vodă s'ar părea că e Stolnicul luĭ Vlad (Venelin, p. 152), dar acesta apare, tot ca Stolnic, în 1534 (*ibid.*, pp. 161-2).

[2] Totul e din Ludescu. De comparat cu Ostermayer, în Kemény, *Deutsche Fundagruben,* I şi cu Socotelile ardelene. Şi acest Vlad (Vintilă), ca şi predecesorul său, iscăleşte „fiul luĭ Radu". De la el, în Venelin acte din 2 Maiŭ 1533 şi 17 Mart, 3 April 1534. Divanul luĭ e interesant: el cuprinde treĭ boierĭ bătrînĭ, cu o lungă carieră: pe Drăghicĭ, pe Teodor şi pe Şerban, care e Vornic din noŭ (cf. Venelin, p. 152) şi ajunge Ban, supt urmaşul luĭ Vlad-Vintilă (Hurmuzaki, XI, p. 855 şi n. 2, 856 şi n. 1). Teodor şi Şerban sînt trimişĭ la Sultanul Suliman cu tributul în 1532 (*Studiĭ şi Doc.*, III, p. LXXIX). E curios că maĭ avem un Barbu Ban al Craioveĭ ca şi cel mort la Viişoara (cel noŭ e fiul luĭ Preda), şi un „Ban" Vlad. Semnează şi doĭ „Marĭ-Părcălabĭ". Vistier e Radul Furcă, fiul Clucerului luĭ Radu cel Frumos (v. maĭ sus, p. 24, nota 2). Banul său e Hamza (*Studiĭ şi Doc.*, III, *l. c.*).

22. Domnia Radului-Vodă Paisie, l[t] 7044[1].

Radul-Vodă Călugărul să pune Domn. — Mislea să zideaște. — Boiarii pribegesc și vin cu Laiotă. — Fuge Radul-Vodă. — Laiotă aŭ perit la Fântâna Țiganului.—Turcii robesc pre Paliologhii den Anapli. Ianoș Craiŭ murind, Suliiman Împărat ia Buda. — Izavela Crăiasa cu fii-săŭ Ianăș vine în Ardeal. — Ostrogonul îl ia Suliiman.—Pătru-Vodă să învrăjbește cu toți.—Pătru-Vodă este părăt de toți la Turci.— Turcii, Tătarii umplu Moldova. — Pătru-Vodă fuge în Țara Ungurească. — Pătru-Vodă să împreună cu Doamnă-sa, cu coconii săi. — Suliiman Sultan robește Moldova. — Suliiman Sultan pune Domn pre Ștefan-Vodă. — Pătru-Vodă cere ertăciune de la Turci. — Pătru-Vodă să duce la Împăratul turcesc. — Ștefan-Vodă Lăcustă l-aŭ omorât boerii.— Cornea Portar să pune Domn. — Pătru-Vodă iar vine Domn. — Pătru-Vodă omoară pre boiarî. — Pătru-Vodă aduce pre Doamna și coconii den Ardeal. — Pătru-Vodă și Radu-Vodă bat pre Unguri și prind pre Domnul lor. — Radul-Vodă Paisie să mazălește.

Acest Radul-Vodă era egumen la Argeș. Deci, boiarilor lipsindu-le Domn, aŭ sfătuit să-l pue pre dânsul Domn. Și așa aŭ mers cu toții acolo, și l-aŭ pus Domn, și den Paisie l-aŭ numit Radul. Și n'aŭ zăbovit mult, ci aŭ tăiat pre Toma Banul[2] și pre Vlaicul Logofătul. Făcut-aŭ și mănăstirea Mislea, iar o seamă de boiarî, văzând omorârea acelor doi boiarî marî, aŭ pribegit în Țara Ungurească; aceștea anume: Stroe, Manole, Mihalco; carii, strângând haiducî, și luând pre Laiotă Băsărabă, care era acolo, fecior de Domn[3], aŭ venit asupra Raduluî-Vodă, și s'aŭ bătut, și aŭ fost izbânda pribegilor. Radul-Vodă cu boiarii luî aŭ fugit la Nicopoia. Laiotă-Vodă aŭ mers la Scaun, la Târgoviștè; ci peste doao lunî s'aŭ întors Radul-Vodă cu Turcî mulți, și aŭ avut războiŭ cu Laiotă la Fântâna Țiga-

[1] În adevăr, 1535. În acest sens trebuie de rectificat în *Studii și Doc.*, III, după notele la Hurmuzaki, XI.

[2] Toma Banul se află în Socotelile Brașovului la 1530 și 1532 (*Quellen der Stadt Kronstadt*, II, pp. 205, 300). Soția luî, III, p. 266.

[3] Cf. Hurmuzaki, XI, p. II, n. 2. Un Manole Munteanul în 1539 (*Quellen*, II, pp. 188, 190-1).

nului, și aŭ biruit Radul-Vodă; iar Laiotă și pribeagiĭ aŭ perit toți[1].

Întru aceaste vremĭ, aŭ făcut Turciĭ vrajbă cu Vineţeniĭ, și aŭ trimis armada la Poglia, și la Curfos, și la Chefalonia, de aŭ ars și aŭ luat mulți robĭ dupen sate, fiind maĭ mare peste corăbiĭ Dulfin-Pașa și Hariatin-Pașa și, ajungând la Curfos, unde era moaștele luĭ Sfetiĭ Spiridon, n'aŭ putut face nimic, că de treĭ orĭ, în treĭ nopți, s'aŭ arătat Sfăntul Pașilor, în chip de călugăr, îngrozindu-ĭ cu un toiag, și zicându-le că, de nu să vor întoarce, vor să să căiască; și eĭ, văzând aceasta, s'aŭ întors la Țarigrad; iar pre cale multe răotăți aŭ făcut. Într'al doilea an aŭ trimis Împăratul la Anapliĭ pre Osman-Pașa, unde era lăcuitorĭ Paliologhiĭ, neam Împărătesc de aĭ Grecilor; și, dând cetățiĭ foc, n'aŭ putut cetățeniĭ răbda, ci o aŭ închinat: dar pe toți i-aŭ tăiat, și i-aŭ robit. Atuncea aŭ robit pre Paliologhĭ, anume: Andronic, Neculae, Theodosie și Dimitrie, și, ducându-ĭ până la Avgost, acolo le-aŭ tăiat capetele[2].

Întru aceste vremĭ, Împăratul Suliiman, după moartea luĭ Ianoș Craiŭ al Ungurilor, aŭ luat Buda de la fii-săŭ Ianoș, care rămăsease tănăr, cu mumă-sa Ezavela Crăiasa. Aŭ luat și Beligradul Unguresc, carele iaste Scaun Ardealuluĭ, și Crăiasa cu fii-săŭ cel tănăr, împăcându-să cu Turciĭ, aŭ supus Ardealul Turcilor, și le-aŭ dat Împăratul stăpănirea Ardealuluĭ. Și dentr'acel fiiŭ crăesc s'aŭ obicĭnuit oameniĭ de zic tuturor Domnilor Ardealuluĭ Craĭ, iar nu sănt Craĭ, ci Prinţepĭ, adecă Domnĭ, ca Rumănul, ca Moldoveanul.

Întru aceaste vremĭ aŭ ucis Turciĭ pre un hoge, imam al lor, carele în Țarigrad propoveduia pre Hristos adevărat Dumnezeŭ, și pre Mahmet îl hulia; și-ĭ zicea vi-

[1] Izvorul e Ludescu.

[2] E expediția italiană din 1537, în care se atacă Apulia, apoĭ Corfiŭ, supt Chaireddin și Lutfi („Dulfin“)-Pașa, Nauplia, supt Kasim („Osman“)-Pașa: orașul acesta n'a fost cucerit însă.— Izvorul e necunoscut.

clean și înșălătoriŭ; pre carele după ce l-aŭ omorăt, trupul luĭ l-aŭ băgat în foc, și i-aŭ dat cenușa în vănt.

Iar Suliiman Împărat, nepărăsind cruzia, s'aŭ dus de aŭ luat Ostrogonul, și alte cetățĭ dupen prejur aŭ ars, aŭ robit, precum le iaste obiceiul lor, l' 7047[1]. Pătru-Vodă Rareș den țara Moldoveĭ, împresurându-l multe nevoĭ, pentru vrajba ce avea cu toțĭ, că era neodihnit, și băntuia pre toțĭ vecinĭ, că Leașăĭ aŭ trimis sol mare la Suliiman Împărat, pre Critcovschi Castelanul de Bresc, cerându-șĭ dreptate de la dănsul, pentru răotățile ce le făcea în țara lor, și zicând să-l mazălească, saŭ eĭ îl vor goni cu sabia. Aĭ țărăĭ luĭ încă l-aŭ fost urăt, pentru multe războae ce făcea, dentru care venia peire țărăĭ; și în taină să fie făcut jalbă la Împăratul. Ci dar, umplându-să urechile Împăratuluĭ ca de aceastea, aŭ poruncit la Tătarĭ să între în țara Moldoviĭ. Împăratul încă aŭ purces de aŭ trecut Dunărea; Leașăĭ încă s'aŭ gătit, și venia maĭ nainte Tarnofschi Hatmanul leșăsc, după el Craiul Avgost. Ci, această grămadă de nevoe văzănd, maĭ vărtos că aĭ luĭ nu era cu dreptate, aŭ lăsat toate alte socoteale, și aŭ luat aceasta, să să ducă la Ianoș Craiul Unguresc, să-l împace cu Craiul Leșăsc, ca să poată răspunde Tătaruluĭ; și, bătănd pre Tătar, lesne s'ar fi împăcat cu Turciĭ. Așa socotia Pătru-Vodă, dar în deșărt i-aŭ rămas socoteala; că, măcar l-aŭ împăcat Ianoș Craiŭ cu Avgost Craiul Leșăsc, iar Turciĭ și Tătarăĭ l-aŭ robit, și ca o iarnă grea aŭ căzut pre dănsul. Și boiariĭ și țara, văzându-să într'atăta nevoe, le căuta să-l urască și să fugă de la dănsul, precum aŭ și făcut. Iar el, în slăbiciune aflându-să, s'aŭ dat spre munte, și pe la târgul Piatra aŭ mers la mănăstirea Bistrița, să să odihnească puțin; ci iată că-l împresura gonaciĭ. Deci, singur pre un cal, aŭ apucat muntele, până n'aŭ maĭ avut cale de cal; ci aŭ lăsat calul, și, pedestru, singur, nemăncat, trudit, în șase zile aŭ nemerit

[1] În 1543, abia.

la neşte păscarĭ. Aceia i-aŭ dat de mâncat, şi el le-aŭ dat galbenĭ, că să temea să nu-l ucigă, dar, fiind oamenĭ bunĭ, aŭ făcut bine cu dânsul, şi l-aŭ schimbat de haine, şi i-aŭ dat haine de ale lor, şi, la neşte prietenĭ, boiarĭ marĭ unguri, ducându-l, l-aŭ odihnit. Acolo şi un aprod scăpat, slugă a luĭ, s'aŭ împreunat, părându-le bine. De acolo i-aŭ dat aceĭ prietenĭ carătă cu şase [1] caĭ şi doĭsprezece voinicĭ, catane, cam alăturea, să nu-l cunoască, până l-aŭ băgat în Ciceŭ, cetatea luĭ, unde era Doamnă-sa Elena, cu fiiĭ luĭ, Iliaş şi Ştefan, şi fiică-sa Ruxanda. Cariĭ, văzându-să unul cu altul, mare şi multă jale aŭ avut de primejdiile ce-ĭ împresurase; însă, întrând în bisearică, mulţămia luĭ Dumnezeŭ, căcĭ s'aŭ mântuit de nevoe, şi aŭ rămas viŭ, de s'aŭ maĭ văzut cu aĭ luĭ.

Iar Suliiman, Împăratul turcesc, cu oastea luĭ şi tătărască, aŭ robit şi aŭ prădat ţara, ajungând pân la Suciavă. Boiariĭ ţărăĭ, cu Vlădiciĭ şi cu alt norod, strângându-să la sat la Bădăuţĭ, s'aŭ sfătuit să trimiţă la Împăratul sol, să-şĭ facă pace; şi aŭ trimis sol mare pre Trifan Ciolpan. Şi, mergând cu cărţĭ de la boiarĭ şi de la ţară, în care să ruga să-ĭ iarte, şi să le dea alt Domn, i-aŭ ertat, şi le-aŭ dat Domn pre Ştefan-Vodă, carele l-aŭ poroclit Lăcustă, pentru că în zilele luĭ aŭ venit în ţară lăcustele, şi aŭ făcut multă pagubă. Iar Pătru-Vodă, necăjându-să cu multe grijĭ în Ardeal, pentru că-ĭ era vrăjmaşĭ Unguriĭ, şi în tot chipul să nevoia să-l omoare, şi încă aĭ luĭ oamenĭ şi cu un Vlădică den cetate să sfătuise să-l ucigă, şi să-l dea Ungurilor, — dar, prinzând veste Pătru-Vodă, cu meşteşug i-aŭ scos den cetate, şi le-aŭ închis porţile, — ca acestea văzând Pătru-Vodă, aŭ gândit să plece capul iar la Turcĭ. Şi Doamnă-sa Elena, fiind Sârbă, fată de Despot sârbesc, cu mâna eĭ aŭ scris carte la Împăratul Suliiman, cu umilinţă rugându-să să-l erte, şi el îşĭ pleacă capul supt sabia luĭ, — de

[1] Cifra era prin urmare în originalul luĭ Ureche. Cf. ed. Kogălniceanu, p. 196.

va vrea să-l și tae, numaĭ să-l scoață den mâna Ungurilor. Cartea aŭ slobozit-o pe zăbrelele ferestrilor cetățiĭ, și o aŭ luat o slugă a luĭ, Sârb, și o aŭ dus în mâna Împăratuluĭ turcesc. Care, citind, s'aŭ milostivit, și l-aŭ ertat. În șase rânduriĭ [1] aŭ trimis la Unguriĭ soliĭ, și abia l-aŭ lăsat; și l-aŭ dus la poala Împăratuluĭ, și l-aŭ priimit bine, și s'aŭ dat odihnă acolo lângă Împărăție. Doamnă-sa și coconiĭ rămăsease în Ardeal, dar nu avea supărare de Unguriĭ, ca maĭ nainte, de frica Turcilor.

Întru aceste vremĭ, la Moldova, fiind Domn Ștefan-Vodă Lăcustă, dacă aŭ auzit că aŭ ertat Împăratul pre Pătru-Vodă, și l-aŭ dus lângă dânsul, mare grijă avea, fiind și în cinste Pătru-Vodă de la Împăratul; și, știind că Pătru-Vodă are avuție multă, care o dusease maĭ nainte cu Doamnă-sa la Ardeal, să temea foarte. Și, făcându-să și foamete mare, den lăcustele ce venise în țara Moldoviĭ, era întristat până la moarte. Și pentru acestea și Curtea toată l-aŭ urât, și s'aŭ vorovit cu toțiĭ, maĭ vârtos aceștiĭ boiarĭ, Gănești și Arburești, care la așternutul luĭ în cetatea Sucevii l-aŭ omorât. Și ațățătoriĭ acestuĭ lucru aŭ fost Mihul Hatmanul și Trotușan Logofătul; cariĭ, cu alalți, spărgând ușa unde odihnia Ștefan-Vodă, cu multe rane l-aŭ omorât, tăindu-ĭ și capul. Însă, nu peste multă vreame și-aŭ luat și eĭ plata, cum veți auzi maĭ nainte. Și, după omorârea luĭ Ștefan-Vodă, aŭ rădicat Domn aceĭ răĭ și cruzĭ boiarĭ pre Cornea, care aŭ fost Portar-Mare, și maĭ nainte aŭ fost slugă Mihuluĭ Hatmanul, și i-aŭ schimbat numele, de i-aŭ zis Alixandru-Vodă.

Împăratul Suliiman, auzind de acele nebuniĭ ale Moldoveanilor, și de neașăzările lor, să mira ce va să facă. Pătru-Vodă Rareș încă, având vreame ca aceaia, aŭ cerut de la Împăratul Domnia: făgăduindu-să că el va supune pre toțiĭ vrăjmașăĭ luĭ. Și iar i-aŭ dat Domnia,

[1] În două mss.: „zile"; ceia ce n'are sens. Cf. originalul, Ureche, p. 199.

şi pre un Ibraim[1]-Aga, cu inicerii şi cu oaste multă. Carii, viind pre la Brăilă, aŭ trecut la Galaţi; iar boiarii Moldovii, prinzând veaste, aŭ părăsit pre Alixandru-Vodă şi aŭ venit de s'aŭ închinat luĭ Pătru-Vodă, cerând ertăciune de ceale ce-ĭ făcuse maĭ nainte, şi i-aŭ ertat. Alixandru Vodă, rămăind cu Mihul Hatmanul şi cu Trotuşan Logofătul, şi Crasneş, şi Cozma, s'aŭ gătit de războiŭ, şi aŭ eşăt spre Galaţi înnainte luĭ Pătru-Vodă. Acolo, la un conac aproape de Galaţi, aŭ adeverit că şi boiarii ce sănt cu el, sănt una cu ceĭ ce s'aŭ dus la Pătru-Vodă; pre carii prinzându-ĭ, după greale muncĭ ce le-aŭ făcut, le-aŭ şi tăiat tuturor capetele[2], de ş'aŭ luat plata, pentru care aŭ omorăt şi eĭ pre stăpănul lor, pre Ştefan-Vodă, în Suceavă, fără nicĭ o vină, cum s'aŭ zis maĭ sus; şi nu numaĭ ce aŭ omorăt pre Ştefan-Vodă, ci şi luĭ Pătru-Vodă în Domnia dentăiŭ multe necazurĭ i-aŭ făcut; ci Dumnezeŭ plăteşte fieşte-căruia după faptele luĭ.

Pătru-Vodă, luând Domnia al doilea rând, aŭ trimis de aŭ adus pre Doamnă-sa şi pre coconiĭ luĭ de la Ardeal, şi multă bucurie aŭ fost la împreunarea lor. Nu peste multă vreame i-aŭ venit poruncă de la Împăratul Suliiman luĭ Pătru-Vodă şi Raduluĭ-Vodă den Ţara-Rumănească, să meaargă în Ardeal să prade, să arză[3] având ajutoriŭ pre Cuciuc-Balibeĭ[3] cu Turcii. S'aŭ bătut la Făgăraş, şi aŭ biruit pre Unguri, şi aŭ prins şi pe Domnul lor, anume Măilat, şi, ferecându-l în obezĭ, l-aŭ trimis la Împăratul şi, ţara arzând şi prădând, s'aŭ întors la Scaunele lor. Iar după un an li-aŭ venit altă poruncă, de aŭ maĭ mers de aŭ prădat Ardealul, până la Cetatea-de-Baltă. Multe războae aŭ bătut acest Pătru-

[1] În Ureche: „Imbrea" (p. 201).

[2] Constantin Căpitanul atribuie osînda la moarte a boierilor de către Rareş tot luĭ Alexandru. Cf. p. 202.

[3] Balibeg, întăiul comandant al Belgraduluĭ. Msele luĭ Constantin Căpitanul daŭ forma: „Cuciuc-Beglerbeĭ", în care s'a prefăcut „Ciubalibeiŭ" din Ureche (v. pp. 203-4).

Vodă, şi multe mănăstirĭ aŭ făcut: Pobrata, Răşca, Dobrovăţul, Căpriana[1], la Roman Mitropolia, Mitropolia Sucevii, Bistriţa, în Hărlăŭ, în Bae. Adevărat aŭ fost fecior luĭ Ştefan-Vodă cel Bun, că la toate i-aŭ sămănat, şi bunătăţĭ multe aŭ făcut; şi războae multe aŭ bătut, cum să văd în letopiseţul moldovenesc, pre amăruntul scrise. Acest Pătru-Vodă, văzăndu-să în slăbiciune, şi temăndu-să [că] în urmă pot să apuce alţiĭ Domnia, şi pre coconiĭ luĭ şi pre Doamnă-sa pot să-ĭ răşchire în toate părţile, de aceaia aŭ socotit, şi ş'aŭ trimis pre fie-săŭ cel maĭ mare la Poartă, să să afle acolo lăngă Împăratul[2].

Iar Domnul Radul-Vodă Paisie, domnind anĭ 9 şi lunĭ 8, l-aŭ mazălit Împăratul şi l-aŭ trimis surgun la Eghipet, — pentru ce nu să ştie, că nimenĭ n'aŭ scris ; şi în locul luĭ aŭ pus pre Mircea-Vodă.

23. Domnia Mircii-Vodă, l^t 7053.

Mircea-Vodă vine Domn, şi omoară pre boiarĭ.— Mircea-Vodă are războiŭ cu pribegiĭ. — Radul-Vodă Iliaş cu pribegiĭ bate pre Mircea-Vodă.— Radul-Vodă Iliaş iar fuge de Mircea-Vodă. — Lipova o iaŭ Turciĭ.— Pătru-Vodă Rareş moare. — Iliaş-Vodă în locul tătăne-săŭ Pătru-Vodă Domn. — Iliaş-Vodă să turceşte. — Ştefan-Vodă în locul frăţine-săŭ Domn.

După mazălia Raduluĭ-Vodă, cum s'aŭ zis maĭ sus, aŭ dat Împăratul Domnia Mircii-Vodă; carele viind în ţară, după doao săptămănĭ, lucrul cel maĭ dentăiŭ acesta aŭ făcut: aŭ tăiat pre Coadă Vornicul, şi pre frate-săŭ Radul Comisul[3], şi pre Dragul Stolnicul, şi pre

[1] La Ureche, izvorul (p. 205): „Chipriana".

[2] Tot e luat din Ureche.

[3] La 20 Februar 1545 se ştia în Braşov că Radu „pleacă la Împăratul" *(Quellen,* III, p. 259). Informaţiĭ pentru „res Radul Wayv." încă la 13 Mart (p. 261). 18 Mart, dar luĭ Mircea-Vodă *(ibid.)*. 20, sol de la el (p. 262).

Stroe Spătariul[1], şi pre Vintilă Comisul, şi alţiĭ nenumiţi, muncindu-ĭ întăiŭ pentru avuţie, până aŭ dat ce aŭ avut; decia i-aŭ omorât[2]. Boiariĭ ceĭ ce aŭ scăpat de moarte aŭ fugit în Ţara Ungurească; şi, trecând doĭ anĭ, aŭ strâns oaste, ce aŭ putut, şi aŭ venit pre Praova, întâlnindu-să cu Mircea-Vodă la sat la Periş; acolo aŭ avut războiŭ, şi aŭ biruit Mircea-Vodă, şi aŭ perit Udrişte Vistiariul[3] şi Teodosie Banul[4]; ceilalţi iar în Ţara Ungurească aŭ fugit, şi n'aŭ zăbovit; ci iar aŭ strâns oaste, şi, înpreună cu Radul-Vodă Iliaş[5], aŭ venit în ţară: şi, întâmpinându-să cu Mircea-Vodă la sat la Măneştĭ, aŭ biruit Radul-Vodă Iliaş şi pribegiĭ, şi pre Mir-

[1] Cf. Socotelile citate ale Braşovuluĭ, p. 259: „misi dono Radul Comis, fratri Kodae"; p. 259: „uxori Kodae ac uxori Radul Comis".

[2] Şi soţia sa e pomenită odată cu ale celorlalţi doĭ boierĭ *(ibid.)*, apoĭ în Iunie (p. 271).

[3] Sol braşovean la el la 12 April 1547 (p. 263). Şi la 1-iŭ Maiŭ: „ad Wdryst Wyztheer" (p. 265).

[4] În Iulie 1545 Socotelile Braşovuluĭ vorbesc de o năvălire a luĭ Mircea („eruptio Myrche Wayw."). Urmează dese menţiunĭ de „boierĭ" pribegĭ. La 12 Septembre Braşovenĭĭ cercetează dacă în Ţara-Românească este oaste (p. 278). La 16, oferte de la Mircea *(ibid.)*. În Novembre aceasta i-o porunceşte Sultanul (p. 285). — În 1546, April, şi el „are oaste şi întreabă unde-s boiariĭ" (p. 343). În August vin la Braşov pribegiĭ din Ungaria, şi Mircea negociază cu eĭ prin Marele-Logofăt, prin fiul Mareluĭ-Vornic şi Barbu Spătarul (p. 351). Eĭ intră în ţară: însă „per duas partes". La 13 Septembre, sol cu vestea că „boieriĭ aŭ fost învinşĭ" (p. 352). În Octombre, Domnul strînge oaste contra pribegilor (p. 356). Apoĭ în Decembre „instrumentum musicum vulgo Hack Bret teneri Wayvodissae": Chiajna (p. 360). — În Maiŭ 1547 sol de la Vintilă Vornicul (p. 393). În Novembre fuge ginerele luĭ Mircea-Vodă, Barbul *Vornicul* (p. 403). În Decembre chemat în ţară „Teodosie, *filius Kodae*" (p. 468). — În 1548, rechemare de boierĭ (şi Socol: pp. 430-433). Mart: trimis Barbu îndărăt; 2 April e ucis (pp. 434-5). În April maĭ găsim pe Vornicul Vintilă (p. 435; cf. p. 440). August: „Romînĭ, Saşĭ şi Secuĭ" cu „novus erectus Wayvoda" şi pribegiĭ (p. 441). Plîngerĭ ale luĭ Mircea (p. 442). — Adaug aicĭ aceste ştirĭ ca o complectare a celor din Hurmuzaki, XI, prefaţa, p. 1 şi urm şi Socotelile Sibiiuluĭ. Unele-mĭ scăpase din vedere acolo.

[5] Ilie, în Ludescu, izvorul.

cea-Vodă până la Giurgiu l-aŭ gonit, și mulți oameni d'ai lui aŭ perit. Mircea-Vodă aŭ făcut știre la Împăratul, că după porunca lui nu-l lasă Domnii cei hainî și boiarii cei hainî să-și stăpănească țara, ci vin de-l scot den țară. Deci Împăratul aŭ poruncit Hanului și Turcilor după margine să meaargă să scoață pre Radul-Vodă și să așaze iar pre Mircea-Vodă. Și așa, viind oastea împărăteaască, aŭ gonit pre Radul-Vodă și pre pribegi. Și aŭ rămas Mircea-Vodă Domn, de aŭ domnit toată Domnia lui anî 8 pol, și l-aŭ mazălit Turcii, și aŭ pus Domn pre Pătrașco-Vodă.

În zilele Mircii-Vodă, leat 7061, aŭ luat Turcii Lipova, Șolmușul, Beceiul, Becicricul, Nadlacul, Solnocul, și alte cetăți și orașe den Țara Ungurească. Timeșvarul încă într'aceste vremi l-aŭ luat Turcii.

Pătru-Vodă Rareș din Moldova, cum am zis mai sus, slăbind de bătrănețe și de multe ostenele, de războaele ce aŭ făcut, den lumea aceasta s'aŭ petrecut; pre carele toată țara l-aŭ plâns cu jale mare, pentru că era părinte tuturor milostiv, și păstor bun turmii sale. Însă în cea după urmă s'aŭ dus boiarii la Poarta turcească, și, pentru dragostea lui Pătru-Vodă, aŭ cerut pre fiesăŭ Iliaș, Domn [1]. Dar n'aŭ sămănat tătâne-săŭ nici cum, că tată-săŭ făcea bune, iar el reale. Aŭ tăiat pre Vartic Hatmanul în Huși: să dăzmierda cu Turcî tinerî și cu Turcoaice tinere, până, în cea după urmă, aŭ lăsat Domnia frăține-săŭ, lui Ștefan-Vodă, și el s'aŭ dus la Țarigrad, de s'aŭ turcit, l' 7059.

Ștefan-Vodă, feciorul lui Pătru-Vodă, șăzând la Domnie, dentăi s'aŭ arătat bun, blând, milostiv, apoi s'aŭ făcut mai răŭ decât frate-săŭ: lua jupăneasele, featele boiarilor, de-și bătea joc de dânsele. Ci, neputând suferi boiarii, la Țuțora fiind tăbărât cu corturile, noaptea i-aŭ

[1] Aceasta nu se spune în izvor, Ureche, dar Constantin Căpitanul era de pe vremea cînd nu eraŭ drepturi de succesie la tron și Domnii se numiaŭ de la Poartă.

surpat boiariĭ cortul pre el, şi aşa l-aŭ omorât; şi aŭ rădicat Domn pre Joldea; şi vrea să ia pre Ruxanda fata luĭ Pătru-Vodă, sora luĭ Ştefan-Vodă. Ci încă n'aŭ apucat să-l cunune (că vrea să facă nunta la Suceava), şi, mergând pre cale la Suceavă, la un sat, la Şăpote, l-aŭ împresurat pribegiĭ cu oaste leşască, şi cu alt Domn ce rădicase, pre Petre Stolnicul, carele l-aŭ numit Alixandru Lăpuşneanul, şi, prinzând pre Joldea, i-aŭ tăiat nasul şi l-aŭ călugărit, şi aŭ luat Alixandru pre Ruxanda [1].

24. Domnia luĭ Pătraşco-Vodă cel Bun, l[t] 7062.

Pătraşco-Vodă Domn. — Pătraşco-Vodă şi Alixandru-Vodă aduc pre Ezavela Crăiasa în Ardeal. — Pătraşco-Vodă moare.

Pătraşco-Vodă acesta aŭ venit Domn de la Turcĭ, şi aŭ domnit bine ţara, şi boiariĭ fără vrăjbĭ, fără morţĭ, fără prăzĭ, precum tuturor place; pentru aceaia şi Bun l-aŭ numit, pentru bunătăţile luĭ ce avea. Decĭ, trecând treĭ anĭ den Domnia luĭ, aŭ strâns oştile luĭ toate, şi s'aŭ dus în Ţara Ungurească, şi de acolò aŭ trimis pre Socol Vornicul, şi pre alţĭ boiarĭ de cinste în Ţara Leşască [2], la Ezavela Crăiasa, şi la fie-săŭ Ianoş Craiŭ, de i-aŭ adus în Ardeal, şi l-aŭ aşăzat la Crăie, în cetatea Clujuluĭ, şi iar s'aŭ întors în ţară cu toată oastea şi boierimea. Însă nu însemnează leatopiseţul, de ce pricină, şi cu a cuĭ poruncă, şi cu a cuĭ puteare aŭ făcut el aceasta, de aŭ pus Craiŭ în Ardeal, neavând nicĭ un războiŭ cu nimenĭ. Bag seamă că tot cu a Turculuĭ poruncă va fi fost, iar nu într'alt chip, pentru că să veade maĭ îndărăt, unde aŭ luat Turcii Buda de la mâna lor, pentru o mulţămită le-aŭ făcut acest bine, de le-aŭ dat Ardealul; iar, cum să veade, Ardeleniĭ, precum sânt den

[1] După Ureche (pp. 206-9), mult prescurtîndu-l.

[2] Ludescu maĭ zice şi „la cetatea de la Leov".

fire ficleni, nu vor fi vrut să să supue, ci-l vor fi gonit în Țara Leșască, de unde era mumă-sa Ezavela, și Turcii, nepriimind să să facă ceva peste porunca lor, poate fi că aŭ poruncit luĭ Pătrașco-Vodă să meargă cu oștile în Ardeal și, fără voia Ardelenilor, să cheme pre Ezavela Crăiasa cu fie-săŭ, să-ĭ așaze la Crăie, dupre cum aŭ și făcut[1]. În leatopisețul moldovenesc, să găsi scris că cu porunca împărătească aŭ mers Domniĭ amândoĭ, aĭ amândorora țările, Pătrașco al Muntenilor și Alixandru Lăpușneanul al Moldovenilor, de aŭ așăzat la Crăiie pre Ianoș Craiŭ cu mumă-sa Ezavela, cum s'aŭ scris maĭ sus; și de atuncĭ s'aŭ supus Ungurii a da Turcilor haraciŭ[2].

Întru aceste vremĭ, aŭ luat Turcii Ghiula, cetatea ungurească, și alte multe cetățĭ dupen prejur[3]; decĭ, după ce s'aŭ umplut patru anĭ aĭ Domnieĭ luĭ, ca un om aŭ murit și Pătrașco-Vodă, și l-aŭ îngropat în bisearica domnească, la Scaunul luĭ; iar după el aŭ venit iar Mircea-Vodă.

25. Domnia Mircii-Vodă, l^{t} 7066.

Mircea-Vodă iar vine Domn. — Mircea-Vodă tae boeriĭ. — Mircea-Vodă moare. — Pătru-Vodă cu mumă-sa Mircioae domnește. — Alixandru-Vodă Lăpușneanu Domn [la Moldova]. — Ion-Vodă Despot Domn. — Boiariĭ ficlenesc pre Ion-Vodă și-l omoară. — Tomșa jură oștile. — Tomșa să bate cu Liașăĭ și prinde pre Vișnoveț chi. — Tomșa omoară pre Ion-Vodă. — Alixandru Lăpușneanul Domn. — Tomșa cincĭ săptămânĭ Domn. — Turcul scrie la Liașĭ de omoară pre Tomșa și pre aĭ luĭ. — Alixandru-Vodă tae 47 de boerĭ. — Alixandru-Vodă bate pre Ștefan Domnișor. — Sultan Suliiman supt Seghedin moare. — Selim să pune Împărat în locul tătâne-săŭ.

Iar aŭ venit Mircea-Vodă Domn de la Poarta Turcească, pentru a căruia venire auzind boiariĭ, ceĭ maĭ mulțĭ

[1] Pentru aceste lucrurĭ trebuie să se vadă acum și Biografia Isabeleĭ de Veress Endre, în Colecția *Magyar Történeti Életrajzok* (Budapesta, 1902).

[2] E după Ureche, p. 210.

[3] În 1566. V. Fessler, *Gesch. von Ungarn,* III, pp. 596-8.

aŭ fugit în Țara Ungurească, anume cel maĭ mare: Stănilă Vornic, cu alțĭ boiarĭ și cu toată Curtea. Decĭ, văzând Mircea-Vodă că aŭ fugit atăția boiarĭ, aŭ trimis de i-aŭ chemat cu jurămănt, că nu le va face nimic răŭ. Eĭ, încredințându-să în cuvăntul luĭ, aŭ venit cu toțiĭ de i s'aŭ închinat. Iar, când aŭ fost la Martie 3 d., aŭ chemat boiariĭ, vlădiciĭ, episcopiĭ, egumeniĭ, cu cuvănt ca acela, că are să să sfătuiască de nește trebĭ ale țărăĭ și ale Domnieĭ. Cariĭ strângându-să toțĭ, așa cum s'aŭ zis maĭ sus, Mircia-Vodă învățase beșliiĭ și Turciĭ, cari-ĭ avia cu dănsul, să fie gata și, în ce cias le va porunci a face năvală, să tae pre boiarĭ și pre călugărĭ; și așa aŭ făcut. În vreme ce aŭ văzut că s'aŭ strâns ceĭ chemațĭ, aŭ dat poruncă beșliilor și Turcilor, și aŭ intrat cu sabiile într'ănșăĭ, ca niște lupĭ în niște oĭ, de i-aŭ omorât pre toțĭ cățĭ s'aŭ întâmplat aciĭ. Ceilalțĭ boiarĭ, cariĭ n'aŭ fost aciĭ, și aŭ auzit de peiria aceloralalțĭ, cu toțiĭ aŭ fugit iar în Țara Ungurească [1].

Mircea-Vodă, domnind într'acest rând doĭ anĭ [2], aŭ murit, și l-aŭ îngropat în bisearica Domnească în Bucureștĭ; și aŭ rămas Doamnă-sa Mircioae cu fiĭ-săŭ Pătru-Vodă în Scaun, trimețând la Turc de ceria Scaunul tătăni-săŭ Mirciĭ-Vodă. Iar boiariĭ pribegĭ, auzind că aŭ murit Mircia-Vodă, aŭ strâns cătăva oaste, și aŭ venit peste munte. Boiariĭ Mirciĭ-Vodă încă și-aŭ strâns oștile, și le-aŭ eșăt înnainte la sat la Rumăneștĭ; acolo, având războiŭ, aŭ biruit pribegiĭ, și aŭ fugit boiariĭ Mirciĭ-Vodă cu Doamna-sa Mircioae, și cu fiĭ-săŭ Pătru-Vodă, peste Dunăre [3]; și iar s'aŭ întors boiariĭ Mircioaiĭ cu oștĭ îndărăt,

[1] Această din urmă aserțiune e adausă conjectural de compilator.

[2] Ludescu are în ediție: „5 anĭ și 8 lunĭ". Cetește: *„1 an* și 8 lunĭ"; ceia ce concordă (cf. Hurmuzaki, XI, pp. VIII-IX). Compilatorul dă în loc cifra rotundă de *doĭ* anĭ. El lasă și data morțiĭ luĭ Mircea: 21 Septembre 1559 (cf. *ibid.*). „Den 25 Septembris stirbt der Tyranny Myrche Wayda in Bugaretscht" (Ostermayer).

[3] Ludescu maĭ știe că boieriĭ eĭ nu trecură apa, ci se opriră la Turciĭ din Giurgiu.

și s'aŭ întâmpinat cu pribegiĭ la Șărpățeștĭ și, bătându-să oștile, aŭ biruit pre pribegĭ. Acolo aŭ perit Badia Clucer. și alțĭ boiarĭ de aĭ pribegilor: și aŭ venit Doamna Chiiajna cu fiĭ-săŭ Pătru-Vodă în Scaun, în Bucureștĭ.

Decĭ n'aŭ trecut vreame multă [1], ci aŭ venit alțĭ pribegĭ, pre apa Oltuluĭ, anume Stanciul Bengăĭ, Mateĭ al Margăĭ, Radul Logofăt, Vâlcan, și alțiĭ cu eĭ, cărora le-aŭ și eșăt înnainte Pătru-Vodă la Boianĭ și, având Pătru-Vodă mulțĭ Turcĭ cu el, bătându-să oștile, aŭ biruit pre pribegĭ, și s'aŭ întors Domn la Scaun. Și numaĭ de căt aŭ sosit Stepan Vel Portar [2] de la Poartă, cu stiag de Domnie, să fie Domn la Scaun în locul tătâne-săŭ, și aŭ maĭ mărit haraciul la Împărăție, den căt aŭ fost legat maĭ de nainte: și aŭ domnit anĭ opt, și l-aŭ mazălit Turciĭ, și s'aŭ dus la Țarigrad, și în locul luĭ aŭ pus pre frate-săŭ Alixandru-Vodă [3].

[1] „O săptămână" (Ludescu). Ei veniseră de 'nnainte, dar fură bătuți după ceilalți (cf. Hurmuzaki, XI, pp. IX-X).

[2] V., pentru el, Iorga, *Contribuții la Istoria Munteniei* (și în *Analele Academiei Române*, XVIII), p. 7.

[3] La Ludescu se dă ziua veniriĭ nouluĭ Domn: 3 Maiŭ (=3 Iulie. V. Hurmuzaki, XI, p. XX). — De la Petru se află în Biblioteca Muzeului Ardelean din Cluj aceste documente inedite:

1. 10 Novembre 1563. Pentru Ioan Mare-Postelnic: îĭ dă o parte din Trestenic. Divan: Nedelco V. Vor., Bogdan V. Log., Stan V. Spăt., Bărcan V. Com., Iane V. Vist., Pană V. Stol., Mane V. Păh. Scrie „Micul".

2. 27 Februar 1564. Pentru acelașĭ: îĭ dă un Țigan, Berbecia, luat din Brăila.

3. 28 Ianuar 1565. Pentru acelașĭ, Mare-Logofăt, și fiiĭ: moșia Boruleștĭ. Nedelco, „Ianne", Bărcan, Stan, Manea, Pană Stol., Gherman V. Portar. Scrie „Dragomir ot Bălacĭ".

4. 22 August 1565. Pentru acelașĭ: Țiganul Pașadiia, luat cu 1000 de aspri turcești. Neagoe biv Vel Ban de Craiova. Divanul știut, cu Ghiurma ca Postelnic. Scrie „Văsiiŭ".

5. 30 Septembre 1565. Pentru acelașĭ: Țiganĭ și cal. Divanul știut, fără Ban.

6. 23 Iulie 1567. Pentru acelașĭ: Țiganĭ, între cari un „Coifan". Divanul știut, dar Păharnic e „Ioanaș". Scrie „Văsiiŭ".

7. 14 August 1567. Pentru acelașĭ: un Țigan, de la Zaharia grămăticul din Tătărești. Acelașĭ Divan și scriitor.

În zilele acestea, la Moldova fiind Domn Alixandru Lăpușneanu, s'aŭ fost rădicat un Domn, care-ĭ zic Despot-Vodă Eriticul, și, cu ajutoriul luĭ Albert Laschi Voevoda Siraschi și cu Cazacĭ, aŭ venit fără veaste asupra luĭ Alixandru-Vodă. Carele, degrab strângând cătă oaste aŭ putut, le-aŭ eșăt înnainte la un sat Verbiia, la Jăjăia, și, lovindu-să oștile, aŭ biruit Despot-Vodă, și Alixandru aŭ fugit: luându-și Doamna, s'aŭ dus la Huși, trimeţând la Turcĭ, la Tătarĭ să-ĭ dea ajutor; dar nu i-aŭ dat într'acia dată. Despot-Vodă s'aŭ dus la Suciavă, la Scaun; după aceaia aŭ venit la Iași; chemând toţĭ vlădicĭĭ, i-aŭ citit molitvă de Domnie, puindu-ĭ nume Ion-Vodă. Carele, fiind amăgitor, pre toţĭ boiarĭĭ i-aŭ amăgit cu marĭ făgăduele, și pre altă ţară cu milă. Și, văzându-l așa cu cuvinte bune, și cu multe limbĭ învăţat, crezură și-l priimiră, și cărţĭ la Împăratul turcesc aŭ scris, rugându-să pentru dânsul, să-l pue lor Domn; și aŭ și făcut, că i-aŭ trimis stiag și cărţĭ de Domnie; decĭĭ, s'aŭ dus vesel la Sucĭavă. Ci n'aŭ trecut multă vreame, ci i s'aŭ ivit eresul și răotatia, că bisearicile jefuia, pre aĭ bisericĭĭ îĭ necinstiia, boiarĭĭ și ţara prăda, căt l-aŭ urât și să mira ce vor face; ci aŭ făcut boiarĭĭ sfat cu vlădicĭĭ, pre taină, cu jurământ, fiindu-le cap Tomșa Hatmanul, ca să facă orĭ ce mijloc ar putea găsi, să să mântuiască de el; și aŭ trimis în taină la Vișnovețchi în Ţara Leșească, rugându-l să vie, să scoaţă pre Despot, și să fie el Domn. Care, încrezându-să cuvintelor lor, și bucurându-să de Domnie, s'aŭ rădicat cu oștile sale, și veniia. Iar boiarĭĭ, vrând să facă ficleșug în mijlocul acestor turburărĭ, aŭ scos veaste către Domnu-săŭ că întră Tătarăĭ în ţară, ci să dia oastea

8. 20 Maiŭ 1568. Pentru acelaș: un Ţigan de la Teodor din Clinceni, luat pentru 3.500 de aspri. Divanul cu Banul. Azap Comis, Burtea biv V. Vor. Scrie „Văsiiŭ, малн данак".

9. 20 Maiŭ 1568. Pentru acelaș: un Ţigan de la Miclea „ватахъл", din „Deleani". Acelaș Divan și acelaș scriitor.

10. 16 Februar... Pentru acelaș: satul Boruleștĭ, altă parte.

pre mâna Tomșăĭ, să meargă asupra Tătarălor. Care Despot, netemându-se de ficleșug, toate oștile ceale bune li-aŭ dat Tomșăĭ. Tomșa, eșând la câmpie, aŭ jurat toate oștile ca să ție în dreptate cu dânsul, și ce le va zice el să asculte; decĭ nu s'aŭ dus la Tătarĭ (că nu era nicăirĭ), ci s'aŭ dus spre Vișnoveţchi; carele, așteptând cu bucurie să vie boiarĭĭ țărăĭ și oștile să să închine luĭ, după făgăduința ce făgăduise, iar nu cu războiŭ, — iar ficleanul Tomșa, gata mergând, și poruncind oștilor luĭ să dea războiŭ îndată ce să vor împreuna, așa aŭ și făcut. Că, în ceasul ce s'aŭ împreunat, aŭ căzut asupra Liașălor, carĭĭ nefiind gata, i-aŭ tăiat, i-aŭ răsipit, i-aŭ prins, și aŭ prins și pre Vișnoveţchi, pre carele l-aŭ trimis la Împăratul turcesc, gândind că cu acĭastă bărbăție să-șĭ facă ispravă de Domnie; care o poftiia în inema luĭ. Dând dar știre Tomșa boiarilor ce era lângă Despot-Vodă de ce aŭ isprăvit, și zicându-le să lase toțĭ pre Despot, și să vie la dânsul, așa aŭ și făcut. Carĭĭ, împreunându-să, s'aŭ dus la Sucĭavă, cu toate oștile. Despot, nemaĭ având alte oștĭ, fără numaĭ puțintia pedestrime, s'aŭ închis în cetate; dar și aceĭ den cetate, văzând atâta turburare, să sfătuia să dea pre Despot afară. El, auzind și socotind că, dacă va eșĭ singur de voe, să vor milostivi de nu-ĭ vor face răŭ, și așa aŭ eșăt la boiarĭ și la oștĭ, de s'aŭ închinat; dar crudul Tomșa, îndată ce l-aŭ văzut, mustrându-l oarece, cu buzduganul l-aŭ lovit în cap; după el ceĭlalțĭ cu multe rane l-aŭ omorât; și aŭ rădicat pre Tomșa Domn. Dar scurtă bucurie; că, între turburatele acestea vremĭ ce avea Moldoveanĭĭ, auzindu-să la Împăratul nebuniile lor, iar aŭ dat Domniia luĭ Alixandru-Vodă Lăpușneanul, și ajutoriŭ Turcĭ și Tătarĭ; și aŭ venit de aŭ luat iar Scaunul, că Tomșa n'aŭ cutezat să stea înpotriva puterĭĭ împărățeștĭ, ci s'aŭ dus în Țara Leșască, la Liov, cu aĭ luĭ, adecă Moțoc Vornicul, Veaveriță Postelnic, Spancioc Spătar, — fiind Domniia luĭ cincĭ săptămânĭ[1].

[1] E după Ureche (Simion dascălul, forma supt care circula pe

După ce s'aŭ așăzat Alixandru-Vodă al doilea rănd la Domnie în Scaun, aŭ trimis de și-aŭ adus Doamnă-sa și coconiĭ den Țara Munteneaască, că acolo o așăzasė într'aceale turburărĭ de oaste [1]. Iar Împăratul turcesc, auzind de aceĭ ficlenĭ și turburătorĭ de țară, că aŭ fugit în Țara Leșască, aŭ scris carte și aŭ trimis sol de i-aŭ cerut să-ĭ dea, ca pe nește ficlenĭ. Decĭ Craiul Leșăsc, și pentru voia Împăratuluĭ turcesc, și pentru moartia luĭ Vișnoveț chi ce-ĭ făcuse Tomșa, aŭ trimis și li-aŭ tăiat capetele tuturor. Acest sfărșăt aŭ luat Tomșa cu aĭ luĭ.

Alixandru-Vodă, dacă s'aŭ așăzat la Domnie, curățindu-să de vrăjmași ceĭ den țară, vria să să curățească și de ceĭ den casă [2]. Decĭ, într'o zi aŭ învățat pre slujitoriĭ luĭ ceĭ striinĭ, cum vor intra boiariĭ în Curte, să le închiză porțile și să-ĭ tae; și așa aŭ făcut. Că, chemănd Alixandru-Vodă pre boiarĭ, într'o zi, la Curte, eĭ aŭ mers fără nicĭ o grijă, gănd ind că-ĭ chiamă la vre o treabă a Domnieĭ saŭ a țărăĭ. Slujitoriĭ aŭ închis porțile, și aŭ început a-ĭ tăia; și așa atunce aŭ perit 47 de boiarĭ, afară den slugĭ. Decĭ, Alixandru-Vodă, după acĭasta, aŭ pus de aŭ spart toate cetățile den Țara Moldoviĭ, după cum să făgăduise către Turcĭ, că cu acĭastă socoteală gănd iia Turciĭ că vor potoli gălcevile den țara Moldoviĭ; numaĭ aŭ lăsat cetatia Hotinuluĭ, pentru paza despre Liașĭ.

Într aceste vremĭ, iar s'aŭ maĭ rădicat un Domnișor, anume Ștefan, den Țara Ungurească; care, adunănd păstorĭ și altă adunătură, aŭ pogorăt până den sus de Cetatea Neamțuluĭ. Acolo întămpinăndu-l oastea luĭ Alixandru-Vodă, i-aŭ bătut, și, pre căți i-aŭ prins, le-aŭ tăiat nasurile și urechile [3]; iar el aŭ scăpat pedestru.

atuncĭ). Se lasă însă povestea lupteĭ cu Petru Șchiopul saŭ „Mircea-Vodă“ (p. 219).

[1] De oare ce domnia Chiajna, sora Ruxandeĭ, soția luĭ Alexandru.

[2] Aicĭ se schimbă ordinea de la Ureche, p. 220.

[3] Amănuntul acesta al slujiriĭ prinșilor nu se află în Ureche. Să-l fi luat scriitorul muntean din vre-o glosă?

Întru aceste vremĭ ducându-să Sultan Suliiman Împăratul turcesc la cetatia Sighetuluĭ să o bată, acolo supt cetate s'aŭ războlit și aŭ murit[1]. Iar Mehmet-Pașa Viziriul n'aŭ spus oștilor că aŭ murit; ci tot s'aŭ bătut până aŭ luat cetatia: și aŭ trimis olăcarĭ la fiie-săŭ Sultan Selim, că era la Magnisiia, de l-aŭ adus la tabără, și l-aŭ pus Împărat. Și s'aŭ întors îndărăt la Țarigrad, ducând și trupul tătâne-săŭ; și l-aŭ îngropat la mecetul carele l-aŭ făcut el: carele îl numesc Turcii Suliimanì: și aŭ împărățit Sultan Suliiman anĭ 47.

26. Domniia luĭ Alixandru-Vodă feciorul Mirciĭ-Vodă, l[t] 7076.

Alixandru-Vodă fratele luĭ Pătru-Vodă. — Alixandru-Vodă taie boerĭi. — Alixandru-Vodă face Svănta Troiță. — Alixandru-Vodă Moldoveanul Lăpușneanu să războlește. — Alixandru-Vodă Moldoveanul să otrăvește de Doamna sa și de boerĭ. — Bogdan-Vodă Moldoveanul să pune Domn. — Bogdan-Vodă să mazălește și fuge la Liași. — Ion-Vodă vine Domn. — Bogdan-Vodă vine cu Liași în Moldova. — Liașĭ fug de frica Turcilor. — Ion-Vodă rămâne în Scaun la Iași — Ion-Vodă muncește pentru avuție. — Pătru-Vodă, fecior Mirciĭ-Vodă, să pune Domn la Moldova. — Vintilă-Vodă vine cu lotriĭ asupra luĭ Pătru-Vodă. — Pătru-Vodă trimite oștĭ și omoară pe Vintilă-Vodă. — Ion-Vodă să bate cu Turcii, și-l prind, și piere cu moarte groaznică. — Selim Împărat să învrăjbește cu Vinețenii. — Selim aŭ luat Rodosul și alte cetățĭ. — Ianoș Craiŭ moare. — Selim Împărat moare.

După ce s'aŭ mazălit Pătru-Vodă, fecior Mirciĭ-Vodă, aŭ trimis Împăratul Domn pre Alixandru-Vodă. fratele luĭ Pătru-Vodă. Decĭ, auzind boiarĭi pribegĭ den Țara Ungurească că aŭ venit Alixandru-Vodă Domn și s'aŭ mazălit Pătru-Vodă, aŭ purces cu toțiĭ de aŭ venit în țară, și s'aŭ închinat luĭ Alixandru-Vodă. Decĭ, trecând doaă lunĭ, Alixandru-Vodă aŭ început a tăia mulțĭ boiarĭ, anume: Radul Logofătul den Drăgoeștĭ, și Mihnia den Bădenĭ, feciorul luĭ Udriște Vistier[2], și Tudor de la

[1] 5-6 Septembre 1566.

[2] Deosebirea față de Ludescu e numaĭ aparentă, pentru că în ediție

Bucov, și Vladul Caplii, și Pătrașco, și Calotă, și Stanfecior Drăguleţului, și Radul Stolnicul den Boldești, și Radul lui Socol Vornicul, și prealții[1]. Și aŭ făcut Alixandru-Vodă den jos de București o mănăstire, hramul Svănta Troiță; care nepotă-săŭ, Radu-Vodă, mai în urmă, o aŭ stricat den temelie și o aŭ făcut mănăstire mare precum să veade.

Iar în Moldova Alixandru-Vodă Lăpușneanul den Țara Moldovei, războlindu-să de moarte, aŭ chemat pre toți boiarii și vlădicii, și i-aŭ poftit în urma lui să pue pre Bogdan, și pre dânsul, de-l vor vedea că va să moară, să-l călugărească. Deciĭ ei, văzându-l că să află la mare slăbiciune, l-aŭ călugărit. Apoĭ el, mai întorcându-să ceva den boală, i-aŭ părut răŭ căci l-aŭ călugărit, și s'aŭ mâniiat pre ceĭ ce l-aŭ călugărit, și aŭ zis: că, de să va scula, știe el ce le va face. Deciĭ, Doamnă-sa aŭ făcut sfat cu ceĭlalți, cu toțiĭ, că, de să va scula, va face marĭ răotăți; ci l-aŭ otrăvit, și aŭ murit.

Fie-săŭ Bogdan, rămâind la Domnie, și nepăzind obiceiurile ce sânt ale Domnieĭ și ale țărăĭ, ci umblând întru poftele tinereților, boariĭ l-aŭ părât la Împărăție, și l-aŭ mazălit. Și aŭ trimis la Rodos de aŭ adus pre Ion-Vodă de l-aŭ făcut Domn, și aŭ plecat spre țară. Iar Bogdan-Vodă, trimițând spre Țara Leșască, la prieteniĭ și cuscriĭ luĭ (că și el vria să ia fată de Liaf mare, pentru care pricină zic că mai mult de aceia l-aŭ mazălit Împăratul, căci se încuscrise cu Liașăĭ), să-ĭ dia oștĭ împotriva luĭ Ion-Vodă, și i-aŭ dat; dar aŭ zăbovit, că, până aŭ venit oaste leșască, iar Ion-Vodă aŭ grăbit de aŭ venit la Iași, și aŭ șăzut în Scaun. Iar Bogdan-Vodă, nefiind gata, aŭ fugit la Hotin, și acolo, viindu-ĭ cătă-va oaste, aŭ mers spre Iași, până la Ștefănești, cu oastia ce-ĭ venise de la cumnațiĭ luĭ, de la Ponetovschiĭ, și de la Zbăroschiĭ, și de la Tarlo, care

s'a pus, în loc de: „Mihnea... sîn Udriște", „Mihnea și Stan Udriște". Pentru moartea luĭ Udriște, v. mai sus, p. 61.

[1] Cf. Hurmuzaki, XI, p. XXI și Iorga, *Istoria lui Mihaĭ-Viteazul*, cap. I.

vria să-i fie socru, — fiind cap oștilor Mileschiĭ Hatmanul și Siniavschiĭ Voevodul Ruschiĭ. Deci, apropiindu-să oștile, și văzând Liașăĭ mulțimia Turcilor și a Tătarălor și a Moldoveanilor, n'aŭ cutezat a merge să să lovească, ci s'aŭ tras către țara lor. Iar Bogdan-Vodă, viindu-i boală de ochi, aŭ lăsat toate și s'aŭ dus la Mosc; și acolo aŭ murit.

Deci Ion-Vodă, rămăind în Scaun, zic că mari și multe răotăți aŭ făcut: vărsări de sânge, jafuri de față, de țară și de biserici, și den zi în zi să nevoia de găsia muncă noao, de muncea pre supușăĭ luĭ pentru avuție. Aŭ băgat în foc de viŭ pre Vlădica Gheorghe, pentru avuțiia Mitropolituluĭ Teofan [1], și aŭ îngropat de viĭ pre Veaveriță, și pre Popa Cozma, și pre Molodeț călugărul, — tot pentru jafuri. Aceaste răotăți auzind Împăratul și Curtia Împărătească, aŭ dat Domniia luĭ Pătru-Vodă, fecior Mircii-Vodă, care și Domn în Țara-Rumânească aŭ fost mai nainte; și aŭ mazălit pre Ion-Vodă.

Pătru-Vodă, purcezând către Moldova cu oaste turciască, aŭ scris frăține-săŭ luĭ Alixandru-Vodă, den Țara Muntenească, de i-aŭ eșăt înnainte la Brăilă [2]; și de acolo s'aŭ tras spre Moldova, și la sat la Săpățeani s'aŭ ospătat frațiĭ amândoi. Iar Ion-Vodă, cu boariĭ luĭ, vrând să facă un vicleșug ascuns, și să nu lase pre Pătru-Vodă să între în țară, aŭ trimis pre o seamă de boariĭ cu toată oastea, ca cum ar vrea să să închine luĭ Pătru-Vodă; iar într'ascuns li-aŭ fost sfatul să lovească pre Pătru-Vodă, și să-l gonească; și așa aŭ făcut. Că, apropiindu-să Moldovenii, Pătru-Vodă îĭ aștepta cu bucurie ca să să închine, după cum auzise; iar eĭ, îndată ce s'aŭ apropiiat, aŭ început războiŭ. Pătru-Vodă, fără veaste lucrul acesta văzându-l, cum aŭ putut aŭ scăpat la Brăilă, și frate-săŭ la oraș la Floci [3]. Iar Ion

[1] Răŭ înțeles. În Ureche se vorbește, deosebit, de fuga luĭ Teofan.

[2] Greșală a compilatoruluĭ, care iea locul de refugiu al celor doĭ frați după luptă (Ureche, p. 226), și drept locul de plecare.

[3] După Ludescu, dar lăsînd la o parte numele pribeaguluĭ muntean Dumbravă, conducătorul. V. Hurmuzaki, XI, p. xxv.

Vodă şi cu Moldoveanii aŭ trimis în Ţara-Rumănească pre Vintilă Vornicul [1], care aŭ fost pribiag la Moldoveni, cu mulţi lotrii, ca să fie Domn. Iar Alixandru-Vodă aŭ trimis înnainte pre Dragomir Vornic şi pre Mitrea Comis, Bratul Paharnic şi Ion Părcălab [2], cu oaste la Bucureşti la Vintilă-Vodă, să-l lovească; şi, mergănd la Bucureşti, i-aŭ lovit, şi atunci aŭ perit Vintilă-Vodă şi lotrii aceia, fiind Vintilă-Vodă în Scaun 4 zile [3]. Iar Pătru-Vodă, dănd ştire la Împăratul de neîngăduinţa luĭ Ion-Vodă şi a boiarilor, aŭ trimis Împăratul multe oşti turceşti şi tătăreşti asupra ţărăĭ Moldoveĭ, denpreună cu Pătru-Vodă, ca să scoaţă pre Ion-Vodă. Dar, măcar că să laudă Moldovenii de scriŭ cum că de patru orĭ aŭ bătut Ion-Vodă cu Moldovenii pre Turcĭ şi aŭ ars Tighina, şi Cetatia-Albă, şi Bugiacul [4]; ci noĭ acelia nu le ştim: numaĭ ştim sfărşătul luĭ Ion-Vodă, cum aŭ fost; că, rămăind Ion-Vodă cu puţintia oaste, şi văzănd nevoia, s'aŭ închis în şanţ; iar Turcii, bătăndu-l de afară cu tunurĭ, el n'aŭ avut alt ce să facă, ci aŭ mers la Turcĭ, de s'aŭ închinat; iar Turcii l-aŭ legat de două cămile şi l-aŭ dus pen tabără, şi aŭ murit: cu acest fel de moarte aŭ murit Ion-Vodă. Zic cum că ar fi zis el, cănd îl lega de cămile: „Caută de vezĭ căte morţi de groaznice ce am făcut şi eŭ, iar acĭastă moarte n'am ştiut să o fac în Moldova". Decii, Pătru-Vodă aŭ mers în ţară de s'aŭ aşăzat la Domnie [5].

Întru aceştĭ anĭ aĭ Domnieĭ luĭ Alixandru-Vodă, Sultan Selim, feciorul luĭ Sultan Suliiman, puindu-să la Împărăţie în locul tătăne-săŭ, precum s'aŭ zis maĭ sus, după treĭ anĭ aĭ Împărăţieĭ luĭ, l^{t} 7079, iar aŭ făcut vrajbă cu Vineţenii, şi aŭ făcut 300 de cătărgĭ, şi aŭ

[1] „Vornicul" e confusie cu „Dumbravă *Vornicul*" din Ludescu.

[2] În ediţia luĭ Ludescu, greşit, tot: „Păharnic".

[3] Până aicĭ e din Ludescu.

[4] V. Ureche, pp. 226-7. Cf. *Chilia şi Cetatea-Albă*, p. 200.

[5] După Ureche, pp. 228-9. E de observat că numele Domnuluĭ moldovean e dat supt forma din Ureche, nu supt acea, de „Ionaşco-Vodă", din Ludescu.

trimis patru Pași la Rodos, la Finica, la Chipro, la Ocnele de sare, la Lefcosiia, și la alte cetăți, de li-aŭ luat, arzănd, tăind, robind: care mare jale și plăngere era într'ănșăĭ de atăta nevoe ce-ĭ împresurase; că, cu ce aŭ perit și cu ce aŭ robit, aŭ socotit Vinețeniĭ că vor fi fost 40.000 de suflete [1].

Întru aceste vremĭ, aŭ murit Ianoș Craiul Unguresc [2], și s'aŭ pus în locul luĭ Batăr Iștfan, iar, după un an al Craieĭ luĭ, l-aŭ chemat Liașăĭ de l-aŭ făcut Craiŭ în Țara Leașască, și în locu-ĭ aŭ rămas Craiŭ Batăr Criștov, frate-săŭ.

Întru aceste vremĭ, aŭ murit Sultan Selim, și aŭ rămas la împărăție fie-săŭ Sultan Amurat.

Alixandru-Vodă den Țara-Rumănească încă aŭ murit: domnind, toată Domniia luĭ, anĭ nouă [3].

27. Domniia Mihniĭ-Vodă, fecior luĭ Alixandru-Vodă, l^t 7085.

Mihnea-Vodă Domn. — Murat Împărat face războiŭ cu Persăĭ. — Ivan Potcoavă vine asupra luĭ Pătru-Vodă. — Fuge Ivan Potcoavă. — Potcoavă iar vine, și bate pre Pătru-Vodă. — Pătru-Vodă bate pre Potcoavă și-l prinde de-ĭ tae capul. — Pătru-Vodă face mănăstirea Galata. — Iancul-Vodă Domn la Moldova. — Boerĭi moldovenĭ fug de Iancul-Vodă. — Batăr Criștov moare. — Mihnea-Vodă mazăl.

După ce aŭ rămas Mihnia-Vodă la Domnie, în urma tătăne-săŭ, aŭ trimis pre Mitria Vistier [4] la Poartă de

[1] Erau 360 de corăbiĭ, după Hammer. O parte din flotă a plecat de la Rodos, în locul căreĭ insule e a se pune: Tine. Fenika e tot în Cipru. Ocnele de sare sînt Saline, iar Leukosia e numele grecesc al Nicosieĭ, capitala insuleĭ.

[2] Ioan-Sigismund, *Ștefan* al Turcilor și al luĭ Ureche. Moare la 14 Mart 1571. În loc de „un an" pentru principatul luĭ Báthory cetește: patru.

[3] Cifra nu e în Ludescu. De la el un document se păstrează în Biblioteca Museuluĭ Ardelean din Cluj. Prin el se daŭ, la 12 Ianuar 1575, luĭ Plop Vătavul din Dobrunul Țigancele Vișana și Sora, cumpărate cu 100 de aspri turcești, și alte roabe. Divanul ca în Regestele la Hurmuzaki, XI (19 Ianuar), dar fără Dragomir, din frunte.

[4] „Mircea" din ediția luĭ Ludescu e o greșală.

i-aŭ adus stiag de Domnie. Iar boiariĭ [din] Mehedinți aŭ rădicat un Domn, ce i-aŭ zis Radul Popa, și aŭ făcut războiŭ cu Mihnea-Vodă la Craiova, și aŭ fost izbănda Mihneĭ-Vodă. Și aŭ făcut o mănăstire ce-ĭ zic Tutana.

În zilele acestuĭ Domn, fiind Împărat Sultan Amurat, aŭ făcut războiŭ cu Persiĭ, ce le zic Agemiĭ, și i-aŭ bătut, și aŭ prins și pre feciorul Împăratuluĭ Persuluĭ, și l-aŭ adus la Țarigrad, luându-ĭ multe cetăți și orașă; după aceaia iar aŭ făcut pace cu Persiĭ.

Acest Împărat și o bisearică mare, ce-ĭ zicea Pan-Macariston, o aŭ loat, de aŭ făcut-o mecet, și, Dumnezeŭ nerăbdând acel fără de lege lucru, s'aŭ îndrăcit Impăratul și Vizirul care fusease îndemnătorĭ, și, sculându-să Inicerii asupra luĭ, l-aŭ omorât[1].

Pătru-Vodă den Țara Moldoviĭ, precum i-aŭ fost norocul de gălcevĭ, iată că să ivi în Țara Căzăcească un Ivan Potcoavă (așa l-aŭ poroclit pentru căcĭ frăngia potcoavele), carele să făcea pe sine fecior de Domn și fratele luĭ Ion-Vodă, și între Cazacĭ umbla cu multe amăgiturĭ, rugându-să ca să-l aducă la Domnie; și aŭ fost făcut și cărți ficlene, ca cum ar fi fost despre boiariĭ și curteniĭ țărăĭ Moldoveĭ (aŭ doară aŭ și fost), cu multe peceți; întru care scriia că-l poftesc să le fie el Domn; și cu acestea aŭ mers la Cneaz Costandin, carele era Voevod Chievschiĭ, și la Starostea de Bar, cerând oaste să-l ducă la Moldova; dar nu i-aŭ dat fără știrea Craiuluĭ. Decĭ, văzând Potcoavă că nu i să dă oaste de la acești boiarĭ, s'aŭ însoțit cu un Copinschi, carele avea mare cunoștință între Cazacĭ, și cu acela aŭ strâns ca la 330 de oamenĭ, și cu aceștia aŭ întrat în țară. Iar Pătru-Vodă, auzind, s'aŭ gătit, și li-aŭ eșăt înnainte. Dar eĭ, văzându-și slăbiciunia lor, că nu vor putia face nimic, n'aŭ cutezat să să bată cu Pătru-Vodă, având oaste puțină, ci aŭ

[1] Cf. pentru Pammakariston, Ghedeon, Χρόνικα τοῦ πατριαρχικοῦ οἴκου καὶ ναοῦ, pp. 53, 69. Răzbunarea dumnezeiască e însă o legendă.

prădat ce aŭ putut, și s'aŭ întors îndărăt, pentru ca să să gătească mai bine. De acestea Pătru-Vodă aŭ făcut știre Starostiĭ de Halicĭ, care era să meargă la Turcĭ, pentru așăzarea păciĭ, scriindu-i ca să scrie Craiuluĭ să prinză pre Potcoavă, și să să așaze lucrurile; că, de nu-l vor prinde, pace cu Turcul nu vor putia face; și aŭ trimis la Craiul. Și Craiul aŭ poruncit Hatmanilor să prinză pre Potcoavă, dar nu l-aŭ putut prinde, că el, după ce venise den Moldova, aŭ sărguit de aŭ strâns oaste mai multă; și aŭ mers la Pătru-Vodă, și l-aŭ și bătut pre Pătru-Vodă, și aŭ fugit în Țara-Rumănească. Iar Potcoavă s'aŭ dus la Iași, de aŭ apucat Scaunul cu Cazaciĭ. Iar Pătru-Vodă, dând știre Împărăției cum că s'aŭ rădicat Cazaciĭ asupra luĭ, Împăratul aŭ poruncit la Dobrogenĭ[1] și la Rumănĭ, să meaargă într'ajutor luĭ Pătru-Vodă, și aŭ mers; și, eșându-le Potcoavă la Docolina înnainte, s'aŭ lovit cu Pătru-Vodă, și aŭ fost izbânda luĭ Potcoavă, și s'aŭ întors Potcoavă la Scaun. Decĭ luĭ Pătru-Vodă i-aŭ venit oaste den Țara Ungurească, și, cu ce mai avia pre lângă dânsul, s'aŭ gătit; care, văzând Potcoavă că nu va putia trăi, aŭ lăsat Scaunul și aŭ fugit; și l-aŭ prins Hatmanul, de la Nemirova, și, trimițându-l la Craiul, decĭ Craiul i-aŭ tăiat capul; iar Pătru-Vodă aŭ rămas la Scaun. De acĭasta nu să mântuise bine Pătru-Vodă, ci i-aŭ venit veaste că Cazaciĭ s'aŭ rădicat cu un Domn Alixandru, fratele luĭ Potcoavă. Iar Pătru-Vodă s'aŭ dat îndărăt, de s'aŭ gătit cu Munteaniĭ, cu Tătarĭ, cu Turcĭ [și Unguri]. Iar Alixandru, luând Scaunul, și o lună șăzând la Domnie, Pătru-Vodă aŭ mers de l-aŭ încungiurat cu oștile la Iași; pre carele bătându-l, l-aŭ prins și pre dânsul, și pre boiarĭ, și i-aŭ omorât[2]. Dupre acĭasta încă aŭ mai venit de două orĭ Cazaciĭ cu nește Domnișorĭ; ci n'aŭ isprăvit nimic, că i-aŭ înnecat pre toțĭ în Nistru.

[1] Tatariĭ din Dobrogea. Ureche, izvorul, mai are, greșit, și: „Bugegenĭ".

[2] Știrea morțiĭ nu e din izvor.

Întru aceste vremĭ aŭ mers Zboroschi la Daşova[1], de o aŭ ars, şi aŭ luat mulţĭ Turcĭ şi Turcoaice.

Făcut-aŭ Pătru-Vodă, şi o mănăstire, care să chiamă Galata, lângă Iaşĭ; şi l-aŭ mazălit Turciĭ, şi l-aŭ trimis surgun la Halep, şi în locul luĭ aŭ pus pre Iancul-Vodă, care aŭ fost de neamul luĭ Sas, şi leagea luĭ de Luteran.

Acesta luând Domniia, multe răotăţĭ aŭ făcut. Care văzând Moldoveniĭ, Lăpuşneaniĭ s'aŭ rădicat asupra luĭ, puindu-şĭ Domn pre un Ion Lungul; şi s'aŭ bătut cu Iancul-Vodă la Balota, şi aŭ pierdut Lăpuşneaniĭ războiul, şi Ion Lungul s'aŭ înnecat în Prut. Iar boariĭ Moldoveĭ, văzând că nu să pot mântui de dânsul cu războiŭ, aŭ pribegit uniĭ la Munteniĭ, alţiĭ în Ţara Leşască, alţiĭ la Turcĭ; boariĭ anume: Vlădica Ghorghie, împreună cu Movileştiĭ: Erimiia Vornic, cu frate-săŭ Simion Paharnic şi Balica Hatman şi alţiĭ; cariĭ, dând jalbă la Împăratul de răotăţile Ianculuĭ-Vodă, că să culca cu jupăneasele şi cu featele boiarilor, aŭ dat Domniia iar luĭ Pătru-Vodă. Iar Iancul-Vodă aŭ fugit în Ţara Leşască, ci l-aŭ luat Iazloveţchiĭ şi l-aŭ dus la Liov, şi den porunca Craiuluĭ i-aŭ tăiat capul, şi i-aŭ luat avuţiia; şi numaĭ aŭ lăsat Doamniĭ şi coconilor cât li-ar fi de hrană[2]; şi iară aŭ venit Pătru-Vodă.

În vremile acestia aŭ murit şi Batăr Criştov Craiul Ardialuluĭ, şi în locul luĭ s'aŭ pus Batăr Jăcmon.

Pre Mihnia-Vodă încă l-aŭ mazălit Turciĭ, şi l-aŭ dus la Ţarigrad. Şi în locul luĭ aŭ pus pre Pătru-Vodă Cercel. Care aŭ domnit Mihnia-Vodă 6 anĭ[3].

28. Domniia luĭ Pătru-Vodă Cercel, l^t 7092.

Pătru-Vodă Cercel vine Domn. — Pătru-Vodă, mazălit, fuge în Ardial.

După ce aŭ mazălit Turciĭ pre Mihnia-Vodă, aŭ dat Domniia luĭ Pătru-Vodă Cercel, [care aŭ venit] în Scaun

[1] Daşovul e forma dată de Cronicile moldoveneşti. Şi această ştire e din Ureche (p. 233).

[2] Totul e din Ureche.

[3] Din Ludescu.

[la Avgust 29, lt 7092 [1]]. Aŭ făcut un bine, că aŭ făcut bisearica cea mare den Curtia Domneaască [2]; iar aŭ făcut și răŭ mai mult, că aŭ omorât pre Dobromir Banul, și pre Mihăilă Vornic, și pre Gonția Păharnic [3], și aŭ pus birul [Curții] foarte mare, și aŭ scos în țară goștină de oĭ. Deci, trecând doĭ anĭ den Domniia luĭ, i-aŭ venit mazălie de la Poartă. Iar el aŭ trecut muntele, cu tot ce aŭ avut; și iar aŭ venit Mihnia-Vodă Domn.

Întru aceste vremĭ Frăncii aŭ aflat Calindariul cel noŭ, lăsând Calindariul cel vechiŭ, care umbla mai de demult, — și umblăm și noĭ acum.

29. Domniia Mihniĭ-Vodă a doao, lt 7094.

Mihnea-Vodă a doao Domnie. — Pătru-Vodă Domn la Moldova. — Mihnea-Vodă și unchi-său Pătru-Vodă însoară pre nepotul lor. — Mihnea-Vodă, mazăl, să turcește.

După ce aŭ fugit Pătru-Vodă Cercel, aŭ venit al doilia rând iar Mihnea-Vodă; și aŭ mai adaos în țară un bir, ce i-aŭ zis năpaste, și aŭ pus peste Roșăĭ un bir foarte mare, și peste megiașĭ găliată de păine, și dijmă: den cincĭ stupĭ un stup; și-aŭ mai tăiat pre Stanciul Logofăt [4].

Pătru-Vodă viind la Moldova Domn, cu toții l-aŭ așteptat cu bucurie, și boiariĭ pribegĭ încă aŭ venit, și i-aŭ boerit pre toți cu boeriile lor. Iar Cazacii, cum sănt eĭ neodihniți, iar s'aŭ rădicat o seamă, de aŭ mai venit asupra luĭ Pătru-Vodă; iar Pătru-Vodă, strângându-și oastea, s'aŭ dus de i-aŭ încungiurat, iar eĭ de nevoe li-aŭ căutat a să închina; ci Pătru-Vodă aŭ ales care

[1] Se vede că trebuia să urmeze ceva: data am luat-o din Ludescu, singurul izvor.

[2] Greșeală pentru „bisearica ce este în cetatea Tîrgoviștiĭ“ (Ludescu).

[3] Numele și ordinea sînt stricate în ediția luĭ Ludescu.

[4] Din Ludescu.

aŭ fost maĭ de treaabă, şi i-aŭ luat cu el, iar pre ceilalţĭ i-aŭ lăsat de s'aŭ dus îndărăt.

Întru aceaste vremĭ, s'aŭ împreunat Mihnea-Vodă, Domnul Rumănesc, cu unchi-săŭ Pătru-Vodă, Domnul Moldoveĭ, la sat la Muntenĭ, pre Prut, şi s'aŭ ospătat, şi şi-aŭ însurat un nepot al lor, anume Vlad-Vodă [1]. Deciĭ, iar s'aŭ întors Domniĭ pre la Scaunele lor.

Deci Mihnia-Vodă, plinind în Domnia de a doao cinci anĭ, l-aŭ mazălit Turcii, şi, ducându-l la Ţarigrad, s'aŭ turcit, şi el şi un copil al luĭ maĭ mare, iar un copil maĭ mic, anume Radul (care maĭ pre urmă şi Domn aŭ fost), l-aŭ ascuns mumă-sa, şi l-aŭ trimis la Svetagora, la mănăstirea Iverilor, şi de acolo călugăriĭ l-aŭ trimis la Vineţiia, şi aŭ învăţat carte grecească şi letinească; şi, în urma Mihniĭ-Vodă, aŭ venit Domn Ştefan-Vodă Surdul [2].

În zilele acestea, şi Bator Iştvan, Craiul Leşăsc, aŭ murit; carele aŭ fost de neam Ungur. Şi s'aŭ făcut un cutremur mare în Ţara Ungurească, căt şi clopotele Braşovuluĭ singure să trăgea, şi multe case s'aŭ prăpădit [3].

Întru aceştĭ anĭ, şi Tătarăĭ s'aŭ supus Turcilor, fiind Amurat Împărat, pentru această pricină, că avia legătură cu Leaşăĭ să le dia dar, ca să nu le jăfuiască ţara, şi să fie ca neşte supuşĭ Leaşălor; care dar cerându-l Tătarăĭ, Craiul şi ţara n'aŭ vrut să le dia; ci, măniindu-să de aceasta, s'aŭ supus Turcilor, şi aşa să află până

[1] Confusie între cele două călătoriĭ ale luĭ Mihnea în Moldova (= Ureche, p. 237).

[2] Aceste ştirĭ sînt nouă. Înnainte de mazilia din 1591, Mihnea avuse doĭ fiĭ, ambiĭ cu numele de Radu, de la Doamna Neaga şi de la ţiitoarea Vişa *(Contribuţiĭ,* p. 79, nota şi pp. 99, 101). În 1595, Mihnea avea doĭ copiĭ turcĭ: Ibrahim-beg şi Mustafà-beg *(Studiĭ şi doc.,* III, p. L). Nu se poate ca ştirea turciriĭ fiuluĭ maĭ mare să fie adevărată, de şi Radu-Vodă de maĭ tărziŭ e fiul Vişeĭ. Şederea la Ivir se poate admite, dar nu trimeterea luĭ la Veneţia de călugăriĭ de acolo.

[3] „1589, 7 Jan., des Nachts umb 12, ist ein erschrecklich und grausam Erdbeben geschehen, das die Leute grausam erschreckt hat" (ziarul luĭ Mihaĭ Forgats; în *Quellen,* IV, p. 42).

acum. Un Istoric leșăsc spune de aceasta, ci nu știm fi-va de credință ați nu [1].

30. Domnia luĭ Ştefan-Vodă Surdul, l[t] 7099.

Ștefan-Vodă Surdul Domn. — Pătru-Vodă Moldoveanul, nevrând să dea Turcilor peste obiceiŭ, fuge.

După mazăliia Mihniĭ-Vodă, ați trimis Împăratul pre Ștefan-Vodă, ce i-ați zis Surdul, și, într'un an al Domnieĭ luĭ, nu să știe ce ați fost [2].

În vremile acestuĭ Ștefan-Vodă den Țara-Rumănească, iar luĭ Pătru-Vodă den Țara Moldoveĭ viindu-ĭ de la Împărăție poruncă să dia o sumă de banĭ mare, el n'ați vrut să dea, să facă obiceiŭ (măcar că boiariĭ moldovenĭ, pentru dragostia luĭ, poftiia să dea, dar el n'ați priimit), ci ați zis: decât va lua blestemul țărăĭ, maĭ bine să va lipsi den Domnie. Și ați lăsat Domniia, și s'ați dus în Țara Leșască, apoĭ în Țara Nemțiască, pretrecându-l boiariĭ păn la Țara Leșască; și apoĭ s'ați întors îndărăt. Și Sultan Amurat ați pus în locul luĭ pre Aron-Vodă. Pre acest Pătru-Vodă îl mărturisesc Moldovenii, într'un letopiseț al lor, cum că nicĭ ați avut, nicĭ vor avia Domn bun, și blând, și milostiv, și ca un tată tuturor [3].

31. Domniia luĭ Alixandru-Vodă, l[t] 7100.

Alixandru-Vodă Domn. — Hasan-Paşa multe cetățĭ ia ale Harvaților și ale Slovenilor. — Pătru-Varadin, Hasan-Faşa îl ia.

După ce ați mazălit Împăratul pre Ștefan-Vodă Surdul, ați dat Domnia luĭ Alixandru-Vodă, și ați domnit

[1] Nu știm ce istoric, dar supunerea Tatarilor s'a făcut încă din secolul al XV-lea (1475). Părerea aceasta era însă răspîndită și o găsim într'un ziar de războiŭ al luĭ Nicolae Gabelmann (1595); în Hurmuzaki, XII.

[2] V., asupra luĭ, Iorga, *Istoria luĭ Mihaĭ Viteazul*. Tot așa pentru ce urmează, până la 1601.

[3] Ureche, p. 238.

un an; și, într'acest an al Domniei luĭ, nu să știe ce aŭ fost, și l-aŭ mazălit Împăratul și pre el.

Iar întru aceste vremĭ Amurat Împăratul turcesc, văzând pre creștinĭ între dănșiĭ bătându-să și neunindu-să, aŭ rădicat războiŭ asupra luĭ Rodolf Împăratul Nemțesc, și, scriind la Hasan-Paşa de la Bosna, și cu alțiĭ, făcându-să ca la 40.000, aŭ întrat la Horvaț, și Vihacĭ, cetatea de Scaun, o aŭ luat, și oștile dentr'ânsa li-aŭ slobozit cu pace [1]. După aceaia, la Slovenĭ s'aŭ dus, fiind Ban Toma Erdeud [2], carele, având oaste puțină, aŭ pierdut și el războiul, și numaĭ cu călărimia aŭ fugit, luându-ĭ tunurile, și alte gătirĭ toate de oaste ce aŭ avut. Decĭĭ, la Petre-Varodin și la altul, carele sânt în marginia Savĭĭ, toate li-aŭ luat, și multe vărsărĭ de sânge aŭ făcut în creștinĭ atuncia Turcĭĭ; numaĭ ce aŭ scăpat o mănăstire ce o păzia Neculae Micarăuș Ungurul. Iar Osecul, carele este lesne trecătoare către Stiriia și către Carintiia și către Carneola, cu multă osteneală s'aŭ nevoit Hasan-Paşa acesta; dar s'aŭ întors rușănat, că, fiind viteajĭ ceĭ den lăuntru, nu o aŭ putut lua [3].

32. Domniia luĭ Mihaiŭ-Vodă, l[t] 7101.

Mihaiŭ-Vodă Domn. — Mihaiŭ-Vodă, văzând avăniile Turcilor, face sfat. — Mihaiŭ-Vodă să jură cu Aron-Vodă al Moldovii [și cu Batăr Jăcmon, Craiul Ardealului]. — Turcĭĭ rădică oaste la Nemțĭ. — Nemțiĭ bat pre Turcĭ, și piere Hasan-Paşa. — Nemțiĭ bat pre Turcĭ la Sechișfeirvar. — Mihaiŭ-Vodă bate Giurgiul. — Amurat trimite oștĭ asupra luĭ Mihaiŭ-Vodă. — Mihaiŭ-Vodă bate pre Tătarĭ: piere și Sultanul [lor]. — Mihaiŭ-Vodă omoară pre Paşa și bate pre Turcĭ. — Batăr bate Timișvarul. — Turcĭĭ, Tătarăĭ merg în Țara Ungurească. — Mateiaș Neamțul bate Ostrogonul. — Turcĭĭ, Tătarĭĭ intră în Țara Ungurească. — Mateiaș Austriiacul fuge. — Batăr Jăcmon fuge. — Mihaiŭ-Vodă pradă

[1] Croația și Bihaciul.

[2] Erdödy.

[3] Constantin Căpitanul lucrează poate după un izvor turcesc: el nu pomenește marea înfrîngere de la Sissek a luĭ Hassan (22 Iunie 1593), decît maĭ departe, în Domnia luĭ Mihaĭ.

Țara Turcească. — Sinan-Paşa face pod peste Dunăre, la Giurgiu. — Mihaiŭ-Vodă să bate cu Sinan-Paşa. — Boerii ficlenesc pre Mihaiŭ-Vodă. — Sinan-Paşa coprinde Țara-Românească. — Batăr Jăcmon pogoară cu oştĭ spre Turcĭ. — Mihaiŭ-Vodă cu Batăr gonesc pre Turcĭ. — Cazan-Ghereĭ Han să bate cu Erimiia-Vodă. — Zamoschi la Țuțora să împacă cu Hanul. — Ştefan-Vodă să bate cu Erimiia-Vodă, şi piere Ştefan. — Amurat al treilea moare. — Udrea Hatmanul bate pre Afis-Paşa peste Dunăre. — Mihaiŭ-Vodă trece la Nicopoe. — Mehmet Împărat să împacă cu Mihaiŭ-Vodă. — Batăr Jăcmon ia pre sora luĭ Rodolf. — Nemțiĭ, Ungurii fac gătire pentru Turcĭ. — Turciĭ bat pre Nemți şi pre Ungurĭ. — Batăr Jăcmon lasă pre Batăr Andreiaş în Scaun. — Batăr Andreiaş să învrăjbeşte cu Mihaiŭ-Vodă. — Mihaiŭ-Vodă bate pre Andreiaş Batăr. — Capul luĭ Batăr îl aduc la Mihaiŭ-Vodă. — Mihaiŭ-Vodă trimite solĭ la Nemți. — Erimiia-Vodă cu Batăr fug de Mihaiŭ-Vodă. — Simion vine Domn cu Leaşăĭ. — Mihaiŭ-Vodă fuge de la Hotin. — Mihaiŭ-Vodă fuge în Ardial. — Simion-Vodă rămâne Domn. — Ungurii, Moldovenii, Rumânii asupra luĭ Mihaiŭ-Vodă. — Mihaiŭ-Vodă să duce la Nemți. — Baştea ajutor luĭ Mihaiŭ-Vodă. — Baştea omoară pre Mihaiŭ-Vodă.

Acest Mihaiŭ-Vodă, după ce aŭ luat Domniia, s'aŭ numit că iaste fecior luĭ Pătraşco-Vodă, iar cu adevărat nu să ştie; că nicĭ un istoric de aĭ noştriĭ (saŭ striin) nu adeverează cine iaste, şi cum aŭ luat Domniia; fără cât den auz unul de la altul aşa dovedim: că mumă-sa aŭ fost de la oraş de la Flocĭ; care, fiind văduvă şi frumoasă, şi nemerind un gelep, om mare şi bogat, den Poarta Împărătească, şi în casa eĭ zăbovindu-să cătăva vreame, zic că aŭ fost umblat cu acea fămeae şi aŭ îngrecat-o, şi vrând să să ducă gelepul, i-aŭ dat un inel şi 100 de galbenĭ de aur, şi aŭ zis fămeiĭ, de va face fecior, viind la vărstă, să să ducă la dânsul, unde-l va găsi, şi după inel îl va cunoaşte că-ĭ este fecior. Şi, născând făt, trecând vreame multă, şi făcându-să om de vărstă şi de treaabă, lipindu-să pre lângă boiarĭ, şi pre lângă Domnĭ, aŭ ajuns păn la acia boerie, de l-aŭ făcut ispravnic în locul Banuluĭ de la Craiova[1], nefiind

[1] „Ispravnic de Craiova" se găseşte pe acest timp: astfel într'un document din 22 Maiŭ 1626, de la Alexandru Coconul, ce pomeneşte de cumpărarea moşieĭ Peştişanĭ, supt Radu Mihnea, se pare, „în-

Ban, că nu vria să pue Domniĭ Ban, pentru că de multe orĭ să scorniia gălcevurĭ asupra Domnieĭ de acolo [1]. Decĭ, fiind el la Craiova (în ce chip nu să ştie), i s'aŭ scornit nume cum că iaste fecior de Domn.

Care auzind Domnul dentru acea vreame, aŭ trimis cu urgie şi l-aŭ adus la Bucureştĭ, şi, trecând pre lângă Bisearica-Albă pre vremea liturghieĭ, s'aŭ rugat armaşilor să-l lase să asculte svânta liturghie, şi, lăsându-l, aŭ întrat în bisearică, şi, rugându-să, s'aŭ făgăduit luĭ Sfeti Nicolae, fiind hramul, că, de-l va mântui, să-l facă mănăstire în numele luĭ, precum aŭ şi făcut. Că, ducându-l la Domn, şi tăgăduind de năpaste, aŭ jurat cu 12 boiarĭ că nu iaste fecior de Domn, şi aŭ scăpat. Dentru care nevoe scăpând şi speriindu-să, aŭ fugit la Poartă, şi, găsind pre tată-săŭ acolo, fiind om mare al Porţiĭ, i-aŭ scos Domniia în ţară, saŭ, cum zic alţiĭ, că, fiind Capi-Chehaea un Iane, care i-aŭ fost rudă luĭ, având voe de la Poartă, i-aŭ scos Domnia [2]. Ci, orĭ în ce chip aŭ fost, el Domniia o aŭ luat. Şi, luând Domniia, marĭ vrednicĭĭ aŭ făcut, maĭ vărtos cu vitejăile, de aŭ supus Turciĭ, Ungurĭĭ, Moldoveaniĭ [3], de era şi iaste mirare, precum Istoriia maĭ nainte va arăta. Şi mănăstirea încă o aŭ făcut, care să veade, şi să numeaşte Mihaiŭ-Vodă, precum s'aŭ făgăduit în nevoia luĭ.

naintea boierului Domnieĭ mele Muşatu Cliuc., pe vremea cînd a fost *ispravnic Craioveĭ*" (cuvintele subliniate sînt în original *românește*, şi se vede şi maĭ departe: „ispravnicul Craioveĭ"; Cluj, Bibl. Muzeului Ardelean).

[1] Legenda originiĭ luĭ Mihaĭ n'are nicĭ-o valoare. Inelul şi recunoaşterea prin el se găsesc în legenda despre întemeiarea Ţeriĭ-Româneştĭ: în Miron Costin, la Bogdan, *Cronice inedite*, pp. 191-2 şi într'o descriere din secolul al XVIII-lea, la Iorga, *Studiĭ şi doc.*, III, p. 55.

[2] Intervenţia luĭ Iani se află pomenită numaĭ în Cronici ardelene, după ziarul luĭ Petru Armeanul, şi în Walter: direct saŭ indirect, de aicĭ îşĭ va fi primit ştirea compilatorul.

[3] De aicĭ începe întrebuinţarea poemeĭ luĭ Stavrinos (şi în Papiu, *Tesaur*, I; v. p. 286).

Luând dar Domnia de la Turcĭ, și șăzând în Scaun cătăva vreame, vedia avăniile Turcilor și răotățile ce să făcia săracilor și boiarilor și necinste Domnieĭ; care nu putia să le rabde. Ci, sfătuindu-să cu boiariĭ și cu țara, aŭ socotit să rădice sabiia asupra Turcilor. Întăiŭ, unindu-să cu Batăr Jăcmon, Craiul Ardialuluĭ, și cu Aron-Vodă, Domnul Moldoveĭ, jurând unul altuia[1] să să ajutoreaze unul cu altul la orĭ ce nevoe li-ar veni. Și, pentru că vedia Turcul învrăjbit cu Neamțul și cu Ungurul, de care, rădicând el împreună cu aceia sabie asupra Turculuĭ, maĭ lesne și de folos îĭ va fi, — ci dar, întru aceștĭ anĭ de'ntăiŭ aĭ Domnieĭ luĭ, mălcomind el ca să vază ce fac Nemțiĭ și Unguriĭ, iar Turciĭ aŭ fost rădicat oaste în Țara Ungurească, asupra Împăratuluĭ Nemțesc, maĭ vărtos îndemnând Hasan-Pașa al Bosniĭ, vrând să-șĭ curățească rușănea den anul trecut, ce n'aŭ putut lua Osecul. Ci, într'acest an, cu maĭ mare gătire s'aŭ dus, și multe prăzĭ și vărsărĭ de sânge, și robiĭ aŭ făcut. Întăiŭ, Trencinul cetate o aŭ luat, după aceaia la Osec aŭ mers de bătea cu tărie, și avea oastia luĭ împărțită și de o parte de Dunăre și de alta. Iar domniĭ Împăratuluĭ Nemțesc, anume: Banul Sloveanilor, și Rober Eghembergul, și Melhior Rederul[2], împreunațĭ fiind cu oștile, aŭ mers asupra Pașăĭ la Osec, și, găsindu-l numaĭ cu jumătate de oaste a luĭ lângă dânsul, și dând războiŭ, l-aŭ biruit, tăind și înnecând pre Turcĭ în apă: acolo cu dânșăĭ și Pașa s'aŭ istovit. Ciaialaltă oaste jumătate, turcească, care era decindia, văzând patima celoralaltĭ, toate corturile și alte gătirĭ de oaste li-aŭ lăsat creștinilor[3].

Aceaste reale întâmplărĭ auzind Împăratul Amurat, cu mănie aŭ trimis pre Sinan-Pașa Viziriul, cu toată pu-

[1] Din Cronica Buzeștilor, cuprinsă în Ludescu, p. 277, dar lăsîndu-se la o parte numele celor doĭ Buzeștĭ ce negociară.

[2] Ruprecht von Eggenberg și Melchior von Rhedern.

[3] Lupta se dă la Sissek, și în 1593 (nu 1594), v. și mai sus, p. 81, nota 3.

teria lui, poruncind și lui Beglerbeĭ de la Rumele, și Pașăĭ de la Timișvar, și de la Buda, să meargă cu denadinsul să supue Țara Ungurească. Care înțelegând Rodolf Împăratul creștin, și socotind ca doar va pleca mintia varvarului cu daruri, să să părăsească de vărsările de sânge ale creștinilor, i-aŭ trimis sol cu marĭ și de cinste daruri. Dar varvarul nu s'aŭ uitat la acelia, ci maĭ vărtos aŭ poruncit Sinan-Pașăĭ, ca să ajungă degrab acolo, să arză, să robească, dupre cum le iaste obiceiul lor, al păgânilor. Atuncia Osecul l-aŭ luat[1], și Vesprinul, și Palota, și Viza[2], și alte multe cetățĭ, și cătră Sechișfeirvar, vrând ca să erneaze Pașa, luând robĭ de pen cetățĭ maĭ mult de cât 5.000. Iar oastea împărătească, cu Duca de Hardeg și Groful Zereni Palfi[3], luând inemă, s'aŭ dus cătră Sechișfiervar, unde era Pașa cu ceĭlalțĭ; și, dând războiŭ, de'ntâiŭ s'aŭ părut că vor să biruiască Turcĭĭ; dupre aceaia creștinĭĭ, îndreptându-să, vitejaște aŭ întrat în oastea turcească, și multe miĭ de oamenĭ aŭ perit den Turcĭ; prinzând și pre Inicer-Aga viŭ, și Pașa de la Buda rănindu-să,—care peste puțină vreame la Buda aŭ murit; și mulțĭ beĭ și maĭ marĭ oștilor turcești aŭ perit la acel războiŭ, cu 10.000 de ceĭlalțĭ. Și așa Sinan-Pașa aŭ rămas rușănat.

Ca acestea auzind Mihaiŭ-Vodă, să bucura cu inema, nădăjduind că și el, rădicând sabie asupra Turculuĭ, împreună cu ceilalțĭ, va putea leasne să rădice jugul robieĭ Turculuĭ de asupra țărăĭ. Decĭ trimise la Batăr și ceru oaste, care i-aŭ dat cu doĭ căpitanĭ anume: Horvat Mihaiŭ și Beciș Ișfan; și, având și ale luĭ oștĭ, intâĭ aŭ tăiat Turcĭĭ den Bucureștĭ[4], decĭĭ pre unde să maĭ

[1] Sinan trece, în 1593 încă, pe podul de la Essek.

[2] Papa.

[3] Sekes-Fejervár e Stuhl-Weissenburg: ducele de „Hardeg" e contele Ferdinand de Hardegk; din Zrinyi și Pálffy compilatorul muntean face un singur „grof". Lupta s'a dat la 3 Novembre, și a fost numaĭ cu Pașa de Buda.

[4] Ludescu, p. 278.

afla pen țară, de aŭ curățit țara de păgănĭ[1]; și aŭ mers la Giurgiu de l-aŭ bătut, dar nu l-aŭ luat; ci iar s'aŭ întors la Scaun, făcăndu-să numaĭ începătură de vrajbă.

Acestea auzind Sultan Amurat Turcul, s'aŭ turburat foarte, văzănd că să înnalță și altă gălcĭavă, și aŭ poruncit unuĭ Mustafà-Pașa de aŭ luat oștĭ, și pre Bogdan-Vodă, fecior Ianculuĭ-Vodă, ca să vie să prinză pre Mihaiŭ-Vodă, și să-l pue pre el Domn. Dar Mihaiŭ-Vodă, dacă aŭ auzit, li-aŭ eșăt înnainte la Dunăre, și nu vria să lase pre Turcĭ să între în țară; dar, viindu-ĭ veaste că aŭ întrat Tătarăĭ în țară, s'aŭ dat îndărăt, și aŭ trimis străjĭ împotriva Tătarălor; și, avănd și Tătarăĭ străjĭ, s'aŭ întămpinat, și, bătăndu-să, aŭ biruit pre Tătarĭ. Decĭ Hanul aŭ trimis cu maĭ mulțĭ Tătarĭ pre nepotă-săŭ, și, trimițănd și Mihaiŭ-Vodă oaste maĭ multă, s'aŭ găsit unĭĭ cu alțiĭ la Stăneștĭ, și iar i-aŭ biruit aĭ noștriĭ pre Tătarĭ, și aŭ perit și nepotul Hanuluĭ. Turciĭ cu Bogdan-Vodă întrase în țară la Giurgiov, și s'aŭ fost împreunat și cu Hanul, iar Mihaiŭ-Vodă aŭ trimis pre un Manta Banul cu oaste, și i-aŭ lovit fără veaste, și foarte i-aŭ tăiat răŭ, și cum aŭ putut aŭ scăpat Pașa peste Dunăre, ca să să maĭ gătească. Iar Mihaiŭ-Vodă nu i-aŭ dat vreame de gătire, ci aŭ trecut pe la Marotin Dunăria pre ghiață, și, dănd războiŭ, aŭ perit Pașa cu mulțĭ Turcĭ; Bogdan-Vodă de abiia aŭ scăpat. Aĭ noștri, tăind, robind, arzănd și luănd multe prăzĭ, dobănzĭ, s'aŭ întors înnapoĭ cu bucurie. Hanul, ca acestea văzănd, s'aŭ întors la olatele luĭ[2].

Decĭ, viind vara, Turciĭ căuta să isprăvească maĭ mult cu Neamțiĭ, cu Ungurĭĭ, decăt cu Rumănĭĭ. Ci aŭ gătit oștĭ greale asupra luĭ Rodolf, și asupra Ungurului; că Mateiaș, Arhiducs de Austriia, cu oștile nemțeștĭ bătia Ostrogonul, Batăr Jăcmon, Craiul Ardealuluĭ, bă-

[1] Uciderea Turcilor din țară e un adaus arbitrar al compilatoruluĭ.

[2] Prescurtare din Ludescu, pp. 278-9, lăsîndu-se toate amănuntele, și chiar datele.

tia Timișvarul [1]. Ci într'acĭastă vară aŭ dat pace Românilor, și aŭ poruncit Turcul Tătarălor să meaargă în Țara Ungurească; care, lovind cu iuțime, precum le iaste obiceiul lor, pen Țara Leșască, pre la Sneatin, pre la Pocutie, aŭ trecut munții pre la Striĭ în Țara Ungurească. Sinan-Paşa Viziriul încă s'aŭ dus pre la Beligrad cu oștile turcești, și, lovind părțile Ungurimiĭ, multe vărsărĭ de sânge, și robiĭ, și prăzĭ s'aŭ făcut [2].

Fost-aŭ cerut Nemții ajutor de la Liașĭ împotriva Turcilor, ci nu li-aŭ dat îndemână a da; numaĭ însușĭ, cum putia, să nevoia a să bate cu Turcul. Și, cum am zis maĭ sus, Mateiaș bătia Ostrogonul, Zereni [3] alte cetățĭ bătia și lua, Ungurul bătia Timișvarul. Iar, după ce aŭ întrat Turcul și Tătarăĭ în țările lor, și-aŭ pierdut toate sfaturile, că Mateiaș Austriiacul deabiia cu oare ce călărime aŭ scăpat de supt Ostrogon, Zereni, de unde era bătând cetățile care era luate maĭ nainte de Turc, li-aŭ lăsat, Batăr Jăcmon al Ardialuluĭ aŭ lăsat de a bate Timișvarul, și s'aŭ întors la Scaun [4]. Iar Sinan-Paşa și cu Tătarăĭ, ce maĭ rămăsease cetățĭ, locurĭ neluate den ceia anĭ, într'acest an li-aŭ luat, și cu izbândă s'aŭ întors.

Mihaiŭ-Vodă întru acĭastă vară [5], având vreame ca aceaia de pace de către Turc, aŭ trimis de aŭ ars Dărstorul, și cât aŭ putut ajunge în lăuntru, așăjderea și Hărsova și Brăila, și cât aŭ putut ajunge în lăuntrul țărăĭ turcești, și cu dobândă s'aŭ întors îndărăt toți, ajungând oștile luĭ Mihaiŭ-Vodă până la Varna, caria iaste lângă Marea-Neagră, și, până în munții, câte orașe și sate era

[1] E vorba de luptele în Banat.

[2] Aicĭ cronicarul amestecă întîmplărĭ din 1594, când a fost expediția luĭ Sinan și trecerea aceasta a Tatarilor.

[3] Zrinyi.

[4] Din potrivă, în 1595 s'aŭ luat Granul și Vișegradul. E iar o confusie cu starea lucrurilor în 1594.

[5] Cetește: „primăvară".

turcești, toate li-aŭ ars și li-aŭ prădat, și aŭ robit Turcĭ, Turcoaice, copiĭ, de i-aŭ adus în țară [1].

Auzind Împăratul Amurat aceaste fapte ale Rumănilor, l' 7103, aŭ poruncit Sinan-Pașăĭ să facă pod peste Dunărea să treacă oștile în Țara-Rumăneaască, și aŭ dat poruncă tuturor oștilor den Anadol și de la Rumele să vie. Și vara, la anul cari s'aŭ scris maĭ sus, aŭ venit toate oștile, cu Sinan-Pașa Viziriul, la Dunăre, și, fiind podul gata, aŭ trecut la Giurgiov. Mihaiŭ-Vodă încă și-aŭ strâns oștile, și aŭ scris la Batăr Jăcmon să vie cu oaste ungurească. Dar, zăbovindu-să Ungurul, el aŭ eșăt cu ce avea înnaintia Turcilor. Și la Călugărenĭ s'aŭ întâlnit cu Vizirul, și, dând războiŭ vitejaște, pre Sinan-Pașa încă l-aŭ oborît după cal în gârlă, și un spahiŭ l-aŭ scos așa ocărât [2]. Că Mihaiŭ-Vodă ca un fulger umbla pen oaste, tăind și oborând jos, și cu mâna luĭ pre Caraiman Pașa l-aŭ tăiat [3]. Văzând Viziriul acestea, s'aŭ întors la locul unde era tăbărât, iar Hasan-Pașa, cu Mihnia-Vodă, venia pen pădure, să lovească oastea luĭ Mihaiŭ-Vodă pe denapoĭ; cărora prinzându-le de veaste, s'aŭ pornit însușĭ cu sabiia a mână, și viteajăĭ luĭ după dânsul aŭ întrat ca lupiĭ în oĭ, și când de când era să ajungă pre Hasan-Pașa să-l tae cu mâna luĭ, însă aŭ scăpat; și, ducându-să la Viziriul, îșĭ spunia unul altuia patimile, și să mira în ce chip ar face să prinză pre Mihaiŭ-Vodă, cu vicleșug, că cu puteria armelor nicĭ cum nu putia. Și, chiemând Pașa pre Mihnia-Vodă, i-aŭ zis: să scrie la niscareva boiarĭ prietenĭ-aĭ luĭ, că le va da Viziriul 50.000 de galbenĭ să împarță oștilor, și să prinză pre Mihaiŭ-Vodă, saŭ să-l lase. Și, scriind Mihnia-Vodă la un Dan Vis-

[1] Locul e luat din Ludescu, p. 280, afară de ce se spune despre prada către Varna. Aicĭ se pare că Filipescu a avut înnainte o versiune maĭ bogată a izvoruluĭ săŭ, saŭ a cules din tradiție. Ce se spune în Ludescu despre tratatele cu Ardealul, se lasă aicĭ.

[2] Amănuntul e luat din Stavrinos, ed. cit., p. 293. Știrea cu spahiul e la p. 294.

[3] Ludescu, p. 282.

tieriul și la alți boiarĭ, și trimițând într'ascuns, aŭ început boiariĭ să-l ficlenească, și maĭ vărtos pre Ungurĭ să amăgiască cu banĭ; care s'aŭ și făcut, că vria Ungurii să-l lase și să fugă. Aciasta Mihaiŭ-Vodă văzând, s'aŭ tras spre Rucăr, de aŭ așteptat pre Craiul cu oștile ungurești[1].

Iar Turcii aŭ întrat în țară de o aŭ prădat, și o aŭ ars, și aŭ robit cum li-aŭ plăcut, făcând cetate în Târgoviște, în București, și puind Pașĭ cu oștĭ să păzească: alalți prăda țara. Batăr Jăcmon încă aŭ pogorât cu oștile, fiind și Ștefan-Vodă Răzvan de la Moldova[2]. Că pentru aciasta era Răzvan-Vodă cu Craiul: căci Irimiia-Vodă aŭ venit den Țara Leșască cu Zamoschi Hatmanul și cu oștĭ, de l-aŭ pus Domn pre Irimiia, și aŭ gonit pre Răzvan care era pus de Ungurĭ. Că acest Răzvan aŭ fost Agă la Aron-Vodă, și den părele luĭ aŭ trimis Craiul de aŭ prins pre Aron-Vodă și l-aŭ dus în Ardial, și pre Răzvan l-aŭ pus Domn, care era pus de Ungurĭ: dar scurtă bucurie aŭ avut. Fiind Aron-Vodă despre Liașĭ pus Domn, aŭ venit Zamoschi cu Irimiia-Vodă, și aŭ scos pre Ștefan Răzvan den țară: și aŭ fugit în Ardial lângă Batăr. stăpânu-săŭ. Însă, după ce s'aŭ întâlnit acești Domnĭ în Țara-Rumânească cu Mihaiŭ-Vodă, aŭ plecat către Turcĭ, și întâĭ la Târgoviște aŭ ars cetatia, și pre toți Turcii, cu Alĭ-Pașa al lor, i-aŭ omorât[3]. Așăjderia și în Bucureștĭ aŭ făcut. Iar alalți Turcĭ, cu Sinan-Pașa. aŭ apucat drumul Giurgiului, și oștile creștinești, gonindu-i. aŭ apucat de aŭ

[1] Această explicație naivă a retragerii luĭ Mihaĭ biruitor e cu totul după Stavrinos, pp. 293-5. Ludescu dădea ca motive nevenirea luĭ Báthory și puținătatea oștii.

[2] Aicĭ cronicarul revine la Ludescu p. 283; pentru a lămuri cele întîmplate în Moldova. Dar numele luĭ Zamoyski și mențiunea veniriĭ luĭ Răzvan pe tron sînt din vre-un alt izvor.

[3] Ludescu spune că Alĭ a fost prins numaĭ, dar Căpitanul ține samă de aceia că la Stavrinos se vorbește de nimicirea totală a Turcilor.

stricat și podul (după treaceria Viziriului), și pre toți ceialalți Turci i-au tăiat. Și i-au înnecat, și au rămas țara fără grijă, și s'au întors Batăr la Ardial cu daruri bune de la Mihaiu-Vodă; și el au rămas la Scaunul său [1].

Întru acest an ce au avut treaabă Ungurii și Rumânii cu Turcii, destulă treaabă au avut și Irimiia den Moldova, cu Zamoschi Hatmanul Leșăsc, cu Tătarăi, că, cu 70.000 de Tătari și cu 2.000 de Inicери, au venit Cazaghereï Hanul, care era mare viteaz, și multe războae au bătut, mai vărtos la Persi (adecă la Căzălbași), mergând cu Împăratul Turcesc. Ci acesta Cazagherei, mergând în Moldova, multe prăzi au făcut, și în Țara Leșască ca și în Moldova; deci, la Țuțora s'au întâlnit cu Zamoschi, și, război dând, și de o parte și de alta peria oamenii; carii, prin multe zile ținând războiul, și neputând nici o parte, nici alta să biruiască, s'au împăcat, și s'au întors fiește-carele la locul lui. După ce au trecut acîasta, iată și Batăr Jăcmon Craiul au trimis oști cu Ștefan-Vodă Răzvan, să-l așaze la Moldova, și să scoată pre Irimiia-Vodă. Care auzind Irimiia-Vodă, au trimis la Cameniță, și la alte părți, de i-au venit oști leșăști degrab și, cu ai lui câți au avut, s'au bătut la Sucîava, și, tare război fiind, au biruit Irimiia-Vodă, și Ștefan-Vodă Răzvan au pierdut războiul, și, căzându-i calul, și vrând să încalece pre altul, l-au prins și, ducându-l la Irimiia-Vodă, au poruncit de l-au înțepat: unii zic pen șezut; ci, ori așa, ori într'alt chip, acest sfârșat au dat Răzvan-Vodă. Și și-au luat și el plata, că el au fost pricină către Batăr Jăcmon de pără, de au luat pre Aron Vodă și l-au dus la Ardial, la închisoare, precum s'au zis mai sus [2].

Între aceaste vreami, și Amurat al treile, Împăratul turcesc, au murit, și în locul lui s'au pus Împărat fie-său

[1] E iar după Stavrinos (— p. 299).

[2] Din istoricul polon, de sigur; poate Heidenstein. Ceva deosebit e în Ludescu, pp. 284-5.

Mahmet, 18-lea fecĭor fiind al luĭ Amurat, şi Mahmet, pre ceĭ 17[1] fecĭorĭ omorându-ĭ, i-aŭ îngropat, împreună cu tată-sĕŭ, şi numaĭ Mahmet acesta aŭ rămas Împărat.

Decĭ Turcul trimise pre Afis-Paşa la Nicopoe, să amăgiască pre Mihaiŭ-Vodă, să-l prinză; iar Mihaiŭ-Vodă, înţelegând, trimise pre Udria Hatmanul cu oştĭ; şi trecu Dunărea, şi sparse oastea luĭ Afis-Paşa; şi de abiia el aŭ scăpat, cu două slugĭ.

Mihaiŭ-Vodă, auzind de acĭastă biruinţă, treace şi el la Nicopoea, arde, fărămă, robeaşte, toate împrejurile. Slujitorĭĭ încă să umplură de dobănzĭ; după aceaia merge la Diiŭ, şi aşăjderia face; şi i să închină luĭ toată Sărbimia.

Daca aŭ văzut Sultan Mehmet Împăratul că într'alt chip nu poate isprăvi cu Mihaiŭ-Vodă, chiamă pre Ibraim-Paşa, şi, sfătuindu-să cu el, trimise solĭ cu darurĭ marĭ la Mihaiŭ-Vodă, poftindu-l să aibă pace Ţara Turcĭască, şi să fie slobodă Ţara-Rumănească, numaĭ el să o stăpănească; şi, viind soliĭ cu sabie, cu buzdugan, cu surguciŭ şi cu caĭ, toate de mult preţ, i-aŭ primit cu cinste mare, şi iar cu cinste şi cu scumpe darurĭ s'aŭ întors îndărăt, aşăzând pace despre Turcĭ[2].

Batăr Jăcmon, întru aceaste vreamĭ, aŭ poftit pre sora Împăratuluĭ Rodolf să i-o dia, şi o aŭ dat cu acia nădejde, neavând Batăr Jăcmon fecĭorĭ, şi, de ar face vre un fecĭor cu Nemţoaica, va rămănea vre un niam Crăieĭ despre partia Nemţilor, şi va rămănea şi Crăiia Ardialuluĭ pe seama lor, şi ca să-l aibă pre Batăr Jăcmon ajutor împotriva Turcilor. Dar în deşărt s'aŭ ostenit cu mintia a gândi, că pre soru-sa aŭ dat-o să-ĭ fie Crăiasă; la care nuntă mare şi de cinste s'aŭ făcut, trimiţând şi Mihaiŭ-Vodă boiarĭ cu darurĭ, — iar de moştenire, cum

[1] 19, după Hammer, table.

[2] Toate acestea sînt din Stavrinos, dar nu la locul lor, pentru că se întîmplară în 1597, nu în 1596, pentru care an eraŭ ştirĭ bune în Cronica Buzeştilor = Ludescu.

s'aŭ zis mai sus, într'alt chip aŭ curs lucrurile, — precum să vor vedia mai jos, de n'aŭ putut să facă aceaia ce aŭ vrut Niamțul[1].

Înfrățindu-să Impăratul Nemțesc cu Craiul, precum s'aŭ zis, și auzind că Sultan Mahmet, Împăratul turcesc, face mare gătire de oaste asupra Nemților și a Ungurilor, ei încă și-aŭ gătit oștile. Și cap Nemților aŭ venit Maximiian, fratele Împăratului, și cu Unguriĭ era Batăr Jăcmon, cu Horvații era Palfi Zrinul[2], și oștĭ nemțești aŭ fost călărime 30,000, pedestrime era 20,000, fără Unguriĭ den Ardial; era și tunurĭ 120. Ci dar Turcul, luând vara multe cetăți, despre toamnă aŭ mers la Cărăștești cetate. Acolo s'aŭ întâlnit oștile turcești cu ceale creștinești: și, dând războĭ tare, aŭ pierdut creștinii războiul; de-abiia Maximiian pre un cal aŭ scăpat la Casa, cu căți-va grofĭ. Batăr Jăcmon iar de-abiia aŭ scăpat de aŭ întrat la Tocaĭ; Zrini așăjderea într'altă parte aŭ scăpat; lăsând toate ce aŭ avut Turcilor; carii multă moarte aŭ făcut în creștinĭ, și luând robĭ și dobănzĭ, s'aŭ întors Sultan Mahmet cu izbândă la Țarigrad[3].

După ce aŭ trecut cătăva vreame, Batăr, supărându-i-să cu oștile, și văzând că și boeriĭ luĭ l-aŭ urât, și Mihaiŭ-Vodă și-aŭ așezat pace cu Turcii, fiindu-ĭ toate înghiesuite, aŭ lăsat toate, și în locul luĭ pre Batăr Andreiaș, și s'aŭ dus în Țara Leșască. Alțiĭ zic că Împăratul i-aŭ dat o cetate anume Opoliia, și acolo s'aŭ așăzat pentru odihna luĭ; ci, orĭ în ce chip aŭ fost, Crăiia tot o aŭ lăsat altuia. Așăzându-să dar Batăr Andreiaș la Crăie, aŭ început vrajbă cu Mihaiŭ-Vodă, și încă îĭ poruncise să meargă Mihaiŭ-Vodă cu toată Casa luĭ în Ardial, și cu acel gând să-l prinză, și să-l dia Turcilor.

[1] 1595. Știrea din Cronicarul unguresc, poate. Maria-Cristina e numită greșit „sora" luĭ Rudolf și în Ludescu, p. 282.

[2] Pálfy și Zriny.

[3] E expediția personală a Sultanului din 1596 și lupta de la Keresztes (26 Octombre). „Casa" e Kaschau, Cașovia. La Ludescu e mai bogat și mult mai bine (pp. 287-8).

Mihaiŭ-Vodă, încă înțelegând de acĭasta, și-aŭ gătit oștile toate, și aŭ purces cu Doamnă-sa, cu coconiĭ, de mergia; și aŭ scris Craiuluĭ, că: „precum mi-aĭ poruncit să viŭ, așa fac; că cu toată casa mia viŭ“ [1]. Iar Batăr, auzind că vine cu oștĭ multe, s'aŭ temut. Și aŭ trimis solĭ să vază ce iaste poveastia de vine cu oștĭ multe; el aŭ răspuns: „că mi-aĭ poruncit să viŭ cu toată Casa, și cu totul viŭ; de aveți puteare, veți sta împotrivă“. Daca auzi Batăr Andreiaș, l-aŭ prins frigurile, și, strângând oștile, s'aŭ tăbărât lângă Sibiĭ. Aĭ luĭ Mihaiŭ-Vodă venia Cazaciĭ, Moldoveanĭ înnainte, și de altă parte vinia Haiduciĭ și Catanele, și în mijloc vinia el cu aĭ luĭ, și avia treĭ crucĭ de aur înnainte, ajutor [2]. Și dăns de dimineața, i-aŭ lovit, dându-le un războiŭ foarte înfricoșat, el înnainte mergând și tăind ca Ahileŭ și ca Velisarie, vitiajăĭ Grecilor; și nespusă moarte aŭ făcut în Ungurĭ; căt, căți aŭ scăpat, nu s'aŭ știut ce s'aŭ făcut. Craiul încă aŭ fugit în nește muuți. Acolo găsindu-l nește păstorĭ, l-aŭ cunoscut, și, socotind că vor avia cinste de la Mihaiŭ-Vodă dacă-l vor omorî, i-aŭ tăiat capul, și l-aŭ dus la Mihaiŭ-Vodă; care, văzând, li-aŭ zis să-ĭ aducă și trupul, decĭ să-ĭ dăruiască; și s'aŭ dus de i-aŭ adus și trupul. Deciĭ Mihaiŭ-Vodă, în loc de dar, i-aŭ spânzurat, căcĭ aŭ ucis pre stăpânul lor; iar trupul luĭ, cu capul, puindu-l în sicriŭ frumos, cu cinste l-aŭ îngropat în Beligrad, și aŭ rămas Mihaiŭ-Vodă Craĭ Ardealuluĭ [3]. De acĭasta făcând știre Mihaiŭ-Vodă Împăratuluĭ Rodolf, foarte s'aŭ bucurat, și aŭ cinstit și aŭ dăruit pre soliĭ luĭ Mihaiŭ-Vodă cu lanțurĭ de aur, pentru că Unguriĭ era totdeauna împrotivnicĭ Împăratuluĭ Nemțesc [4]. Dacă aŭ auzit Batăr Jacmon, den Țara Le-

[1] E după Stavrinos, ca și ce urmează. Ludescu, care dă întreagă Cronica Buzeștilor, e neasămănat superior, pe cînd aicĭ se confundă și cele două plecărĭ ale luĭ Sigismund din Ardeal.

[2] Verbal, după Stavrinos.

[3] Tot din Stavrinos.

[4] Amănuntul cu lanțul e din alt izvor.

șasc̆ă, întâmplările Ardialuluĭ, și cum că aŭ perit vărăsăŭ Batăr Andreiaș, aŭ rugat pre Canțelariul, care și Hatman era, ca să-ĭ dia ajutor să scoață pre Mihaiŭ-Vodă den Ardial, făgăduindu-ĭ și Irimiia-Vodă că-ĭ va da oaste. Mihaiŭ-Vodă, auzind, aŭ gătit oștĭ den Ardial și den Țara-Rumănească, și aŭ pogorât: el pe la Trotuș, Munteaniĭ pre la Focșanĭ[1]. Iar Irimiia-Vodă, înțelegând că-ĭ vin atâtĭa oștĭ asupra-ĭ, s'aŭ luat Doamna și coconiĭ, și s'aŭ dus în Țara Leșască, și cu Batăr Jacmon. Acĭasta văzând Mihaiŭ-Vodă, aŭ pus Domn Moldoveanilor pre un Marco-Vodă, și aŭ venit toată oastia cu țara de i s'aŭ închinat luĭ, că până la Hotin aŭ ajuns, gonind pre Irimiia-Vodă și pre Jacmon Craĭ. Deciĭ Irimiia-Vodă iar să ruga la Zamoschi să-ĭ dea oștĭ ajutor, și i-aŭ făgăduit să-ĭ închine Țara Moldoviĭ. Și avea Irimiia-Vodă frate pre Simeon-Vodă, pre carele l-aŭ numit Domn Țărăĭ-Rumănești, și amândoĭ Domniĭ, împreună cu Zamoschi Hatmanul, aŭ venit cu multe oștĭ, și aŭ gonit pre Mihaiŭ-Vodă, de unde bătea Hotinul; și de acolo, pen cet, pen cet, l-aŭ adus pre Mihaiŭ-Vodă până în țară, la apa Teliajănuluĭ. Acolo dând războiŭ vitejaște, aŭ biruit Liașăĭ pre Mihaiŭ-Vodă, și i-aŭ căutat a fugi în Ardial cu totul. Decĭ aŭ lăsat Zamoschi Domn țărăĭ pre Simeon-Vodă, și Irimiia-Vodă s'aŭ întors la Moldova. Acĭastă treabă ce aŭ făcut Zamoschi aŭ fost și cu știrea Turcilor, că-și înțelesese cu dânșăĭ maĭ nainte, de i-aŭ fost dat și Turciĭ ajutor, și aŭ gonit pre Mihaiŭ-Vodă den țările acestia, pentru că avia pizmă pre dânsul, biruindu-ĭ într'atâtia rânduri, și făcând multă pagubă în Țara Turcĭască, precum s'aŭ zis maĭ îndărăt[2].

În Ardial, vrând Mihaiŭ-Vodă să așaze țara și să jure pre Unguri să fie supt ascultarea Niamțuluĭ, iar Ungurii, den firia lor fiind ficleni, despre o parte jura luĭ

[1] Afară de indicația Focșanilor, e ca în Stavrinos.

[2] E ca izvor poate, pe lîngă Stavrinos, izvorul polon. Cronica Buzeștilor se termină înnainte de acest loc.

pre Șărban-Vodă, — că le era frică să pogoare în jos fără Domn[1]. Carele viind la Scaun, întăĭ la Turcĭ aŭ trimis de aŭ împăcat lucrurile, la Sultan Mahmet, pentru să nu maĭ aibă Domniia și țara turburare despre dănșăĭ, așăjderia și cu veciniĭ cu toțĭ s'aŭ împăcat; și toțĭ oameniĭ pămăntuluĭ sa bucurară, scăpând de robiĭ, de prăzĭ, de fugĭ pen munțĭ, și de toate groazele și călcăturile oștilor, și toțĭ da laudă luĭ Dumnezeŭ. Iar Diiavolul, carele vrajbă poftește totdeauna, aŭ întrat în inema luĭ Sechil Moĭsi Craiul Ardialuluĭ, și strănse oștĭ să vie să strice țara și să calce. Șărban-Vodă cu boiariĭ, auzind, aŭ socotit să-l împace cu daruri, și aŭ trimis boiarĭ cu daruri scumpe, rugăndu-l să să părăsească de a vărsa sănge nevinovat. El nicĭ cum nu vria, ci cu semeție zicia că va să facă răŭ. Decĭ, nebuniia luĭ văzănd Domnul și boiariĭ, aŭ strănș oștile degrab și aŭ purces spre Ardial, și în treĭ zile aŭ ajuns de ceaia parte; unde eșăndu-le înnainte Craiul, cu oștĭ semețe, s'aŭ întălnit. Cariĭ dănd războĭ tare, aŭ biruit aĭ noștri pre Ungurĭ, și i-aŭ tăiat foarte răŭ. Acolo s'aŭ găsit mort și semețul Sechil Moĭsi Craiul. Decĭ s'aŭ întors Domnul cu bucurie cu toțĭ boiariĭ și cu oștile la țara lor. Și, mulțămind luĭ Dumnezăŭ toțĭ, aŭ trecut 5, 6 anĭ cu pace. Dar Șărban-Vodă, văzănd atăta pace, și biruind și pre vrăjmașul săŭ Ungurul, i s'aŭ înnălțat mintia și s'aŭ semețit, s'aŭ măndrit, și nu maĭ căuta trebile Domnieĭ saŭ ale țărăĭ. Ci, cum spune un istoric Vlădică, anume Matfeĭ de la Mira, ce în vremile acelea aŭ fost aicea în țară, numaĭ măncările, băuturile, primblările și alte necurățiĭ, acelia le căuta bine. Pentru care s'aŭ măniiat Dumnezeŭ pre dănsul, și i-aŭ rădicat pre Batăr Gabor Craiul Ardialuluĭ, vrăjmaș maĭ mare decăt Sechil Moĭsi, că s'aŭ gătit acel spurcat Batăr Gabor în taĭnă, și fără veaste aŭ pogorăt cu oștile în țară. Șărban-Vodă, dăștepțăndu-să, ca dentr'un somn, den faptele ce le făcia

[1] E răŭ înțeles locul din Ludescu asupra luptelor Buzeștilor cu *Simion-Vodă.*

fără cale, cum s'aŭ zis maĭ sus, și neavând nicĭ o gătire de războĭ, i-aŭ căutat a lăsa țara și a fugi la Moldova, fiind Domn Costandin fecĭorul Irimieĭ-Vodă, nădăjduind că-l va ajuta, fiind amândoĭ prietenĭ. Și i-aŭ și făcut ajutor cât aŭ putut, că l-aŭ priimit cu drag la Sucĭavă, și cătăva oaste încă i-aŭ dat, și Șărban-Vodă încă aŭ strâns Jolnirĭ, Cazacĭ, ca să meargă asupra luĭ Batăr Gabor, să-ĭ răsplătească răotatea ce i-aŭ făcut în țară. Că în 3 lunĭ aŭ șăzut procletul în țară, jăfuind, prădând, arzând: care nevoe n'aŭ fost, nicĭ va maĭ fi în pământul nostru: drept aceaia și până astăzĭ aŭ luat oamenĭĭ un cuvânt de zic: „când Ungurĭĭ ceĭ răĭ". Boiarĭĭ și altă țară, cățĭ aŭ scăpat, aŭ trecut peste Dunăre; și, atâta cruzie a luĭ Batăr văzând (den ria chiverniseală a Domnuluĭ), aŭ scris carte la Împăratul Turculuĭ, dând știre de primejdiia ce li-aŭ venit cu Batăr Craiul, rugându-să să le dea și Domn cu oștĭ, să gonească pre vrăjmaș; și îndată li-aŭ dat pre Radu-Vodă, fecĭor Mihnĭĭ-Vodă (cu oștĭ Turcĭ și Tătarĭ); carĭĭ viind în țară, l-aŭ gonit pre Batăr Gabor; și aŭ rămas țara cu pace, dar prăpădită de tot; însă tot mulțămia luĭ Dumnezeŭ că s'aŭ mântuit de Unguri.

34. Domniia Raduluĭ-Vodă Mihnea, l^{t} 7119.

Radul-Vodă Mihnia Domn. — Șărban-Vodă bate pre Batăr Gabor în Ardial. — Radul-Vodă gonește cu Turcĭĭ și cu Tătarĭĭ pre Șerban-Vodă. — Ștefan-Vodă Tomșa Domn Moldoveĭ. — Radul-Vodă cu Tomșa-Vodă pradă Țara Ungurească. — Ungurĭĭ omoară pre Batăr Gabor. — Boiarĭĭ vor să ficlenească pre Radul-Vodă. — Radul-Vodă tae pre boerĭĭ ficlenĭ. — Costandin-Vodă Erimiia vine cu Liașĭ. — Tomșa-Vodă bate pre Liașĭ, și piere Costandin-Vodă. — Doamna Erimii-Vodă cu 2 fecĭorĭ vine cu Liași. — Schinder-Pașa prinde pre Doamna Irimii-Vodă cu 2 fecĭorĭ aĭ eĭ. — Turcesc pre Doamna Irimii-Vodă și pre coconĭ. — Boiarĭĭ moldovenĭ să rădică spre Tomșa, dar nimic nu isprăvesc. — Radul-Vodă să mazălește. — Gavril Vodă Movilă merge la Poartă, chemat. — Sultan Ahmat face mecet în Țarigrad.

După ce aŭ gonit Batăr Gabor pre Șărban-Vodă den țară, iar boiarĭĭ țărăĭ, [ce] fugise în țara turcĭască de nevoia

Ungurilor, aŭ făcut jalbă la Sultan Ahmat Împăratul turcesc și ș'aŭ cerut Domn să le dea den Poartă, și li-aŭ dat pre Radul-Vodă fecĭorul Mihniĭ, și aŭ venit Domn în țară; căruia toțĭ i s'aŭ închinat cu bucurie.

După acĭasta n'aŭ trecut multă vreame, ci aŭ rădicat Șărban-Vodă den Țara Leșască, den țara Moldoviĭ, oaste, căt aŭ putut strănge, și aŭ trimis pre Stanciul Slugerul aicea în țară: la Roșăĭ, la călărașĭ, la dorobanțĭ și la alțĭ slujitorĭ, îndemnăndu-ĭ să meargă la Ardial, și el încă va merge să răsplătească aceluĭ nebun, luĭ Batăr. Carĭĭ, auzind, foarte aŭ fost bucuroșĭ (măcar că fără voia Raduluĭ-Vodă). Decĭĭ, puindu-șĭ zioa să să afle cu toțiĭ, s'aŭ pornit oștile de aicea, și Șărban-Vodă cu aĭ luĭ pe de ceaia parte, aŭ întrat de o dată, și aŭ tăbărăt în luncile Brașovuluĭ, maĭ nainte de Sfeti Petru; și numaĭ decăt veni și Batăr Gabor cu oști. Carĭĭ lovindu-să în zioa de Sfeti Petru, atăt aŭ bătut pre Unguri, căt de abiia aŭ scăpat Craiul de aŭ întrat în Sibiĭ, iar Unguri morțĭ fără număr era; pre carĭĭ aŭ pus Șărban-Vodă de i-aŭ făcut o movilă mare, de să veade pănă astăzĭ semn de rușănia lor [1]. Decĭ Șărban-Vodă cu izbăndă s'aŭ întors în țară, rugăndu-să slujitorilor să-l maĭ priimească la Domnie; și ar fi și vrut slujitorĭĭ, dar nu-l maĭ priimia la Împărăție. Și, văzănd Radu-Vodă că-ĭ vine asupră, cu găndcaă să maĭ domneaască, aŭ trimis la Pașa, de i-aŭ dat Turcĭ, Tătarĭ; și l-aŭ luat în goană de la Teliajăn, și l-aŭ dus pănă la Lunca Mare la Moldova. Acolo puțin aŭ fost să prinză pre Șerban-Vodă, iar Liașaĭ și Moldoveaniĭ mulțĭ aŭ perit și i-aŭ robit.

Iar el, cu puținĭ ce aŭ scăpat, s'aŭ dus la Suciavă, unde era Doamnă-sa, și de acolo, pen Țara Leșască, la

[1] În *Korrespondenzblatt* din Sibiiŭ s'a reprodus înscripția, nu tocmaĭ inteligibilă, de pe o piatră găsită pe acest loc de luptă de lîngă Brașov, unde Radu Șerban a cîștigat biruințile din 1603 și 1611 (an. 1901, nº 1).

Beci s'au dus, la Împăratul; pre carele l-au priimit, de au șăzut acolo până au murit[1].

Pentru aceaste întâmplări ce s'au auzit, și mai vărtos căci au priimit Domnul Moldovii pre Șărban-Vodă al Muntenilor, dându-i ajutoriu și sprijineală, Turcii s'au mâniiat, și au mazălit pre Costandin-Vodă, și au pus Domn pre Ștefan-Vodă Tomșa. Carele, viind în țara Moldovii, făcia dreptăți săracilor, iar pre boiari nici cum nu-i iubiia, pentru jafurile ce făcuse țării, în zilele lui Costandin-Vodă, fiind cocon tânăr; și pre mulți au prădat, și au omorât[2].

După ce s'au așăzat Radul-Vodă la Domnie în Țara-Românească, au făcut jalbă toată țara împreună cu Domnul la Împăratul, pentru atâta pagubă ce le-au făcut Ungurii, și să nu-i lase prădați. Atunci au poruncit Împăratul să să strângă oaste, și să ia și pre Ștefan-Vodă den Moldova într'ajutoriu. Deci, mearseră Domnii amândoi cu oștile lor, și cu Turci, și cu Tătari la Ardeal. Iar neamișăi și ceaialaltă țară să sfatuiră să omoară pre Bator Gabor, că pentru nebuniile lui vine atâta nevoe țării; și așa au și făcut: l-au omorât Ianoș Selași și Gheorghe Ladani, pre carii, den turnul Mediiașului aruncându-l, i-au omorât, luându-și plata pentru moartia stăpânului lor[3]. Deci țara au pus Crai pre Betlen Gabor. Iar Domnii, prădând, mai vărtos Rumânii, ca să-ș întoarcă prăzile lor, cât au putut au luat și ei; și s'au întors fiește-care la țara lor.

Radul-Vodă biruind pre vrăjmași, și împăcându-și țara,

[1] Știrile despre ciocnirea celor doi Domni cu același nume de ocîrmuire nu se află în Matei al Mirelor, de unde e luat restul, amplificîndu-se. Aceste știri sînt însă în Ludescu, care, scriitor cantacuzinesc, nu uită să vorbească și despre nașterea la Suceava, în pribegie, a fetiței Elena, viitoarea soție a lui Constantin Postelnicul Cantacuzino.

[2] După Matei al Mirelor (ed. Papiu, pp. 338-9).

[3] Începutul acestor știri despre Ardeal e din Matei al Mirelor: numele ucigașilor lui Gabriel Báthory: Szilássy și Ladanyi, și arătarea soarteĭ lor se scoate din izvorul unguresc.

și odihnindu-să, toți, mari și mici, lăuda pre Dumnezeŭ; numai un boer, anume Bărcan, care fusease Stolnic-Mare la Șărban-Vodă — zic să fie fost Merișan[1], iar de niam Bucșănesc, — acesta nu s'aŭ odihnit, ci ș'aŭ mai găsit și alți opt boiari aseamene luĭ, de făcia sfat în taină să omoare pre Radul-Vodă și să facă Domn pre un Mihaiŭ Cămăraș. Acestia înțelegându-le Radul-Vodă, aŭ apucat el mai nainte, de i-aŭ prins, și li-aŭ tăiat capetile tuturor. Însă acĭastă rădicare ce aŭ fost să să rădice, n'aŭ fost pentru alt (cum să aude den Istorii), ci pentru mândriia și răotatea Grecilor. Că adusease Radul-Vodă pre mulți, de-i cinstise să-i miluia; ci boiarii rumâni, acestia văzând, nu le-aŭ fost pre voie: precum de multe ori, la mulți Domni, s'aŭ făcut răzmiriță și turburare pentru răotatia Grecilor[2].

Costandin-Vodă den Moldova, ducându-să în Țara Leșască, fiind gonit de Turci, și puind pre Ștefan-Vodă Tomșa (cum auziți), nu s'aŭ odihnit, ci, îndemnat fiind de boarii luĭ, carii mânca pre săraci fără milă, și fiind cocon tânăr, aŭ strâns oști, și cu bani, și i-aŭ dat și cumnatu-săŭ Potoțchi Hatmanul, fiind om mare în Țara Leșască, și era ginere Irimii-Vodă. Carii viind cu oști asupra luĭ Ștefan-Vodă, și bine gătindu-să Ștefan-Vodă, cu Turci, cu Tătari, — s'aŭ bătut amândoao oștile, și aŭ biruit Ștefan-Vodă, și ticălosul Costandin-Vodă, tânăr fiind, la acel războĭ aŭ perit, — nu s'aŭ știut ce s'aŭ făcut; iar pre Liașăi ceĭ dezmierdați, fecĭori de boari mari, îi ducia Tătarăi ca pre nește dobitoace legați. Atuncĭ aŭ prins și pre Potoțchi Hatmanul, și l-aŭ trimis la Țarigrad la închisoare, carele, pen multă vreame, și cu mulți bani, s'aŭ răscumpărat, și s'aŭ dus la țară-și.

Auzind Doamna Irimii-Vodă de pierzarea fie-săŭ, și de

[1] Acest adaus aparține luĭ Constantin Căpitanul, celelalte fiind din Mateĭ. De altfel, și Ludescu are adausul: „de la Merișani", precum și acela că: „de moșie se trăgea din Bucșani".

[2] Și în Grecul Mateĭ e aicĭ o certare a Grecilor pentru purtarea lor.

robiia gineri-său, și altor boiarĭ și norod, maĭ avea și alt ginere Liaf mare, pre nume Coreț chi; cu care sfătuindu-să și strângând oștĭ, s'aŭ dus să facă răscumpărare pentru fie-său și pentru celalalt ginere. Care mergând, maĭ mare primejdie aŭ petrecut decât fie-său Costandin, că, viind Doamna cu oștile, iar Ștefan-Vodă aŭ fugit către margine, dând știre Împărăției. Împăratul aŭ poruncit la Schinder-Pașa, și Tătarilor, și Raduluĭ-Vodă, Domnul Muntenesc, să meaargă să o prinză saŭ să o izgonească den țară pre Doamna. Schinder-Pașa cu Radul-Vodă, întrând în țară, i-aŭ scris amândoĭ Domniĭ: „Ce veĭ, de viĭ cu oștĭ să stricĭ țara, și ce-țĭ iaste pofta? Domnie de pofteștĭ, îțĭ voiŭ scoate eŭ de la Împăratul; numaĭ fiĭ fără nicĭ-o grijă". Ia ticăita s'aŭ încrezut în cuvintele lor, și maĭ mult într'ale Raduluĭ-Vodă; și aștepta să-ĭ aducă stiag de Domnie, după făgăduința lor. Dar aŭ fost făgăduiala ficleană, că, în locul stiaguluĭ, o aŭ lovit fără veaste, și aŭ răsipit tabăra: tăiat-aŭ, robit-aŭ atâta boerime leșască. Atuncĭ aŭ prins pre Doamna, cu alțĭ doĭ voinicĭ fecĭorĭ aĭ eĭ, și pre Coreț chi gineri-săŭ, și i-aŭ dus la Țarigrad. Ci pre dânsa și pre coconiĭ, anume Alixandru și Bogdan, i-aŭ turcit, iar pre Coreț chi l-aŭ închis la Edicula; carele, având o slugă bună credincĭoasă, aŭ făcut meșteșug și l-aŭ scos de acolo, și aŭ scăpat; iar pre strejarĭ i-aŭ spânzurat Împăratul. La acest războĭ s'aŭ prins și boiarĭĭ moldovenĭ, carĭĭ veniia cu Doamna; și pre toțĭ i-aŭ omorât Ștefan-Vodă, și le-aŭ luat averile[1].

După acĭasta trecând cătăva vreame, s'aŭ sculat toată boerimia țărăĭ, cu cătăva țară, asupra Domnu-săŭ, văzând atâta cruzie a luĭ, ca doar l-ar scoate cu putearea armelor. Dar n'aŭ putut, că i-aŭ biruit și i-aŭ răsipit, ci unĭĭ aŭ fugit la Poarta turcĭască; ci, norocul Dom-

[1] E luat după Mateĭ al Mirelor, întrebuințat răŭ (căcĭ pedeapsa boierilor e pusă în izvor după lupta cu Constantin) și izvorul polon, care dă lămurirĭ despre Korecki, despre numele fiilor maĭ micĭ aĭ Doamneĭ.

nuluĭ, i-aŭ întâlnit un Osman-Aga Turc mare, ce veniia la Domn ; care, fiindu-ĭ prieten, i-aŭ prins, şi i-aŭ dus legaţĭ la Ştefan-Vodă, şi pre toţĭ i-aŭ omorât; alţiĭ încătro aŭ putut să-ş mântuiască viiaţa lor [1].

Trecând dar treĭ anĭ aĭ Domnieĭ Raduluĭ-Vodă, l-aŭ mazălit Împăratul, şi s'aŭ dus la Ţarigrad, şi aŭ poruncit Împăratul să vie Gavrilă-Vodă Moghila, fecĭorul luĭ Simeon-Vodă, den Ţara Leşască, să fie el Domn; şi aŭ venit. Dar, aflându-să Alixandru-Vodă Iliiaş la Poartă, cu banĭ, cu prietenĭ, s'aŭ întors socotealile Turcilor dentâĭ, şi i-aŭ dat luĭ Domniia. Iar Gavrilă-Vodă aŭ purces de s'aŭ dus la Poartă, măcar că ţara îl vria, şi toţĭ boiariĭ, şi nu vria să-l lase să să ducă, zicând că vor da banĭ şi vor face pre Turcĭ de va fi el, iar nu altul; dar el n'aŭ vrut nicĭ cum, ci, cum aŭ auzit că aŭ pus alt Domn, s'aŭ dus la Poartă. Pre carele priimindu-l cu cinste, şi liafă făcându-ĭ, aŭ şăzut acolo până i-aŭ venit rândul de Domnie [2].

Sultanul Ahmat aŭ făcut un mecet mare şi foarte frumos, la care aŭ făcut împrejur 4 minareale, şi 2 în mijloc, căruia i-aŭ pus numele Ahmatie; să veade şi acum în Ţarigrad : atâta iaste de mare, cât Aghiia Sofiia [3].

35. Domniia luĭ Alixandru-Vodă Iliiaş, l^t 7125.

Alixandru-Vodă Iliiaş Domn. — Boeriĭ vor să ficlenească pre Alixandru-Vodă. — Schinder-Paşa merge la Liaşĭ. — Betlen Gabor dă oştĭ pribegilor, şi scot pre Alixandru-Vodă. — Gavril-Vodă Domn den Turcĭ.

Viind Alixandru-Vodă Domn de la Poartă, adusease mulţĭ Grecĭ cu dânsul, şi, cu ce maĭ era maĭ nainte

[1] E iarăşĭ o ştire întîrziată: Mateĭ povesteşte întoarcerea boerilor înnainte de năvălirea luĭ Alexandru-Vodă (p. 339). — Un document din 16 Ianuar 1617 (Colecţia G. Gr. Cantacuzino) pomeneşte pribegia în Moldova, supt Radu, a luĭ Ivaşco Mare-Armaş.

[2] După Mateĭ al Mirelor, pp. 342-4.

[3] În adevăr (v. Hammer, la sfîrşitul cărţiĭ a XLIII-a), Abmed a înnălţat o frumoasă moscheie la Hipodrom. Cronicarul nostru pare

aicia, să făcuse o grămadă; carii, nesuferind boiarii români, au făcut sfat să-i tae. Cărstea era Vornic-Mare: el era capul, și Lupul Păharnicul, și Spătariul, și Buzdugan, și alții; de care prinzindu-le veaste Alixandru-Vodă, au vrut să-i omoare. Ci au scăpat Lupul Păharnic, și cu Spătariul, care va fi fost[1], și Buzdugan și alții, de au fugit în Țara Ungurească, iar Cărstea Vornicul, și cu ceilanți, au tăgăduit că nu știu de acele lucruri. Alixandru-Vodă încă au lăsat lucrul în slab, având treaabă să meargă cu Schinder-Pașa la oaste în Țara Leșască; carii mergând la Rașcov și la alte cetăți, nici-o ispravă n'au făcut, fără numai pagubă țării. Deciĭ s'au împăcat cu Leași, și s'au întors fieștecarele la țara lor. Atunci, viind Alixandru-Vodă la Târgoviște, au omorât pre Cărstea Vornic, și vrea să și mai omoare, că-l îndemna Grecii, dar îi era frică de Pașa. Că, înțelegând Pașa de Cărstea Vornic că l-au omorât, îi ceria 40.000 de galbeni; ci așa au rămas lucrul. Ci dar boiarii den Țara Ungurească, ce s'au zis mai sus, s'au rugat la Betlen Gabor, Craiul Ardialului, de li-au dat oști, și au venit de au scos pre Alixandru-Vodă și pre Greci; de abiia au scăpat Domnul, călare pre o iapă[2], la Brăilă, și Doamnă-sa la Giurgiul, pentru că nu credea că vin boiarii cu oști, și încă cine-i spunia, îi pedepsiia, să-i facă mincinoși, — păn l-au împresurat; și, fiind negata de a să bate, i-au căutat a fugi. Și, dentr'aciastă fugă, l-au și mazălit Turcul, și au dat Domniia lui Gavrilă-Vodă.

Pre vremile acestia, Betlen Gabor mare oaste au ră-

s'o fi văzut însuși. — De la Radu-Vodă mai menționez un document inedit, în Colecția Al. Tzigara-Samurcaș. Dat la 7 Decembre 1612 lui Turturea Păharnicul pentru satul Găuriciul, el cuprinde ca marturi pe acești boieri: Tudor Vel Ban, Vintilă Vornic, Nica Logofăt, Deadiul Vistier, Crăstea Spătar, Panait Stolnic, Bratul Comis, Lupul [Mehedințeanul] Păharnic, Foti Vel Postelnic.

[1] E luat tot din Matei al Mirelor, care nu dă numele Spătarului. El se numia Paruș.

[2] Această naivă precisare e singurul lucru neluat de la Matei.

dicat asupra Nemților, și, mergând la Casa cu toată boerimea Țărăĭ-Ungurești den sus, aŭ făcut ghiuluș întăĭ aciĭ la Casa, după aceaia la Pojun, maĭ mare ghiuluș, pentru ca să să mântuiască de supt jugul Nemților[1].

36. Domniia luĭ Gavrilă-Vodă Moghila, 1ᵗ 7128.

Gavrilă-Vodă merge cu Schinder-Pașa la oaste. — Schinder-Pașa înțapă pre Lupul și pre Buzdugan. — Gavrilă-Vodă, mazălit, să duce la Ardial. — Betlen Gabor ia corona den Nemți și să face Craĭ.

Mazălindu-să Alixandru-Vodă, și viind Gavrilă-Vodă, toți s'aŭ bucurat. Ci dar, viind veaste să meargă la oaste în Țara Leșască, cu Schender-Pașa și cu Ungurĭ, ajutoriŭ dela Betlen Gabor, și cu Tomșa[2] den Moldova, s'aŭ gătit și s'aŭ dus; și, vrând să răsplătească Lupului, și luĭ Buzdugan, pentru răotățile ce făcuse țărăĭ, când aŭ scos pre Alixandru-Vodă den Domnie, aŭ socotit să-ĭ ducă mălcomind, să-ĭ dia în mâinile Pașăĭ. Ci cu cuvinte blânde i-aŭ boerit: pre Lupul l-aŭ pus Spătar-Mare, pre Buzdugan Sărdar[3]; cariĭ, bucurându-să, mergia cu Domnul la oaste, și nu știia ce li să gătește; că, îndată ce s'aŭ împreunat Gavrilă-Vodă cu Pașa, spuindu-ĭ că aŭ adus pre stricătoriĭ țărăĭ, aŭ poruncit îndată Pașa de i-aŭ înțepat la Dărstor, unde aŭ fost Pașa[4]. Decĭ de acolo s'aŭ dus în Țara Leșască: care multe reale aŭ făcut, mulți creștinĭ aŭ robit, și s'aŭ în-

[1] În 1619. — După cronica ungurească. — De la Alexandru Iliaș se află în colecția citată un act slavon puțin anterior năvăliriĭ luĭ Lupu Mehedințeanul. La 29 April 1618, el face o danie luĭ Manolache Șifariul. Martorĭ: Dumitru Ban, Vintilă Vornic, Nica Logofăt, Stoica Vistier, Paruș Spătar, Gorgan Stolnic, Lamba Comis, Mrăzea Păharnic, Ianiu. — Și în Divanul luĭ Radu Șerban (Gherghița, 7117) se află uniĭ din boieriĭ acestor timpurĭ. Afară de Mrăzea Spătarul, de Radu Clucerul Buzescul, de Cernica Vornic, se văd Lupu Logofăt și Nica Vistier *(ibid.)*.

[2] În Moldova, era Radu Mihnea.

[3] Titlul nu era poate încă introdus la noĭ; compilatorul l-a cetit la *Schender-Pașa*.

[4] E tot din Mateĭ. Uciderea hainilor s'a făcut la întoarcerea Pașeĭ.

tors înnapoĭ. Şi, viind Gavrilă-Vodă la Scaun, nu mult aŭ şăzut, ci l-aŭ mazălit Turcul, şi aŭ dat Domniia iar Raduluĭ Vodă Mihniĭ; iar Gavrilă-Vodă n'aŭ vrut să meaargă la Poartă, ci-aŭ trecut în Ţara Ungurească, şi acolo ş'aŭ sfârşit viiaţa, că vedea pre Turcĭ a fi fără credinţă şi răĭ. Care iar, aseamene lor de va fi Domnul, iubitor de banĭ, răŭ, cumplit, să le dia den destul, acela poate domni şi mult; iar carĭĭ vor să fie bunĭ şi fără lăcomie, Turcilor nu pot slujă, cum era acest Gavrilă-Vodă; că pentru bunătatea luĭ n'aŭ îndelungat în Domnie; şi, firea Turcilor dar bine cunoscându-o, s'aŭ lăsat de dânşăĭ, şi în Ardial s'aŭ dus supt protecţiia luĭ Betlen Gabor, odihnindu-să până la moartea luĭ[1].

Iar Betlen Gabor, fiind la Pojun la ghiuluş, cum s'aŭ zis maĭ sus, şi multă biruinţă făcând asupra Nemţilor, şi corona crăiască o aŭ luat dela Pojun, la l[t] 7129[2], şi aŭ dus-o la Caşa; de acolo o aŭ adus în cetatia Ecetuluĭ, şi, iarăşĭ întorcându-să la Caşa, ghiuluş făcându-să la toată ţara de sus şi de jos, l-aŭ ales Craĭ Unguresc. Care lucru văzând Ferdenandul Împăratul nemţesc, şi ne având cum face într'alt chip, s'aŭ împăcat cu Betlen Gabor, dându-ĭ toate celea ce aŭ poftit în Ţara Ungurească, şi 7 judeaţe cu cetăţile lor, şi Caşa; iar [în] Sileziia, Scaunul Domnieĭ Opolieĭ tot, şi al Rateborieĭ, şi să-ĭ dia de an căte 50.000 de galbenĭ de aur[3].

37. Domniia Raduluĭ-Vodă Mihniĭ, l[t] 7129.

Radul-Vodă Mihnea a doao Domnie. — Radul-Vodă face în Bucureşti Sfânta Troiţă. — Osman Sultan să bate cu Leaşiĭ la Cameniţă. — Radul-Vodă Mihnea să mută la Moldova.

După mazăliia luĭ Gavrilă-Vodă, aŭ dat Domniia iar Raduluĭ-Vodă, fecĭor Mihniĭ. Acest Domn, cum am auzit

[1] Constantin Căpitanul reproduce întâiŭ cîteva rînduri din Ludescu — căcĭ Cronica luĭ Mateĭ al Mirelor s'a încheiat — şi apoĭ, pentru a maĭ lungi, dă meditaţiile sale asupra lăcomieĭ turceştĭ.

[2] Nu 1621, ci 1619.

[3] După cronica ungurească necunoscută.

den bătrănĭ, aŭ fost om înțelept foarte, și învățat, grecește, letinește, frăncește; carele la Padova aŭ învățat, fiind fugit de frica Turcilor. Că, după ce s'aŭ turcit tată-săŭ (aŭ de voe, aŭ de nevoe, Dumnezeŭ știe), mumă-sa l-aŭ trimis la Sfetagora, la mănăstirea Iverilor, și de acolo călugăreĭ l-aŭ trimis la Vineția; și, fiind isteț la minte, s'aŭ dus la Padova, de aŭ învățat carte den destul, cum s'aŭ zis maĭ sus [1]. Deciĭ viind Domn, și vrănd să facă mulțămită mănăstiriĭ Iveruluĭ (de vreme ce în Domniia de'ntăĭ n'aŭ putut, avănd trebĭ de oștĭ), aŭ făcut mănăstirea Sfinteĭ Troiță, den jos de Bucureștĭ, mare, întemeiată cu zidirĭ, cum să veade, și o aŭ închinat la mănăstirea Iveruluĭ, la Sfetagora. Zic că aŭ fost maĭ nainte în locul acela o mănăstire maĭ mică, făcută de tată-săŭ Mihnia-Vodă, dar, după ce s'aŭ fost turcit, iar Domniĭ și boiariĭ țărăĭ după vremile acelea aŭ socotit să nu să maĭ facă slujbă într'ănsa, și ca la 30 de anĭ aŭ fost pustie [2], de aŭ fost băgănd soliĭ turcĭ caiĭ în biserică.

Iar, după ce aŭ venit Domn, întăĭ o aŭ curățit, și iar aŭ pus călugărĭ, de aŭ făcut slujbă; iar, la a doao Domnie, aŭ spart acia maĭ mică, și aŭ făcut acĭastă mare, ce iaste până acum, și o aŭ închinat dupre cum s'aŭ zis.

Întru aceste vremĭ aŭ făcut Sultan Osman Împăratul Turcesc gătire mare de oaste, și-aŭ mers lăngă Cameniță, în Țara Leșască, și, viind multe oștĭ leșăștĭ, căzăcești și de la Zaporova. Leașĭ, Litfeanĭ, Unguri, Nemțĭ, fiindu-le cap Hoțchievicĭ, mare războĭ aŭ avut, în treĭ săptămănĭ, și, pentru că era Liașăĭ închișĭ în șanț, de aceaia aŭ răbdat și aŭ ținut atăta vreame; că eșiia la harț în toate zilele, dar, cănd vedia nevoia, iar întra

[1] Radu Mihnea n'a învățat de sigur la Padova, dar Constantin Cantacuzino făcuse studiĭ acolo. Cf. Iorga, *Operele lui Constantin Cantacuzino Stolnicul*, p. 1 și urm., și *Manuscripte din Bibl. străine*, II, p. 13.

[2] De la venirea luĭ Sinan în Bucureștĭ.

în şanţ. Decĭ, pen mijlocul Raduluĭ-Vodă s'aŭ împăcat, că-ĭ poruncise şi Raduluĭ-Vodă de mersease la oaste [1].

Deciĭ, după ce s'aŭ întors, aŭ fost în pace cătăva vreame, ci l-aŭ rădicat Turciĭ de aicea, şi l-aŭ trimis Domn în Moldova, şi în Domniia de aicea aŭ lăsat pre Alixandru-Vodă Coconul.

38. Domniia luĭ Alixandru-Vodă Coconul, l^t 7131.

Alixandru-Vodă Coconul Domn. — Mehedinţiĭ să rădică cu Paisie asupra luĭ Alixandru-Vodă. — Scherlet dă pre fie-sa Ruxanda după Alixandru-Vodă Coconul. — Tătariĭ robesc ţara. — Mustafà Sultanul moare. — Azacul l-aŭ dat Muscalul Turcilor. — Radul-Vodă moare. — Alixandru-Vodă Iliiaş. — Barnoschi-Vodă la Moldova.

Rămăind Alixandru-Vodă în Domnie, cocon tănăr, cu mumă-sa, aŭ lăsat Radul-Vodă boiarĭ înţelepţĭ de căuta trebile ţărăĭ; iar călăraşăĭ den Măneştĭ, de la Gherghiţă, de la Ploeştĭ, den Ruşăĭ-de-Veade, ca neşte nebunĭ (precum de multe orĭ aŭ făcut [2]), s'aŭ sculat asupra Domnuluĭ, să-l scoaţă den Domnie. Boiariĭ încă liaŭ prins veaste, şi aŭ făcut gătire maĭ bună; şi s'aŭ lovit la Măneştĭ; şi i-aŭ biruit pre călăraşĭ, şi i-aŭ răsipit, şi, pre cariĭ aŭ fost pricina aceştiĭ rădicărĭ, pre urmă aflându-ĭ, i-aŭ omorât. După aceaia iar s'aŭ maĭ făcut o rădicare asupra Domnuluĭ, den oameniĭ dupeste Olt, cu un Domnişor ce i-aŭ zis Paisie. Decĭ boiariĭ, prinzând veaste, aŭ gătit cătăva seamă de oştĭ şi aŭ trimis de i-aŭ lovit fără veaste, unde aŭ fost conăciţĭ; şi pre ceĭ maĭ mulţĭ i-aŭ omorât, cu Domnişorul lor, iar ceilalţĭ s'aŭ răsipit, care încătro aŭ putut scăpa. Întru

[1] Toată această parte va fi după izvorul polon al luĭ Constantin Căpitanul. Cf., pentru aceasta, ca şi pentru tot veacul al XVII-lea, Prefaţa mea la *Studiĭ şi doc.*, IV.

[2] Alusie la împrejurările de supt Mateĭ Basarab şi Constantin-Vodă. În izvor, Ludescu, nu se spune nimic despre aceste urmărĭ ale călăraşilor, în alte timpurĭ.

aceste vremĭ, fiind un boer lângă Împărăţie, anume Scherlet, bogat şi cunoscut de toţĭ meghistanii Împărăţieĭ, carele, având voe veghiată[1] despre Turcĭ, Radul-Vodă s'aŭ fost împrietenit cu el maĭ denainte vreame, fiindu-ĭ ajutor întru multe trebĭ ale Domnieĭ, a acestuia fată, anume Ruxanda, o aŭ luat Radul-Vodă după fie-săŭ Alixandru-Vodă Coconul; făcând nunta la Siret. Strângându-să dintr'amânduoa ţările boiarĭ, şi alţi oamenĭ nuntaşĭ, marĭ pompe s'aŭ făcut în multe zile; dupre aceaia s'aŭ dus fieştecarele la ţara luĭ. Ci n'aŭ trecut vreame multă după aceaia, ci Tătarăĭ fără veaste aŭ robit ţara până în Olt, şi mare pagubă aŭ făcut în oamenĭ şi în dobitoace, — cât s'aŭ pustiit multe sate; ce până acum să văd[2]. Pre acest Radul-Vodă îl laudă şi Moldoveaniĭ de om înţelept; numaĭ, pentru multă mândreţia Curţiĭ ce avia, făcându-să multe cheltuele, ca la un Craĭ, nu ca la un Domn, ţara era slabă şi săracă[3].

Întru aceste vremĭ, aŭ murit Sultanul Mustafà (saŭ l-aŭ omorât[4]), şi în locul luĭ s'aŭ pus Sultan Murat, feciorul luĭ Ahmat, fratele luĭ Osman: era foarte vitiaz, şi drept la judecăţile luĭ; ale căruia vitejăĭ le vom scrie înnainte.

În zilele luĭ Alixandru-Vodă Coconul den Ţara-Românească şi-a tătâne-săŭ Radul-Vodă den ţara Moldoveĭ, aŭ dat Moscaliĭ Turcilor Azacul, cu acĭastă pricină, că, fiind acia cetate pre apa Donuluĭ, şi pre mâna Moscalilor, Cazaciĭ să sloboziia cu luntri, de întra pre Maria-Neagră, şi făcea multe prăzĭ în locurile turceştĭ, atât cât şi păn la Ţarigrad de multe orĭ ajungia, şi marĭ

[1] Favoare.

[2] Ce nu se află la Ludescu, unicul izvor, sînt amplificărĭ de stil ale compilatoruluĭ. Şi într'un act. din 1625, 26 Novembre, în colecţia d-luĭ Ştefan Greceanu, se vorbeşte de „robirea ţărĭĭ de la Tătarĭ păgânĭ".

[3] Tradiţie culeasă în Moldova. Cf. Miron Costin, ed. Kogălniceanu, p. 286: „Împărăţie, nu Domnie sămănătoare".

[4] Această presupunere nu e întemeiată.

prăzĭ și spaime făcea Turcilor Țarigrădenĭ, și iar întregĭ să întorcia înnapoĭ. Ca aceastea văzând Turcul, și temându-să să nu cumva să le vie altele și maĭ reale decât acestea, aŭ silit pre Radul-Vodă ca să le fie la mijloc, cum ar putea cu meșteșug să scoață Azacul de la mâna Moscalilor, să pue acolo pază turcĭască, să nu poată trece Cazaciĭ spre Maria-Neagră[1]. Și așa de nevoe Raduluĭ-Vodă i-aŭ căutat a trimite solĭ cu rugăciune, și spuind că, de nu vor da cetatia Azacul, să laudă Turcul că va să tae capetele Domnilor dentr'amânduao țările, și pre celalalt norod va să-l robeească, bisericile va să le strice, și altele ca acestea aŭ scris, și s'aŭ rugat să facă bine să dea o cetate, și să mântuiască doao țărĭ, cu mulțime de creștinĭ și bisericĭ. Ca aceastia auzind Moscaliĭ, s'aŭ îndurat de aŭ dat cetatia, și aŭ întrat Turcĭ de pază; și de atuncĭ nu maĭ putea Cazaciĭ să să maĭ sloboază pre apa Donuluĭ, să între în Marea-Niagră să facă stricăciune Turcilor. Solul dar, care aŭ fost trimis de Radul-Vodă, mergând cu veaste la Turc cum că aŭ dat Azacul Moscaliĭ, lângă alte darurĭ ce l-aŭ dăruit, i-aŭ făcut și barat împărătesc, orĭ cât negoț va avia, și va merge în Țara Turcĭască, vamă să nu dia; și așa aŭ și fost. Că era den

[1] Cea maĭ mare parte din acest aliniat se razimă pe știrĭ luate în Moldova. Cum se vede, e o confusie, căcĭ negocierĭ moldovenești cu Muscaliĭ pentru a se da Azacul Turcilor se întîmplară numaĭ supt Vasile Lupu, după ce Cazaciĭ luară în 1637 cetatea.— Din Ludescu e numaĭ mențiunea îngropăriĭ luĭ Radu-Vodă. — Boieriĭ luĭ Alexandru Coconul sînt, după un act din 7133, aceștia: Papa Vornicul, Fiera Logofătul, Vlad Vistierul, Mihu Spătarul, Vartolmeiŭ [Minetti] Stolnicul, Bratul Comisul, Ghergh Păharnicul, Costandin Postelnicul [Cantacuzino] (Colecția Tzigara).—Din 22 Maiŭ 1626, Bucureștĭ, e un alt document, păstrat în Biblioteca Muzeuluĭ Ardelean din Cluj. Prin el, Domnul dă popeĭ Radul din Stolujanĭ și popeĭ Dan din Peștișanĭ, luĭ Dumitru și luĭ Tănase Grecul moșia Peștișaniĭ de jos, cumpărat „de la jupanița Dochiia Vistiereasa, jupanița Stoicăĭ biv Vel Vistier", pentru 13.330 de aspri. Boieriĭ: Papa Vornicul, Hriza Logofătul, Buzinca Vistierul, Miho Spătarul, Vartolomĭ Stolnicul, Bratul Comisul, Apostol Păharnicul, Costandin Postelnicul. Scrie Lepădat Logofătul.

neamul aceluia în țara Moldovii, cu carii am vorbit și eŭ, și mărturisiia că încă țin hrisovul (adecă baratul). De la care mult folos aŭ avut Radul-Vodă, pentru slujba aciasta ce aŭ făcut-o Turcilor: mare voe veghiată avia de la Turci, căt, de ar fi avut viiață căt de îndelungată, nu l-ar fi mazălit den Domnie; dar și el ca un om aŭ murit, în tărg, în Hărlăŭ, și fie-săŭ Alixandru aŭ trimis de i-aŭ adus trupul și l-aŭ îngropat la mănăstirea lui, la Sfănta Troiță, iar în locul lui la Moldova aŭ pus pre Alixandru-Vodă Iliaș. Decii, trecănd cătăva vreame, aŭ mazălit Turcii pre Alixandru-Vodă Coconul, și s'aŭ dus la Țarigrad cu mumă-sa, iar în locul lui aŭ mutat pre Alixandru-Vodă Iliiaș aicea în Țara Rumăniască, și în locul lui la Moldova aŭ pus pre Barnoțchi-Vodă.

39. Domniia lui Alixandru-Vodă Iliiaș, l[t] 7137.

Alixandru-Vodă Iliiaș Domn. — Betlen Gabor aŭ murit. — Sfețul să bate cu Nemții.

După ce aŭ mazălit Turcii pre Alixandru-Vodă Coconul, precum s'aŭ scris mai îndărăt, iar aŭ trimis Domn pre Alixandru-Vodă Iliiaș, mutăndu-l den Țara Moldovii aicea; de care nici-o istorie nu avem a scrie, de vreame ce nici noi la alții n'am găsit, — fără căt zic că aŭ domnit doi ani. Decii l-aŭ mazălit, și aŭ pus Domn pre Leon-Vodă, fecìorul lui Ștefan-Vodă Tomșii [1]. În zilele acestui Domn, și Betlen Gabor, Craiul Ardialului și Domnul părților Țării Ungurești aŭ murit, și l-aŭ îngropat la Belgrad, cetatia de Scaun; carele, multe războae cu Nemții și cu alții având, tot cu noroc aŭ umblat; și aŭ lăsat vecinică pomenire. După dănsul aŭ ales țara pre Racoț, de l-aŭ făcut Crai [2].

[1] În adevăr, nu se dă în Ludescu decît data și lungimea Domniei.

[2] Murind la 15 Novembre 1629, Bethlen își încheie Domnia supt Leon-Vodă, nu supt Alexandru Iliaș. — E după izvorul unguresc.

Iar întru aceste vremi, Șfețul aŭ întrat în Țara Nemțească cu mare oaste, și multă pagubă aŭ făcut Nemților [1].

40. Domniia luĭ Leon-Vodă, 1ᵗ 7138.

Leon-Vodă Domn. — Boiariĭ să sfătuesc asupra luĭ Leon-Vodă. — Hrizea Vornicul merge la Ardial și chiamă pre boiariĭ ceĭ fugiți. — Pribegiĭ să bat cu Leon-Vodă, și fug. — Banul Boul gonește pribegiĭ. — Mateĭ Brăncoveanul trimite cărți la Abaza-Pașa. — Abaza-Pașa dă Domniia luĭ Mateĭ Aga Brăncoveanul. — Boiariĭ luĭ Leon-Vodă aŭ adus alt Domn. — Mateĭ-Vodă bate pre Radul-Vodă. — Petre Cĭasar rebel și piere de Nemțĭ.

Viind Domn de la Împărăție Leon-Vodă, și priimindu-l țara, multe și marĭ greotăți aŭ aruncat țărăĭ, și silia pre boiarĭ de plătea judeațele cu banĭ; și, țara spărgându-să, și boiariĭ neavând de unde lua baniĭ care îĭ da, să sărăcià și să îndatoria; care lucru văzând boiariĭ țărăĭ că merge spre răŭ, s'aŭ sfătuit, maĭ vărtos boerimia de peste Olt, ca să să dea în laturĭ den naintea răotățiĭ; anume boiariĭ: Mateĭ Aga den Brăncovenĭ, Aslan Vornicul, Gorgan Spătarul, Barbul Păharnicul Brădescul, Mihaĭ Spătar Coțofeanul [2], Dumitru Slugerul Filișanu, Mitrea Vistierul [3], și alțiĭ, cariĭ aŭ fugit pe la plaiul Vălcanuluĭ la Hațag, în Ardial, și i-aŭ priimit Racoț Gheorghe și Zolomi

[1] Aceiași observație ca și pentru alineatul precedent.

[2] Numele de familie al acestuĭ boier lipsește din cronica, de sigur contemporană, cuprinsă în Ludescu. V. Prefața citată.

[3] La 14 Maiŭ 1654, Constantin Șerban dă un Țigan luĭ „Cărstia iuzbașa de Roșiĭ", care-l cumpărase „de la Gorgan și de la frațiĭ luĭ, fecĭoriĭ lu Drăgșin Peh." (Bibl. Ac. Rom., doc. XXI/270). Dar acest Drăgușin e pomenit ca Spătar într'un document din 1646, al luĭ Mateĭ *(ibid.,* doc. 117/LXIX), așa încît Gorgan de aicĭ e altul decît cumnatul luĭ Mateĭ-Vodă.— În pach. 18 al *Schitului de un lemn,* la Arch. Statuluĭ, se află actul slavon, pe pergament, prin care Mateĭ decide o judecată a luĭ Dumitru Slugerul Filișanul pentru satul Pirăea, care-ĭ fusese, „de moștenire de la părinții Domnieĭ Mele, de maĭ nainte vreme". Supt Gavril-Vodă, la 7128, Mateĭ, fiind boier, vinde cele două părți ale sale luĭ Dumitru (Tîrgoviște, 4 lanuar 1646).

David Groful cu cinste, și le-aŭ dat odihnă. Leon-Vodă, văzând că aŭ fugit atâta boerime, și, temându-să de niscareva amestecăturĭ, să nu să facă, în multe rânduriĭ aŭ trimis cărțĭ la dânșăĭ, cu jurământ, ca să vie în țară, că nu le va face răŭ; și n'aŭ vrut să vie. Trimis-aŭ și pre părintele Teofil Episcopul, și pre Hrizea Vornicul, cu cărțĭ, la dânșăĭ, să vie, ci iar n'aŭ vrut să vie, ci aŭ cerut de la Craiŭ și de la Zolomi oștĭ ajutoriŭ, să vie să scoață pre Leon-Vodă den țară; și li-aŭ dat. Și aŭ pogorât aicea în țară, strângând și cât aŭ maĭ putut oaste den țară, dupeste Olt, și aŭ venit către Bucureștĭ. De acĭasta auzind Leon-Vodă, ș'aŭ gătit și el oștile ce aŭ avut, și aŭ dat lefĭ slujitorilor, și aŭ eșăt la sat la Prisecenĭ întru întâmpinarea pribegilor, dar nu i-aŭ dat îndămână să să bată acolo, ci iar s'aŭ întors la Bucureștĭ; și ș'aŭ rânduit oștile den jos de mănăstirea luĭ Pană Vistieriul, care acum îĭ zic Sfânta Ecaterina [1]. Decĭ, viind și pribegiĭ, și lovindu-să oștile, aŭ fost izbânda luĭ Leon-Vodă; iar pribegiĭ cu multă pagubă s'aŭ întors îndărăt. Într'acest războĭ aŭ prins pre Preda Brâncoveanul, nepotul luĭ Mateĭ Aga, și pre Radul Logofătul den Desa; pre cariĭ ducându-ĭ la Leon-Vodă, nu li-aŭ făcut nicĭ un răŭ, numaĭ i-aŭ pus de aŭ dat banĭ mulțĭ. Mateĭ Aga și cu ceĭlalțĭ, întorcându-să îndărăt, și gonindu-ĭ gonaciĭ luĭ Leon-Vodă, fiind cap oștilor Banul Boul, cumnatul luĭ Leon-Vodă, și Nedelco Botianul, s'aŭ fost închis în mănăstiria Tismeniĭ, și, treĭ zile stând gonaciĭ împrejurul mănăstiriĭ, nimic nu le-aŭ putut strica, ci noaptia aŭ eșăt și s'aŭ dus pre plaiul Izvarniĭ, și aŭ trecut în Țara Ungurească. Leon-Vodă iar aŭ maĭ trimis la boiarĭ, să vie la casele lor, și dentr'ânșăĭ aŭ venit, iar dentr'ânșăĭ aŭ rămas cu Mateĭ Aga [2]. Care văzând că cu puterea armelor nu vor putea strica luĭ Leon-

[1] Ultima explicație e a compilatoruluĭ, care scurtează, de altfel, mult povestirea contemporană.

[2] E vorba de urmăririĭ, nu de chemăriĭ înnapoĭ, în izvor (p. 313). Apoĭ vine partea ce se scurtează aicĭ.

Vodă, aŭ socotit că la Turcĭ cu pără vor folosi ceva. Și, știind pre un popă Ignatie, Sărb, la Nicopoie, care avea voe veghiată la Abaza-Pașa, aŭ scris la dănsul de s'aŭ rugat să stia la mijloc, să-ĭ măntuiască Abaza-Pașa de Leon-Vodă. Si aŭ scris și la Pașa cărți cu făgăduele multe: care, Pașa văzănd, cărțile și făgăduelile, s'aŭ făgăduit că va sta pentru dănșăĭ; și aŭ trimis pre popa acela Ignatie la boiarĭ în Țara Ungurească, să vie la dănsul[1]. Și, ducăndu-să popa Ignatie, s'aŭ încredințat cuvintelor luĭ, și cu toțiĭ s'aŭ rădicat, și aŭ mers la Abaza-Pașa, și, mergănd, aŭ îmbrăcat cu caftan pre Mateĭ Aga, să fie el Domn; iar luĭ Leon-Vodă i-aŭ venit mazălie, și s'aŭ dus la Poartă[2].

Ci în mijlocul vremilor acestora boiariĭ luĭ Leon-Vodă aŭ fost cerut Domn de la Poartă pre Radul-Vodă, fecĭor luĭ Alixandru-Vodă, care venia cu boeriĭ de spre Obluciță de cătră Țara Moldoviĭ. Mateĭ Aga, auzind de acĭasta, în nădejdia luĭ Abaza-Pașa, ce-ĭ dedese Domniia, nu să lăsa să rămăe în dășărt, ci străngea oștĭ, căte aŭ putut, de aĭ țărăĭ, și ceva striinĭ ce avea, și aștepta pre Radul-Vodă și pre boiarĭ la Bucureștĭ, să să bată. Și aŭ și venit cu tabăra lăngă Colintina, unde să chiamă Obilești, avănd și Moldovenĭ, și Tătarĭ de strănsură, și era și Schimni-Aga cu dănșăĭ. Iar Mateĭ Aga cu aĭ luĭ aŭ eșăt în marginia orașuluĭ, între Dudeștĭ și între mănăstiria Mărcuțiĭ[3], și aciĭ să loviră într'o zi, și nicĭ o parte, nicĭ alta nu putură birui. Bucureșteniĭ cu copiiĭ să suia pe garduri, de să uita cum să bate răz-

[1] Aicĭ Constantin Căpitanul pune de la dînsul numaĭ cît trebuie pentru ca Domnia să pară cerută de Mateĭ, nu oferită luĭ de Abaza.

[2] Leon nu maĭ era Domn atuncĭ. Poate să fie în legătură cu venirea luĭ Mateĭ cu oamenĭ din Banat presența în 1647 a luĭ „Aldea ot Cavaransebeș", care se vînduse Rumîn luĭ Gavril Spătarul (Bibl. Ac. Rom., 98/XLIII), și în acest an „și-aŭ făcut pomeaană de ni-aŭ megiișit".

[3] Precisare ce nu se află în Ludescu, pe care compilatorul îl prescurtează foarte mult. Alte mss. aŭ: „luĭ Mărcuță".

boiul[1]. Iar, când aŭ fost a doauo zi, aŭ fost maĭ tare războĭ, și aŭ biruit Aga Mateĭ pre Radul-Vodă, și mulțĭ Moldovenĭ și Tatarĭ aŭ perit; iar, carĭĭ aŭ scăpat, aŭ fugit, cum n'aŭ vrut, cu Domnul lor. Atuncia aŭ perit Necula Vistier, și Papa Logofătul den Grecĭ, iar Hrizea Vornicul și Mihul Spătarul și Catargiul și Dumitru[2] Vistierul Dudescul aŭ scăpat la Moldova, iar pre alțiĭ i-aŭ prins viĭ, și pre Schimni-Aga cu aĭ luĭ, dar nimic răŭ nu i-aŭ făcut. Și aŭ rămas Aga Mateĭ la Bucureștĭ, în Scaun, Domn[3].

[1] Din tradiție.

[2] Numele de botez nu e în Ludescu, p. 317.— Un ordin de la Hrizea Vel Ban (2 Octombre 1637) în Bibl. Ac. Rom., 21/XI. La 8 Decembre 1634, „ὁ Γιάννης ὁ Κόμισως" vinde Banului Hrizea jumătate din satul Măneștĭ, cumpărat de el de la Radu Buzescu: ἀπὸ Ῥάδωυ Μπουζέσκου *(ibid.,* 2/XLIII).

Acest Hrizea era dintre Bălenĭ (v. *Literatură și artă romînă,* IV, p. 401). Un act domnesc din 12 Iunie 1659 întărește luĭ Damaschin al doilea Portar moșia Clanța, ce i se dăduse de Hrizea Vornicul. Acesta o avuse de la Ionașco Portar, al luĭ Miroslav Logofătul, „pre vreame când aŭ fost cu răposatul părintele Domniĭ Meale, Io Radul Voevod, la Hotin Udrea Comis Băleanul, fiul luĭ Hrizea" (Col. d-luĭ G. Gr. Cantacuzino). D. Xenopol *(Ist. Rom.,* IV, p. 26, nota 15) a citat întâiŭ un document al luĭ Mateĭ, din Bucureștĭ, 16 Decembre 1634, întărind pe altul din 1632-3, prin care se scutesc vieriĭ mănăstiriĭ Snagovul de „bir, de găleată, de fănŭ și de oae seacă, de cal, de boŭ și de toate dăjdile și mâncăturile câte sânt preste an... Și să fie în pace și de birul moldovenescŭ" (Bibl. Ac. Rom., 39/XX). Îndoielĭ nu pot fi asupra rostuluĭ acesteĭ „cărțĭ de răpaos": ea privește lupta din 1632 cu Domnul *moldovenesc* Radu și birul pus pentru cheltuielile eĭ.

[3] Într'un act slavon al luĭ Mateĭ, din 7145, se dă un privilegiu luĭ Dragomir Vel Vornic pentru niște case ale acestuia la Tîrgoviște, lîngă rîŭ, în fața cu Biserica Domnească. Ele fusese ale Banuluĭ Ienachi „iar, cînd aŭ fost acum în zilile Domnieĭ Mele, cu vrerea luĭ Dumnezeŭ, ca să fiŭ Domn și stăpîn în Scaunul moșilor și al strămoșilor Domnieĭ Mele, aicea în Țara-Rumînească, în Scaunul Bucureștilor, Catargieștiĭ, eĭ aŭ venit în potriva Domnieĭ Mele cu sabie și cu oștire moldovenească, și cu Tatarĭ, și cu multă altă răutate, aicĭ în țară, încă și cu niște altĭ oamenĭ și răzvrătițĭ din țară. Însă a dat Domnul Dumnezeŭ ca eĭ să cadă supt picioarele Domnieĭ Mele, și i-am gonit Domnia Mea din țară, cu răŭ și cu rușine" (Colecția d-luĭ G. Gr. Cantacuzino).

Pentr'aceste vremĭ în Ţara Ungurească la Caşa s'aŭ rădicat un Petre Cĭasar, cu multă oaste mojăcĭască, asupra Ungurilor, şi multă pagubă aŭ făcut boiarilor ungureştĭ; carĭĭ, în cea după urmă, fiind biruinţă de oştile ungureştĭ, carele le strănsease boiarimea, ceĭ ce aŭ scăpat de moarte, i-aŭ prins, împreună cu stăpănul lor Petre Cĭasar; ci mojăcilor le-aŭ tăiat nasurile, urechile, şi i-aŭ slobozit de s'aŭ dus pre acasă; iar pre Domnul lor l-aŭ tăiat patru cezvărţĭ; şi aşa s'aŭ sfărşit[1].

41. Domniia luĭ Mateĭ-Vodă, l' 7141.

Mateĭ-Vodă Domn. — Mateĭ-Vodă îl chiamă Turcĭĭ la Poartă. — Mateĭ-Vodă merge la Ţarigrad cu cărţile Paşăĭ. — Mateĭ-Vodă aŭ adaos şi haraciul, şi vine de la Poartă. — Mateĭ-Vodă merge la oaste, la Cameniţă. — Abaza-Paşa robeşte Ţara Leşască. — Murat Sultanul al patrulia face războĭ cu Persiĭ. — Moscaliĭ aŭ luat Azacul de la Turcĭ. — Tătarăĭ să hainesc, de cătră Turcĭ. — Cantimir Mărzea piere. — Turcĭĭ fac oaste asupra Tătarilor. — Murat Sultanul iar merge la Persĭ. — Bagdatul l-aŭ luat Sultan Murat. — Vasilie-Vo lă rădică oaste asupra luĭ Mateĭ-Vodă. — Vasilie-Vodă fuge de Mateĭ-Vodă. — Vasilie-Vodă iar vine de al doilea rănd spre Mateĭ-Vodă, şi-l bate Mateĭ-Vodă. — Vasilie-Vodă munceşte cu Turcĭĭ, să scoaţă pre Mateĭ-Vodă. — Turcĭĭ vor să prinză pre Mateĭ-Vodă, şi nu pot. — Turcĭĭ iar muncesc să prinză pre Mateĭ-Vodă. — Mateĭ-Vodă face sfat cu Racoţ, să scoaţă pre Vasilie-Vodă din Moldova. — Gheorghe Logofătul Moldoveanul ficleneşte pre Domnul săŭ. — Gheorghe Logofătul Moldoveanul să împreună cu oştile la Bacăŭ. — Vasilie-Vodă taie pre doĭ boiarĭ. — Vasilie-Vodă fuge de Gheorghe Logofătul, şi el să pune Domn. — Vasilie-Vodă birueşte pre Ştefan-Vodă Gheorghe. — Mateĭ-Vodă bate pre Vasilie-Vodă şi pre Timuş la Finta. — Mateĭ-Vodă trimite pre Ştefan-Vodă cu oştĭ Domn la Moldova. — Hanul prinde pre Vasilie-Vodă, şi-l trimite la Ţarigrad. — Timuş piere la Sucĭavă, şi prind pre Doamna luĭ Vasilie-Vodă. — Mateĭ-Vodă, rănit de războĭ, zace. — Dorobanţiĭ îş bat joc de Mateĭ-Vodă. — Ghinea Vistierul şi Radul Armaşul îĭ ucig dorobanţiĭ. — Pre Socol îl ucig dorobanţiĭ. — Mateĭ-Vodă blestemă pre dorobanţĭ. — Dorobanţiĭ şi Seimeniĭ închid porţile, şi nu lasă să între Mateĭ-Vodă. — Mateĭ-Vodă moare. — Costandin Sărdariul să alege Domn Ţărăĭ-Rumăneştĭ.

După ce bătu Mateĭ-Vodă pre Radul-Vodă Alixandru şi pre boiariĭ carĭĭ era cu dănsul, şi rămase Domn, despre

[1] Din istoria ungurească.

o parte Abaza-Paşa, trimiţând la Poartă şi zicând că ţara, priimindu-l, l-aŭ pus Domn, şi-ĭ dregia lucrul după cum să făgăduise, despre altă parte, cu învăţătura Paşăĭ, Mateĭ-Vodă aŭ trimis arzmazarurĭ de spre ţară, jăluindu-să că i-aŭ mâncat Domniĭ striinĭ cu Greciĭ, şi să ruga de Domnul Mateĭ, să li-l dea, fiind de ţară, să le caute de dreptate, şi va fi cu credinţă la toate poruncile împărăteştĭ. Şi aşa, cu acestea, aŭ trimis Împăratul Capigì-Başă, cu barat împărătesc, de i-aŭ dat Domniia ţărăĭ, aducându-ĭ caftan, buzdugan, după obiceĭ. Deciĭ aŭ început a-ş aşăza lucrurile ţărăĭ, ceale stricate şi dărăpănate de alţiĭ, şi cu bune socotele toate le aşăza, şi cu veciniĭ să împăca, ca să aibă ţara odihnă şi pace.

Iar, când aŭ fost iarna, pe la Dechemvrie [1], aŭ venit un Capigiŭ de la Poartă, de l-aŭ chiemat să meargă să sărute mâna Împăratuluĭ, de Domnie. Însă nu era numaĭ pentru sărutatul mâniĭ, ci pentru că avia pără mare de boiariĭ luĭ Leon-Vodă, cariĭ i-am pomenit maĭ îndărăt că aŭ pribegit den ţară. Deciĭ, Mateĭ-Vodă, îngrijat fiind, aŭ dat ştire la Abaza-Paşa, cerşindu-ĭ sfat ce să facă; Paşa i-aŭ scris să meaargă fără niciĭ o grijă, că va scrie el la Poartă pentru dânsul, şi nu va avia niciĭ o nevoe; precum aŭ şi făcut. Că Mateĭ-Vodă aŭ făcut gătire mare, cu Vlădica, şi cu Episcopiĭ, şi cu egumeniĭ, cu boiariĭ, cu căpitaniĭ, cu slujitoriĭ, oameniĭ de ispravă, şi întâĭ la Paşa aŭ mers, şi de acolo i-aŭ dat alte cărţĭ, şi aŭ purces de s'aŭ dus la Ţarigrad. Paşa încă ajunsease maĭ nainte cu cărţile luĭ, spre ajutoriul luĭ Mateĭ-Vodă. Deciĭ, dacă aŭ mers acolo, în 20 de zile niciĭ un răspuns n'aŭ avut, ci şădia îngrijat. Iar după aceaia l-aŭ chemat la Divan, de aŭ stătut de faţă cu pribegiĭ, şi puţin de n'aŭ pierdut Domniia; numaĭ, ajutoriul luĭ Abaza-Paşa fiind, s'aŭ întors lucrurile iar spre binele şi folosul luĭ Mateĭ-Vodă, de i-aŭ dat Domniia; şi aŭ venit în ţară cu bucurie [2].

[1] „16 zile", zice Ludescu, p. 318.

[2] Totul e din Ludescu, dar cu multe tăieriĭ de fapte, şi, în loc, adausuriĭ de lămuririĭ verbale.

Zic unii că au adaos și haraciul, ci și aceaia i-au ajutat mult[1]. Deci au chemat pre pribegi, și li-au dat jurământ că nu le va face nici un rău, și să meargă în țară. Și au venit pribegii cu dânsul: Rumânii, Grecii, carii au fost boiari mari, și tuturor bine li-au făcut, iar nu rău; și încă au și boerit pre unii. Deci s'au nevoit Matei-Vodă de au dres țara foarte bine, careși după orânduiala lor: boiarii, slujitorii, țăranii, cât tuturor le era bine în zilele lui, precum am auzit pre bătrânii noștri mărturisind de aciasta, că țara iubiia pre Domn, și Domnul pre țară: pentru că era liniște în Domniia lui: nu să vedia, nici să auziia morți sau prăzi, precum să făcia și să fac la alții[2], ci gândul Domnului aciasta era: să plătească țara de datorie și să să odihniască toți pre la moșăile lor. Și așa zicia bătrânii noștri, că în șase ani în Vistieriia lui grămadă de bani n'au strâns, până ce au plătit datoriile și chieltuelile ce le făcuse până s'au așăzat Domniia; după aciaia au strâns și avuție, care pre urmă găsind-o alții, o au răsipit și o au cheltuit făr de treabă, precum mai pre urmă să va povesti.

Iar când au fost l' 7142[3], i-au venit poruncă lui Matei-Vodă să meargă la oaste în Țara Leșască, cu Abaza-Paşa, și, cu Moisi-Vodă Domnul Moldovei, și cu Bugegenii toți, și, trecând Nistrul drept la Camenița, acolo și oștile leșăști au fost strânse; și s'au lovit unii cu alții, și, toată zioa bătându-să, nimic n'au folosit, nici o parte, nici alta. Abaza-Paşa văzând că într'acel războiu nu folosește nimic, s'au tras cu oștile sale pre Nistru în jos, la Studenița cetate, și, bătând-o câteva zile, au luat-o, și pre lăcuitorii cetății i-au robit, și ce au mai putut dupen prejur ca lupii au răpit, și cu acia izbândă s'au întors îndărăt, cineși pre la țările lor[4].

Matei-Vodă, viind în Scaun, altă grijă nu avia, ci făcea mănăstiri pătutindeni și biserici întru lauda lui

[1] V. Prefața la *Studii și Doc.*, IV. p. CLXIX.

[2] Alusie la purtarea tiranică a lui Șerban-Vodă Cantacuzino.

[3] 7141, în Ludescu, care e exact.

[4] Ludescu, p. 320.

Dumnezeŭ, carĭ să văd până acum. Că, până la acest Domn, puţine zidirĭ aŭ făcut Domniĭ ceĭ maĭ de nainte; iar Mateĭ-Vodă aŭ înfrumuseţat ţara cu de tot fealiul de zidirĭ: mănăstirĭ, bisericĭ, case Domneştĭ; care să pomenesc şi până astăzĭ [1].

În Domniia luĭ Mateĭ-Vodă la l' 7144 [2], Sultan Murat al patrulea, Împărat, mare gătire de oaste aŭ făcut asupra Persilor, şi însuş s'aŭ dus cu 300.000 de norod, ce l-aŭ strâns den Evropa, den Asiia, den Siriia, den Araviia, şi, sosind la Armeniia cia Mică, unde, viind şi Persiĭ, la marginile acelia, vrăjmăşaşte s'aŭ bătut. Dar, biruind Sultan Murat, Persiĭ aŭ fugit maĭ într'adâncul Persieĭ. Şi aŭ luat Sultan Murat Rovanul [3], cetate mare, ce iaste aproape de Marea Caspiĭ; care avia multe oraşă şi cetăţĭ şi ţinuturĭ supt ascultaria eĭ. Decĭ, întorcându-să la Ţarigrad cu biruinţă, nu preste multă vreame i-aŭ venit veaste că Persul iar aŭ mers de ş'aŭ luat locurile ce le luase Sultan Murat, ci aŭ început a face şi maĭ mare gătire de oaste, iar asupra Persilor.

L' 7145 [4], Cazaciĭ Moscalilor aŭ luat cetatea Azaculuĭ de la Turcĭ, şi oştile ce aŭ fost într'ânsa li-aŭ tăiat; care cetate iaste în gura apeĭ Donuluĭ, ce cură în Maria Meotis, şi, de acolò curge în Marea Neagră. Care Sultan Murat auzind, foarte s'aŭ turburat, şi vria să meargă să o ia iarăşĭ de la Moscalĭ, ci împărăchieria ce era între Tătarĭ l-aŭ împiedecat de n'aŭ putut merge [5]. Că acĭastă pricină fu între Tătarĭ: Cantimir Mărzea, carele era vestit şi vitiaz, şi avia 20.000 de oamenĭ de războĭ, fiind hulit totdeauna de Sultanĭ, cariĭ sânt Domniĭ Tătarălor, şi nevrând să să supue lor, s'aŭ rădicat cu toata familiia lor de la Crăm, şi aŭ venit în Bugiac; şi s'aŭ sălăşluit lângă Muncastrum Cromir (Cetatia-Albă), Tighina, Ahi-

[1] Maĭ mult prescurtare din Ludescu, pp. 320-1.
[2] 7143=1635.
[3] Erivan.
[4] E exact.
[5] Cf. maĭ sus, p. 110, nota 1.

liia (cum zic ceștĭ de acum: Chiliia), până la marginia Moldoviĭ, și, cu dânsul fiind uniți și alți mărzacĭ, Orac-Mărzea, Salamaș [1]-Mărzea, și alțiĭ tarĭ aĭ oștilor, cariĭ, lățindu-să și înmulțindu-să, trecea hotarăle Moldoveanilor și ale Leașălor, de făcea multe reale, și, temându-să de maĭ răŭ, aŭ trimis Craiul Leșăsc solĭ la Împăratul Turcesc, ca să scoață Tătarăĭ den Bugiac, și le-aŭ făgăduit că va face așa. Moldoveaniĭ încă făcea jalbă de jafurile ce-ĭ jăfuia Tătarăĭ. Deciĭ aŭ poruncit Hanuluĭ de aŭ venit cu toată puteria luĭ den Crăm, având și pizmă pre Cantemir Mărzea, unde nu să supunia lor, și, având între dânșăĭ războĭ mare, aŭ biruit Hanul, și Cantimir aŭ fugit preste Dunăre; căruia i-aŭ scris Împăratul să meaargă la dânsul. Și, îndată ce aŭ mers la Țarigrad, aŭ sugrumat pre Cantimir Mărzea, și aŭ poruncit pre toți Tătarăĭ aceluĭ Mărze să-ĭ ducă la Crăm; și aŭ și dus dentr'ânșăĭ. Iar o seamă den Mărzacii ce era soțiĭ luĭ Cantimir Mărziĭ, văzând patima soțuluĭ lor, neîncrezându-să nicĭ Împăratuluĭ, nicĭ Hanuluĭ, s'aŭ tras către Țara Leșască, cu oamenii lor, cerând de la Liașĭ locurĭ de lăcașĭ. Dar nu li s'aŭ dat, temându-să de gălciava Turculuĭ: că eĭ zicia că vor fi ajutor Leașălor împotriva Turculuĭ. Ci dar, Turcul, vrând să-ĭ așeze pre Tătarĭ, aŭ trimis pre Pașa de la Dărstor cu oaste turcească, moldovenească, rumânească, și aŭ chiemat pre toți Tătarăĭ, și le-aŭ făgăduit că vor avea pace să sălășluiască în Bugiac, numaĭ să nu facă pagubă vecinilor. Iar, den ceĭ maĭ marĭ aĭ Tătarilor, care s'aŭ socotit maĭ zorbale, aŭ omorât Pașa într'o noapte 13, și așa s'aŭ așăzat trebile despre Tătarĭ: pre Hanul încă l-aŭ mazălit, și aŭ pus în locul luĭ pre Sultan Sangherei, feciorul luĭ Cazigherei, ce aŭ fost maĭ nainte Han Tătărăsc și aŭ fost om vitiaz, care în Țara Ungu-

[1] „Salmatzar", „Salnaschach", în izvoare contemporane. V. Iorga, *Chilia și Cetatea-Albă* și *Studiĭ asupra istorieĭ Românilor în secolul al XVII-lea,* I (1900).

rească, la luatul cetăţiĭ Iaurinum şi Agriia, multe reale aŭ făcut creştinilor [1].

Iar la l[t] 7146, Sultan Murat, cum am zis maĭ îndărăt, şi maĭ mare gătire aŭ făcut asupra Persuluĭ, şi iar însuşĭ, cu 400.000 de norod, aŭ mers de aŭ încungiurat Bagdatul (cari-ĭ zic şi Vavilon), şi aŭ trimis o parte de oaste cu Paşa al Misiruluĭ lângă Ormusium[2], care este trecătoare de la Misir la Persida, să păzească. Altă oaste aŭ trimis cu Paşa de la Siriia la munţiĭ Tavrinilor, cariĭ desparte Bagdatul de la Persida, poruncindu-ĭ să păzească pre de toate părţile căile, ca să nu poată veni Împăratul Perşilor să ajute Bagdatuluĭ; precum s'aŭ şi întâmplat. Că nicĭ o bântuială n'aŭ avut, până aŭ luat cetatea Vavilonuluĭ (Bagdatul), dar cu multă osteneală, de abiia în patru luni, perind Turcĭ ca la 100.000, afară den ceĭ ce muriia de ciumă; şi multe năvălĭ aŭ făcut; carele şi el năvălia cu oastea. Însă în cea după urmă, chiemând pre Viziriul, i-aŭ zis: „Câine, de nu-mĭ veĭ da mâine chieile cetăţiĭ în mână, te omor". Deciĭ Viziriul, văzând că iaste răŭ şi aşa şi aşa, aŭ pus un lagum[3] mare, care, rădicând o parte mare de zid, aŭ dat năvală; şi aŭ luat cetatea[4].

În toată pacea ce avea Mateĭ-Vodă, în zilele luĭ, iar nu l-aŭ lăsat Dumnezeŭ în odihnă, ci i aŭ arădicat pre un vrăjmaş mare, Vasilie-Vodă Lupul, carele în urma luĭ Moisĭ-Vodă să pusease Domn la Moldova. Acesta fără nicĭ o pricină să făcuse vrăjmaş luĭ Mateĭ-Vodă, şi în tot fealiul să muncia ca să iea Domniia Ţărăĭ-Rumâneştĭ (pricina pentru ce, Dumnezeŭ ştie); dar n'aŭ putut nicĭ cum, precum vom scrie cu amăruntul. Că n'aŭ

[1] Schiţa e necompletă: se uită între altele a se vorbi de moartea luĭ Cantemir. „Sangherei" e Şahin-Ghiraĭ, dar locul luĭ Inaiet, Hanul mazil, fu dat luĭ Behadir-Ghiraĭ. V. izvoarele citate în cărţile arătate în nota precedentă.

[2] Ormuz.

[3] Mină.

[4] După vre-un izvor turcesc.

zăbovit Vasilie-Vodă vreame multă după ce aŭ luat Domniia, ci aŭ rădicat oaste asupra luĭ Mateĭ-Vodă, și aŭ venit pân la Buzăŭ. Auzind Mateĭ-Vodă de acĭasta, aŭ trimis la Racoț, Craiul Ardialuluĭ, de aŭ cerut oaste ajutoriŭ, și, fiindu-ĭ prieten, i-aŭ dat. Strâns-aŭ și oastea luĭ, ce aŭ avut, și însușĭ aŭ mers cu oștile spre Buzăŭ, unde venise Vasilie-Vodă; carele, auzind de multele oștĭ ce-ĭ vin asupră, rumănești, ungurești, fără nicĭ un războĭ aŭ dat dosul; aĭ noștri l-aŭ gonit până l-aŭ trecut Putna; și aŭ prădat țara răŭ. Decĭ, Ungurĭĭ aŭ trecut pre la Trotuș la țara lor, iar aĭ noștri, Rumănĭĭ, s'aŭ întors în țară cu izbândă și cu dobândă; veselindu-să Mateĭ-Vodă de biruință[1].

Maĭ avut-aŭ Mateĭ-Vodă supărare de Vasilie-Vodă, că nu-l lăsa în pace; ci iar aŭ strâns oștĭ și aŭ venit în țară. Mateĭ-Voda încà aŭ și strâns oștile, și i-aŭ eșăt întru întâmpinarea luĭ, la sat la Nănișorĭ, pre apa Ialomițiĭ; carĭĭ dând războĭ vitejește, aŭ biruit Mateĭ-Vodă, căt de abiia aŭ scăpat Vasilie-Vodă cu puținĭ oamenĭ la Brăilă[2].

Acĭastă rușăne viind luĭ Vasilie-Vodă, tot nu să odihniia, ci în tot chipul să siliia să scoață pre Mateĭ-Vodă; dar și Mateĭ-Vodă, fiind cu inimă mare, și norocul încă slujându-ĭ, nu să lăsa. Decĭ, întru aceste vremĭ

[1] Ludescu, p. 321, e izvorul.

[2] *Ibid.*, pp. 321-2. D. Ștefan Grecianu îmĭ comunică inscripția pusă din porunca luĭ Mateĭ pe biserica din Gherghița, care amintește lupta: „Această sfântă și dumnezeiască beserică din temelia eĭ ziditu-o-am eŭ, robul luĭ Dumnezeŭ Io Matheiŭ Basarab Voevod întru numele mareluĭ al luĭ Hristos mucenic Procopie; de care lucru tămplându-să Domnii Mele, având războiŭ la Nănișorĭ, pre Ialomiță, cu vrăjmașul Dumnii Mele și al țări, cu Vasilie-Vodă, luat-am Dumnia Mea într'ajutor de biruință pre marele mucenic Procopie, și cu vrerea milostivuluĭ Dumnezeŭ, și cu ajutoriul sfîntuluĭ mucenic supus-am vrăjmașiĭ supt picioarele Dumnii Mele, și i-am rușinat, și i-am gonit după pământul țăreĭ, și am rădicat această sfântă beserică pentru stăruința cea de vitejie a puterniculuĭ mareluĭ Dumnezeŭ și într'ajutoriul sfântuluĭ mucenic Procopie; ca să fie Domnii Mele pomeană nesăvârșită în vecĭ. Mesița Maĭ 26 zile, în anul 7149."

fiind un Vizir foarte prieten luĭ Vasilie-Vodă, l-aŭ rugat ca să mazălească pre Mateĭ-Vodă; care aŭ și făcut, de aŭ trimis Schimni-Agă, și Vasilie-Vodă aŭ trimis pre Costia Caragià cu Schimni-Aga, învățându-l, îndată ce va merge și va da cărțile de mazălie, să apuce pre boiarĭ cu vorbe bune și cu făgăduele de la Vasilie-Vodă; maĭ vărtos că Costea avia pre frațiĭ luĭ, pre Banul Pavlache, și pre Apostolache, boiarĭ marĭ, să grăiască cu eĭ, să întoarcă și pre ceĭlalțĭ. Mateĭ-Vodă încă, prinzând veaste de la Poartă, aŭ trimis cățva căpitanĭ cu steagurile lor la Copăcenĭ, de aștepta pre Schimni-Aga, și avea învățătură să-ĭ ia cărțile și să le aducă la Mateĭ-Vodă, și pre Schimni-Aga să-l ție acolo. Și, îndată ce aŭ sosit, s'aŭ dus căpitaniĭ de i-aŭ cerut cărțile: el înjura și nu vria să le dia; în cia după urmă, le-aŭ luat fără voe. Iar Costea Caragià, omul luĭ Vasilie-Vodă, fiind conăcit preste Argeș, de ceia parte, de o laturĭ (că tot să temia), dacă aŭ văzut acĭasta, aŭ încălecat cu doĭ fecĭorĭ aĭ luĭ, și aŭ luat Argeșul în jos, și pe la Ciocănești aŭ trecut la Dărstor; și s'aŭ dus la Vasilie-Vodă, de i-aŭ spus patima și isprava ce aŭ făcut. Mateĭ-Vodă, dacă aŭ citit cărțile, și aŭ văzut că sănt de mazălie, aŭ trimis de aŭ adus pre Schimni-Aga, și l-aŭ așăzat la un loc, de aŭ șăzut până s'aŭ așăzat iar Domniia. Decĭĭ, aŭ trimis de l-aŭ adus și l-aŭ dăruit bine, și l-aŭ trimis la Țarigrad[1].

Ci nicĭ cu acĭasta Vasilie-Vodă n'aŭ putut strica nimic luĭ Mateĭ-Vodă. Decĭ, văzând Turciĭ că s'aŭ împuternicit Mateĭ-Vodă cu banĭ și cu oștĭ, și având pre Ungurĭ prietenĭ, avia poftă și eĭ să-l mazălească; dar nu-ĭ cuteza, ci muncia în tot chipul cu vre un meșterșug să-l prindă: ci, norocul slujându-ĭ, nu putea; că afla meșterșugurile Turcilor și să păziia. Că odată aŭ trimis pre Sinan-Pașa[2] cu mulțĭ Turcĭ, în chip ca să să împreune cu Mateĭ-Vodă prieteneaște, și, de-ĭ va da îndemănă, să-l prindă și

[1] Acest alineat e original. V. *Studiĭ și Doc.*, IV, p. cc.

[2] Cetește: Chenaan-Pașa. Dar așa e și în Ludescu, p. 322.

să-l ducă la Poartă. Careĭ, viind la Bucureștĭ, aŭ conăcit uniĭ despre Văcărești, alțiĭ despre Cotrăceniĭ; iar Mateĭ-Vodă, încă maĭ nainte înțelegănd, ș'aŭ strănș toate oștile, și sta toțĭ înarmațĭ zioa și noaptia. Aciasta văzănd Pașa, n'aŭ cutezat să-ĭ facă vre un răŭ, ci s'aŭ purtat prietenește cu Mateĭ-Vodă, și l-aŭ dăruit, și s'aŭ dus la locul luĭ cu toțĭ Turciĭ[1]. Și altă dată aŭ vrut Turciĭ să-l prinză, că s'aŭ strănș oștile turcești la Obluciță și la Cetatia-Albă, și aŭ mers și Vasilie-Vodă la Cetatia-Albă cu oștile luĭ, de la care avia Turciĭ îndemnare asupra luĭ Mateĭ-Vodă, să-l prinză. Deciĭ aŭ venit poruncă să meaargă și Mateĭ-Vodă la Cetatea-Albă, și aŭ purces cu toate oștile luĭ, cu tunurĭ, cu bună gătire, și, ajungănd la Ialpuh, în Bugiac, aŭ înțeles și maĭ bine de sfatul cel răŭ ce fac Turciĭ cu Vasilie-Vodă asupra luĭ, și de acolo n'aŭ vrut să să maĭ ducă maĭ nainte, ci aŭ gătit daruri frumoase și scumpe, de aŭ trimis Pașaĭ Saraschericiuluĭ, pricinuind că iaste bolnav, și să teame că va muri în țară striină; și s'aŭ întors la țara luĭ, și era șăzănd cu pace[2].

Neputăndu-să odihni Mateĭ-Vodă de Vasilie-Vodă, pecum ațĭ auzit că s'aŭ scris îndărăt, s'aŭ sfătuit cu Racoț, Craiul Ardialuluĭ, ca să rădice pre Vasilie-Vodă den Scaun, și să pue alt Domn. Ci dar, fiind la Moldova un boiar, anume Gheorghe, Logofăt-Mare, den sat den Răcăciniĭ, carele era vrăjmaș într'ascuns luĭ Vasilie-Vodă, și neștiindu-l Domnul, găndind că-ĭ iaste prieten, pururia îl trimitia în solĭ la Racoț și la Mateĭ-Vodă, și întru soliile luĭ s'aŭ vădit vrăjmășiia ce avia spre Domnul săŭ cătră Craiul și cătră Mateĭ-Vodă, vinuindu-l că aŭ umblat cu jupăneasa luĭ, și să învrăjbise cu Toma Vornicul și cu Iordache Vistierul Cantacoziniĭ den țara lor. Deciĭ, găsind Racoț și cu Mateĭ-Vodă mijloc pre acest boiar, ș'aŭ așăzat între dănșiĭ să-ĭ trimiță oștĭ den Țara Ungureaască și den Țara-Rumănească, și el va fi cap

[1] Ludescu, pp. 321-2.

[2] Cu amplificărĭ e = Ludescu, p. 322.

lor, de va scoate pre Vasilie-Vodă den Scaun. Și așa aŭ făcut. Că în taină aŭ gătit oștile, și le-aŭ trimis la Moldova. Ci dar, până a veni oștile, era (cum spun unii) Gheorghe Logofătul în mare grijă: șăzând în Spătăriia lor, ținia toiagul la gură (că la Moldova Logofătul cel Mare poartă toiag), iar Toma Vornicul și Iordache Vistierul, vrăjmașăĭ luĭ, în chip de batjocură îĭ ziseră: „Logofeate, ce țiĭ toiagul la gură, pare că zicĭ în fluer?“. El le răspunse: „așa este, că zic în fluer să-mĭ pogoare caprele de la munte“[1]. Decĭ nu trecură zile multe, într'o zi mare, șăzând cu Vasilie-Vodă la masă, îĭ veni veaste la ureche, că oștile ungurești și rumânești aŭ întrat în țară (pentru că pusease oamenii luĭ de pază, și, când vor vedia oștile că aŭ întrat în țară, să-ĭ facă știre); el numaĭ decât începu a să șterge la ochĭ cu măhrama; de care îl întrebă Vasilie-Vodă: „Ce iaste, Logofeate?“. El răspunse că i-aŭ venit veaste că-ĭ moare jupăniasa, și-s ruga luĭ Vasilie-Vodă să-l lase să să ducă să o îngroape. Și-l crezu Domnul, și-l slobozi; luĭ, fiindu-ĭ caiĭ gata la gazdă, aŭ purces de olac, și s'aŭ dus de s'aŭ împreunat la Bacăŭ cu toate oștile. Iar în urmă maĭ era doĭ boiarĭ, cu cariĭ avusease Gheorghe Logofătul maĭ nainte înțelegere pentru aceste lucrurĭ, și, la purcesul luĭ nefăcându-le știre, li s'aŭ părut că i-aŭ ficlenit, și, ca niște becisnicĭ (socotind că le va fi maĭ de folos), aŭ mers de aŭ spus luĭ Vasilie-Vodă faptele luĭ Gheorghe Logofătul, și cum s'aŭ dus să să împreune cu oștile ungurești și rumânești. Și, îndată ce auzi Vasilie-Vodă, trimise pre Vătaful de Aprozĭ, cu vre-o 50 de oamenĭ, să-l ajungă, să-l prinză; dar, când aŭ ajuns și Vătaful la Bacăŭ, Gheorghe Logofătul să împreunase cu oștile, ci, necutezând, s'aŭ întors, de aŭ spus stăpână-săŭ ce aŭ văzut. Vasilie-Vodă, într'acia mânie, aŭ pus de aŭ tăiat pre aceĭ doĭ boiarĭ, cariĭ s'aŭ dus de i-aŭ spus, zicând că aŭ trebuit să-ĭ fie spus maĭ nainte, când să începia vorbele, și era Gheorghe Logofătul la mâna luĭ

[1] Totul e după tradiție: aceasta a fost culeasă și de Neculce, în *O samă de cuvinte.*

șădia Timuș, ginerele luĭ Vasilie-Vodă, aŭ lovit o ladă de supt cort, și țăndările lăziĭ aŭ omorât pre Timuș. Deciĭ Doamna nu maĭ avea ce să maĭ facă, ci aŭ dat cetatia, și i-aŭ luat avuțiia Ștefan-Vodă[1]. Zic uniĭ să să fie culcat Ștefan-Vodă cu Doamna, să-șĭ întoarcă aceaia ce făcuse Vasilie-Vodă, de să culcase cu jupăneasa luĭ, în boerie. După aceaia aŭ venit la Scaun, și aŭ scris cărțĭ de la el și de la țară la Poartă, cerând stiag de Domnie, după obiceĭ, și, fiind ajutorit și de Mateĭ-Vodă, i-aŭ trimis Împăratul stiag de Domnie, și s'aŭ așăzat Domn Moldoviĭ[2].

Iar Mateĭ-Vodă, fiind la un picĭor rănit den războĭ, zăcea și-ș cerca tămăduința; dar nu putia să-ș caute boala luĭ și slăbiciunia bătrâneațelor, de nebuniile dorobanților, a Siimeanilor, și altor slujitorĭ, ce făcea, că să îmbogățise în zilele luĭ, și bogățiile de multe orĭ aduc la oamenĭ și nebunĭĭ; precum la aceștia. Că striga pen Curtea Domnească, ca să le dia lefĭ, că eĭ aŭ bătut războiul ce aŭ avut cu Vasilie-Vodă, și zicia luĭ Mateĭ-Vodă să să ducă, să să călugărească, că nu le maĭ trebue să le fie el Domn, bătrân fiind și bolnav; și atăta să îndărjăse în nebunie, căt i-aŭ luat tunurile și erbăriile, și le-aŭ scos afară den târg. Decĭ eĭ aŭ întrat în casă la Mateĭ-Vodă, unde zăcia, și zicea să le dia lefile, saŭ vor să spargă cămările, să-șĭ ia singurĭ eĭ. Și atuncia, vinuind dorobanțiĭ pre Ghinea Vistieriul[3] și pre Radul Armașul, zicând că eĭ nu lasă pre Mateĭ-Vodă să le dia lefile, îĭ cerca să-ĭ prinză, să-ĭ omoare, iar eĭ de frică s'aŭ fost ascuns în casă la Mateĭ-Vodă; iar dorobanțiĭ și Seimeniĭ, ca nește porcĭ obrazniciĭ, i-aŭ căutat pren toate casele, până i-aŭ găsit; și i-aŭ scos, bătându-ĭ, până i-aŭ dus afară den târg, unde era toț strânșĭ: acolo i-aŭ sfărămat cu să-

[1] E din Ludescu, pp. 32-7.

[2] Întâiŭ se dă o știre din tradiție, apoĭ se întregește alineatul cu o conjectură a compilatoruluĭ.

[3] În Mart 1657 se menționează Costea Log., fiul luĭ Ghinea Vist. (Col. G. Gr. Cantacuzino).

biile. Atuncia s'aŭ dus și la Socol Cornățeanul, și, găsindu-l în casa luĭ bolnav, l-aŭ omorât; și casele lor li-aŭ prădat foate răŭ, și să îngrozise toțĭ boiariĭ de frica lor, de sta mărmuriți [1]. Mateĭ-Vodă, acestea văzând, și fiind bolnav, nu putea ce să facă alt, numaĭ îĭ blestema (că neputincĭoșăĭ aŭ acest obiceĭ, de blesteamă). După acĭasta aŭ murit și Doamna Ilina a luĭ Mateĭ-Vodă, și o aŭ îngropat cu cinste mare în Bisearica Domnească, în Târgoviște [2].

După aceaia, trecând cătăva vreame, s'aŭ tămăduit Mateĭ-Vodă la picĭor, și aŭ eșăt în primblare, cătră Argeș, și, întorcându-să la Scaun, iar dorobanțiĭ și Seimeniĭ i-aŭ închis porțile, și nu vria să-l lase să între, ci-ĭ zicia să să ducă den țară afară, saŭ să să călugărească, că nu le maĭ trebue să le fie el Domn. Și, necăjât fiind Mateĭ-Vodă, aŭ șăzut afară treĭ zile, numaĭ cu Curtia luĭ și cu boiariĭ; și nu lăsa nicĭ bucate să-ĭ maĭ ducă afară. Ci, neavând ce face cu aceĭ tălharĭ nebunĭ, le-aŭ făgăduit să le dia banĭ; și așa l-aŭ lăsat de aŭ întrat în Scaun; și cu necazurĭ ca acestia i-aŭ trecut iarna. Mateĭ-Vodă aștepta să vie vara, să aducă Tătarĭ și Ungurĭ, să-ĭ pui pre toțĭ supt sabie: pre ceĭ marĭ șă pre zurbale [3].

Dar, bătrâneațele ajungându-l, și bolnăvindu-să răŭ, aŭ murit primăvara, la [9] Aprilie, și n'aŭ apucat să facă ce gândise, numaĭ i-aŭ blestemat foarte răŭ; care blestem i-aŭ ajuns maĭ pre urmă; precum maĭ nainte să va arăta la istorie. Pentru că avea Mateĭ-Vodă dreptate să-ĭ blăsteme, și să le facă orĭ ce răŭ ar fi fost maĭ cumplit, că, în 21 de anĭ aĭ Domnieĭ luĭ, aŭ avut odihnă mare, și-ĭ miluia și-ĭ socotiia, atât cât făcuse toțĭ bucate

[1] E după Ludescu, pe alocurĭ răŭ înțeles: pp. 327-8. — Un document din 1654, în colecția d-luĭ G. Gr. Cantacuzino, pomenește pe Cristea Clucerul și „fratele Florescu Păharnicu, fecior[i] răp. Socol Cluceru ot Cornățenĭ", cari maĭ aŭ ca frate pe Ianache Spătarul. — La 20 Novembre 1657, Anca, soția luĭ Ianachi Spătarul, fiul luĭ Socol Clucerul, dă un act pentru a-și căuta partea fiuluĭ Mateĭ, cu cumnatul Florescu Păharnicul: judecă patriarchul de Antiochia Macarie.

[2] Afară de blestem, e din Ludescu, p. 328.

[3] Prescurtat mult, din Ludescu, pp. 328-30.

multe, și avuție multă, cât era ca nește boieri; iar ei, ca nește oameni fără socotială și răi, nu să uita la binele ce le făcuse, ci-l necăjiia în tot chipul, cum ați auzit, — și încă mai mult de cât ați auzit i-au făcut acei oameni răi; cărora le-au plătit mai pre urmă Dumnezeu.

Ci dar, după ce muri Matei-Vodă, Dumnezeu să-l ierte, părintele Vlădica Ignatie, cu boiarii den preună, aleasără pre Costandin Sărdar de la Dobreni, de l-au făcut Domn, fiind fecior lui Șărban-Vodă, și fiind sămânță iar de Domn[1].

Mai nainte de moartea lui Matei-Vodă cu doi ani, să află scris la Istoriia Țării Ungurești, că au întrat Turci ca la 5.000, de au robit ținutul, și l-au prădat foarte rău; iar Fărgaci Adam Groful, carele era Ghinărar-Mare la cetatea Uivaruluĭ, prinzându-le veaste, le-au eșat înnainte cu 1000 de oameni călări și 300 pedestri, și foarte i-au tăiat rău, și i-au spart; și le-au luat prăzile și 150 de robi; carii i-au trimis Împăratului. Iar, după biruința ce făcu, căutându-să ceĭ periți, s'au aflat 800 de Turci morți, iar Unguri numai 43. Într'acest război au perit și acești grofi: Esterhazii, anume Laslo, Ferenți, Tamaș, Gașpar.

42. Domniia lui Costandin-Vodă, l[t] 7162.

Costandin-Vodă Șărban să pune Domn. — Costandin-Vodă îi vine steag de Domnie. — Costandin-Vodă va să scoață pre Seimeni den țară. — Seimenii cu dorobanții să scoală asupra boiarilor. — Seimenii și dorobanții omoară mulți boiari. — Costandin-Vodă se sfătuiște cu boerii pentru nebuniia țării. — Hrizea Spătarul să rădică Domn de slujitori. — Hrizea-Vodă tae pre Aga Buliga. — Hrizea-Vodă să bate cu Ungurii. — Hrizea-Vodă fuge la Brăilă, și Ungurii tae pre Rumâni. — Costandin-Vodă să împreună cu Racoț. — Pre Hrizea-Vodă îl dau Turcii lui Costandin-Vodă și-l trimite lui Racoț. — Racoț s'au dus să ia Țara Leșască. — Leașăii cu Tătarii încungiură pe Racoț. — Ajutoarele lui Racoț fug.—Racoț fuge.—Ungurii robi să duc la Craiu. — Racoț găsește pre Bărcea Crai. — Hrizea-Vodă fuge den Ardeal. — Hrizea-Vodă fu prins și spânzurat. — Slujitorii părăsc pe Costandin-Vodă la Turci de hain. — Costandin-Vodă fuge. — Ghica-Vodă să pune Domn la Moldova.

După ce șăzu Costandin-Vodă în Scaun, și deaderă

[1] E din Ludescu, afară de considerațiile morale și de adausul: „de la Dobreni".

cu tunurile după obiceĭ, merseră toţĭ boiariĭ, căpitaniĭ, slujitoriĭ, de-ĭ sărutară mâna[1]. Zic uniĭ că aŭ fost trăgând nădejde de Domnie şi Diicul Spătar, căruia făcându-ĭ veaste uniĭ den prieteniĭ luĭ că moare Mateĭ-Vodă, aŭ purces de olac de la Buiceştĭ, de aŭ venit; carele, când aŭ sosit, să pusease Costandin-Vodă în Scaun; decĭ şi luĭ i-aŭ căutat a merge împreună cu alţiĭ de i-aŭ sărutat mâna, neavând alt ce să maĭ facă[2]. Ci dar după aceaia gătiră boiarĭ, egumenĭ, popĭ, căpitanĭ, slujitorĭ, de-ĭ trimiseră la Ţarigrad, cu cărţĭ de la ţară, fiind Împărat Sultan Mehmet şi Vizir Derviş-Paşa; şi spuseră că le-aŭ murit Domnul, şi să roagă să le dia Domn pre Costandin-Vodă, că este fecĭor de Domn, şi toată ţara îl poftește. Şi aşa aŭ şi făcut, că i-aŭ dat Domniia cu stiag, caftan dupe obiceĭ, trimiţând pre Terzi Mustafà-Aga Talhăşgiul, şi împreună cu el aŭ venit şi boerĭi ce era trimişĭ.

Decĭi Costandin-Vodă aŭ purces de la Târgovişte, şi aŭ venit la Bucureştĭ, şi acolò s'aŭ gătit cu halaĭ mare de aŭ eşăt înnaintia Turculuĭ ce venia de-ĭ aducea Domniia, şi cu cinste l-aŭ petrecut până în Casele Domneştĭ; după aceaia l-aŭ aşăzat la gazdă, rânduindu-ĭ de toate ce-ĭ trebuia; şi, şăzând în Bucureştĭ până aŭ gătit Costandin-Vodă şi haraciul, că-ĭ era vreamia, şi aŭ trimis şi plocoanele de Domnie, decĭi iar cu cinste aŭ trimis pre Turc, şi cu daruri bune.

Costandin-Vodă decĭi rămase Domn Ţărăĭ-Rumâneştĭ, şi să veseliia în avuţiia cea multă ce rămăsease de la Mateĭ-Vodă[3].

La Moldova, den boerie Ştefan-Vodă fiind învrăjbit cu Toma Vornicul şi Iordache Vistierul, Cantacoziniĭ, dacă aŭ luat Domniia Ştefan-Vodă, i-aŭ prins şi i-aŭ închis, şi i-aŭ dat pre seaama Armaşuluĭ celuĭ Mare, ce era atuncĭ Grigorie Hăbăşăscul, ca să-ĭ omoare. Iar Ar-

[1] Compilatorul adaŭgă ceremonia obişnuită la aşezarea unuĭ noŭ Domn. Cf. varianta luĭ Ludescu, ce dăm în *Studiĭ şi Doc.*, IV, pp. 268-9.

[2] Original.

[3] Din Ludescu, pp. 334-6.

mașul, luând daruri de la dănșăĭ, nu i-aŭ omorât îndată, ci i-aŭ maĭ zăbovit. Deci, prinzând veaste Costandin Postelnicul, fratele lor, Cantacozinul, s'aŭ rugat luĭ Costandin-Vodă, după ce s'aŭ pus Domn, să trimiță cărți la Ștefan-Vodă, cu rugăciune pentru frățiia luĭ, să nu-ĭ omoare pre aceĭ boiarĭ; și aŭ trimis de olac pre Badea Conteș Bălăcĭanul, și într'o zi și într'o noapte aŭ ajuns la Iași, și, dând cărțile luĭ Ștefan-Vodă, aŭ chiemat pre Armașul, de l-aŭ întrebat; trăesc aŭ omorâtu-i-aŭ ?; și, zicând că nu i-aŭ omorât, i-aŭ slobozit, pentru voia luĭ Costandin-Vodă[1].

Așăzându-să Costandin-Vodă Domn, și făcând pace cu toțĭ vecinĭĭ, Craĭ, Domnĭ, ca să aibă odihnă țara, aŭ socotit în oarece chip să potolească nebuniile dorobanților și ale Seimenilor, ca să nu maĭ facă acele hoțeștĭ lucrurĭ ce făcuse în zilele luĭ Mateĭ-Vodă, de-ĭ batjocuriia și ucidea boiarĭĭ, și alte nebunĭĭ, precum îndărăt le-am scris. Ci s'aŭ sfătuit, cu meșteșug să scoață pre Seimenĭ den țară, fiind Sărbĭ, pentru să să maĭ împuțineaze nebuniile, puind pricină că să face multă chieltuială țărăĭ cu lefile lor, și, Mateĭ-Vodă având vrăjmaș pre Vasilie-Vodă, i-aŭ trebuit, iar acum, nefiind nicĭ-un vrăjmaș al țărăĭ, nu trebue să să sărăcĭască țara cu atâtea lefĭ în deșărt. Și într'acĭastă socoteaală aŭ și chiemat pre toțĭ iuzbașăĭ, cĭaușăĭ dorobanților, și alțĭ căpitanĭ și iuzbașăĭ de slujitorĭ, și le-aŭ zis aceaste cuvinte maĭ de sus, pentru ca să le fie și lor cu voe. Și toțĭ aŭ priimit cuvântul Domnuluĭ, zicând că bună socoteală s'aŭ făcut să iasă striinĭĭ den țară. Într'aceaia și Domnul, și auzind că le iaste și lor cu voe, li-aŭ făcut ospăț mare, după ospăț i-aŭ dăruit cu postave, coftirĭĭ, fiește-căruia după obrazul luĭ, făgăduindu-le și acĭasta: lefile ce să da Seimenilor, să le dia lor. Iar hoțiĭ aceia, dacă s'aŭ săturat de toate, și aŭ eșăt afară, împreunându-să cu cuscrĭĭ, ginerĭĭ, cumetrĭĭ lor Seimeanĭĭ (că ceĭ maĭ mulțĭ să căsătorise în țară), și, spuindu-le, aŭ întors sfatul în-

[1] Original întregul alineat. Hăbășescul era în 1657 Serdar (Miron Costin, p. 353).

tr'alt chip, și numaĭ de cât, a doao zi, s'aŭ sculat cu toțiĭ, dorobanțiĭ, Seimeniĭ, asupra boiarilor, să-ĭ ucigă, vinuindu-ĭ că eĭ sănt pricina de îndiamnă pre Domn să scoață Seimeaniĭ den țară. Deciĭ, pre Domn l-aŭ necinstit cu cuvinte proaste, iar pre boiarĭ, căți n'aŭ putut scăpa den măinile lor, i-aŭ omorât; pre nume aceștia: Ghiorma Banul, Drăghicĭ den Grecĭ, Gheorghe Vistier de la Popești, Papa Brâncoveanul, Cărstea al luĭ Socol den Cornățenĭ, Udrea Sluger Doicescul, Preda Beca den Maia, Sava Șufarul Custereanul, Dumitru Comis ot Stănești, Mihaĭ Ciohodarul, Gădia Căpitan, Bonciul Căpitan, Ivan, Iancul Căpitan ot Călinești, și alți boiarĭ mulți[1]. Deciĭ, încruntându-să în sânge, să făcură ca nește căinĭ turbați: căuta pre cine vor mușca; și începură casele boiarilor a le jăfui, și, nu numaĭ ale boiarilor, ci și ale altora; și bisearicile jăfuia: odăjdiile, potirile, discosile, cărțile, lua de le vindia pen târg; pre mulți preoți îĭ scotia de plete de unde făcia liturghie, și-ĭ bătia; icoanele le ardia, să scoață aurul, și pren prestoale căuta de găsiia moaște sfinte și le lepăda, zicând că sânt farmece. Ca aceste lucrurĭ fără de leage făcia dorobanțiĭ și Seimeaniĭ și alți slujitorĭ, de coprinsease răotatea lor toată țara; atât cât să mira bieții boiarĭ ce vor să facă, ci fugia care încotro putea scăpa. Decĭ Domnul, văzând acest lucru, că nu să va putea potoli într'alt chip, s'aŭ sfătuit cu boiariĭ ca să aducă oștĭ striine asupra lor, să-ĭ tae, să-ĭ omoare, cu de tot fealiul de cazne, și aŭ trimis o seamă de boiarĭ la Racoț Craiul Ardialuluĭ, alțiĭ la Ștefan-Vodă la Moldova (scoțând cuvânt cum că aŭ fugit boiariĭ fără știria Dom-

[1] S'a înlocuit de compilator numele Vistieruluĭ Gheorghe Carida, ce se află în Ludescu, ca și în Cronica ardeleană a luĭ Krauss (v. *Studiĭ și doc.*, IV, p. CCLXII și nota 3), prin al luĭ „Gheorghe Vistier de la Popeștĭ", pus de un manuscript în locul întâiŭ. Asupra cîtorva dintre ceĭ omorîțĭ putem da lămuriri nouă: Papa Brîncoveanu era fiul luĭ Preda. La 20 Ianuar 1635, Mateĭ dă Goleștiĭ Staneĭ Spătăreasa, cumnata luĭ Preda din Brîncovenĭ, nepoata (кнѣжа) luĭ Ivașco Vornicul din Goleștĭ (Bibl. Ac. Rom. 102/XL). Pentru „Cărstea al luĭ Socol", v. mai sus, p. 129, n. 1; iar pentru Dumitru Comisul din Stănești, *Studiĭ și doc.*, IV, p. 34, n. 1.

nuluĭ), carii, mergănd pre acolo, aŭ rugat pre aceĭ Domnĭ să vie cu oștile lor să bată pre aceĭ făcătorĭ de rău. Și le-aŭ ascultat ruga, și s'aŭ gătit cu oștĭ multe, și aŭ purces să vie. Iar Costandin-Vodă se făcia că nu-ĭ este în știre de veniria oștilor, ci aŭ chemat căpitaniĭ, iuzbașăĭ, și alțĭ slujitorĭ, de le spunia, zicănd că „ficleniĭ boiarĭ iar nu s'aŭ lăsat de răotate, ci aŭ fugit în alte țărĭ și acum aduc oștĭ asupră-ne; ce ziceți să facem?". Eĭ ziseră: „Să ne sculăm, Doamne, cu toțiĭ, să le eșăm înnainte; și nădăjduim că vom birui". Și începură den toată țara a să strănge slujitoriĭ, și plecă Costandin-Vodă cu dănșăĭ spre Gherghiță, să iasă înnaintia luĭ Racoț la Teleajen (că așa vria Costandin-Vodă, să-ĭ dea în gura Ungurilor și a Moldovenilor). Și, mergănd pănă la Gherghiță cu oștile, într'o noapte aŭ fugit Costandin-Vodă de s'aŭ dus la Pașa de la Dărstor, spuindu-ĭ de întămplările ce i s'aŭ întămplat, de aŭ făcut hoțiĭ slujitoriĭ, de aŭ omorât atățea oamenĭ, boiarĭ, și li-aŭ jăfuit casele, și toată țara o aŭ stricat. Decĭ, pentru ca să le vie la hac, aŭ trimis la Racoț cu rugăciune, de vine și Ștefan-Vodă cu oștĭ, să-ĭ tae, să-ĭ omoare; ci cu meșteșug i-aŭ străns, și i-aŭ dus pănă aproape de oștile streine, și i-aŭ lăsat, și aŭ venit la Pașa. Decĭ Pașa, auzind acĭasta, aŭ zis că foarte bine aŭ socotit, că așa să cade unora ca acestora să le facă, carii să scoală împotriva stăpănilor și strică țara. Ci, în mijlocul acestor vremĭ, văzănd slujitoriĭ că i-aŭ părăsit Domnul, și oștile streine, ce venia asupră-le, era aproape, să mira ce vor să facă; că le era toate socotelile înghiesuite. Ci, viind și Hrizea Spătar de la margine în oastea lor, numaĭ decăt îl rădicară Domn (luĭ încă i-aŭ fost voia, cum să veade), și începură a să rănduĭ de războiŭ. Slujitoriĭ țărăĭ, dencoace de Teleajăn; Racoți și pribegiĭ boiarĭ, cu Ungurii și cu Moldoveniĭ, dencolo; rănduiră și tunurile, unde era Aga Buliga, fiind Agă-Mare. Decĭ începură a slobozi tunurile în Ungurĭ; dar iĭ trecia gloanțele: aŭ denadins Buliga așa le îndrepta, aŭ den greșală, — nu să știe bine; ci dea-

deră ştire Hriziĭ-Vodă că tunurile nu bat în oaste, ci pre d'asupra. Decĭ, alergă cu calul mănios, şi, ajungănd la tunurĭ, scoase paloşul, şi lovi pre Aga Buliga, de-l făcu în doao. Dar nicĭ cu acĭasta nu folosi nimic, că mulţĭ căpitanĭ, ce aŭ avut înţelegere cu Costandin-Vodă şi cu pribegiĭ, cu stiagurile, aŭ plecat de s'aŭ dus în oastea ungurească, împreunăndu-să cu boiariĭ pribegĭ. Hrizea-Vodă, aceastia văzănd, să întrista, iar tot înnainte căuta (de vreame ce într'alt chip n'avia cum maĭ face, ajungănd la nume de Domnie), ci, cu căţĭ era, dederă războĭ vitejaşte; dar, păcatul hoţilor slujitorĭ împlinindu-să, aŭ întrat Ungurĭĭ într'ănşăĭ, ca lupiĭ în neşte oĭ, de-ĭ tăia, ĭĭ împuşca, de zăcea grămăzĭ. Şi aŭ început a da dosul, căţ putea scăpa, cu Domnul lor Hrizea-Vodă, cercănd calia Brăiliĭ; iar pedestrimia şi ceĭ cu caĭ răĭ să ascundea pen mărăcinĭ, pen crănguri; pe care scoţăndu-ĭ, supt sabie i-aŭ pus pre toţĭ. De acĭasta auzind Costandin-Vodă, îşĭ luò zioa bună de la Paşa, şi purcese înnaintea luĭ Racoţ; ci, viind la Cĭocăneştĭ, şăzănd la prănz, nimeriră doĭ trimişĭ de la Hrizea-Vodă, carĭĭ mergia cu cărţĭ la Turcĭ, şi îndată ĭĭ prinseră, şi, aducăndu-ĭ la Costandin-Vodă, porunci de-ĭ spănzură de neşte umbrare; unul de aceştea îl chema Bargandi.

Decĭĭ Costandin-Vodă, mergănd, să împreună cu Racoţ şi cu Ştefan-Vodă la Dridov: acolò aŭ şăzut treĭ zile de s'aŭ ospătat, şi aŭ dăruit pre Craĭ cum s'aŭ căzut, mulţămind şi pentru osteneala ce aŭ făcut de aŭ spart oştile vrăjmaşilor. După aceaia s'aŭ dus fieştecare la ţara luĭ[1], lăsănd Racoţi doĭ căpitanĭ marĭ: unul de Nemţĭ, anume Gaudi[2], altul de catane, anume Boroş, să fie lăngă Costandin-Vodă: la ce le va porunci, să asculte, să facă. Decĭ s'aŭ dus Costandin-Vodă la Scaun, cu boiariĭ, de

[1] Un document de la Antonie-Vodă (1671) cuprinde aceste rînduri: „Iar după aceea, cînd aŭ fost în zilele luĭ Costandin-Vodă, pe vremea cînd aŭ venit Craiul cu Ungurĭĭ aicĭ în ţeară, lor le-aŭ perit zapisul“ (Colecţia d-luĭ G. Gr. Cantacuzino).

[2] Andreĭ Gaudy.

cerca pre hoți, pre jăfuitorii ucigași, zorbalele, de-i înțepa, spânzura, îi tăia cezvărți, cât aŭ curățit țara de răi; atâta cât dorobanții și Seimeanii îș lepăda hainele ceale vinete, și să îmbrăca în fearfeniță reale, și jura că nu sânt dorobanți[1], iar, care să cunoștea, nu mai avia zile. Trecând cătăva vreame așa, cum am auzit, Costandin-Vodă aŭ făcut cărți pretutindenia, dând ertăciune vinovaților, zicând: fieștecarele să-ș vie la casa luĭ, să să așaze, să nu mai facă nebunii; că, mai făcând, le va face mai răŭ. Și trimise la Siiauș-Pașa de la Dărstor, rugându-să ca să trimiță la Brăilă, unde era Hrizea-Vodă cu mulți hoți de ai luĭ, să-l prinză, și să-l dia luĭ Costandin-Vodă. Și așa aŭ făcut: l-aŭ prins, și pre mulți de ai luĭ, și i-aŭ trimis la Domn. Deci, Racoț Craiul cerându-l, l-aŭ dat cu jupăniasa luĭ, cu coconii, și l-aŭ dus la Belgrad; căruia i-aŭ făcut mertice și altele ce era de treaba hraneĭ luĭ[2].

Atuncia, nu peste multă vreame după acĭasta, Racoț Craiul, împuternicindu-să în oști, și în bani, n'aŭ văzut să să odihnească în binele luĭ, ce-l avia căștigat de la tată-săŭ, Racoț Gheorghe cel bătrân, că, afară den ce avea tată-săŭ supt stăpăniria luĭ, s'aŭ fost sculat cu oaste asupra Nemților, de li-aŭ făcut mare supărare, cât de nevoe li-aŭ căutat a-ĭ mai da multe cetăți și multe locurĭ, care le ținia Nemții; care toate rămăsease în mâna acestuĭ Racoț Gheorghe după moartia tătâne-săŭ; dar nu s'aŭ îndestulat, ci aŭ poftit mai mult, ca să ia și Crăiia Țărăĭ Leșăștĭ de la Cazimir Craiul. Deci, făcu gătire mare, și aŭ cerut ajutor, de la Munteanĭ, și de la Moldoveanĭ, de la Cazacĭ, de la Șfeți, și toți i-aŭ dat; și aŭ întrat în Țara Leșască, și multe prăzĭ aŭ făcut, și mult loc aŭ încungiurat. Dar Craiul Cazimir, și cu toată boerimia Țărăĭ Leșăștĭ, s'aŭ dat de o laturĭ cu

[1] „Și-și lepăda hainele lor cele dorobănțești, și se îmbrăca în ferfenețe calicești, și să jura că n'aŭ fost dorobanți" (Ludescu, p. 341). Afară de acest împrumut, povestirea e foarte bogată, bine lămurită și întemeiată pe informațiĭ personale.

[2] Mai mult după Ludescu, p. 342.

oastia lor, şi aŭ trimis la Hanul, de aŭ venit cu Tătarĭ ca la 80.000[1] (că Liaşăĭ singurĭ nu-ĭ cuteza luĭ Racoţ, că avia şi el oaste bună). Şi, împreunându-să Liaşăĭ cu Tătarăĭ, s'aŭ pornit către Ungurĭ, până i-aŭ apropiiat. Ajutoarele luĭ Racoţ: Sfeţiĭ, Rumăniĭ, Moldoveniĭ şi Cazaciĭ, văzând atăta puteare de oştĭ ce le vin asupră, aŭ fugit, cineşĭ la ţările lor; şi aŭ rămas Racoţ numaĭ cu aĭ luĭ. Chimin Ianoş, Ghinărariul luĭ Racoţ, şi alţĭ boiarĭ aĭ luĭ, văzând că va să le vie lucrul la răŭ, aŭ zis Craiuluĭ să iasă să să ducă la ţara luĭ, ca, de va scăpa el, să aibă şi de grija celor ce vor rămănea aciĭ: şi aşa aŭ făcut, că aŭ fugit. Iar oştile cu toată boerimia aŭ rămas, şi i-aŭ încungiurat Liaşăĭ cu Tătarăĭ de toate părţile, de le da războĭ în toate zilele. Şi, şăzând cătăva vreame închişĭ, sfărşind bucatele, şi iarba, şi gloanţele, de nevoe s'aŭ dat robĭ Tătarălor, ducând la Crăm, la Bugiac pre boiariĭ ceĭ marĭ, anume: Chimin Ianoş, Corniş Gaşpar, Beldi Pal[2], şi alţĭ mulţĭ boiarĭ, cariĭ nu să ştiŭ numele lor, şi de ceilalţĭ fără număr; careĭ maĭ pre urmă cu mulţĭ banĭ s'aŭ răscumpărat de la Tătarĭ. Într'acĭastă nenorocire aŭ umblat Racoţ în Ţara Leşască; carele, viind la ţara luĭ, aŭ găsit lucrurile Ardialuluĭ într'alt chip, nu cum li-aŭ lăsat. Că Bercia Ianoş, credincĭosul care îl lăsase Racoţ Caimacan în locul luĭ, purtător de grijă tuturor lucrurilor ţărăĭ, auzind de primejdiia luĭ, Racoţ de la Ţara Leşască, şi a oştilor luĭ, aŭ închinat Ardialul Turcilor, şi l-aŭ pus pre dănsul Craĭ. Acĭasta văzând Racoţ, s'aŭ dus în ţara de sus, de-şĭ strănse oaste să vie asupra Turcilor careĭ păziia Ardealul, să-ĭ scoaţă şi să dobăndească iar la măna luĭ Ardialul[3].

[1] Cifra nu e în Ludescu, precum nicĭ rîndurile precedente.

[2] Afară de aceste nume, ce sînt luate din Ludescu, p. 343, restul e original.

[3] Se ştie că urmaşul luĭ Rákóczy fu Francisc Rhedey. Abia în Octombre 1658, după întoarcerea luĭ Rákóczy, se înfăţişă ca principe Acaţiu Barcsai, căruia aĭ noştri ĭi ziceaŭ Borcea Ianoş. Aşa-l pomeneşte şi Constantin-Vodă. V. *Studiĭ şi Doc.*, IV, p. 260 n. 1.

În vreame ce era Racoț în Țara Leșască, aŭ aflat și Hrizea-Vodă vreame ca să fugă den Ardial, cu gând ca acela să meaargă la Turcĭ. Și, fiind 500 de Seimenĭ în Belgrad dușĭ de Racoț robĭ den războiul de la Șoplea, pre cari-ĭ lăsase Racoț să păzeaască Scaunul, cu aceștea vorbindu-să Hrizea-Vodă, cu toți vitejaște aŭ eșăt den Belgrad, și aŭ trecut muntele pre la Bistrița, și trăgia către Țara Turciască[1]. Iar Costandin-Vodă, prinzând veaste, trimise pre Preda Vornic Brâncoveanul, și pre Radul Stolnic Fărcășanul, și pre Ivașco Cepariul[2], cu oștĭ, și i-aŭ ajuns la Târgul Bengăĭ; și, făcând războĭ, aŭ biruit aĭ luĭ Costandin-Vodă, și pre Hrizea cu aĭ luĭ i-aŭ prins, de i-aŭ dus la Domnul săŭ. Și aŭ spânzurat pre Hrizea de o roată, cu alțĭ 12 căpeteniĭ; iar celoralalțĭ li-aŭ tăiat nasurile și urechile, și i-aŭ slobozit. Zic unĭĭ că nu i-aŭ putut lua cu biruință, ci cu jurământ, și aŭ călcat jurământul de i-aŭ omorât[3].

Dorobanțiĭ dară, și alțĭ slujitorĭ răĭ, carĭĭ s'aŭ știut în vină maĭ mare, și încă unĭĭ căpeteniĭ fiind, trecând peste Dunăre, măcar că făcuse Costandin-Vodă cărțĭ de ertăciune, iar tot n'aŭ vrut să vie în țară, ci, făcându-să grămăzĭ multe, și într'alt chip văzând că nu vor strica Domnuluĭ, aŭ început a-l pără la Turcĭ, că iaste hain de spre Împărăție, și iaste una cu Racoț și cu Ștefan-Vodă[4]. Acĭastă veaste ducându-să și la Împărăție, aŭ mazălit pre Costandin-Vodă și pre Ștefan-Vodă de la Moldova, și-ĭ chema să meargă la Poartă, iar acești Domnĭ n'aŭ vrut, ci s'aŭ dus în Țara Ungurească. Și aicea în țară aŭ pus pre Mihnia-Vodă Domn, iar la Moldova pre Ghica-Vodă;

[1] Ultima afirmare e adausă fără dreptate de compilator la Ludescu, p. 343. Hrizea-Vodă voiă Domnia Țerĭĭ-Românești, nu fuga la Turcĭ.

[2] La 7 Septembre 1646, Matheĭ-Vodă scrie „voao Rumânilor lu Dumitrașco Postelnicul Cepariul, din Ceparĭ, den Tigvenĭ, den Dănești", ș. a., că aŭ fost „vânduți de Divan" boieruluĭ Bunea (Col. G. Gr. Cantacuzino).

[3] Numărul rebelilor executați și observația cu „jurămîntul" nu se află în Ludescu.

[4] După Ludescu, p. 344, cu amplificărĭ.

carele, fiind capichehaià luĭ Ștefan-Vodă la Țarigrad, saŭ el aŭ poftit, saŭ Turcii den socoteaala lor i-aŭ dat Domniia. Decĭ, mergănd veaste luĭ Ștefan-Vodă că aŭ dat Domniia Ghicăĭ-Vodă, capichehaiaoa luĭ, și fiind Gligorie fecĭorul Ghicăĭ Agă-Mare la Ștefan-Vodă, dentăĭ l-aŭ băgat la închisoare, după aceaia, socotindu-să, într'alt chip că nu va putea face, numaĭ cu fuga, s'aŭ gătit cu casa luĭ și cu toată taifaoa, domnească, și aŭ luat și pre Gligorie Aga cu dănsul. Care, mergănd până la Târgul-Frumos, aŭ chemat pre Gligorie Aga și l-aŭ îmbrăcat domnește, cu haine, işlic, surgucĭ, și l-aŭ încălecat pre cal Domnesc, și i-aŭ dat toată Curtea cu stiaguri, cu meterhanĭao, tobe, trâmbițe, slujitorĭ, și l-aŭ trimis la Iașĭ, ca pre un fecĭor de Domn; și i-aŭ zis: „Mergĭ, fătul mieŭ sănătos, dacă aŭ vrut Dumnezeŭ așa". Și ș'aŭ ales oamenĭ de aĭ luĭ, și carĭ aŭ poftit să meaargă cu dănsul, și căți i-aŭ trebuit, și s'aŭ dus în Țara Ungurească, ca și Costandin-Vodă, Domnul Țărăĭ-Rumânești[1].

[1] După tradiție: corespunde povestiriĭ din Miron Costin, p. 358.— Unul din boieriĭ cu trecere la Constantin-Vodă după evenimentele din 1655, era Clucerul Barbu (v. *Studiĭ și doc.*, IV, p. CCLXXIII). La el se referă actul acestuĭ Constantin Șerban pentru locuitoriĭ din Orbĭ. „Pentru că aceștea megiaș ce scriŭ maĭ sus, din sat, din Orbĭ, fiind eĭ toț megiaș și cu ocinile, decĭ o samă de oamenĭ din satul lor, eĭ s'aŭ sculatŭ de s'aŭ vândutŭ cinstituluĭ dregătoriuluĭ Domnii Meale, jupân Barbuluĭ Vel Clucĭariŭ. Într'aceaia ceștĭ care sânt scrișĭ tot pre anume, temându-se eĭ de rumânie, ca să nu-ĭ împresoare jupân Barbul Vel Clucer, venit-aŭ la Divan înnaintea Domnii Meale, jăluindu-se cum că le iaste teamă ca să nu-ĭ rumânească dregătoriul Domnii Meale ce scrie maĭ sus. Decĭ cinstitul boiar al Domnii Meale jupân Barbul Vel Clucĭariŭ mărturisit-aŭ naintea Domnii Meale și înnaintea cinstiților dregătorĭ aĭ Domnii Meale și înnaintea a tot Divanul Domnii Meale cum că nu are el nicĭ o treabă cu aceștĭ megiaș, nicĭ cu dănșiĭ, nicĭ cu ocinile lor. Drept aceaia Domniia Mia, pentru răpaosul lor, întăritu-le-am lucrul cu această carte a Domnii Meale, ca să fie nește oamenĭ pre bun pas pentru rumânia de cătră... Barbul...". Maiŭ 14, 7164. Chirca V. Ban, Stroe V. Log., Pîrvu V. Vist., Pană V. Spăt., Barbul V. Cluc., Radul V. Stol., Radul V. Comis, Danciul Vel Post. (Col. Tzigara-Samurcaș).

43. Domniia Mihnii-Vodă, l[t] 7166.

Mihnia-Vodă să pune Domn. — Racoț vine în Ardial. — Racoț omoară pre Bărcea Craĭ. — Costandin-Vodă iar vine în țară, și Mihnea-Vodă fuge. — Costandin-Vodă iar fuge. — Ștefan-Vodă iar vine, ci-l bate Ghica-Vodă, și fuge. — Turcii și Domnii rumănești pradă Ardialul. — Boiarii și slujitorii părăsc pre Mihnia-Vodă la Paşa. — Pîrvul Vistier și Istratie pier de Mihnea-Vodă. — Preda Brâncoveanul piere de Mihnea-Vodă. — Mihnea-Vodă omoară boerii. — Mihnea-Vodă tae Turcii den Târgoviște și den București. — Racoț, rănit de Turci, moare. — Mihnea-Vodă fuge den Giurgiul. — Costandin-Vodă fuge din Moldova. — Gheorghe Vornicul Băleanul rob la Tătarĭ. — Chimin Ianoș ese den robie. — Mihnea-Vodă fugind, țara robesc Tătarii. — Seidi-Paşa pradă Ardealul.

Mihnia-Vodă acesta, pre carele Turcii l-aŭ ales de l-aŭ făcut Domn Țărăĭ-Rumănești, numindu-să el pre sine că iaste fecĭor Raduluĭ-Vodă Mihnea, și slujând lângă Poarta Turciască la Chinan-Paşa (căruia zic unii să-ĭ fie fost giuvan, fiind frumușăl), iar mai vârtos Valedelii aŭ slujit (că zic unii să-ĭ fie căutat de treabă câte odată), și învățând turcește bine, den mâniia lui Dumnezeŭ luă și el Domniia; carele viind în țară cu Turcĭ, cu Tătarĭ, multe reale aŭ făcut. Și, găsindu-ș dorobanții Domn după inema lor, îl povățuia tot spre jafurĭ și răotățĭ, precum povestia maĭ jos va arăta. Boiarii carii maĭ rămăsease neucișĭ de dorobanți, văzând că Mihnea-Vodă aŭ luat pre dorobanți înnainte, și ascultă ceale reale învățăturĭ, temându-să să nu pață ca și ceilalți, aŭ fugit, unii pen Țara Ungurească, alții pen munți să ascundia. Atuncĭ aŭ trimis cărți pre la toți, cu jurământ, că nu le va face răŭ, și aŭ venit toți pre la casele lor în țară. Iar Mihnia-Vodă, având gând să să rădice asupra Turcilor cu sabie, nimunuĭ dentăĭ n'aŭ spus, numaĭ gătire mare făcia: stiaguri de slujitorĭ, tunurĭ, erbăriĭ; și dorobanții, Seimenii ceĭ stricați de Costandin-Vodă pentru răotatia lor, îĭ îndrepta pre la stiagurĭ, făcând căutărĭ tuturor slujitorilor țărăĭ[1]. Ci dar, în mij-

[1] Prescurtat din Ludescu, pp. 346-7.

locul vreamilor acestora, Racoţ Craiul, care să dusease în ţara de sus, să-ş strângă oştĭ, să vie la Ardial, pre carele închinase Bărcĭaĭ Ianoş Turcilor, pecum am scris îndărăt, aŭ strâns cătă oaste aŭ putut (de vreame că-ş pierduse oastea dentăĭ în Ţara Leşască), şi aŭ venit în Ardial. Acolò aŭ găsit ţara închinată Turcilor cu tot nemeşugul, şi aŭ găsit pre Bărcĭaĭ Ianoş în Sighişoară închis; pre carele neputând să-l scoaţă într'alt chip, i-aŭ făgăduit că-l va lăsa slobod şi în pace, numaĭ să să ducă la casa luĭ. Decĭ Bărcĭaĭ, încrezându-să în cuvintele luĭ Racoţ, aŭ eşăt numaĭ cu oameniĭ luĭ, el însuşĭ în carătă, să să ducă la moşăile luĭ; iar Racoţ Gheorghe aŭ gătit 40 de catane viteajĭ, cu arme gata, şi i-aŭ trimis ca, unde-l vor ajunge, să-l împuşce. Şi aşa aŭ făcut: îndată ce l-aŭ ajuns, unde şădea în carătă, aŭ tras toţĭ cu pistoalele, şi l-aŭ omorât. Acest sfârşăt aŭ dat Bărcĭaĭ Ianoş[1]. Racoţ Craiul, măcar că aŭ făcut acĭasta, dar neameşăĭ şi boiariĭ ceĭ marĭ nicĭ cum n'aŭ vrut să-l maĭ priimească să le fie Craĭ ca maĭ nainte, de vreame că le făcuse mare pagubă cu oştirea ce s'aŭ făcut în Ţara Leşască, de i-aŭ dat robĭ Tătarilor: sumă mare de neameşĭ şi toate oştile; ci să ţinia tare de poala Turculuĭ, de la care ceria ajutoriul împotriva luĭ Racoţ.

Însă, într'acest an ce umbla Racoţ fulgerând pen Ardial, fiind şi Costandin-Vodă şi Ştefan-Vodă acolò, s'aŭ rugat să le dia oştĭ, ca doar ar scoate pre Domniĭ cari-ĭ pusease Turcĭĭ în Ţara-Rumânească şi Moldova; şi, den cât aŭ avut, li-aŭ dat şi unuia şi altuia. Decĭ, viind Costandin-Vodă în ţară, Mihnia-Vodă, cu boerimia ce era lângă dânsul, s'aŭ dus către Giurgiu. Costandin-Vodă aŭ venit în Scaun, şi s'aŭ dus până la Dobreanĭ. Mihnia-Vodă, cerând Turcĭ de la Paşa, lângă oastia ce avia el, aŭ purces către Bucureştĭ. Costandin-Vodă, înţelegând că vine Mihnia-Vodă cu maĭ mare puteare decât are el, n'aŭ aşteptat vre un războĭ, ci aŭ fugit în Ţara Un-

[1] Omorul luĭ Barcsai a fost ordonat de Kemény, nu de predecesorul acestuia, Rákóczy.

gurească; iar Mihnia-Vodă ș'aŭ luat Scaunul. Iar unii zic că Costandin-Vodă s'aŭ tras de aŭ venit în țară, pentru că aŭ avut avuție înnecată în burie în helești de la Dobreni, și neluându-o, când s'aŭ dus întăi, acum aŭ venit de o aŭ luat. Ci aceasta iaste vorbă de la oameni, iar adevărul nu să știe[1].

Ștefan-Vodă, den Țara Ungurească, luând oști câte aŭ putut, s'aŭ dus să scoață pre Ghica-Vodă den Moldova; ci, prinzând Ghica-Vodă veaste, ș'aŭ strâns ale sale oști, mai bune și mai multe, și aŭ trimis pre fie-săŭ Gligorașco-Vodă cu oștile, de i-aŭ eșât înnainte la Târgul-Frumos, la Strungă[2]. Acolo având război, aŭ biruit pre Ștefan-Vodă, și s'aŭ dus iar în Țara Ungurească[3]. Deci el n'aŭ vrut să mai facă zăbavă pre acolea întru deșărtăciuni, de vreame că vedia slăbiciune la Racoț Craiul și că l-aŭ biruit în Moldova de s'aŭ rușănat: s'aŭ dus în Țara Leșască, de acolo și la Moscu s'aŭ dus, și de acolo într'alte părți, până s'aŭ sfârșăt; iar pre Doamnă-sa, den Țara Leșască, o aŭ trimis în Moldova, să șază la casile ei; că nu o iubiia, că avia țiitori[4].

Iar Costandin-Vodă al nostru Rumănesc s'aŭ mai zăbovit după deșărtăciuni în Ardial cătăva vreame. Într'acest an ducându-să jalbă la Împărăție, de la Mihnia-Vodă den Țara-Rumănească, și de la Ghica-Vodă den Țara Moldovii, că nu pot să să odihneaască de Costandin-Vodă și de Ștefan-Vodă, că vin de calcă și strică țara Împăratului, cu ajutoriul lui Racoț Craiul; care auzind Împăratul, Sultanul Mehmet, și Chiupriuliul, Viziriul, îndată porunci

[1] „Vorba de la oameni" înfățișează un adevăr; dar cronicarul nostru nu-l așează unde trebuie. În 1658, ni se spune, în adevăr, de Paul de Alep, că, întrerupînd retragerea sa, Constantin-Vodă „se îndreptă spre București, ajunse lîngă helești ce făcuse, unde se opri pentru popas"; trad. Cioran, p. 226; cf. p. 209.

[2] E răŭ înțeles locul din Ludescu, p. 347: „i-aŭ eșit înnainte la Tîrgul-Frumos, și l-aŭ lovit la Strungă".

[3] Până aicî e după Ludescu, *l. c.*

[4] Sînt știri confuse, din tradiție, despre exiliul lui Gheorghe Ștefan, care s'a petrecut în alte părți.

de să gătiră Turcĭ, Tătarĭ şi Domniĭ Rumăneştĭ, să meaargă în Ardeal să scoaţă pre Racoţ. Şi purceseră cu toată gătirea, de întrară în Ardial; iar Racoţ, având oaste puţină, s'aŭ tras iar către ţara de sus, ca să facă gătire maĭ mare. Dar Turciĭ şi Tătarăĭ, după cum le este obiceiul lor, aŭ stricat în ţara de jos multe cetăţĭ, mulţĭ oamenĭ aŭ robit, şi aŭ prădat ţara răŭ; atuncia aŭ luat şi Inăul, cetatea cia tare şi vestită[1]. Ci dar într'acĭastă mergere în Ardial, Mihnia-Vodă, fiind ajuns cu Racoţ şi cu Costandin-Vodă, să stea împotriva Turculuĭ cu sabie[2], şi având şi în gândul luĭ acĭasta ţintuită, când vria să triacă pe la Teleajăn, atuncĭ ş'aŭ arătat gândul luĭ boiarilor şi căpeteniilor, îndemnându-ĭ să tae pre Turciĭ carĭĭ veniia cu un Paşă Saraschier şi cu Tătarĭ, să triacă pre la Teleajăn. Boiarĭĭ şi căpeteniile slujitorilor, auzind aceaste vorbe de nimic, se îngrozia şi să mira ce vor să facă, de vreame ce Turciĭ şi Tătarăĭ le era în spate-le; ci în faţa Domnuluĭ i-aŭ zis: „Bine, Doamne, noĭ să facem porunca Mărieĭ Tale, dar pre urmă cine den noĭ şi den copiiĭ noştri va scăpa de sabiia cea lungă a Turculuĭ?“. Care auzind Domnul, să mănie. Iar, dacă s'aŭ despărţit în laturĭ, s'aŭ sfătuit boiarĭĭ să fugă şi să-l lase pre dănsul; şi aşa aŭ făcut, că aŭ fugit care încătro aŭ putut[3]. Însă Părvul Vistieriul Vlădescul, fiind maĭ îndrăzneţ, şi zicând că iaste ştiut al Porţiĭ Otomăneştĭ, de nu vor îndrăzni să-ĭ facă vre un răŭ, cu căţiva boiarĭ, şi cu multe căpeteniĭ de slujitorĭ şi cu slujitorĭ s'aŭ dus la Paşă îndărăt, de aŭ spus Paşăĭ ceale ce aŭ zis Mihnia-Vodă să facă[4]. Iar Mihnia-Vodă, văzând acĭasta, s'aŭ întors şi el la Paşa, jăluindu-să de boiarĭ şi de oştĭ, că nu vor să

[1] Întăiŭ e dat un motiv neîndestulător pentru campania din 1658; scurta povestire a eĭ e după izvorul unguresc.

[2] Presupunere neîntemeiată: în Ludescu, p. 347 (izvorul), ea nu e exprimată.

[3] Se confundă sfatul cu boieriĭ înnainte de plecare (Ludescu, p. 348) şi cel de la Şoplea cu căpeteniile oştiriĭ (p. 348).

[4] Numele luĭ Vlădescu ca pîrîş nu se dă în izvor; p. 348.

meargă la slujba Împăratului, și fug ca nește răi; iar el iaste slugă driaptă Împărăției, crescut în Curtea Împărătească, și n'are el gând de hain nici-o-dată. Pașa încă, uimindu-să după cuvântul lui, nici unii părți aŭ crezut, nici altiia, ci i-aŭ împăcat ca să meaargă la slujba Împărăției. Iar Mihnia-Vodă, văzând lucrurile de spre Pașa și mergând la conac, și întâmplându-să de aŭ venit Pârvul Vistieriul supt cortul Domnesc, poruncise mai nainte unor beșlii[1], daca-l vor vedea că vine Pârvul Vistieriul la cort, să vie și ei cu armele pre supt haine, să nu să vază. Ci îndată veniră beșliii, cum le poruncise. Deciĭ, după perdia eșă Mihnia-Vodă, și zise beșliilor turcește: „vurșughidì"; și îndată îl loviră cu sabiile de-l făcură fărâme, și nu să mai socoti că iaste știut la Poartă, și mutafaraca împărătească[2], și-l rădicară de aciĭ făcut fărâme de sabiĭ. Iar Istrate Postelnic (carele multă vreame aŭ fost pribeag la Mateĭ-Vodă, și mult aŭ cheltuit Mateĭ-Vodă să-l ià de la Turcĭ, și n'aŭ putut)[3], fiind atuncĭ supt cortul lui, și înțelegând de patima Pârvului Vistier, fiind aproape pădurea, aŭ fugit în pădure; dară poruncind Mihnia-Vodă dorobanților să-l prinză, aŭ întrat în pădure după dânsul, și, căutându-l cu amăruntul, l-aŭ găsit, și, ducându-l la Mihnea-Vodă, l-aŭ tăiat. Și aŭ mai tăiat pre Radul Aga Bârsescul și pre Vintilă Căpitan, și pre Badea Vătaful, și aŭ trimis pre Dinca Armășelul Sârbul după Preda Brâncoveanul, de l-aŭ ajuns la Târgoviște, și în Casele Domnești l-aŭ omorât. Poruncit-aŭ și Căpitanului Odor den Târgoviște, de aŭ mers la Filipești, la Costandin Postelnic Cantacozinò și la ginere-său Pană Spătariul, să-ĭ prinză și să-ĭ omoare; ci eĭ aŭ fost prins veaste și aŭ fugit prin munți la Brașov, și de acolea s'aŭ dus la Moldova. Deciĭ, stâmpărându-să pu-

[1] Unor Tatari, după Paul de Alep, p. 253.

[2] *Mutefaraca* era o demnitate de Curte în preajma Sultanului, care se dădea numai copiilor din însemnate familiĭ turcești, saŭ chiar creștine.

[3] Pentru el v. *Studiĭ și Doc.*. IV, p. CCLIV.

ţin cu moartia acestor boiarĭ, s'aŭ dus cu Turcii şi cu Tătarăĭ la Inău, — cum s'aŭ scris maĭ sus, şi iar s'aŭ întors toamna la Scaun.

Atuncea de iznoavă îşĭ gătia trebile luĭ de a să rădica asupra Turcilor, şi aŭ trimis la Ţarigrad de aŭ luat banĭ împrumut, şi pre la Turcii după margine, pricinuind că iaste ţara săracă şi prădată, şi acum nu are de unde lua banĭ, până să va maĭ dreage, — deciĭ va plăti; şi maĭ pre urmă aŭ chiemat pre aceĭ Turcĭ datornicĭ la dănsul, ca să le plătească. Deciĭ, strângându-ĭ pre toţĭ, îĭ ţinia cu mertice, cu nafacale, cu lefĭ, până aŭ venit vreamea care o socotia el. Ci întâĭ aŭ cercat pre boiarĭ pentru rădicaria acĭasta; care zăticnindu-l să nu facă lucru ca acesta, ce nu-l va putia scoate la cap, şi pre urmă va veni peire ţărăĭ, — i-aŭ omorât pre toţĭ cu beşliiĭ luĭ, ce avia lângă dănsul, strângându-ĭ pre toţĭ la Curte într'o seară; şi, având pre ucigaşĭ gata, căte pre unul-unul îĭ lua de-ĭ sugruma, şi-ĭ arunca den case jos pre ferestrĭ, şi tabulhanaoa zicea până i-aŭ isprăvit pre toţĭ [1]. Pe aceştea însă: Radul Vornic Căndescu şi doĭ fraţĭ aĭ luĭ, Negoiţă şi Moisi, Udriste Spătar, Dicul Spătar [2] Buicescul, Radul Fărcăşanu Stolnic, Danciul Postelnic Părăianu, şi fie-săŭ Preda Logofăt, Badea Comis Comăneanul, Stroe Clucer Bărsescu, Vasile Cămpineanul [3] şi alţiĭ nenumiţĭ aicea. De care să bucura dărăbanţiĭ, călcându-ĭ şi batjocorindu-ĭ, făcându-le Mihnia-Vodă pre voia lor, de aŭ omorât şi pre ceĭ ce aŭ rămas boiarĭ neucişĭ de dănşăĭ în zilele luĭ Costandin-Vodă [4].

Acĭastă păgănătate săvârşând Mihnia-Vodă, vremea viind şi a oştiriĭ, să meargă Turcii împotriva luĭ Racoţ Craiul, cu carele avea înţelegere Mihnea-Vodă, când

[1] Singur acest amănunt e original. Restul e după Ludescu, lăsîndu-se ce priveşte pe Cantacuzinĭ.

[2] Clucer, în Ludescu. Spătar fusese el supt Constantin Şerban.

[3] „Vel Căpitan" (Ludescu, p. 351).

[4] Apreciarea o adauge compilatorul.

vor fi oștile în Țara Ungurească asupra lui Racoț, atunci și el să să pornească cu oștile țării asupra Turcilor după margine. Și, rănduind Racoț pre Costandin-Vodă să meargă cu oști în Moldova să scoață pre Ghica-Vodă[1], deci Mihnia-Vodă își strânse oștile la Târgoviște, și puse călărimea împrejurul târgului, și pedestrimea o au slobozit în târg, de au tăiat Turcii, câți s'au aflat acolo, pe toți, așăjderia și în București au făcut, și trimise pre Gheorghe Vornic Băleanul în Moldova cu cătăva oaste ajutoriu lui Costandin-Vodă. Cum să veade, nebunește umbla și Racoț, ca și Mihnea-Vodă și Costandin-Vodă, că nu căuta să-ș isprăvească întâi treaba lui den Ardeal cu Turcii, apoi să să apuce de Domniile acestea, ci vria să facă multe trebi de o dată și pe urmă nici una n'au putut isprăvi. Că, rășchirându-și oștile pen țările românești, și Racoț rămăind cu oaste puțină, având război cu Turcii la Ghiula, l-au biruit, și l-au rănit în cap: care întrând în cetatia Oradiei să să tămăduiască, peste cătăva vreme au murit, și l-au dus la Patac[2], cetatia lui, de l-au îngropat.

Mihnia-Vodă pre aclastă vreame să dusease la Giurgiul de da război cu Turcii, Costandin-Vodă încă la Moldova scosease pre Ghica-Vodă den Scaun. Iar după aceaia, viind Ghica-Vodă cu Tătarii, și război având la Iași, au biruit pre Costandin-Vodă, ce era cu Ungurii și cu Rumânii: pre toți i-au băgat în apa și în noroiul Bahluiului, puțini au scăpat; și Costandin-Vodă, cu puțineî oamenî rămăind, au fugit iar în Țara Ungurească. Atuncia și pre Gherghie Vornicul Băleanul, carele era trimis cu oști ajutoriu de la Mihnia-Vodă lui Costandin-Vodă, l-au prins Tătarii în Bahlui, înnoroit, și pre

[1] Informații nouă.

[2] Constantin Căpitanul prescurtează mult pe Ludescu, lăsînd la o parte întrevederea de la Rucăr a lui Mihnea cu Rákóczy. Cît despre înfrîngerea acestuia, ea s'a întîmplat între Gilău și Feneș, și mortul a fost îngropat la Sárospatak (Șincai, la anul 1660).

mulți alții den Țara-Rumănească; care peste doi ani ai robiei lui cu mulți bani s'au răscumpărat [1].

Aceaste vești de bătae lui Racoți la Ghiula și lui Costandin-Vodă la Moldova, auzind Mihnia-Vodă, unde era, la Giurgiul, i s'au tăiat toate puterile, și au început a să trage spre Rucăr, și au trecut în Țara Ungurească: acolò s'au prăpădit [2].

Într'aceste vremi și Chimin Ianoș s'au răscumpărat, ce-l robise Tătarii în Țara Leșască, cum s'au scris înnapoi, și au trecut pen Țara-Rumănească la Ardial; care văzând lucrurile Ardelenilor turburate și Ungurimia toată își cerca să-ș pue Crai de la Turci, nevrând el să să supue sfaturilor Ardelenilor, s'au dus în Țara Ungurească de sus, și s'au supus Nemților.

Iar Mihnia-Vodă, fugind din țară în Ardial, Turcii și Tătarăi au robit țara foarte rău, pentru nebuniile ce făcuse Mihnia-Vodă; puind Domn țărăi pre Ghica-Vodă den Moldova, iar la Moldova au pus Domn pre Ștefăniță-Vodă, fecìorul lui Vasilie-Vodă. Carele, tănăr fiind, nebunește au chivernisit Domniia, precum să va scrie înnainte.

Iar Seidi-Ahmet-Pașa, după ce bătu pre Racoț, și pre oști i le sparse, au pornit Turcii și Tătarăi de au prădat Țara Ungurească foarte rău, luând și mulți robi [3].

44. Domniia Ghicăi-Vodă, l^t 7168.

Ghica-Vodă Domn Țărăi-Rumănești. — Costandin-Vodă iar vine, și fuge Ghica-Vodă. — Ghica-Vodă cu Turcii gonește pre Costandin-Vodă. — Pre Ghica-Vodă îl iau Turcii. — Alì-Pașa ia Oradia. — Apafi Mihai Crai să pune. — Ștefăniță-Vodă rău chivernisește pre Moldoveni. — Ștefăniță-Vodă moare.

Venind Domn Țărăi-Rumănești Ghica-Vodă, pre toți îi chema cu blăndeațe să vie la casele lor, și tuturor

[1] Prescurtare din Ludescu, p. 353, afară de durata robiei Băleanului.

[2] Foarte mult prescurtat după Ludescu, pp. 353-4.

[3] Știrile de istorie străină sînt, firește, originale, și, de și foarte generale, exacte.

s'aŭ arătat cu bine, nevoindu-să să îndrepteze țara, den fărămătura ce o fărămase oștile turcești și tătărăști, pentru nebuniile Rumânilor. Și, fiind vremia haraciului să să dea la Împărăție, aŭ făcut rânduială să strângă. Dar Costandin-Vodă iar n'aŭ lăsat în pace țara să să odihniască, ci iar i-aŭ făcut nevoe, că, văzând că pre Racoț l-aŭ bătut Turcii, și s'aŭ dat îndărăt rănit la Oradie, și de acolò l-aŭ dus mort la Patac, cetatia lui, de l-aŭ îngropat, neavând încotro mai face, cu căte oști avia strânse cu bani, aŭ venit iar în țară, de aŭ gonit pre Ghica-Vodă la Giurgiul, și vrea să fie el Domn. Dar, înțelegând Turcii, aŭ trimis Turci și Tătari cu Ghica-Vodă, și l-aŭ gonit de aicea; și s'aŭ dus în Țara Căzăcească, că în Țara Ungurească loc nu avia. Deci, viind Ghica-Vodă iar la Scaun, și fiind aceaste turburări de Costandin-Vodă, cum ați auzit, n'aŭ putut să strângă haraciul, ca să-l trimiță la vreame la Bairam, după obiceĭ[1], ci s'aŭ mâniat Împăratul și l-aŭ făcut că nu iaste vrednic, și aŭ trimis pre Carà-Mustafà-Pașa den Dărstor ca să-l rădice den Scaun. Și, viind fără veaste în București, l-aŭ luat de l-aŭ dus la Țarigrad, și aŭ dat Domniia fie-sàŭ lui Gligorașco-Vodă. Pre acia vreame fiind multe răzmiriță de oști, s'aŭ făcut foamete mare în țară, și, pentru că să mâniese Dumnezeŭ pre Rumâni, de atâtia nebunii și morți ce făcuse, aŭ trimis și ciumă, de muria foarte răŭ[2].

Pre vreame ce aŭ luat Carà-Mustafà-Pașa pre Ghica-Vodă den București, Șărban Logofăt, fecĭorul lui Costandin Postelnic Cantacozino, mai ficlian fiind decât alți frați, aŭ gătit un cal foarte frumos și l-aŭ dus de l-aŭ dăruit Pașăi despre dânsul, și i s'aŭ rugat să-i fie slugă, și să-l aibă în gândul lui neuitat. Și, cu drag priimindu-l Pașa, i s'aŭ făgăduit că va ține minte. Și adevărat aŭ fost, că, cu vreame îndelungată i-aŭ făcut mult

[1] Adaus acest termen. Restul e, mult prescurtat, după Ludescu, pp. 355-6.

[2] Știrea acestor calamități nu e în izvorul obișnuit.

bine, până și la Domnie l-aŭ rădicat, precum pre urmă se va arăta [1].

Într'aceste vremĭ Alì-Pașa și cu alțĭ Turcĭ și Tătarĭ aŭ mers la Oradie, de aŭ bătut 40 de zile, și o aŭ luat. Deciĭ tot nemeșugul Ardialuluĭ s'aŭ dus la Alì-Pașa cu Apafi Mihaĭ, de l-aŭ pus Craĭ Ardialuluĭ, îmbrăcându-l cu caftan, și dându-ĭ și steag de Domnie după obiceĭ, și s'aŭ întors la Ardial, la Scaun.

Ștefăniță-Vodă, fecĭor luĭ Vasilie-Vodă, fiind Domn la Moldova, și fiind tânăr dăzmierdat, făcia lucrurĭ copilărești, saŭ, să zic maĭ bine, nebunești; nu căuta trebile Domnieĭ, ci curviile, și cu parte fămeiască și bărbătească [2]. Că coconiĭ Moldovenilor ceĭ frumoș atâta s'aŭ împrumutat de la el, cât nu știŭ fi-să-vor maĭ plătit de aceia datorie. Maĭ avĭa și acĭasta, când eșa la primblărĭ, punia pre boiarĭ pre caiĭ luĭ ceĭ turcești, și, eșând la câmp, punia de le lua frânele și le da câmpiia. Decĭ socotește ce vor fi făcut caiĭ, până a se domoli! Mulțĭ aŭ avut primejdiĭ de moarte. Deciĭ, era un heleșteŭ mare, care l-am pomenit și noĭ, și pre heleșteŭ foișor Domnesc, lângă casele Domnești: de acolò pre mulțĭ boiarĭ îĭ arunca în heleșteŭ, și rădia, rădia, și, de aciĭ scoțându-ĭ, den apă, îĭ îmbrăca în haine Domnești. Ca acestea și altele făcea Ștefăniță-Vodă; de care toțĭ îl urăse. Decĭ, viindu-ĭ poruncă să meargă la oaste, la Benderiŭ, acolò sosind, s'aŭ războlit, și aŭ murit; și l-aŭ adus la Iași, de l-aŭ îngropat lângă tată-săŭ Vasilie-Vodă. Zic uniĭ că l-aŭ otrăvit boiariĭ; alțiĭ zic că pre acea vreame era la Ben-

[1] Șerban a ajutat pe Ghica în potriva luĭ Constantin-Vodă. V. *Studiĭ și doc.*, IV, pp. 271-2, nº CCIV.

[2] În legătură cu acest viciu al luĭ Ștefăniță e ciudatul document prin care el declară, la 28 Mart 1660, că: „am miluit pre șarba noastrî, pre Sohiica, cu o parte de ocinî din sat din Mândzăștĭ, ce iaste preste Prut, în Ținutul Iașilor", cumpărată de la Frațiman biv Păh.; „pentru dereaptî slujbî cĭ-aŭ slujit cătăva vreame în casa Domnieĭ Meale" (Bibl. Ac. Rom., doc. 100/LX).

der ciumă, şi de ciumă ar fi murit. Ci, orĭ una, orĭ alta, el tot aŭ murit. Şi aŭ pus pre Istratie Dabija Domn în locul luĭ [1].

45. Domniia luĭ Grigorie-Vodă de'ntăĭ, l^t 7169.

Grigorie-Vodă Domn. — Chimin Ianoş vine cu Nemţĭ la Ardial.— Chimin Ianoş tăiat de Turcĭ. — Grigorie-Vodă şi Dabija-Vodă merg la oaste cu Chipriuliul. — Uivarul şi Galgoţul cetate să ia de Turcĭ. — Sfat ce s'aŭ făcut de pără asupra luĭ Grigorie-Vodă. — Alixandru fecĭor Gheormiĭ păraşte pre neşte boiarĭ la Grigorie de faţă. — Costandin Postelnicul Cantacozino iaste părât de Stroe Vornicul şi de Dumitraşco Vistierul. — Grigorie-Vodă omoară pre Costandin Postelnicul Cantacozino. — Grigorie-Vodă şi Dabija-Vodă merg la oaste către Nemţĭ. — Montecuculi ghinărar bate pre Vizir.— Zuza Ghinărariŭ bate pre Turcĭ, pre Tătarĭĭ den Leva şi pre Rumănĭ. — Pacea între Turcĭ şi între Nemţĭ s'aŭ făcut în 20 de anĭ. — Domniĭ să duc la ţările lor. — Grigorie-Vodă fuge în Ţara Nemţească. — Boiarĭĭ să duc în Ţarigrad să-ş clară Domn. — Boiarĭĭ aleg să pue Domn pre Radul Leon.

Venind Grigorie-Vodă Domn în urma tătăne-săŭ, aŭ găsit ţara stricată, fărămată de atătea răotăţĭ ce-ĭ venise asupră, de nebuniile Rumănilor şi den rea chiverniseaala Domnilor. Costandin-Vodă o aŭ purtat-o răŭ, Mihnia-Vodă şi maĭ răŭ şi maĭ cumplit, şi datorie multă rămăsease de la Mihnea-Vodă făcută. Ci să mira ce să facă: haraciul împărătesc va să-l dia, aŭ datoriile va plăti, aŭ ţara va să îndrepteze; ci-ĭ era toate împotrivă. Ci într'acestia după nor vine şi senin; după multă răotate şi foamete ce era, şi ciumă, aŭ dat Dumnezeŭ pace, şi bişug în toate, şi sănătate,— că s'aŭ făcut grăŭ mult, meĭ mult, vin, şi alte bucate, cu care-şĭ rădică săraciĭ nevoile. Şi aşa pe'ncet cărmuia norodul bine, şi era Domnul judecător drept şi milostiv, şi gingaş întru toate lucrurile luĭ, şi nemăreţ [2].

Chimin Ianoş fiind întru aceste vremĭ la Ţara Ungu-

[1] După informaţiĭ orale.

[2] De aicĭ începe Cronica deosebită a luĭ Constantin Căpitanul.

rească de sus, şi strângând din oştile stăpânu-său luĭ Racoţ, ceale răsipite şi rămase fără stăpân, şi luând ajutor şi de la Neamţ, cu vorbă ca acĭasta: de va putia supune Ardialul, să-l închine Nemţilor; şi s'aŭ pornit spre Ardial. Apafi Mihaĭ Craiul cu Ardeleniĭ, acĭasta auzind, aŭ trimis la Turcĭ de le-aŭ dat ştire, şi aŭ cerut ajutoriŭ împotriva luĭ Chimin Ianoş, şi i-aŭ dat pre Cuciuc-Mahmet-Paşa, cu cătăva seamă de Turcĭ; şi aŭ poruncit şi luĭ Grigorie-Vodă să trimiţă oaste ajutoriŭ. Trimiţând, cu Odevoianul[1], aŭ trimis şi den Moldova oaste. Decĭ, Turcĭĭ fiind la Sighişoară, şi Ungurĭĭ, Chimin Ianoş aŭ venit la un sat ce era aproape de cetate, şi aŭ conăcit acolea cu oastia luĭ, şi era cuvinte între dânşăĭ, a doao zi să să lovească oştile; dar Turcĭĭ, prinzând veaste den iscoadele ce avia în tabăra luĭ Chimin Ianoş, cum şăd fără grijă, n'aŭ aşteptat până a doao zi, ci într'aceeaş zi, aŭ eşăt fără veaste cu toţiĭ, şi i-aŭ lovit la vreamia prânzuluĭ, şăzând Chimin Ianoş la masă; şi, fiind oştile răsăpite şi pe la otace, şi îndată ce văzură pe Turcĭ împresurându-ĭ, apucă Chimin Ianoş de încălecă, şi, grăbindu-l, nu avu încătrò mai face, ci deade peste un helesteŭ îngheţat, să treacă, dar, alunecând calul, căzu cu el jos. Turcĭĭ încă îl împresurară, şă-l tăiară; aşăjderia pre oştĭ le tăiară, şi le împrăştiiară în toate părţile.

Decĭ, daca aŭ trecut doĭ anĭ aĭ Domnieĭ luĭ Grigorie-Vodă, făcut-aŭ Împăratul Sultan Mehmet gătire mare de oaste, şi aŭ trimis pre Chipriuliul Viziriul, cu oştĭ multe turceştĭ şi tătărăştĭ asupra Ţărăĭ-Ungureştĭ de sus, ca să o supue, neavând stăpân pre nimenĭ, de vreame că Racoţ Craiul, care o stăpânise, perise, Chimin Ianoş, care în urma luĭ vria să o urmeaze, încă ş'aŭ dat sfârşit, cum aţĭ auzit. Şi aŭ poruncit luĭ Grigorie-Vodă den Ţara-Rumânească şi Dabijăĭ-Vodă den Ţara Moldovĭĭ de aŭ mers şi eĭ cu oştile lor pen Ardial, împreună cu

[1] Comandase pe Muntenĭ şi în luptele din Polonia (Miron Costin, p. 353).

Tătarăĭ. Atuncea cetatia Uivarul l-aŭ luat, chiemând și pre Apafi Craiul la oaste Viziriul, de s'aŭ împreunat cu Turciĭ. Galgoțul și alte multe locurĭ aŭ luat în anul acela, și s'aŭ întors cu pace la țările lor[1].

Acolo în oastea luĭ Grigorie-Vodă, cum zic unĭi, s'aŭ făcut nește amestecăturĭ, adecă Șărban Logofăt fecĭorul luĭ Costandin Postelnicu Cantacozinò, și oare-care den frațiĭ luĭ ce era acolo, și Mareș, și Crețulescul[2], să fie umblat între căpitanĭ și între slujitorĭ, de îndemna să meargă să părască pre Grigorie-Vodă la Viziriul, de făcătoriŭ de răŭ, de hain și de altele, și pre urmă să cĭară Domn la Viziriul pre Șărban Logofătul; care, dăn om în om mergând vorba, aŭ ajuns și la Domn. Decĭi, auzind, să păziia în taină, până s'aŭ luat zioa bună de la Viziriul să vie în țară, ci dară purcegând și apropiindu-să de țară, și, la un loc conăcind pentru odihna namieziĭ, aŭ poruncit luĭ Gheorghiță Moldoveanul, care era vătaf de Aprozĭ, să aducă pre aceĭ boiarĭ ce umblase să facă vicleșug; și-ĭ aduse înnainte luĭ, și începu a-ĭ mustra, pentru căcĭ fac așa, de aŭ vrut să-l ficlenească, și să-l părască la Viziriul: „ce răŭ li-aŭ făcut? Aŭ nu i-aŭ boerit cu marĭ boerĭi, aŭ nu i-aŭ miluit cu mile marĭ?". Care anume, le spunia. Iar Mareș, fiind maĭ slovesnic, și maĭ îndrăzneț, răspunse că nu sănt vinovațĭ nimic.

[1] La 2 Octombre 1694, Stanciul Logofătul și fraților luĭ daŭ zapis „jupănuluĭ Savĭĭ Căldărar, cum să-ș știe că ne-m tocmit de bun[ă] voia noastră de e-m dat 1 vad de mor[ă], jum[ă]tate, să-șĭ facă dumnelor more, pentru că m'aŭ scos de la oste căndu aŭ fostu Gligorie Voivod la Uivarŭ" (Bibl. Ac. Rom., doc. 108/XLIV).

La 15 April 1683, „eŭ jup[ă]neasa Ili[n]ca" scrie fratelui eĭ Radu pentru o datorie. „Datu-mi-aŭ când aŭ pus pre fii-mieŭ Mihalcia car[e] de oaste în zilele luĭ Grigorie Voevod, ce, ne ajungându-m[ĭ] cai la car[e] dă oaste, datu-mi-aŭ frate-mieŭ în prețul bun iape 2, de i-am pus la care drept fl. 18, și mi-aŭ dat la nunta fii-mieŭ Mihalciĭ mărămĭ 13 de sărma, mărama căte banĭ fl. 4". El are zălog „o crucișoară dă auru cu lănțișorul iar de aur" (doc. 49/XLV).

[2] Radu, cumnatul lor.

Grigorie-Vodă scoase vadniciĭ de faţă, căpitaniĭ cariĭ vorbise cu eĭ, întru care era şi Alixandru fecior Ghiormiĭ Banul, şi începură a zice: „Aşa, Doamne, ni-aŭ zis să mergem să te părăm la Vizirul, şi să pue pre Şărban Logofătul Domn". Iar Mareş răspunse: „Doamne, acest Alixandru în zilele Mihniĭ-Vodă fiind Postelnic-Mare, pre gura luĭ multă boerime s'aŭ omorât, nefiind vinovaţĭ nimic; acum iar s'aŭ apucat de aceaia; ci, de-l veĭ asculta Măria Ta, fă cu noĭ ce veĭ vria, şi veĭ da seaama înnaintea luĭ Dumnezeŭ, iar noĭ nu săntem vinovaţĭ". Şi dentr'acel cĭas i-aŭ dat Grigorie-Vodă în seaama Vătafuluĭ de Aprozĭ şi cu alţĭ slujitorĭ, de i-aŭ adus tot în pază până aicea în ţară. Lângă acestea, şi den ţară venise pără, de la Stroe Vornicul şi de la Dumitraşco Vistierul Cantacozinò, care era lăsaţĭ de Domn aicea Caimacanĭ purtătorĭ de grijă, părând pre Costandin Postelnicul Cantacozinò, că umblă pre marginea turcĭască oameniĭ luĭ hulind numele Domnuluĭ, de răŭ şi de hain, şi pre oameniĭ ţărăĭ îĭ zăticneaşte, de nu-ĭ lasă să-ş dia dăjdile împărăteştĭ, şi cum că să laudă, că el aŭ popit pre Grigorie-Vodă, şi iară el îl va despopi, — şi ca acestea altele multe. Decĭ aceaste doao pricinĭ: una den tabără, alta den ţară, înţelegându-să, aţăţară pre Grigorie-Vodă cu mare mănie, asupra casiĭ luĭ Costandin Postelnicul. Şi, după ce aŭ întrat în ţară, şi înţelegând Costandin Postelnicul de venirea Domnuluĭ şi de opreala feciorilor, aŭ alergat înnainte tocma cătră Craiova, şi, mergând să să împreune cu Domnul, l-aŭ priimit de s'aŭ împreunat, dar i-aŭ arătat un chip foarte posomorât, şi, vorbind cam alături cu calia, i-aŭ ponosluit pentru fecioriĭ luĭ, că sănt răĭ şi ficlenĭ, şi cum că aŭ îndemnat pre căpitanĭ şi pre slujitorĭ să-l părască la Viziriul, şi să rădice pre fie-săŭ Şărban Domn. Ca acestea auzind Costandin Postelnicul, tăgăduia că nu va fi aceaia, ci vor fi părĭ mincinoase, să nu le creează Măriia Saele. Cu ca de acestia viind Grigorie-Vodă la Scaun, pre ceialanţĭ boierĭ i-aŭ slobozit, iar pre Şărban Logofătul l-aŭ tăiat

la nas de o parte, pentru căcĭ să numise să fie Domn; iar pre tată-său, Costandin Postelnicul, aŭ trimis pre căpitanĭ de la Ungureĭ cu dorobanțĭ, și l-aŭ luat noaptia, și l-aŭ dus la mănăstiria Sniagovuluĭ. Acolò nu l-aŭ zăbovit, ci i-aŭ poruncit de s'aŭ cuminecat, și l-aŭ dus în trapezare, și, de stălpul cel mare legăndu-l, l-aŭ sugrumat. Decĭ, făcănd știință jupăneasiĭ și coconilor, aŭ venit cu voia Domnuluĭ de l-aŭ rădicat de acolò, și l-aŭ dus la Mărginenĭ de l-aŭ îngropat.

Când aŭ fost după acĭasta la al doilea an, iar aŭ venit luĭ Grigorie-Vodă, Domnul Rumănilor Munteanĭ, poruncă, și Dabijăĭ-Vodă, Domnul Moldoveanilor, ca să meaargă iar la oaste spre Buda, și aŭ purces de s'aŭ dus după poruncă[1].

Și, mergănd la Seidi-Husein-Pașa al Budeĭ, i-aŭ luat și s'aŭ dus la Leva cetate, de o aŭ bătut, dar nimic nu putia să-ĭ strice, fiind acolo și Tătarĭ: un Sultan; iar Viziriul Chiuprilăul era la altă cetate ce-ĭ zic Singohard[2]. Decĭ acolo veniră o seamă de oștĭ nemțeștĭ cu ghinărariul Montecuculi, iar la Leva, unde era Husein-Pașa și Domniĭ rumănești, cu o seamă de Tătarĭ, veniră alte oștĭ, cu ghinărariul Zuza, și, cum zic, într'o zi să să fie bătut amănduao războaile; la care aŭ biruit creștiniĭ pre Turcĭ, și s'aŭ întors îndărăt. După ce fură biruițĭ Turciĭ, după cum ațĭ auzit, temăndu-să Vi-

[1] Din cursul acesteĭ campaniĭ, la 20 Maiŭ 1664, avem o danie de mănăstire pe pergament, cu pecete în capsă: de la Grigore. Divanul, Gherghe Ban, Stroe Vornic, Preda Vel Logofăt, Dumitrașco Vel Vistier, Toader Vel Spătar, Badea Vel Clucer, Preda Vel Stolnic, Papa Vel Comis, Costandin Vel Paharnic, Costia Vel Postelnic, Vîlcul Vel Logofăt. Scrie Dumitrașco Logofăt „ѕ кѡнак ѕ Кѕшмнр“.

Pe pecete supt vultur: „Acestŭ hrisovŭ făcutu-l-a Io Gligorie Ghica Voevod a toată Sfetagora, a 20 de sfinte mănăstirĭ ce săntŭ în prejurul sfăntuluĭ Munte Atonuluĭ, văleat 7172“. Pe cealaltă parte, stema și titlul, cu data 7170 (Bibl. Ac. Rom., pec. 171).

[2] St.-Gotthard.

ziriul de Împăratul, să nu pață vre un rău, au stătut la mijloc Panaiotache[1], care era dragoman Împărătesc pre acea vreame, și au făcut pace între amândoi Împărații, în 20 de ani. În războiul ce făcură la Leva cu Neamții, vrând Grigorie-Vodă să-ș arate vitejia, au năvălit asupra Nemților, de'ncotrò îi era oștile lui: măcar că, despre o parte, pe o roată de Nemți o au stricat de tot, iar biruința tot au fost a Nemților, și boiarî mulți au perit, și slujitorî de ceilanți, că să întămplase și o tină în fuga lor, și pre mai mulți în noroiul acela îi împușca Nemții. Deci, săvărșindu-să așa războiul, Domnii amândoi, de frica Viziriului n'au cutezat să meaargă la dănsul, căci îi bătuse Nemții, ci au venit cineși la țara lui. Și iaste obicei la Turc, fără ferman să nu să ducă nicăiri: Capichehaiaoa lui îi scriia să vie la Vizir, că pre urmă va fi rău. Însă Dabija-Vodă, având capichehaia pre Chiriță Draco Ruset, carele mai pre urmă au ajuns și Domn, numindu-l Antonie-Vodă, și scriindu-i să meargă, pre capul lui și pre sufletul lui: ce rău îi va veni, să fie în sufletul lui, — așa auzind Dabija-Vodă, s'au învărtejat înnapoi și s'au dus la Viziriul. Cam mustrându-l oarece, apoi i-au dat Domniia iarăși, și s'au dus la Moldova Domn. Iar Grigorie-Vodă al nostru nici cum n'au cutezat să meaargă, pentru că era boiarii ficleni, și unii carii era fugiți la Rușciuc și ceî de lângă dănsul, că-l speriia că vor să vie să-l ià, și să-l ducă să-i tae capul, și alte reale. Deci, speriindu-să, s'au rădicat cu totul și s'au dus în Țara Nemțească, de au șăzut acolo cătăva vreme[2].

După ce au pribegit Grigorie-Vodă, boiarii țărăi, carii era pre acele vremi, s'au strâns cu toții, și s'au dus la Țarigrad să-și ciară Domn. Deci, pre cale mergând, socotise, că, de le va da îndemână, să pue pre

[1] Nikusios.

[2] Expunerea e foarte parțială pentru Grigore Ghica, despre înțelegerea căruia cu creștinii nu se vorbește nimic. Până și fuga lui se explică prin intrigi de ale „boiarilor ficleni".

Dumitrașco Buzăianul de la Căpățănești [1], dar, acolo ajungănd, aŭ găsit pre Radul-Vodă fecĭorul luĭ Leon-Vodă rănduit de Turcĭ să-l facă Domn. Care văzănd boiariĭ așa, n'aŭ maĭ cutezat să maĭ zică de altul, temăndu-să că nu vor putea isprăvi, și va fi maĭ răŭ pre urmă, ci s'aŭ lipit lăngă Radul-Vodă, că și el trăgia pre boiarĭ cu cuvinte blănde, să nu facă vre-o turburare. Și, așa așăzăndu-să între dănșiĭ, aŭ dat Turciĭ Domniia Radului-Vodă.

46. Domniia Radului-Vodă Leon, l[t] 7173.

Radul-Vodă Leon Domn. — Dabija-Vodă moare la Moldova, și pun pe Duca Vistierul Domn. — Iliiaș-Vodă să pune Domn la Moldova. — Iliiaș-Vodă să mazălește. — Duca-Vodă vine Domn al doilea. — Radul-Vodă logodește pe fiiu-săŭ cu fata Ducăi-Vodă. — Pehlivan Hindiŭ face multe jocurĭ la logodnă.— Radul-Vodă mearge la Odriĭ, de înnoește Domniia. — Radul-Vodă merge la Țarigrad la primblare. — Radul-Vodă iar vine Domn în țară. — Boiariĭ să rădică asupra Radului-Vodă. — Boiariĭ să duc să părască pre Radul-Vodă. — Turciĭ trimit un Agă la Bucureștĭ. — Boiariĭ să făgăduesc luĭ Pavel să-l ciară Domn. — Boiariĭ trimit de olac la boiariĭ ceĭ den țară. — Turcii mazălesc pre Radul-Vodă. — Turciĭ pun pre Antonie Vornicul cu voia boiarilor Domn. — Spănzură pre Sofialăul la ocnă. — Turciĭ iaŭ cetatea Candia.

Puindu-să Radul-Vodă Domn, și viind aicea în țară, cu toțĭ boiariĭ ce-ĭ eșăse înnainte: boiarĭ, slujitorĭ, după obiceĭ, și cu pompă mare l-aŭ adus în Scaun, și i s'aŭ închinat luĭ toțĭ, ceĭ marĭ și ceĭ micĭ, și s'aŭ arătat cu blăndeațe și cu milă cătră toțĭ. Și avănd și pace, și nefiind oștire nicĭ într'o parte, petrecia bine, în primblărĭ, pre baltă la vănătorĭ, în ospețe pre la uniĭ alțiĭ, și era toțĭ veselĭ, că dedese Dumnezeŭ și pace și bișug de toate bucatele, — și nu avia altă grijă, fără căt venia vreamia

[1] Personagiul e cu totul necunoscut. Ca Domn, ar fi fost un alt Antonie-Vodă.

haraclului, să-l strângă și să-l dia Împărăției la vreame. Și această pace a țărei nu venia dentr'alt ceva, fără cât Împăratul avia treabă de bătia Critul, și, fiind departe de noi, nu aveam bântuială, ci pace. Și era Radul-Vodă bun, și cu boiarii, și cu țara.

Într'acîasta vreame, în țara Moldovii aŭ murit Dabija-Vodă: boiarii țărei s'aŭ dus cu toții la Poartă, împreună cu Duca Vistierul, pre carele îl socotise să-l pue Domn. Și aŭ trimis mai nainte pre Stamate Postelnicul[1] cu daruri, să prinză porțile, știind și turcește, să nu cumva alții să umble, să dia bani, să ia Domniia, și să fie boiarilor țărei peste voe. Deci, mergând toată boerimia acolò, și mergând la Viziriul și rugându-să, să le dia Domn dentre dânșăi, le-aŭ dat voe Viziriul să-și aliagă Domn, care le va fi voia. Și, fiind socotit mai de nainte Duca Vistierul, l-aŭ îmbrăcat bine, și l-aŭ îmbrăcat cu caftan, dându-i Domniia. Deci, dând pocloanele de Domnie ce-i făcia, s'aŭ luat zioa bună și s'aŭ dus la țara lor. Dar de acest rând puțină Domnie aŭ domnit, numai o jumătate de an, și l-aŭ mazălit, — den ce pricină noi nu știm. Și aŭ pus pre Iliiaș-Vodă Domn, fecîorul luĭ Alixandru-Vodă, carele, fiind sărac beizadia la Poartă, și dator, așa spun: când aŭ venit de la Poartă de-l chiema să-l facă Domn, și neștiind el de acîasta, părându-i-să că sânt niscareva datornici, s'aŭ ascuns în podul casii, și până nu s'aŭ dovedit bine că-l chiamă să-l facă Domn la Moldova, nu s'aŭ pogorât den pod. Deci, făcându-să Domn și mergând în țară, multe milostenii făcia săracilor, și mult bine țărei. Atâta aŭ fost de milostiv, cât, șăzând la Divan, ducia și punga cu bani lângă dânsul, și, de se întâmpla să tragă vre un datornic vre un sărac, de nu avia cu ce să să plătească, scotia el bani de aĭ luĭ și plătia. Ca acest fel de om aŭ fost Iliiaș-Vodă; dar cei buni nu trăesc mult cu norocire: den ce pri-

[1] V. pentru dînsul *Studii și Documente*, IV, tabla. Pare că era din Hios.

cină, numaĭ Dumnezeŭ știe; iar noĭ oamenii nu putem da nicĭ o socoteală. Precum și pre acesta curând iar l-aŭ mazălit, și s'aŭ dus sărac la Țarigrad, iar cum aŭ fost; și în sărăcie aŭ murit, rămăindu-ĭ un făt și o fată, carii trăiaŭ den mila creștinilor. Și în locul luĭ iar Duca-Vodă s'aŭ pus Domn de la Împărăție, umblându-ĭ umbletele cu mare meșteșug Cupariul Ruset cel bătrân, de aŭ scos Domniia Ducăĭ-Vodă cu banĭ mulțĭ, și aŭ făcut nevoe bietuluĭ Iliiaș-Vodă.

Întru aceaste vremĭ, Radul-Vodă, având un cocon anume Ștefan, și Duca-Vodă den Moldova având o cocoană anume Catrina, s'aŭ ajuns în cuvinte și aŭ logodit pre coconĭ. La care logodnă, aŭ fost aicea în țară cu mare veselie, aŭ făcut multe ospețe, multe jocurĭ; care se potriviia cu o nuntă Domnească, iar nu logodnă. Strâns'aŭ toată boerimia țărăĭ cu toate jupăneasele, și aŭ întins corturile în dial de spre Mihaĭ-Vodă, în drumul Cotrăcenilor: acolò făcia ospețe în toate zilele. Adus-aŭ pehlivanĭ de ceĭ ce joacă pre funiĭ, și de alte lucrurĭ; adusease și un pehlivan hindiŭ harap, carele făcea jocurĭ minunate și nevăzute pre locurile noastre: iute om era și vărtos. Lângă altele, de nu le putem lungi, făcia aceastea maĭ cĭudat: punia de rând 8 bivolĭ, și să răpeziia iute, și, sărind peste eĭ, să da în văzduh peste cap, și cădia în picioare de ceaia parte; alta, un cal Domnesc, gras, mare, îș lega chica de coadă, să-l bătea Comișălul cât putia, și nu-l putia să-l mișce de loc; alta, un copac mare den pădure adusease, neated, și, înfipt, s'aŭ suit pre dânsul ca o maimuță: decĭ, după multe jocurĭ ce aŭ făcut sus în vârfu-ĭ, s'aŭ slobozit de acolò cu capul în jos, și aŭ dat în picĭoare; alta, un tulpan lung de mulțĭ coțĭ, îl ținia oamenĭ în mâinĭ, cât era, și să răpăziia iute, și mergia călcând pre tulpan, și nu să afunda; alta, să prindea mulțĭ oamenĭ câte doĭ în mâinĭ, și făcea chip ca de o bute cu mâinile, și maĭ lung, și să răpeziia iute, și întra cu capul pen gaura aceaia, și nu-l simția oamenii, și de

ceaia parte cădia în picĭoare. Ca acestea multe făcea, care nu le ţinem minte. În scurt, mare veselie s'aŭ făcut la acĭastă logodnă a coconuluĭ Raduluĭ-Vodă aicea la noĭ; în Moldova nu ştim ce va fi făcut Duca-Vodă[1].

Într'acesteă vremĭ Turciĭ, văzând că Domniĭ ţărăĭ noastre să hainesc de cătră Împărăţie, aŭ poruncit să fie obiceĭ, de al treilia an să meargă Domnul la Poartă, să sărute mâna Împăratuluĭ, să-şĭ înnoiască Domniia; şi acest obiceĭ multă vreame aŭ ţinut[2]. Ci dar, fiind poruncă la Radul-Vodă să meargă la al treilia an la Poartă, s'aŭ rugat boiarilor ţărăĭ să-l maĭ priimească să le maĭ fie el Domn, şi aŭ priimit boiariĭ să fie aşa; şi aŭ purces cu toţiĭ, împreună cu Domnul săŭ, la Odriiŭ. Şi maĭ naînte aŭ trimis pre Drăghicĭ Spătar să gătească banĭ de poclonul Domnieĭ după la prietenĭ, şi să dea în ştire că vine Domnul, cu toată boerimia, şi-l priimesc cu toţĭ iar să le fie Domn, lăudându-l că iaste bun cu ţara şi cu boerĭĭ. Şi, mergând Domnul acolò, n'aŭ făcut zăbavă multă, ci i-aŭ dat Domniia; şi, dându-şĭ poclonul de Domnie, s'aŭ rugat să-l lase să miargă pre la Ţarigrad să-şĭ vază casa, şi l-aŭ lăsat; dar nu-ĭ era pentru vederia casiĭ, ci pentru mândreţea, ca să să primble pen Ţarigrad cu pompă Domnească, să-l vază prietenĭĭ[3]. Şi, slobozindu-l, aŭ mers pre la Ţarigrad, şi de acolò aŭ venit în ţară. Într'aceste vremĭ, fiind Drăghicĭ Spătariul la Ţarigrad cu Radul-Vodă, s'aŭ războlit şi aŭ murit; şi l-aŭ adus la Comana, la mănăstire, de l-aŭ îngropat. Zic unĭĭ că l-ar fi otrăvit Grecĭĭ, iar alţiĭ zic că aŭ murit de ciumă, precum aŭ şi fost, dupre cum în urmă s'aŭ dovedit. Şi, viind Radul-Vodă în ţară, dupe cum s'aŭ zis maĭ naînte, iar aŭ

[1] V., pentru această căsătorie, *Studiĭ şi doc.*, IV, p. CCCXII.

[2] Până la Şerban Cantacuzino.

[3] Tonul acesta batjocoritor faţă de Radu, lăudat înnainte, se explică prin alianţa luĭ cu Cantacuzinĭĭ. V. pentru toate aceste lucrurĭ lucrarea mea „Despre Cantacuzinĭ".

petrecut bine cu toții până la o vreame. Iar după aceaia iar aŭ început Cantacozinii a amesteca lucrurile, precum aŭ fost învățați, și a turbura pre unii den boiarî, zicându-le că aŭ auzit că s'aŭ sfătuit oamenii Raduluî-Vodă, Sofialăul[1] Clucer și cu Balasache Păharnic și cu alții ca să-î omoare, și-î îndemna ca să să scoale asupra Raduluî-Vodă și asupra oamenilor luî, să-î scoață afară den țară (care acîasta nu o făcia de alt, fără cât să fie totdeauna eî maî marî). Și boiariî, alunecându-să cu firia că vor fi acelea care le zic Cantacozinii, aŭ scris pre la căpitanî, și pre la iuzbașî (fiind Spătar-Mare Șărban Cantacozinò), să să strângă toț la Bucureștî, și Radul-Vodă nimic de acîasta nu știia. Și, strângându-să, numaî într'o zi den Curtia Domnească aŭ făcut rădicare, și aŭ început a striga că va să-î omoare Radul-Vodă. Și aŭ eșăt boiariî și gloata, strângându-să la Mitropolie, la Vlădica Theodosie, spuindu-î jalba, cum aŭ vrut să-î omoare Grecii; ci, nu trecu vreame multă, veni și Radul-Vodă, și multă pricină aŭ avut cu boiariî, și să duse la Curte; iar boiariî să duserâ de maserâ noaptea cu pază bună, de frica Raduluî-Vodă, și s'aŭ gătit noaptia de cale, și a doao zi dânsde diminiață aŭ purces la Enișăr[2], unde era

[1] Nicola, din Sofia. V. iarăși lucrarea citată: „Despre Cantacuzini".

[2] Ienișer. Sînt două localități, cu acest nume: una în Asia, și cealaltă în Tesalia. De dînsa e vorba aicî.

D. Iuliu Tuducescu îmî comunică acest document de o însemnătate escepțională, dat de boierii veniți la Ienișer, cari, în mijlocul tîrguielilor și intrigilor, găsiaŭ timp pentru a se gîndi la luminarea țerii lor:

† Adecă eŭ Radul Logofătul Năsturel scriŭ și mărturisesc cu acesta al meŭ zapis, ca să fie de bună credință. Încă fiind eŭ la Enișer, la Împărăție, dimpreună cu alțî boerî de țară, cari am fost mers și pentru nevoile țăreî, așa am socotit dimpreună cu toții, cum că țara noastră este o țară săracă și făr' de învățătură, și oamenii pentru sărăcie nu-'șî pot da copiii lor la învățătură, ce ar fi bine să se facă o școală pentru învățătura copiilor, cum iaste la Câmpulung, căcî este maî în laturî. Decî având eŭ un loc în oraș în Câmpulung, care l-am cumpărat de la Stroe Vornicul, eŭ l-am închinat și l-am

Împărăţiia, să părască pre Radul-Vodă şi pre Grecĭ. Radul-Vodă încă aŭ trimis pre Alixandru Armaş şi pre Dumitraşco Portariul Caramalăul de olac să ajungă la Caimacamul să-ĭ spue jalba, şi cum că fără nicĭ o vină s'aŭ rădicat boerĭĭ asupră-ĭ cu pără. Şi, fiind Caimacamul prieten, s'aŭ şi măniiat pre boiarĭ, şi, mergănd boerĭĭ la dănsul, i-aŭ mustrat răŭ, şi, de n'ar fi făcut boerĭĭ un meşteşug supţire, n'ar fi putut să-l biruiască. Ci, necrezănd Turcĭĭ, nicĭ pre boiarĭĭ ţărăĭ, nicĭ pre Radul-Vodă, aŭ trimis un Agă la Bucureştĭ, să vie, să cearce lucrul, den ce li-aŭ venit gălcĭava, şi, cum va afla, să să ducă înnapoĭ, să spue. Decĭ boiarĭĭ să îngrijară, temăndu-să că, mergănd la Radul-Vodă, îl va apuca cu vorbe, cu daruri, şi să va întoarce lucrul spre răul lor; ci căuta om ca acela care să aibă priiteşug cu Aga, să-l apuce eĭ maĭ nainte cu daruri, să nu li să facă vre o peire. Şi găsiră pre un Pavel Grec, carele de multe orĭ cerca la Turcĭ să ià Domniia ţărăĭ: pre acesta aflăndu-l că iaste prieten cu acel Agă, s'aŭ rugat luĭ să grăiască cu Aga, mergănd acolo, să nu să asculte cuvintele Raduluĭ-Vodă, ci să grăiască de bine pentru boiarĭĭ ţărăĭ, şă-ĭ făgăduiră mulţĭ banĭ, iar luĭ Pavel îĭ

dat să fie de treaba şcoaleĭ, să se facă şcoală pre dănsul, şi nimenea să nu maĭ aibă treabă cu acel loc, ce să fie al şcoaleĭ stătător de moşie şi noauă pomană. Şi mărturie toţĭ boiarĭĭ căţĭ s'aŭ întămplat, carĭ îşĭ vor pune iscăliturile maĭ jos. Şi pentru maĭ adeverită credinţă pusu-mi-am pecetia şi iscălitura maĭ jos, ca să să crează. Az je Muşat ot Bucşanĭ napisah u Enişer. Pis Ghenarie 8 dni, leat 7177.

Pecetea.

Radul Năsturel Logofăt. — Gheorghe Băleanul biv Vel Ban. — Mareş Vornic, mărturie. — Şerban biv Spătar. — Neagoe Clucer. — Papa Comis, mărturie. — Pană Aga. — Pătraşco Vel Şetrar Bălăcianul. — Radul Banul. — Gheorghe Stolnicul. — Vălcul Logofăt. — Gheorghe Clucer. — Mateiŭ Spătar. — Barbul (?) Căpit. snă Danciul Postelnic, mărturie. — Ivaşco Postelnic, mărturie. — Radul Logofăt Ştirbeiŭ, mărturie. — Tudoran Clucer, mărturie. — Barbul Căpit. Bădeanul, mărturie. — Eŭ Antonie Vornicul. — Stroe Căpitanu. — Şerban Căpitanu Popescu. — Muşat Căpitanu, mărturie. — Ivan Logofăt Lăzureanul. — Pătraşco Căpitanu (Archivele Statuluĭ, *Cotrocenĭ*, LIX, 17).

făgăduiră să-l ciară pre el Domn. Acestea auzind Pavel, cu toată puteria lui aŭ împăcat pre Aga Turcul ce mergia în țară, și acii pre loc între Turci mare ajutorință aŭ făcut boiarilor, nădăjduind Domniia [1]. Deci boiarii trimise de olac la boerii ce rămăsease în țară, dăndu-le în știre pentru Turcul ce vine, zicăndu-le să scoață țară multă înnaintia Turculuĭ, să să jăluiască de Radul-Vodă și de Greci, și așa aŭ făcut. Aŭ scos de tot feliul, mueri, feate, carei zicia că li-aŭ rușănat copiii, și că li-aŭ făcut acel lucru grozav; featele zicia că ș'aŭ bătut joc de dănsele; oamenii carii zicia că i-aŭ prădat, i-aŭ căznit, și altele. Deci, întorcăndu-să înnapoi Turcul și spuind celor mari jalbele ce făcea țara, aŭ dat vina Raduluĭ-Vodă, și l-aŭ mazălit, și boiarii s'aŭ îndreptat și li-aŭ dat voie să-și aleagă Domn care vor vria, și să-l ducă să-l îmbrace cu caftan. Ci ei, după cale, mergănd, socotise pre Antonie Vornic de Popești den Praova; ci-l gătiră și-l îmbrăcară cu caftan Domnesc; iar Pavel, cel ce aștepta boiarii, după cum vorbise cu el, rămase în dășărt, și-i deaderă boiarii o tiflă. Aceastea făcăndu-să, aŭ trimis Turcul de aŭ rădicat pre Radul-Vodă, și aŭ prins pre doi boiari greci, carii zicea că era mai zorbale, pre Sofialăul și pre Balasache. Ci pre Sofialăul, țiindu-l închis spre Ocnă cătăva vreame, l-aŭ spănzurat la Ocnă, iar pre Balasache l-aŭ dat în măinile unor dorobanți de l-aŭ trecut Dunăria și i-aŭ dat drumul Țarigraduluĭ; iar pre ceilalți Greci mai mici, cum Pascale Grămăticul și alții, atăta bătae le da slujitorii, căt mă mir cum trăia; mai ales pre Pascale, că l-am văzut cu ochii, cănd îl scotia din cămară și-l ducia cu palme;

[1] În anul 7200 (1691-2), face o vînzare „jupăneasa Stanca de la Ogrezeani, fata lui Pavlache Banul", care-și avea această moșie, în Vlașca, de la tatăl ei, „Pavlache Banul" (Bibl. Ac. Rom., 176/LXXIV; regest și extrase în „Despre Cantacuzini", V). „Jupăneasa Elina fata Banului Pavlachie" se măritâ întâiŭ cu „Radul Post. sna Stroe Vornicul" Leurdeanu (Bibl. Ac. Rom., 103/XL; v. „Despre Cantacuzini).

care palme, de dese și de multe, nu mai avea număr; altul iar, care i-am uitat numele, de multă bătae și palme gândia că va să moară, ci striga popa să-l cuminece. Ca acestia și altele mai multe aŭ pătimit Grecii la sfârșătul Raduluĭ-Vodă, den pricina și îndemnarea Cantacozinilor.

Întru aceaste vreamĭ, aŭ luat și Turcii cetatea cea mare Candiia a Crituluĭ, care pren multe vremĭ aŭ bătut-o, și nu putia să o ia, iar acum aŭ luat și ia săvârșit; și aŭ supus Turcii tot ostrovul Crituluĭ.

47. Domniia luĭ Antonie-Vodă, l^t 7177.

Fecĭorii Postelniculuĭ Constandin Cantacozinò caută moartea tatâne-săŭ. — Închid pre Stroe Vornicul. — Călugăresc pre Stroe Vornicul fără voe. — Luĭ Neagoe Săcuianul îĭ tae nasul. — Badea Bălăcianul să scoate să-ĭ tae capul. — Antonie-Vodă merge la oaste la Bugiac. — Vrajbă între boiariĭ țărăĭ. — Mareș să duce la Craiova Ban cu mare pompă. — Mareș Banul bate pre boiarĭ la scară cu toiage. — Antonie-Vodă judecă pre boiarĭ. — Boiarĭ oare-cariĭ să surgunesc. — Cinste ce făcea luĭ Antonie-Vodă boeriĭ. — Moldoveaniĭ să scoală asupra Ducăĭ-Vodă. — Duca-Vodă iar să intoarce la Iașĭ. — Nemțiĭ iaŭ cetățile Ungurilor. — Nemțiĭ tae nește Domnĭ marĭ ungurești. — Antonie-Vodă merge la Țarigrad den poruncă turcească. — Grigorie-Vodă vine la Turcĭ den pribegie. — Boiarĭ mulțĭ să duc la pără la Turcĭ. — Gheorghe Vornicul era să să pue Domn. — Ficleșugul ce aŭ făcut Turcii luĭ Antonie-Vodă. — Mazălia luĭ Antonie-Vodă și închisoarea boerilor. — Șărban Spătarul fuge. — Grigorie-Vodă, luând Domniia, scrie la Gherghe Banul de prinde boiariĭ. — Boiariĭ ceĭ închișĭ îĭ sloboade Banul Gherghe. — Ilie Armașul prins. — Sluga luĭ Ilie Armașul, îĭ tae capul Crețulescul. — Stroe Vornicul fuge la Odriĭ. — Pentru ce aŭ căzut Cantacoziniĭ la nevoe.

Luând Domniia Antonie-Vodă de la Enișăr, cum s'aŭ zis mai înnapoĭ, aŭ venit în țară cu toțĭ boiariĭ, și i-aŭ făcut alaĭ după cum să cade Domnilor, și să bucura toțĭ de Domn bătrân, de țară, nădăjduind de bine și de dreptate, și aŭ boerit boeriĭ care după cum le-aŭ venit rânduiala, și să așăzase lucrul țărăĭ bine și gălcevile despre toțĭ. Iar fecĭorii luĭ Costandin Postelnicul Canta-

cozino, Șărban Spătarul, Costandin Postelnicul Cantacozinò, Șărban Spătarul, Costandin Postelnicul, Mihaĭ Postelnicul, Mateĭ Cuparul și Iordache, găsiră vreame să caute moartia tătâne-său, den cine aŭ fost, și închiseră pre Stroe Vornic Leurdianul, vinuindu-l că el aŭ fost pricina de l-aŭ omorât. Și l-aŭ scos la Divan. El tăgăduia că nu știe de acelia nimic: iar fecĭoriĭ luĭ Costandin Postelnicul scoaseră niște răvășale, zicând că sânt ale luĭ, care-ĭ scriia la Grigorie-Vodă. Și, fiind Costandin Postelnicul în părțile Apusuluĭ, de spre Nemțĭ, și la Vinețiia, și prentr'alte locurĭ, zicia să să fi împreunat cu Gligorie-Vodă, și având vorbă pentru moartia tătâne-său, să-ĭ fie arătat aceale răvășale. Ci unĭĭ zicea că li-aŭ dat Grigorie-Vodă, alțiĭ zicia că izvod aŭ luat după acelea, alțiĭ într'alt chip zicia; iar noĭ am văzut nește răvășale: care, după ce aŭ închis pre Stroe Vornicul iar în pușcărie, și i-aŭ făcut judecată de moarte, și l-aŭ pus într'un car cu doĭ boĭ, numaĭ cu antiriul și cu nădragiĭ, și aŭ pus nește priviț la car, și i-aŭ spânzurat răvășalele acelia (ale cuĭ vor fi fost, Dumnezeŭ știe), și așa cu acia pompă l-aŭ trecut pren târg, și l-aŭ dus la mânăstirea Sneagovuluĭ, dar nu l-aŭ omorât, ci fără voe l-aŭ călugărit; că aŭ și strigat: „Doamne, Doamne, fără voe îmĭ iaste". Și, când vrea să-ĭ pue numele: Silivestru, iar el zicia: „Nu Silivestru, ci Mahmet". Într'acest chip fu călugăriia luĭ Stroe Vornicul. Maĭ închis-aŭ într'aceste vremĭ și pre Neagoe Postelnic Săcuianul, și i-aŭ tăiat nasul, den ce pricină noĭ nu știm — ceĭ ce l-aŭ părât, vor fi știind de ce și cum; maĭ închis-aŭ și pre Badia Bălăcĭanul, și l-aŭ scos să-ĭ tae capul, apoĭ l-aŭ ertat, — den ce pricină iar eĭ vor ști [1]. Însă, într'aceste vremĭ venit-aŭ și luĭ Antonie-Vodă poruncă să miargă la oaste la Bugiac, să scoață pre Nohaĭ den Bugiac și den hotarăle Moldoveĭ, că să înmulțise, și făcea multe reale și Bugegenilor și Moldoveanilor. Deci, mergând Sarascheriul cu mulțĭ Turcĭ și

[1] Pentru judecățile Cantacuzinilor trimit la lucrarea citată: „despre Cantacuzinĭ".

Tatarĭ, şi Duca-Vodă cu Moldovenĭĭ, cu nevoe mare i-aŭ scos, maĭ mult cu cuvinte bune şi cu pace decăt cu războiŭ, că să temia de eĭ, fiind mulţĭ şi vitiajĭ; şi de multe orĭ s'aŭ strănş să dea războĭ cu Turciĭ şi cu aĭ noştri, de aŭ fost toţĭ în mare grijă. În cea după urmă, s'aŭ lăsat eĭ, şi aŭ trecut Nistrul de ceaia parte, şi oştile s'aŭ întors, cineşĭ pre la casele lor; şi Antonie-Vodă încă aŭ venit în ţară-şĭ la Scaun [1].

Întru linişte veni şi furtună: în pacea ce era în ţară între boiarĭ, iată şi vrajbă între dănşăĭ. Mareş Banul, Radul Creţulescul, Şărban Spătariul şi fraţiĭ luĭ să mărise, să împuternicise, căt trecea peste măsură, nebăgănd seamă pre ceĭlalţĭ, şi întru nimica socotindu-ĭ. Şi după acĭasta să ia cineva seaama că să mărise: căcĭ, în vreame ce s'aŭ dus Mareş Banul la Craiova, nu s'aŭ dus ca alţĭ Banĭ de maĭ naintea luĭ, smeriţĭ, ci cu mare pompă s'aŭ gătit, cu slujitorĭ mulţĭ, den Bucureştĭ, cu grapă (adecă stiag bănesc: aşa să zice: grapă), cu trămbiţe, tobe, surle, şi după dănsul gloată, şi căţva copiĭ den casă cu suliţe; iar înnainte căţĭ-va povodnicĭ împodobiţ, şi altele ca acestia. Care mergănd la Craiova, la judecăţile luĭ, de era vre un boiar saŭ vre-un fecĭor de boiar şi vinovat, nu le veghia voe nimic, ci jos la scară cu toege îl bătea; şi aicĭ în Bucureştĭ aşăjderia făcea. Ca acestia văzănd boiarĭĭ, maĭ vărtos Mehedinţiĭ, că era boerime multă, întru oare-ce chip le păria răŭ, şi de necaz zicea căte un cuvănt împotrivă cu toţiĭ. Carele cuvinte auzindu-le Banul Mareş la Craiova, şi Creţulescul şi Şărban cu fraţiĭ luĭ Postelniceştiĭ, li s'aŭ nălucit precum Banul Gherghe cu aĭ luĭ şi cu ceilaltă boerime a ţărăĭ făcură sfat între dănşăĭ să omoare pre Banul Mareş, pre Creţulescul şă pre Şărban Spătar şi pre aĭ lor. Şi să scoală Banul Mareş de aŭ fugit la Lovişte, la Cornet, la mănăstiria luĭ, şi scrie cărţĭ la Domn, şi la ceilanţĭ aĭ lor, că de frică aŭ fugit el acolò, să

[1] Serascherul era Paşa de Silistra, iar expediţia s'a făcut în 1668. V. Iorga, *Chilia şi Cetatea-Albă*, p. 231.

nu-l omoară boerii, părându-l mult. Antonie-Vodă i-au scris să vie, și, cu cine va avea judecată, îș va căuta; și au venit de acolò în București, și, împreunându-să cu ceilalți ai lor, vorbitu-s'au mult. Ce au găsit cu socoteaala lor, ei vor fi știut, iar aceaia ce am văzut, știm: că au făcut Antonie-Vodă Divan și au eșăt acei boiari, jăluindu-să de Banul Gherghe Băleanul și de ai lui, precum s'ar fi vorbit pre taină cu altă boerime a țării, să-i ucigă pre acei boiari carii s'au scris mai sus. Iar Banul Gherghe și Hrizea Vistierul, gineri-său, și fie-său, Ivașco Băleanul, și Staico Vistier Bucșanul, și Radul Vistier Știrbei, și alții, tăgăduind că nu le iaste în știre, nici au avut ei gând ca acesta să facă, ci le iaste năpaste, și cu aceste vorbe s'au spart Divanul. Dar după Divan au eșăt poruncă să să ducă o seamă de boiari la țară; și-au mazălit pre Hrizia Vistierul den Visteria cea Mare, și pre Ivașco fecior Banului Gherghe l-au mazălit den Agie, zicând că nu trebue să fie slujitorii pre mâna lor, ci au făcut pre Matei Cantacozinò, fratele lui Șărban Spătar, Agă-Mare, pre Ivașco Băleanul Comis-Mare, zicând că, fiind tată-său mazăl, să nu fie și fii-său. Acîastă turburare ce s'au făcut între boiari, zicia unii că n'au fost den alt cevași, că nici vre un sfat să fie făcut asupra Postelnicești lor, și a lui Mareș, și a Crețulesculuĭ,— n'au făcut; numai au găsit ei acîastă socoteală, să o zică, și să o facă, pentru ca să depărteaze pre toți boiarii de pre lângă Curte, și să le ia boeriile, să le dia la ai lor, ca să fie numai ei și care să vor supune lor, boiari la Curte, pentru ca să să facă ce le va fi voia; cum și făcea, nu numai boerilor, ci tocmai și ticăitului Domnului Antonie-Vodă,— că atâta îi scurtase toate veniturile, cât nici de mâncare nu era sătul, și de băutură, că-i da cât vria ei: în zi de dulce, carne de vacă cu apă și cu sare, în zi de sec, linte și fasole cu apă și cu sare; vin îi da împuțit, ci trimitia cu urcioarele în târg Antonie-Vodă și fie-său Neagul-Vodă cu bani refenià, de cumpăra vin de bia; ci da fie-său mai mult la refenià, căci îi zicea tată-său că el are Doamnă

şi coconĭ, ci să dia maĭ mult; şi aşa vieţuia bietul Antonie-Vodă [1].

Întru aceaste vremĭ s'aŭ sculat ţara la Moldova asupra Ducăĭ-Vodă, Domnul lor, fiindu-le Hăncul Sărdar cap, carele strângând den jos, cariĭ să zic Joseniĭ, aŭ venit la Iaşĭ, şi mare gălcĭavă aŭ făcut Ducăĭ-Vodă, măcar că şi Domnul Duca-Vodă ş'aŭ strâns oaste cât aŭ putut, şi Hatmanul Sandul Buhuş, cumnatul Ducăĭ-Vodă, aŭ eşăt cu oştĭ înnaintea lor de s'aŭ bătut cu dânşăĭ, dar nimic n'aŭ isprăvit, ci i-aŭ căutat Ducăĭ-Vodă, să lase ţara, şi s'aŭ dus la Turcĭ peste Dunăre, şi aŭ scris la Împărăţie cum s'aŭ nebunit o seamă de oamenĭ şă-ĭ fac gălcĭavă fără nicĭ o vină (scoţând pre boiariĭ ţărăĭ mărturie), că era cu toţĭ cu Duca-Vodă. Într'aceaia Împărăţiia aŭ trimis Agă să să întoarcă la Scaun, şi aŭ scris şi Paşăĭ de la margine să-ĭ dia Turcĭ să gonească pre ceĭ răĭ şi nebunĭ. Decĭ, întâmpinîndu-l veastea pre Duca-Vodă la Hagioglu-Pazargic în Dobrogia, şi viind şi o seamă de Hănculeştĭ, de mergia după dânsul la Ţarigrad să-l părască, având Duca-Vodă pre Aga Turcul cu puteare, şi având şi ale luĭ oştĭ câteva, aŭ abătut în Hănculeştĭ, şi i-aŭ spart de i-aŭ trecut Dunăria, şi pre alţiĭ cariĭ maĭ găsise strânşĭ în ţară i-aŭ spart; şi s'aŭ dus Duca-Vodă iar la Scaun, şi pre zorbale i-aŭ prins, de i-aŭ omorât. Doamna Duculiasă fiind în Ţara-Rumânească, la Drăgăneştĭ, până a fi acele turburărĭ în Moldova, daca s'aŭ aşăzat Domnu-săŭ la Scaun, s'aŭ dus şi iea la Iaşĭ [2].

Întru aceaste zile ale luĭ Antonie-Vodă, în Ţara Ungurească de sus aŭ trimis Împăratul Neamţuluĭ pre Ghinărariul Câmpuluĭ, anume Şpărcu, cu oştĭ, de aŭ băgat oştĭ pren multe cetăţĭ ale Domnilor celor marĭ Un-

[1] Cf. Neculce p. 194: „Şi-ĭ da nafacă pe zi, de cheltuială luĭ, cîte zece potronicĭ".

[2] Aceste lupte ale luĭ Duca-Vodă cu revoltaţiĭ se întîmplă în 1671. V. Iorga, *Doc. Bistriţei,* II, pp. XXV, 23. În doc. 157/LXXXIII al Ac. Rom. daŭ mărturie doĭ bătrînĭ, din cari unul îşĭ aminteşte „din dzileale Ducăĭ-Vodă", iar altul „din dzileale Hănceştilor".

gorie-Vodă: păsați la dănsul". Deci, eșând boiarii de acii, încălecară, și-i eșără înnainte lângă Odriiŭ (că era aproape), și veniră cu dănsul în Odriiŭ. Iar Șărban Spătariul, fiind mai ficlean decât alții, aŭ scăpat, măcar că aŭ trimis să-l prinză, dar n'aŭ putut; că, îndată ce auzi Ghinia Comis: „ia pre cutare! ia pre cutare!" și-i lua, îndată s'aŭ dus de i-aŭ dat știre, și aŭ încălecat, și s'aŭ dus încătrò aŭ putut scăpa.

Grigorie-Vodă îndată scrise cărți la Gherghe Banul Băleanul, să-l știe că iaste Domn, și să prinză pre Radul Logofătul Crețulescul și pre frații lui Șărban Spătariul ce era la București. Carii, viind noaptea, trimise de strânse iuzbași și căpitanii de slujitori, și pre boiarii carii să întâmplase acii: Radul Năsturel și alții, și, strângându-să, aŭ trimis pre Năsturel cu slujitori la Costandin Postelnicul, și la Aga Matei, și la Iordache, de li-aŭ ocolit casele, și i-aŭ chemat la Curte. Pre alții i-aŭ trimis la Crețulescul de l-aŭ chemat la Curte. Carii întreba: „Dar ce, ce?". Ei zicea: „Nu știm alt nimic, fără cât poruncă Domnească aŭ venit; veți vedea". Și mearseră la Curte. Acolò era Banul Gherghe și slujitori mulți, lumănări aprinse. Daca veniră, săzură; și se sculă Banul și zise: „Boiari fraților, sănătate de la Măriia Sa Grigorie-Vodă, că l-aŭ miluit Dumnezeŭ și Împăratul cu Domniia: iată și cartia". Și o citiră. Mulțămiea ei lui Dumnezeŭ; însă acii dentre gloată fugi Iordache, și vru să fugă și Matei Aga, dar îi prinseră de veaste, să-i întoarseră, și le zise Banul Gherghe: „Matei, căci faci copilărește de nu săzi! Dar Domnul căci porunceaște să fiț la opreaală, nu doar că va să vă omoară, ci numai până va veni Măriia Sa; deci bun iaste Dumnezeŭ: vă va ierta; nu vă teameți, ci șădeți; nu ne mai faceți noao rușăne". Acii, în cămările Domnești, era închiși de Crețulescul 24 de boiari, și în obezi, pentru năpăștile ce le făcea că sânt ficleni și răi, precum și mai îndărăt am scris. Ci îndată porunci Banul Gherghe de aduseră țigani, și le tăiară obezile, să-i slobozi. Ci fieștecarele îș lua obezile și le ducea înnainte Crețulesculuĭ,

şi-ĭ zicea să şă le pue în gât, şi le lepăda jos. Decĭ, făcându-se zio, îĭ trimise pre boiarĭ pre la casele lor, şi slujitorĭ de pază, până ce aŭ venit a doao poruncă de la Grigorie-Vodă, de i-aŭ închis în turn. Boiarĭĭ ţărăĭ, necăjăţiĭ, care cum auziia, îndată încăleca, şi să ducea la Grigorie-Vodă la Odriiŭ. Iar bietul Ilie Armaş, înţelegând maĭ nainte, că va să-l închiză Creţulescul, ca şi pre ceilalţĭ, aŭ fugit către Ţara-Ungurească, să scape. Ci întâĭ i-aŭ prins o slugă a luĭ, care îĭ stătuse calul, şi-l aduseră la Creţulescul, şi îndată puseră de-ĭ tăiară capul, săracul. Pre urmă prind în munte plăiaşăĭ şi pre Ilie Armaş, şi, aducându-l păn la o cărciumă lângă Bucureştĭ, legat, iată şi veaste veni în toată ţara, că iaste Grigorie-Vodă Domn ; care auzind Ilie Armaşul, aŭ început a înjura pre plăiaşĭ, de l-aŭ dăzlegat, şi aŭ legat pre dânşăĭ, şi le-aŭ dat bătae păn la moarte, şi i-aŭ dus legaţ la Bucureştĭ. Stroe Vornicul, carele îl călugărise la Sneagov, precum aţ auzit că am scris maĭ îndărăt, maĭ nainte, până a nu veni veaste de Grigorie-Vodă, numaĭ pentru turburările ce făcia în ţară Postelniceştiĭ cu aĭ lor, Mateĭ fii-săŭ aŭ gătit oamenĭ Rumânĭ de aĭ lor, şi pen meşteşug aŭ luat pre Stroe Vornic şi l-aŭ trecut în Ţara-Ungurească [1]. Acolo auzind de Gligorie-Vodă că s'aŭ pus Domn, îndată aŭ purces de s'aŭ dus la dânsul la Odrĭĭ, spuindu-şĭ patimile şi nevoile ce aŭ tras ; şi nu numaĭ el se jăluise de patimĭ, ci toţĭ boiarĭĭ, cât să umpluse urechile luĭ Gligorie-Vodă de jălbile lor, cît să mira de nebunĭĭ ce aŭ făcut. Câteva pricinĭ aŭ fost de aŭ căzut Postelniceştiĭ în mâna luĭ Gligorie-Vodă; una, că Gligorie-Vodă, când aŭ scris la Chiuprĭulioglu şi la Panaiotache de aŭ cerut ertăciune, foarte răŭ i-aŭ părut, precum eĭ l-aŭ înşălat de aŭ fugit în alte ţărĭ de supt mila Împăratuluĭ; a doao, să învrăjbise cu Panaio-

[1] Cum se poate vedea în „despre Cantncuzinĭ", Stroe fugi din Snagov cu mult timp înnainte de mazilia luĭ Antonie-Vodă. În adevăr însă Stroe avu un fiŭ Mateĭ Comisul, tatăl luĭ Radul Postelnicul Golescu (Bibl. Ac. Rom., 103/XL).

tache Dragomanul, căruia i să trecea cuvântul la Viziriul; a treia, îmboldise și pre boiarii țărăi cu multe fealiurĭ de riale, cu închisorĭ, cu batjocurĭ, dentru carii fugind la Poartă, jalbe marĭ făcia la Turcĭ, prin mijlocul luĭ Panaiotache, carele era vrăjmaș mare. Că, și când era Antonie-Vodă la Odriĭ, nemazălit, încă uniĭ den căpitanĭ și den slujitorĭ umbla pre uliță, strigând și înjurând pre Panaiotache de muiare și de copiĭ; și acĭasta auzind Panaiotache, să maĭ atăța în mănie. Ca aceste pricinĭ aŭ fost de aŭ căzut Cantacozinii în mâna luĭ Gligorie-Vodă, iar în cea după urmă, și maĭ adevărat, putem zice că den păcatele lor i-aŭ dat Dumnezeŭ în pedepse ca acelea.

48. Domniia a doao a luĭ Grigorie-Vodă, l^{t} 7180.

Grigorie-Vodă vine Domn și aduce pre boiarĭ în obezĭ. — Doĭ căpitanĭ tae Gligorie-Vodă. — Gheorghe Vornicul îl trimit la Oenă. — Judecata boerilor la Gligorie-Vodă. — Sultan Mehmet să duce la Cameniță. — Gligorie-Vodă îndeamnă pre Moldovenĭ să părască pre Duca-Vodă. — Duca-Vodă mazăl. — Turcii iaŭ Camenița de la Liașĭ. — Turcii, Tătarăi pradă Țara Leșască pînă maĭ sus de Liov. — Gligorie-Vodă vine de la oaste bolnav. — Doamna luĭ Gligorie-Vodă vine de la Veneția. — Șerban Spătarul fuge din Moldova de frica luĭ Petriceaicu-Vodă. — Caimacamul scoate pre Postelniceștĭ de la Gligorie-Vodă. — Gheorghe Vornicul dus la Tismana: îĭ tae capul. — Gligorie-Vodă să gătește de oaste la Hotin. — Gligorie-Vodă trimite pe Doamna sa la Țarigrad pentru credință. — Turcii surgunesc la Crit pre Postelniceștĭ. — Petriceico-Vodă fuge la Liașĭ. — Gligorie-Vodă să nevoiaște să nu-ĭ piară oștile. — Boeriĭ să tem că va să-ĭ ficlenească Gligorie-Vodă. — Boeriĭ fug la Liaș. — Seimeniĭ rădică cap la Hotin. — Sobeschi vin asupra Turcilor cu Liașăĭ, șă-ĭ bate. — Liașăĭ prind pre Gligorie-Vodă și oastea. — Gligorie-Vodă de la Liașăĭ să duce la Turcĭ. — Gligorie-Vodă păraște pre Pașa la Vizir. — Vizirul face surgun pre Sarascher-Pașa. — Împăratul dă Domniia Ducăĭ-Vodă. — Gligorie-Vodă să duce la Țarigrad. — Banul Gherghe, Hrizea Vistierul și alțĭ boerĭ pribegesc.

Purcezând Grigorie-Vodă de la Odriĭ cu toțĭ boiariĭ, aŭ venit în țară în Scaunul Bucureștilor, Martie 20. Avea cu dânsul și pre boiariĭ ceĭ închișĭ de la Turcĭ, care

i-aŭ dat în mâna luĭ, băgaţĭ în obezĭ: Mareș Banul, Radul Logofătul Creţulescul, Gheorghe Vornic, Gheţea Clucer, Mihaĭ Postelnic, Stoian Comis, Vasilie Căpitan și alţĭ Căpitanĭ; și, după ce i-aŭ adus, i-aŭ închis în turnul după poarta Domnească. Ci n'aŭ trecut multă vreame, ci aŭ tăiat de naintia porţiĭ pre aceĭ doĭ căpitanĭ, pentru că înjurase pre Panaiotache de muere și de copiĭ; deci el aŭ îndemnat pre Grigorie-Vodă de i-aŭ omorât. Iar pre Gheorghe Vornic l-aŭ trimis la Ocnă și pre Gheţea Clucer; și maĭ era și Stoica Logofăt Ludescul acolo cu dănșăĭ: ceĭlalţĭ toţĭ în Bucureștĭ era închișĭ. Și în câteva rânduri i-aŭ scos la Divan de-ĭ judeca, și-ĭ pedepsia de stricaria ţărăĭ, și cum că aŭ făcut datoriĭ multe la Turcĭ, la 1000 de pungĭ de banĭ, și le zicia: când s'aŭ dus Domnul den ţară în Ţara Nemţească, numaĭ 50 de pungĭ de banĭ aŭ lăsat ţara datoare, iar acum o găseaște 1000 de pungĭ, și dăjdĭ aŭ scos multe, carele anume le spunia, și le zicea: ce aŭ făcut baniĭ, de n'aŭ plătit datoriile? Ca acestea zicându-le, iar îĭ băga la închisoare, și aŭ poruncit să plătească de la casele lor acea datorie ce o aŭ făcut eĭ; și dentr'ânsa aŭ și dat, dar cu bătae pre talpe și cu legăturĭ. Ci dar, în zilele acestuĭ Domn, măcar că era striin, numaĭ aceștĭ boiarĭ era întristaţĭ, pentru închisoarea lor, și căcĭ le ceria banĭ, iar alţĭ boerĭ, și slujitorĭ, și birnicĭ, toţĭ era veaselĭ de venirea luĭ Gligorie-Vodă, că era om bun cu toţĭ, și dăjdile ţăreĭ ușoare, cât avia toţĭ bucurie, lăudând pre Dumnezeŭ de binele ce le-aŭ dat. Șărban Spătar Cantacozinul, după ce scăpase de la Odriĭ, de nu l-aŭ prins cu ceĭlalţĭ, s'aŭ dus la Moldova, la Duca-Vodă; care Grigorie-Vodă auzind, aŭ trimis sol la Duca-Vodă de-l ceria; iar Duca-Vodă zicea, că adevărat aŭ venit, dar nu l-aŭ priimit pentru vrajbă, ci s'aŭ dus den Moldova, și nu-l știe în cătro să va fi dus. Dar n'aŭ fost așa, ci-l ascunsease la mănăstire, la Hangu; ci pre urmă aŭ înţeles Grigorie-Vodă că l-aŭ ascuns Duca-Vodă în ţara luĭ; pentru care multă părere de răŭ aŭ avut pre Duca-Vodă.

Viind dar vara, aŭ făcut Împăratul mare gătire și s'aŭ dus în Țara Leșască cu oastea luĭ, la Cameniță, și aŭ poruncit luĭ Gligorie-Vodă, de aŭ mers și el cu oștile luĭ, care strângându-șĭ den toate breslile: călărașĭ, dorobanțĭ, roșăĭ, visterniceĭ, spătareĭ, postelniceĭ, stolniceĭ, vorniceĭ, păhărniceĭ, le-aŭ făcut steagurĭ și li-aŭ dat tuturor suliță văruite, și cu prapore fealiurĭ-fealiurĭ, fieștecare după breasla lor, și aŭ făcut oaste frumoasă, atâta cât, mergând și făcând halaĭ înnaintia Împăratuluĭ, s'aŭ mirat și Împăratul și toțĭ Turciĭ de oștĭ ce avea Grigorie-Vodă frumoase.

Acolo viind și Duca-Vodă, Domnul Moldoviĭ, după cum îĭ poruncise Împăratul, și având Grigorie-Vodă pizmă pre dânsul, pentru Șărban Spătar, căcĭ nu i l-aŭ dat, aŭ îndemnat pre boeriĭ moldoveni de l-aŭ părât la Împărăție de om răŭ, și mâncător, și spărgător de țară. Măcar că și Moldoveaniĭ aŭ fost supărațĭ de Duca-Vodă, și să îndemna singurĭ, dar și Grigorie-Vodă i-aŭ îndemnat și le-aŭ și ajutat până l-aŭ surpat pre Duca-Vodă. Și aŭ vrut Împăratul să-ĭ tae capul, dar aŭ avut noroc cu doao blane de vulpe de mosc, foarte neagre și frumoase; amânduao făcea 40 de pungĭ de banĭ; ci una aŭ dat Împăratuluĭ, alta Viziriuluĭ, și aŭ scăpat de moarte; iar den Domnie l-aŭ scos, și aŭ pus Domn pre Ștefan Petriceico-Vodă.

Decĭ Împăratul, mergând la Cameniță, în puținteale zile o aŭ bătut, și o aŭ luat; că nicĭ oaste într'ânsa n'aŭ fost multă, fără puținteĭ Nemțĭ, dragonĭ, carĭĭ, văzând puteare mare turcĭască și temându-să și de Craiul lor, s'aŭ dus ofițirĭĭ cu slujitorĭĭ lor în turnul unde era iarba de pușcă, și aŭ dat erbĭĭ foc, de s'aŭ prăpădit cu toțiĭ, și s'aŭ spart și cetatea, de aŭ întrat Turcĭĭ cum aŭ vrut; și aŭ băgat oaste și alte rânduele ce aŭ trebuit, și aŭ dres bine pre unde să stricase. Și de acolo Împăratul s'aŭ întors îndărăt, iar pre câțva Pașĭ și cu Domnul Grigorie-Vodă, cu Hanul, cu Tătarăĭ, i-aŭ trimis în Țara Leșască, de aŭ ars, aŭ prădat pre den sus de

Leov. Deci, viind toamna și răcindu-să vremea, și multe ploi reci fiind, nu le-au dat îndemână să bată Livovul până-l vor lua, ci l-au lăsat și s'au întors. Și căci și pre Tătari, la un loc mai sus de Leov, îi găsise o seamă de oști leșăști, și foarte rău i-au tăiat, și le-au luat toate plianurile și caii lor, de veniia pedestri și despueți, ca vai de dânșăi: flămânzie încă să făcuse în tabără. Ci, acestia toate reale întâmplându-să, le-au căutat a veni înnapoi; carei viind până la Hotin, i-au împresurat și iarna; deci s'au dus fieștecine pre la locurile lor. Grigorie-Vodă încă au venit în Scaun pre la Sfeti Nicolae, și i-au eșăt înnainte Gherghe Banul, Stroe Vornic, Sturzea Spătar [1], fratele Doamnii lui Grigorie-Vodă, fiind acești boiari Caimacami; cu mare pompă au întrat în București; numai atâta: era cam slab Domnul, că să bolnăvise la Hotin, de au zăcut multă vreame în cetate,— cât să speriese că va și muri. Însă, daca au venit în Scaun, s'au bucurat, că au găsit pre Doamna venită de la Vineția. Că, după ce au luat Domniia la Odrii, au trimis pre Sturzea Spătar, cumnatu-său, de au adus pre Doamna de la Vineția; și, fiind și Grigorie-Vodă la oaste, au fost sosit și Doamna: căriia i-au fost eșăt înnainte multe jupănease la Dunăre, și cu cinste o au adus la București. Doamna era îmbrăcată în haine frânceștі foarte frumoase și într'acela chip au fost până au intrat în București; deci au lepădat hainele acelea și au luat rumânești [2]. Ci dar, cum am zis, găsind Domnul pre Doamnă-sa și coconii, s'au bucurat; și așa domniia cu pace, și cu liniște.

Iar Șărban Spătar, de unde era, la Hangu, temându-să de Ștefan-Vodă Petreceico, să nu-l dia în mi-

[1] Teodor.

[2] Între niște știri venite la Roma din Veneția (còpii în col. Vladimir Ghica, la Ac. Rom.) se cuprind lămuriri asupra călătoriei. La 19 Mart se scrie că Sturdza e așteptat pentru a lua pe Doamnă, care e îngreunată; la 24 Maiu că el a sosit; la 28, că a visitat Arsenalul și i s'a oferit un brigantin; la 3 Iunie că au plecat amîndoi; la 23, că au plecat la 6 din Spalato, unde au fost găzduiți în Palat.

nile luĭ Gligorie-Vodă, mazălindu-să Duca-Vodă den Moldova, aŭ trecut în Țara Ungurească la Ghiurghiŭ, la un Lazăr Iștvan, boiar mare al loculuĭ aceluia, și, fiind prieten cu Cantacoziniĭ den țara Moldoviĭ, veriĭ luĭ, pren mijlocul lor l-aŭ ținut la casa luĭ în bună socoteală până despre primăvară[1]; decĭ s'aŭ dus la Betlen Ianoș, canțelariul țărăĭ Ardealuluĭ, și aŭ cerut voe să-l lase să treacă în țara turcĭască; și i-aŭ dat voe, și s'aŭ dus pren Hațag, pre la Cavaransebeș, pre la Rușava, decĭ la Odriĭ la Carà-Mustafà-Pașa Caimacanul, fiindu-ĭ prieten de'nceput, den zilele Ghicăĭ-Vodă, cum am scris acolò, și, maĭ încoace încă întărindu-l, l-aŭ făcut desăvărșit prieten. La ale căriia picĭoare căzând, s'aŭ rugat pentru fraților luĭ ce era închișĭ la Gligorie-Vodă, să facă mod ca acela, cum va ști, să-ĭ scoață de acolo. Caimacanul aŭ chiemat pre Chiupriulioglu Viziriul, de l-aŭ ospătat și l-aŭ și dăruit după obiceiurile lor; lângă acealea l-aŭ rugat, să facă bine să-ĭ sloboază, că le ajunge pedeapsa cătă aŭ avut într'un an; și altele aŭ zis. Decĭ Viziriul aŭ făgăduit că va face. Caimacanul, încă ficlean, ca să nu să zăbovească lucrul, să să afle cumva, îndată aŭ chemat iazagiŭ, și aŭ scris ferman la Grigorie-Vodă, să-ĭ dia în mâna Turculuĭ, să nu facă într'alt chip; și rândui și Agă ca să meargă. Și, cum s'aŭ dus Viziriul de la ospăț, îndată trimise Caimacanul pre Aga cu fermanul, și l-aŭ învățat să meargă drept la Domn, la Curte, și să lase 2 slugĭ la ușa turnuluĭ unde era fraților luĭ închișĭ (pentru ca să nu-ĭ maĭ mute alt undeva), și așa aŭ făcut. Dacă aŭ sosit Aga, el aŭ mers drept la Domn, și aŭ lăsat 2 slugĭ la ușa turnuluĭ, și, dându-ĭ fermanul, nu avea cum face într'alt chip, ci i-aŭ scos și i-aŭ adus înnainte luĭ Grigorie-Vodă, și i-aŭ dat în mâna Turculuĭ, de i-aŭ dus la Țarigrad. Ci Mareș Banul n'aŭ vrut să meaargă den voia luĭ, ci aŭ rămas în țară la casa luĭ, și Gheția, socrul luĭ Șărban Spătariul, fiind la Ocnă, aŭ poruncit

[1] Exactitudinea acestor spuse se dovedește și prin izvoarele ungurești întrebuințate în despre „Cantacuzini".

de l-aŭ slobozit şi s'aŭ dus la Nicopoe; iar pre Gheorghe Vornicul l-aŭ luat de la Ocnă, şi l-aŭ dus la Tismana la închisoare. Acolo şăzănd cătăva vreame (saŭ pentru că i să rădicase nume de Domn, saŭ pentru alte pricinĭ, care Dumnezeŭ ştie), aŭ trimis Gligorie-Vodă pre Iacşa Căpitan, cu slujitorĭ, şi cu Preda, Armaşul al doilea, şi, scoţăndu-l den mănăstire peste răŭ, i-aŭ tăiat capul.

Gligorie-Vodă, aceste întămplărĭ, ce fără nădejde i-aŭ venit, văzăndu-le, s'aŭ turburat foarte; însă, viindu-ĭ poruncă să meaargă la oaste la Hotin cu Huseĭn-Paşa Seidi-Oglu pentru paza Cameniţiĭ, să gătiia de oaste. Ci, într'aceaste întămplărĭ, boiarĭĭ cari-ĭ luase Turcul de-ĭ dusease la Ţarigrad, părà pre Domn că va să să hainească şi nu iaste într'alt chip. Decĭ Turcĭĭ, temăndu-să de o primejdie ca acĭasta, aŭ poruncit Domnuluĭ să-şĭ trimiţă Doamna cu coconiĭ la Ţarigrad, şi, măcar cu necaz, o aŭ trimis. Întăĭ aŭ purces Domnul de s'aŭ dus la oaste, după aceaia şi Doamna s'aŭ dus la Ţarigrad, cu Toader Sturzea Spătar, frate-săŭ. Iar Domnul, mergănd la Hotin, s'aŭ împreunat cu Paşa, şi multă vreame aŭ şăzut acolo.

Întru acea vreame, socotind că nu să va odihni de Postelniceştĭ, fiind în Ţarigrad în toată vremia lăngă Poartă, aŭ trimis de la ţară jalbă pentru dănşăĭ, şi pre lăngă jalbă şi banĭ, căţ aŭ socotit că vor trebui, şi s'aŭ rugat Vizirului să-ĭ gonească de lăngă Poartă, să nu maĭ facă amestecăturĭ ţărăĭ. Decĭ Viziriul, văzănd jalba şi baniĭ, aŭ făcut surgun pre Şerban Spătariul, pre Radul Creţulescul, pre Costandin Postelnicul fratele luĭ Şărban Spătar, la Crit. Iar la Hotin, fiind oştile până dăspre toamnă, aŭ venit veaste că vine Sobetschi Hatmanul cu multe oştĭ leşăştĭ. Turcĭĭ, îngrijăndu-să, aŭ chiemat pre Gligorie-Vodă Paşa, să cĭară de la dănsul sfat ce va să facă. Măcar că bine l-aŭ sfătuit, dar Paşa n'aŭ ascultat: i-aŭ zis să iasă înnaintia lor, să să bată în cămp; decĭ, de vor birui, bine: de nu, să vor da înnapoĭ, şi să vor împreuna cu Hanul, cu Tătarăĭ (că venia şi el, dar

n'aŭ ajuns la vreame), și al doilea rănd să vor mai bate. Paşa zicia să facă şanţurĭ să să îngroape, și de acolo să să bată. Gligorie-Vodă zicea că Turcilor nu le iaste obiceiul să să bată den şanţurĭ, fără numaĭ Nemţilor; ci să iasă la cămp, și, ce va vria Dumnezeŭ. Paşa nicĭ cum n'aŭ vrut. Era și acest Paşă hursuz, că și la Leva, în Țara Ungurească, și într'alte locurĭ, unde aŭ fost trimis cu oştĭ, tot aŭ pierdut războiul. Ci n'aŭ avut ce mai face nicĭ Gligorie-Vodă: l-aŭ lăsat de ș'aŭ făcut şanţurĭ și s'aŭ îngropat; care pre urmă i-aŭ fost de peiria oștilor [1]. Ștefan-Vodă Petriceico de la Moldova, fiind la Hotin cu oastia luĭ, neputănd plini o poruncă a Paşăĭ, și măniindu-să Paşa pre dănsul, ca un slab de inemă, și avănd sfeatnicĭ răĭ lăngă el, și văzănd că vin oștile leșăștĭ, părăndu-i-să (ca unuĭ prost de minte), că, dacă vor bate Liașăĭ pre Turcĭ, piere toată Împărăţiia Turculuĭ, — acest gănd avănd, s'aŭ sculat cu o seamă de boiarĭ și aŭ fugit la Liași. Iar Gligorie-Vodă aŭ șăzut lăngă Turcĭ; numaĭ, fiind căit de ceaia ce aŭ făcut la Leva, în Domniia de'ntăĭ, de aŭ dat războĭ tare cu Neamţiĭ, cât aŭ perit mulţĭ boiarĭ, și multă oaste aŭ pierdut, — socotindu-să să nu facă și acum așa, s'aŭ vorbit cu boerĭĭ să trimiță la Liași pre ascuns să-șĭ așaze cu dănșăĭ, și să-șĭ spue și semnu care vor avia în șanţ, unde vor fi închișĭ cu Turcĭĭ, rugăndu-să să poruncĭască Sobetschi Hatmanul oștiĭ ce va fi spre acea parte, să nu dea să-ĭ strice oastea; și aŭ așăzat cuvăntul să fie așa. Și aŭ zis Domnul, că, după ce va face scrisoarea, va chiema pre boerĭ de le va arăta, dar (saŭ den uitare, saŭ den nebăgare de seamă), făcănd cartia, o aŭ trimis Domnul, și boerilor nu le-aŭ mai arătat, socotind că poate fi că nu iaste mare lucru: a arăta, și a nu arăta. Iar boerĭĭ, înțelegănd că aŭ trimis cartia și lor nu le-aŭ arătat ce scrie într'ănsa, aŭ luat (ca nește oamenĭ fără minte), lucru că este mare, și va să-ĭ ficlenească Domnul, să-ĭ

[1] Constantin Căpitanul reproduce aicĭ dezvinovățirile șirete ale luĭ Ghica.

piarză, ca și pre boerii de la războiul Leviĭ. Dar aŭ grețăt ticăiții, că cu sfaturile lor pre urmă ș'aŭ pierdut și Domniia, și casele lor, pecum să va arăta mai jos. Aceste gănduri de nimic având boiarii, l-aŭ ficlenit pre Gligorie-Vodă, și s'aŭ sculat cu toții den tabără, și pen Nistru aŭ dat, de aŭ eșăt afară, și aŭ fugit la Liași (că era tabără legată de catră uscat, de nu putia să iasă fieștecine). Badia Bălăcianul, fiind hoț răŭ, fiind la un sfat cu toți boiarii, încălecând ceilalți și dându-ĭ știre și luĭ, el s'aŭ lăsat de acel sfat și s'aŭ dus de aŭ spus luĭ Gligorie-Vodă că fug boiarii; și îndată porunci slujitorilor să meaargă să-i împușce. Dar n'aŭ făcut nimic, că apucase de eșăse den tabără, și, noapte fiind, aŭ scăpat. Acĭastă întâmplare mai mult aŭ întristat pre Gligorie-Vodă decât nebuniia Seimenilor, ce făcuse mai în trecutele zile, iar acolia la Hotin, carii (dentr'a cuĭ îndemnătură, nu să poate ști), să rădicase cu gălcĭavă asupra Domnuluĭ; ci Domnul, cu ceilaltă slujitorime a țărăĭ, gătindu-să și cu tunurĭ, aŭ mers asupra lor. Eĭ, văzând oastea gata, și mai vărtos că să temia de tunurĭ, aŭ lepădat armele, și i-aŭ prins pre toți; ci pre ceĭ mai răĭ, mai zorbale, i-aŭ băgat în butucĭ, ca la 80 de oameni, și cu cară i-aŭ trimis de i-aŭ băgat în Ocnă, iar pre ceilalți i-aŭ slobozit iar la stiagurile lor, puindu-le alte căpetenii. Ci, cum am zis, nu atăt aŭ turburat pre Domn nebuniia acestor Seimeni, căt aŭ turburat a boerilor nebunie, de aŭ fugit de la Domnul săŭ la Liași. Care, Turcii de s'ar fi potrivit, ar fi dat țara în robie pre faptele lor; dar, iar Domnul chivernisind (măcar că Domniia aŭ pierdut o), iar din oastea luĭ nicĭ-unul n'aŭ perit, nicĭ țara nu s'aŭ robit. Lângă acĭastă fugă, ce ați auzit, a boerilor, Liașăĭ încă să apropiese de Turcĭ. Turcii, auzind, aŭ întrat în șanțurĭ, și aŭ băgat și pre Gligorie-Vodă cu oastia luĭ, și gătiră tunurile și altă gătire. Sobetschi, viind cu oștile, cu bună rănduială, aŭ început a să bate den tunurĭ, den pușcĭ, dar nu făcia Turcii nimic, pentru că era și Turcĭ puțini, și Liași mulți;

care văzând că într'alt chip nu-ĭ va putea să-ĭ răzbească, aŭ rănduit husariĭ, cariĭ sănt cu fier îmbrăcaţĭ, și după dănșăĭ panțiriĭ, cariĭ sănt cu zale, și aŭ dat năvală în șanțurĭ, de junghiia pre Turcĭ ca pre nește rămătorĭ. Varsare multă de sănge s'aŭ făcut, căt, care scăpa den oaste, de Nistru nu scăpa, că să înneca; iar, care scăpa den Nistru, de oștile dupeste Nistru nu scăpa, că era mulțĭ și de aĭ noștri, amestecaţ cu Liașăĭ; den boiarĭ, și Badea Bălăcĭanul Contoș, de-ĭ omorăia [1]. Maĭ nicĭ unul n'aŭ scăpat; fără numaĭ Paşa cu oare-căţva Pașĭ, având caĭ bunĭ, aŭ scăpat în Cameniță. Iar pre Domn și pre oastea luĭ i-aŭ prins Liașăĭ, și i-aŭ dus la Sobetschi Hatmanul, și în cinste l-aŭ priimit, zicând să rămăe în protecțiia Crăieĭ lor; dar el i-aŭ răspuns că nicĭ cum nu va fi acĭasta, de vreame ce Doamnă-sa și coconiĭ sănt în măna Turculuĭ; ci s'aŭ rugat să facă bine, să sloboază oștile să să ducă la casele lor, și pre dănsul să-l lase să să ducă la Viziriul; că, de nu va mearge curănd, pot să-ĭ zică că iaste hain de cătră Împărăţie, și vor trimite Tătarĭ de vor robi țara, — și va fi un păcat prea mare. Ca aceastia zicănd, li-aŭ dat voe, și s'aŭ dus Gligorie-Vodă la Viziriul, unde era, la Babà; pre carele văzăndu-l Vizirul, i-aŭ părut bine, și l-aŭ întrebat cum aŭ fost povestia de s'aŭ pierdut atătia oștĭ? El aŭ zis, că „Saraschériul aŭ greșăt, n'aŭ ascultat pecum l-am învățat"; și, fiind nește Pașĭ scăpaţĭ aciĭ lăngă Viziriul den oaste, i-aŭ scos mărturiĭ, că aŭ auzit cum aŭ zis Gligorie-Vodă, să nu să închiză în șanţ, și Paşa n'aŭ vrut. Viind de față, aŭ mărturisit, că, de ar fi ascultat Saraschériul de Gligorie-Vodă, nu s'ar fi prăpădit atăta

[1] Badea Bălăceanul e numit „Contoș" numaĭ în acest scriitor. „Contoș" era o familie moldovenească în secolul al XVII-lea. Acest nume n'are nimic a face cu titlul de „conte", pe care, îndemnat de motive ce nu se arată, îl admite d. Hasdeŭ încă din 1654 pentru Bălăcenĭ. D-sa citează *(Magnum Etymologicum,* II, col. 2985) „Cronica muntenească", în Șincaĭ, III, p. 98: e, de fapt, cronica noastră (cf. Neculcea, p. 88). Titlul de conte s'a dat numaĭ luĭ Constantin Bălăceanul, fiul Badeĭ, după 1688.

bunătate de oaste. Și, încredințându-să Viziriul într'acîasta, pre Sarascher l-aŭ făcut surgun, și luĭ Gligorie-Vodă i-aŭ dat iară Domniia. Și, îndată ce mearse la conac, trimise de olac în țară la Caimacamĭ, la Gherghe Banul Băleanul, la Stroe Vornic, la Hrizea Vistier, să știe că i-aŭ dat Domniia iarăși.

N'aŭ trecut vreame multă, ci veniră de la Împăratul olacĭ la Viziriul, și, lângă alte trebĭ, ce vor fi avut, de ale lor, i-aŭ dat știre și de acîasta, că aŭ pus Împăratul Domn Țărăĭ-Rumânești pre Duca-Vodă (acîastă treabă, de grab de aŭ pus pre Duca-Vodă, aŭ fost faptele Caimacamuluĭ, luĭ Carà-Mustafà, pentru Șărban Spătar și pentru voia banilor ce aŭ luat de la Duca-Vodă), după ce, zice, aŭ auzit că aŭ robit Liașăĭ pre Gligorie-Vodă. Decĭ Viziriul chiemă pre Gligorie-Vodă, și-ĭ spuse întâmplarea cum aŭ fost, și cum că n'are cum să facă într'alt chip, de vreame că iaste poruncă împărătească; iar el să meaargă la Țarigrad, să-ș vază fămeia și copiiĭ, și curând iar îĭ va da Domniia (precum ar fi fost, de ar fi trăit). Așa dar fiind, ș'aŭ luat zioa bună, și s'aŭ dus la Țarigrad, și i-aŭ făcut ferman să-ĭ sloboază pre Doamna și coconiĭ den închisoare, că-ĭ închisease. Iar în țară, la boeriĭ Caimacamĭ, cum s'aŭ zis maĭ sus, că trimisease Gligorie-Vodă carte că vine Domn, nu peste multă vreame veni Costandin Căpitanul, feciorul Stoicăĭ Ludescul, cu cărți de la Duca-Vodă, că vine Domn de la Poartă; și scoate tunurile de dă cu ele după obiceĭ, și vestește în țară Domnie noao. Iar boiariĭ Caimacamĭ, văzând cărți de spre o parte, cărți de spre alta, cu Domnie noao, și neștiind adevărul, pun nește slujitorĭ de bagă pre Costandin Căpitanul în fiară, și-l pun într'o cuhnie cu șase caĭ, și-l purced cu boeriĭ în sus spre mănăstirea Argeșuluĭ. Acolo maĭ viind adevărate veștĭ, că vine Duca-Vodă Domn fără îndoială, l-aŭ slobozit den închisoare și den fiară, și s'aŭ dus la Bucureștĭ; iar boiariĭ aŭ trecut în Țara Ungurească la Sibiĭ, anume aceștea: Gherghe Banul, Stroe Vornic, Ivașco Logofăt, Hrizea

Vistier, Neagoe Banul Săcuianul, Ilie Armaș, Pârvul Fârcășan, Hrisoscul Vătaf, și mulți boerĭ Mehedinți aŭ fugit în Haţag[1].

49. Domniia Ducăĭ-Vodă, l[t] 7182.

Duca-Vodă vine Domn. — Duca-Vodă să nevoește să aducă boeriĭ pribegĭ cu sila. — Apafi Craiul nu va să dea pre boiarĭ. — Duca-Vodă să duce cu Împăratul (!) la Cazacĭ. — Duca-Vodă trimite la pribegĭ cu jurământ să vie. — Hrizea Vistier crede pre Duca-Vodă și vine în țară. — Duca-Vodă omoară treĭ boerĭ. — Stroe Vornic și Radul Dudescul pătimesc rău de Duca-Vodă. — Turcii merg la oaste în Țara Leșască cu Duca-Vodă. — Duca-Vodă tae un căpitan la codriĭ lașuluĭ în mănie. — Hrizea Vistier vine den oaste în țară să rânduiască haracĭ. — Ciumă cumplită a fost în acest an. — Duca-Vodă închide pre Cantacozinĭ la Cocorăștĭ, și îĭ lasă iară. — Beldi Pal și Groful Cĭachi Ișfan și alțiĭ pribegesc la Turcĭ. — Apafi Craiul trimite neameșĭ împotriva Beldiĭ la Turcĭ. — Beldi Pal în Edicula moare. — Pricina pentru ce s'aŭ învrăjbit Beldi cu Craiul. — Banfi Deneș i să tae capul. — Dumitrașco-Vodă Moldoveanul mazăl, și pun pre Antonie-Vodă Ruset. — Duca-Vodă merge la oaste la Juravna la Liașĭ. — Ospățul Ducăĭ-Vodă și al luĭ Antonie-Vodă ce aŭ făcut la Iașĭ. — Sobetschi, Craiul leșesc, lovește fără veaste pre Tătarĭ. — Turcii, Tătariĭ încungiură pre Leașĭ. — Liașiĭ fac șanțurĭ împrejur. — Liașiĭ fac pace cu Turcii. — Duca-Vod[ă] cu cinste să întoarce la Scaun. — Duca-Vodă îșĭ înoește Domniia. — Duca-Vodă merge cu Turcii la Cehrin. — Duca-Vodă iar merge la Cehrin cu Cară-Mustafà Viziriul. — Turcii bat Cehrinul. — Aŭ venit Moscaliĭ la Cehrin vitejaște. — Ramadanoschi Moscalul lasă de iaŭ Turcii Cehrinul. — Paraschiva Bolișteanu fu prins de Duca-Vodă. — Lațcarache Spătarul închis de Viziriul. — Radul Logofăt Crețulescu fuge la Ardial. — Șărban Logofăt fuge la Turcĭ. — Șărban Logofăt ià Domniia, și Duca-Vodă merge la Moldova.

După ce să mazăli Gligorie-Vodă, cum s'aŭ scris îndărăt, veni Duca-Vodă cu Cantacozinii boerĭ dela Țarigrad (că uniĭ era surguni la Crit). Care viind la Scaun, găsiră țara cam turburată, o seamă de boerĭ fugiți în Țara Ungurească, cum mai îndărăt am scris, altă

[1] Toate aceste știrĭ se întăresc prin cele de izvor ardelean. V. povestirea din *Despre Cantacuzinĭ*.

siamă de boerĭ fugiţĭ pen munţĭ, iar oamenĭĭ ceĭ proştĭ iar fugiţĭ pen păduriĭ, pen munţĭ (pentru o veaste, ce venise, că vor să robească ţara Tătarăĭ). Ci Duca-Vodă aŭ făcut cărţĭ de pace, şi aŭ trimis în toate laturile ţărăĭ, chiemându-ĭ pre toţĭ să vie pre la casele lor fără nicĭ o fricĭ.

Trimis-aŭ şi la boeriĭ pribegĭ să vie, ci n'aŭ venit de acia dată; iar boiariĭ care era în ţară pen munţĭ, şi alalţĭ toţĭ, s'aŭ coborât pre la casele lor, şi aŭ mers de s'aŭ închinat Domnuluĭ. Chieltuit-aŭ Duca-Vodă la Poartă de aŭ adus şi pre boeriĭ ceĭ surguniţĭ la Crit de Gligorie-Vodă, viind pre la casele lor. Dar tot nu să odihniia pentru boeriĭ ceĭ pribegĭ, văzând că nu vin, ci aşa s'aŭ sfătuit cu boeriĭ luĭ, ca să trimiţă sol la Craiul Ardialuluĭ, ca să-ĭ dia să-ĭ aducă fără voia lor în ţară. Şi aleseră pre Părvul Logofăt, fecĭor luĭ Drăghicĭ Spătar[1], de-l trimiseră sol. Carele trecând pe la Braşov, şi găsind pre Neagoe Ban şi pre Ilie Armaş[2], cu prieteşugul Sasilor, ce era maĭ marĭĭ cetăţi Braşovuluĭ, li-aŭ făcut mult val, şi i-aŭ şi închis (dar, fiind fără ştirea Craiuluĭ, li-aŭ venit Sasilor necinste, şi i-aŭ slobozit). Şi, trecând Părvul Logofăt la Craiul, şi, multe amestecând, aŭ trimis Craiul de-aŭ chiemat pre boiarĭ la dănsul, şi le-aŭ spus că-ĭ poftească Domnul să meaargă în ţară; iar Banul Gherghe Bălianul, maĭ bătrân de alalţĭ fiind, aŭ zis: de iaste voia Mării Sale, să-ĭ dea legaţĭ, aşa, — vor merge; iar, de voie, nu; şi, iarăşĭ, de socoteaşte Măriia Sa că fac vre o pagubă ţărăĭ Ardialuluĭ, să facă bine să le dea carte de cale, şi să vor duce în alte ţărĭ. Aceastea şi altele ca acestea auzind Craiul (fiind şi om bun), le-aŭ zis: că, de voe de vor vrea, iar nu siliţĭ; „că nicĭ vom strica noĭ", zice „obiceiul cel bătrân al ţărălor, să vă dăm fără voe să mergeţĭ". Decĭ i-aŭ slobozit de s'aŭ dus fieştecare pre unde avia gazde;

[1] Cantacuzino: el se întorcea înnapoĭ la 14 Ianuar 1674 (*Socotelile Braşovuluĭ*, p. 109).

[2] Eĭ sosesc la Braşov în ziua de 24 Februar 1674 *(ibid.)*.

iar Pârvul Logofăt, luându-și răspunsul, că nu-i va da pre acei boiari să meargă fără voia lor, s'au întors la Domn în dășărt.

Și, trecând iarna aceaia așa, și viind primăvara, i-au venit poruncă Ducăi-Vodă să să gătească să meargă la oaste cu Împăratul, la Țara Cazăcească, și s'au dus. Atunci au luat Împăratul Ledijna, Humanii și alte cetăți, și au robit țara foarte, cât zicia toți, că va rămânia de acum înnainte acel pământ pustiiu. Și s'au întors despre toamnă cinești la țara lui, nestându-le nimeni împotrivă[1].

După ce au venit Duca-Vodă la Scaun[2], iar nu să odihniia pentru boiarii pribegi, ci au făcut cărți de iznoavă cu jurământ, și au trimis de-i chiema, zicându-le: să nu să tiamă de nimic, nici de Cantacozini. Căci ei le era vrăjmași lor, de carei să temea boiarii pribegi, că, ascultându-i Duca-Vodă întru vorbele cele reale, le va face vre un rău, pizmuindu-i ei și vinuindu-i că patima ce au luat dela Gligorie-Vodă, să fie fost dela acei boiari. Dar greșiia, că n'au fost aceia, ci avia Gligorie-Vodă pizmă pre dânșăi de multe unele altele, ce-i zisease și-i făcuse în Domniea de'ntâi. Și el, ca un om de necaz, apucând iar puteria la mână, au făcut cu dânșăi ce au vrut: i-au închis, i-au bătut

[1] Expediția se face în 1674. Se iea Ladyszyn în August, iar Umanul la 4 Septembre. După cronicarul turc Rașid, Domnului muntean i se dădu grija drumurilor și podurilor (Hammer, cartea a LVI-a). Zvonul luării acestei din urmă cetăți ajunse în Constantinopol pe la 28 Septembre, dar, nefiind sigur, nu se făcură serbări (raport olandes din 28 Septembre 1674). Lagărul era, după niște scrisori italiene în corespondența olandesă, la 25 Iulie la Țuțora, iar la 10 August la Soroca.

În ultima se spune că oastea mergea cu greu, „per la quantità de'carri di proviggioni". O scrisoare a Domnului muntean datată din Ladyszyn, 8 Septembre, se află în *Török-Mag. Állam-Okm.*, V., pp. 261-2.

[2] Oștile pleacă îndărăt pe la jumătatea lui Septembre (Hammer, *l. c.*). Cf. și scrisoarea din 13 a Domnului Moldovei, în *Török-Mag. Áll.-Okm., l. c.*, pp. 264-5.

i-aŭ prădat, i-aŭ dat la pedepse, iar nu i-aŭ omorât. De aceasta luând ştiinţă bine Duca-Vodă, şi văzând şi pre Cantacozinĭ, că să înnalţă iarăşĭ şi să măresc, şi poftesc pre Domn să facă cele necuvioase, peste voea şi peste putinţa luĭ, în oare-ce chip nu-ĭ vedea cu ochĭ curaţĭ; şi vria cu toată inima să aducă pre pribegĭ. Şi, cum am zis maĭ sus, de iznoavă aŭ scris Domnul cu jurământ, de spre partia luĭ, şi Cantacozinilor încă li-aŭ zis de le-aŭ scris, de spre partia lor, cum, de acelea ce le-aŭ făcut Gligorie-Vodă, nu vor bănui pre dănşaĭ în veacĭ, nicĭ vre o judecată nu vor cerca, cunoscându-şĭ şi eĭ cu a lor cunoştinţă pricinile pentru care i-aŭ pedepsit Gligorie-Vodă; iar nu din îndemnaria boerilor. Şi, aşa ducându-să cărţile la boiarĭ, în multă socotială aŭ fost: să vie aŭ să nu vie. Însă Hrizea Vistier, ginerele Băleanuluĭ, s'aŭ încredinţat şi aŭ venit cu toată casa luĭ (pentru că şi Stroe Vornic venise maĭ nainte, şi să afla în cinste şi în pace), şi, Hrizea Vistier viind, cu cinste l-aŭ priimit, şi aŭ avut pace. Iar Băleanul, cu fie-săŭ, şi cu alţĭ boiarĭ, maĭ rămase păn la anul; deaciĭ aŭ venit. Într'acĭa vreame aŭ omorât Duca-Vodă pre treĭ boiarĭ: Papa Vistier, Negoiţă Vistier, Voico Postelnic, părându-ĭ acest Voico Postelnic că fac sfat să fugă la Turcĭ şi să părască pre Domn de răŭ, şi altele, şi, scoţându-ĭ la Divan, li s'aŭ răspuns să piară. Şi într'o noapte aŭ eşăt Duca-Vodă la mănăstirea luĭ Sfeti Gheorghie, de s'aŭ dus cu slujitorĭ, de i-aŭ scos den temniţă; şi denaintea porţiĭ i-aŭ sugrumat, şi pre părăţĭ şi pre părăş. Zic unĭĭ, care şi eŭ am auzit den gura unor oamenĭ foarte de credinţă, că pre Papa Vistier, frate-săŭ Mihaĭ l-aŭ părât, că va să fugă; ci, orĭ cum aŭ fost, eĭ aŭ luat moarte cumplită.

Întru anul de'ntâĭ al Ducăĭ-Vodă, fiind încă neveniţĭ boariĭ den prebegie: Banul Gherghe, fie-săŭ Ivaşco Logofăt, gineri-săŭ Hrizea Vistier, şi alţiĭ, să întâmplase de venise Stroe Vornic maĭ nainte în ţară, la Domn, şi-l priimise bine. Dar Postelniceştiĭ, ce

era atunci pre lângă Domn credincioși, au vrut să facă nevoe lui Stroe Vornic și Radului Dudescul, ce era ginere lui Gherghe Banul Bălcanul, și așa scoaseră o mărturie mincinoasă, mărturisind cum că l-ar fi trimis boiarii pribegi cu cărți la Stroe Vornic și la Radul Dudescul, și sfredelind un ciomag, zicând că acolo au fost cărțile. Pre carele ducându-l la Duca-Vodă, și auzind ca aceastia, au închis pre acei boiari năpăstuiți; și, scoțându-i la Divan, și eșând mărturiia mincinoasă, s'au mâniiat Domnul, și multe pedepse le-au făcut boerilor acestora, — mai vărtos că pre Dudescul l-au muncit cu hiară arsă pre piept, până lângă moarte. Deci, pe'ncet dovedindu-să, tocma și la Domn, că au fost minciuni, și îndemnăturile altora, ce li-au fost vrăjmași, — i-au slobozit. Și, trecând cătăva vreame, i-au și cinstit; și nu mai asculta minciunile lesne. Ci, la aceste cazne și altele, era Nica dela Grădiște Armaș-Mare.

Întru al doilia an al Domniei Ducăi-Vodă, iar au făcut Turcii gătire de oaste spre Țara Leșască, la Bar, la Zbaraj, la Trâmbovlea[1], și la alte cetăți. Și au mers și Duca-Vodă la oaste; ci puțin folos au făcut Turcii, de cetăți a lua; numai robi pe den afară au făcut, și au luat mulți[2]. Într'acîastă călătorie a Ducăi-Vodă, la un conac ce avia în țara Moldovei, grăbind să triacă zaharaoa codrul, și neputând de ploi, și de noroae, și de frântul carălor, viind un căpitan de la margine, care era ispravnic pre cară, și spuind Ducăi-Vodă că s'au frânt carăle, și nu pot treace codrul, — atâta s'au mâniat de tare, cât îndată au pus de i-au tăiat capul: acest fel de mânie avia Duca-Vodă. Deci, vrând Duca-Vodă să să întoarcă dela oaste, și viind vremea haraciului, au trimis pre Hrizea Vistier mai nainte în țară, să facă rânduiala haraciului, să să strângă. Aicia în țară era lăsați Caimacami: Stroe Vornic, Radul Crețulescul, Vâlcul Vis-

[1] Zbaraz și Trembowla.

[2] Cel mai însemnat act din această campanie fu asediul, în August 1675, al Lembergului.

tier; carei fugind den loc în loc de frica ciumii (că într'acia vară era în toată țara), i-aŭ găsit Hrizea Vistier pre Caimacami la Fântăneale, și acolò aŭ facut așăzământ de haraci. Iar de spre toamnă, viind și Duca-Vodă de la oaste, necutezând să meargă la București, pentru ciumă, s'aŭ dus la Cocorăști: acolò până la Bobotează aŭ șăzut; deciĭ s'aŭ dus la București, că să potolise ciuma. Deci dar, la Cocorăștĭ încă fiind, nu știŭ ce aŭ auzit Duca-Vodă, că umblă Cantacoziniĭ împotriva Domnieĭ, ci, pre căți s'aŭ întămplat aciĭ lângă el, i-aŭ închis. Iar Șărban Spătar era la Drăgănești. Ci aŭ trimis pre Drosul Sărdar, și pre Gheorghiță Căpitan Ciudin, de l-aŭ luat în zioa de Sfeti Nicolae, și l-aŭ dus la Cocorăști. La Mihaĭ Spătar, la Filipești, aŭ trimis pre Socol Logofăt, și l-aŭ prins ; dar li-aŭ scăpat și aŭ fugit în Țara Ungurească. El așa se auziia că va să-ĭ omoare, dar Dabijoae, soacra Ducăĭ-Vodă, și Doamnă-sa aŭ stătut tare pentru dănșăĭ, și i-aŭ slobozit. Dar să rănise inema lor și să răcise de către Domn, — cât în cia după urmă aŭ făcut răŭ Ducăĭ-Vodă, precum istoriia maĭ nainte va arăta[1].

După ce aŭ venit Duca-Vodă în București, de la Cocorăști, den Ardial aŭ prebegit Beldi Pal[2] și Cĭachi Groful și alți boerĭ unguri, și aŭ trecut la Turcĭ, să părască pre Apafi Mihaĭ, Craiul Ardealuluĭ, de mult ce zicia eĭ că li-aŭ făcut nedreptate. Cariĭ, împreunându-se cu Duca-Vodă, și întrebându-l de sfat, li-aŭ zis să nu meargă la Turcĭ, că sânt răĭ și mitarnicĭ, și nu vor folosi cu dănșăĭ, și maĭ mult va putia o țară, cu Craiul lor, decât eĭ singurĭ: ci-ĭ îndemna să rămâe lângă dânsul, și, saŭ pace să facă cu Craiul și să să întoarcă la casele lor, saŭ de aicea să cerce pre Turcĭ cu scrisorĭ, să vază ce răspuns vor lua, și pre acela să urmeze;

[1] Acest episod e povestit mult maĭ pe larg în Ludescu, pp. 14-7.

[2] Un act al luĭ Duca pentru „două slugĭ" ale luĭ Beldi Pál. in *Török-Mag. Állam-Okm.*, V, pp. 387—8. Forma luĭ românească am tipărit-o în *Studiĭ și Doc.*, IV, pp. 60-1, no. LVII.

tăţue, în zioa de Sămpietru, fiind și hramul mănăstireĭ; de acolo aŭ purces la Ţuţura: acolo aŭ făcut halaĭ înnainte Saraschеruluĭ. Decĭ cu toţiĭ aŭ purces, și aŭ trecut Nistrul, și s'aŭ dus în Țara Leșască: luat-aŭ câteva cetăţĭ, Ioholniţa, Iazloveţul, Boceciul, Haliciul[1], și altele, dar robiĭ ce-ĭ lua dentr'ânsele nu-ĭ robiia, ci-ĭ da Ducăĭ-Vodă de-ĭ ţinia. Iar într'o zi, scoţându-să robiĭ den cetatea Haliceĭ, veni veaste la Turcĭ, de la Tătarĭ (că eĭ mergia înnainte), precum, pen vărsatul zorilor, aŭ lovit Craiul Sobetschi cu oaste multă leșască pre Tătarĭ, și puţin aŭ fost să prinză pre Sultanul, fecĭorul Hanuluĭ celuĭ bătrân ce era atuncia, și mulţĭ Tătarĭ aŭ perit, până s'aŭ îndreptat. Acĭastă veste auzind Turciĭ, aŭ lăsat toate, și s'aŭ dus de s'aŭ împreunat cu Tătarăĭ, și cu toţiĭ aŭ început în Liașĭ; și pe'ncet îĭ îmbulziia, până i-aŭ înghesuit la Juravna cetate[2], unde era Nistrul, și peste Nistru un dial mare, pietros, de nu să putea sui nicĭ pedestri. Și, încungiurându-ĭ pre Liașĭ de toate părţile, până seară sta rânduiţĭ ca de război, și cu tunurile să apăra. Decĭ, până a aduce tunurile turcești, și altă gătire de bătae, aŭ înserat, și peste noapte s'aŭ îngropat Liașăĭ în șanţurĭ: dimineaaţa îţĭ păria că sânt băgaţĭ în cetate. Decĭ treĭ săptămânĭ s'aŭ bătut den tunurĭ, și de multe orĭ eșa Liașăĭ de să bătia cu Turciĭ și cu Tătarăĭ, de la obraz, uniĭ cu alţiĭ; dar îĭ înfrângia grozav pre Liașĭ: de abiia apuca de întra în șanţ. Și încă tunurile le ajuta, că împrăștiia pre Tătarĭ până intra; iar ar fi pătit răŭ Liașăĭ. Acolò, cum spunia, era Sobetschi Craiul leșăsc, cu Hatmanul de Letfa, Hatmanul Coroni, Hatmanul Polni[3], și multă boerime cu oaste, ca la 30.000, saŭ și 40.000 vor fi fost. Însă, trecând treĭ săptămânĭ, aŭ flămânzit și eĭ și caiĭ lor, și aŭ făcut pace cu Turciĭ[4], aŭ legat să le dia Podoliia Cameniţiĭ, sem-

[1] Jocholnicz (?), Jazłowecz, Buczacz, Halicz.

[2] Żurawna.

[3] Hatmanul Coroaneĭ și al Poloniеĭ.

[4] La 27 Octombre 1676.

nănd în scrisorĭ şi hotărăle pe unde să fie, şi le aŭ dat Liaşălor şi robiĭ dupen cetăţĭ; şi s'aŭ întors Turciĭ îndărăt, şi Liaşăĭ pre la casele lor. Ci dar Duca-Vodă, nevoindu-să în toĭ chipul să facă slujbă Turcilor să le placă, şi aciasta aŭ făcut: că, îndată ce s'aŭ ispràvit pacea, aŭ gătit pre Mateĭ Căpitanul Cărămidă, şi l-aŭ trimis la Împăratul să dia ştire de pace, învăţându-l să să nevoiască în tot chipul, să ajungă maĭ nainte de oameniĭ Paşăĭ Sarascher[1] şi de aĭ Hanuluĭ. Şi acĭasta i-aŭ zis: mergănd pen Moldova, de-l va chema Antonie-Vodă la Iaşĭ, să-l întrebe pentru oştĭ, cum să află (că nu să maĭ ştiia nimic de oştile turceştĭ, maĭ mult de o lună de zile), să-ĭ spue altele, iar nu adevărul. Şi i-aŭ dat banĭ, unde-ĭ vor sta cai, să cumpere alţiĭ, şi aşa aŭ făcut. Că, mergănd la Iaşĭ, l-aŭ chemat Antonie-Voda de l-aŭ întrebat: el aŭ spus că aŭ încungirat Liaşăĭ pre Turcĭ, de nu să ştie maĭ scăpa-va vre unul. Deciĭ iar s'aŭ dus înnainte, şi aŭ ajuns la Odriĭ, unde era Împăratul. Ci, mergănd cu cărţile la Viziriul Chipriulioglu, cum putia, fiind idropicos[2], aŭ cetit cărţile, şi, de bucurie că s'aŭ făcut pace, l-aŭ dăruit cu 200 de galbenĭ de aur, şi îndată l-aŭ trimis la Împăratul cu cărţile, şi aşăjderea l-aŭ dăruit. După căteva cĭasurĭ dar, i-aŭ venit cărţĭ de la Antonie-Vodă, în care scriia poveştile ce le auzise de la Mateĭ Căpitan Cărămidă; deciĭ iar chemă pre Cărămidă de-l maĭ întrebă; el, deci-ĭ spuse adevărul şi cum că el aŭ spus acele vorbe luĭ Antonie-Vodă. Deciĭ aciiaşĭ vin cărţĭ şi de la Saraschériul, şi de la Hanul, scriind tot de pace, ca şi ale Ducăĭ-Vodă; şi aŭ rămas de ocară Antonie-Vodă, făcăndu-l *şcher-oglan*, mincinos; iar Duca-Vodă aŭ rămas lăudat. Şi în scurtă vreme s'aŭ întors la Scaunul luĭ. Întru acĭastă oştire, pentru neşte lemne de pod, ce rănduise şi pre Tudoran Clucerul să le a-

[1] Şişman-Ibrahim.

[2] Vizirul moare la 30 Octombre, deciĭ el n'a putut primi vestea de pace. Era abia de 42 de anĭ. Cf. Hammer şi Brosch, *Geschichten aus dem Leben dreier Grosswesire,* Gotha, 1899, p. 185.

ducă, și, neputându-le aduce curând[1], la vreame, l-aŭ îngenuchiat Duca-Vodă să-ĭ tae capul; dar l-aŭ ertat; iar el, viind în țară, s'aŭ călugărit: n'aŭ vrut să maĭ fie mirian. Caimacamĭ aicea în țară lăsase pre Gherghe Banul Băleanul, pre gineri-săŭ Hrizea Vistier, pre Staico Păharnic; carii aŭ eșăt înnaintea Domnuluĭ cu slujitorime, și cu cinste aŭ întrat în Bucureștĭ.

Întru acest an ș'aŭ înoit Duca-Vodă Domniia de al treilia an, după cum era obiceiul, aducându-ĭ caftanul Lațcarache Ruset, el și cu un Agă mare; înnaintia căruia i-aŭ eșăt Domnul cu boiariĭ, cu slujitorimia, aducându-l cu cinste în Bucureștĭ; și, îmbrăcând caftanul, după ce aŭ cetit baratul de Domnie, aŭ dat cu 12 tunurĭ, și slujitorimia cu puşcile.

Decĭ, așa trecând anul cu pace, primăvara veni poruncă Domnuluĭ să meargă cu Turciĭ la oaste la Cehrin, ce era cetate supt mâna Moscalilor. La care ducându-să puțin, o aŭ bătut; ci aŭ venit Cazacĭ, Muscalĭ, ca nisipul; cărora neputând să le stia împotrivă, aŭ lăsat cetatea, și noaptia aŭ fugit cum aŭ putut, venind cineș pre la locurile lor[2].

Decĭ, trecând al patrulea an așa, primăvara iar fac Turciĭ maĭ mare gătire de Cehrin, și merge însușĭ Viziriul Carà-Mustafà-Pașa, și porunceaște și Ducăĭ-Vodă să meaargă, și Antonie-Vodă de la Moldova. Și aicia în țară lasă Caimacamĭ pre Șerban Logofăt Cantacozino, pre Hrizea Vistier, pre Iordache Ruset Postelnic, și pre Staico Paharnic[3], să poarte grijă țărăĭ, și de poruncile împărătești. Că Împăratul Sultan Mehmet venise în vara aceia la Dărstor, până s'aŭ isprăvit cu Cehrinul. Decĭ, mergând Duca-Vodă la Tighina, aŭ găsit pre Viziriul dencolo de Nis-

[1] Nu poate fi Moldoveanul „Toader Fliondor", apoĭ Mare-Armaș (Neculce, p. 215), din causa amănuntuluĭ călugărieĭ.

[2] Pentru campanie, v. *Socotelile Brașovului*, pp. 111-12. S'a păstrat un ordin Domnesc din 23 Iunie 1677 de la „conacul de la Piepteștĭ" (cartonul I al doc. Ghenadie de Rîmnic, la Ac. Rom.).

[3] Numele ispravnicilor sînt maĭ bine date decît în Ludescu, p. 17, unde luĭ Ruset i se zice „Laţcarache", ca fratelui săŭ. Acolo, în loc de Staico, se dă Gherghe Băleanu.

tru, şi i-aŭ făcut halaiŭ cum s'aŭ căzut; şi l-aŭ îmbrăcat Veziriul cu caftan, şi pre boiarĭ. Decĭ n'aŭ şăzut mult, ci aŭ purces preste cămpiĭ fără leamne, fără apă, până aŭ ajuns la Buh, la Coiùl-Ghecet: acolò s'aŭ găsit apă; de acolò iar n'aŭ găsit apă până la Cehrin. Daca aŭ sosit acolò, o aŭ început a bate cetatia cu tunurĭ, cu cumbarale; dar şi den cetate vitejiaşte să bătea, — cât 63 de zile aŭ ţinut. Ci iată că simţiră oştile moschiceştĭ venite la Nipru: să auziia tunurile, că den Cehrin până în Nipru este cale ca de treĭ ceasurĭ. Ci făcuse Rumăniĭ doao poduri, Moldoveaniĭ iar doao, peste apa Tismenul, ce era lângă Cehrin, băltoasă şi noroioasă; pre acelia aŭ trecut oştile turceştĭ şi tătărăştĭ, ca să-ĭ oprească pre Moscalĭ, până vor lua cetatea; dar n'aŭ putut, — că-ĭ împuşca, îĭ omorăia, şi nicĭ cum nu putea sta înnaintia lor; ci aŭ dat dosul, să treacă la pod. Dar Viziriul pusease pază la pod: Iniceri-Paşa, Domniĭ amândoĭ, să nu-ĭ lase; dar, strângându-să oştile toate, aŭ dat năvală preste ceilalţĭ Turcĭ, şi aŭ trecut podul dencoace; Tătarăĭ, ca diiavoliĭ, da pen Tismen: şi trecea uniĭ, alţiĭ se înneca. Şi aŭ venit Moscaliĭ lângă Cehrin, fiindu-le cap Ramadanoschi, şi o săptămână aŭ şăzut Moscaliĭ dencolo de apă, şi Turcii dencoace, de spre cetate, bătând-o; şi, la săptămâna, Duminecă în amiazăzi, aŭ luat Turciĭ cetatia. Zic ceĭ maĭ mulţĭ, că aŭ luat Ramadanoschi banĭ mulţĭ de la Veziriul şi aŭ lăsat de aŭ luat cetatea. Care înţelegând Ţariul Moscalul, aŭ topit aur, şi i-aŭ vărsat pre găt; şi acel sfârşit aŭ dat Ramadanoschi. Iar Viziriul s'aŭ întors bucurându-să, trimiţându-ĭ Împăratul călăcĭ şi caftan.

Ci, la întoarcere, turburase Cantacoziniĭ pre oameniĭ ţărăĭ, îndemnându-ĭ să părască pre Duca-Vodă şi pre Grecĭ la Vezir, că mănâncă ţara, şi altele. Şi avea pre uniĭ pribegĭ, de-şĭ înţelegia cu eĭ: Banul Milescul, Dumitraşco Corbeanul, Paraschiva Boliştean, carii venise cu Cuciuc-Imbrohorul înnaintea Veziriuluĭ, la Ledijna lângă Buh. Ceilalţĭ s'aŭ păzit maĭ bine, iar Bolişteanul, umblând cam

blestemățește, l-aŭ prins Duca-Vodă, și l-aŭ băgat în obezĭ, și l-aŭ mustrat; apoĭ l-aŭ slobozit, după ce aŭ venit în țară. Însă, dacă aŭ trecut Nistrul pre la Soroca, pre o cămpie, să ceru Duca-Vodă să-l lase să miargă la Scaun; și l-aŭ slobozit: pre carele îmbrăcându-l cu caftan, și pre boiarĭ, li-aŭ dat cale în țară. Iar pre Lațcarache Spătar l-aŭ închis Veziriul, de multe jălbĭ ce auzise de la Cantacozinĭ, și de la alțĭ ce era cu Cantacozinĭĭ la o vorbă; și cu chieltuială l-aŭ scos Duca-Vodă de aŭ venit în țară. Duca-Vodă, mergând până la Iași, veni veaste den țară, că Radul Crețulescul, cu toată casa lor, aŭ fugit în Ardial; de acolia den tabără fugi și Vintilă Corbeanul Păharnicul, și Părvul Postelnic, fecĭor Crețulesculuĭ, în Ardial, trecând pre la Trotuș. Aceaste turburărĭ văzând Duca-Vodă, găteaște pre Costandin Brâncoveanul, ce fusease vtori Logofăt maĭ nainte, și-l trimite cu cărțĭ la Crețulescul, să-l întoarcă. Carele viind până la Sărata, îl întâmpină un părcălab al luĭ Șărban Logofăt, de-ĭ spunia că aŭ fugit Șărban Logofăt cu toată casa luĭ la Rușciuc; ci lasă Brâncoveanul calea Ardealuluĭ, și să duce după unchi-său Șărban Logofăt. Duca-Vodă viind până la Bârlad, iată alțĭ olăcarĭ vin de spun că aŭ fugit Șărban Logofăt cu toată cimetiia lor. Decĭ, viind mâhnit până la Focșanĭ, trimete pre Costandin Stolnicul cu cărțĭ, să munciască, să întoarcă pre frate-său Șărban Logofătul, și i-aŭ dat și pre Iane Roșca, om al Ducăĭ-Vodă, cu multe făgăduele. Care, mergând acolò și împreunându-să cu fraților, aŭ dat răspunsul, că nicĭ unĭĭ nu să vor maĭ întoarce, ci să vor duce la Veziriul. Căcĭ că aceste umblete de de mult le umbla Cantacozinĭĭ, de turbura oamenĭĭ țărăĭ, de părăia pre Domn, și eĭ încă făcuse jalbă la Veziriul Carà-Mustafà-Pașa, prin mijlocul unuĭ Turc ce-ĭ zicea Fetfagiul; carele și răspuns i-aŭ dat luĭ Șărban Logofătul, ca să să ducă să-l facă Domn, — pentru că-ĭ era prieten, cum am scris îndărăt. Decĭ, îndată ce aŭ mers, i-aŭ făgăduit să-l pue Domn, și să mute pre Duca-Vodă la Moldova, — că mazălise Turciĭ

pre Antonie-Vodă Ruset, căcĭ nu vrusease să dia banĭ unuĭ Agă al Viziriuluĭ, când i-aŭ cerut. Carele, ajungând Chehaiaoa Viziriuluĭ, i-aŭ făcut acĭasta, de l-aŭ mazălit. Duca-Vodă, încă, neştiind că va să pue Domn pre Şărban Logofătul, aŭ trimis boiarĭ cu pără asupra luĭ Şărban Logofătul[1]; dar nimic n'aŭ folosit; că, îndată ce aŭ sosit Veziriul la Odrĭĭ, i-aŭ dat Domniia, şi pre Duca-Vodă l-aŭ mutat la Moldova[2]. Boiarĭĭ dar ce era trimişĭ de Duca-Vodă, ceĭ maĭ mulţĭ s'aŭ închinat luĭ Şărban Logofătul, neştiind ceale ce vor să paţă pre urmă; iar Ivaşco Cluceriul Băleanul şi cu Staico Păharnicul aŭ fugit la Moldova. Iar Şărban-Vodă aŭ venit Domn în Scaun, pre la Bobotează.

50. Domniia luĭ Şărban-Vodă, l^{t} 7187.

Şărban-Vodă Domn. — Doamna luĭ Şărban-Vodă vine la Bucureştĭ. — Ivaşco Clucer Băleanul, Staico Păh. pribegesc. — Şărban-Vodă să duce la oaste, la Dogan-Ghecet. — Drosuluĭ îĭ tae capul Şărban-Vodă. — Duca-Vodă găteşte ospăţ luĭ Şărban-Vodă la Iaşĭ, iar el nu priimeşte. — Şărban-Vodă închide pre Vălcul Vornicul; pre Pătraşco, muncit, îl spânzură la Sneagov. — Şărban-Vodă pre Vălcul Vornic îl omoară la Sneagov. — Moldovenĭĭ să sfătuesc să omoare pre Duca-Vodă. — Duca-Vodă prinde pre treĭ boiarĭ cĭ-aŭ fost maĭ nainte vinovaţĭ, şă-ĭ tae. — Şărban-Vodă închide pre Hrizea Vistier, şi-l pradă. — Şărban-Vodă căzneaşte şi omoară pre Hrizea Vistierul. — Vistiereasa Hriziĭ Vistier cu coconiĭ fuge la Moldova. — Şărban-Vodă spăuzură pre Radul Vistier Ocnarul. — Şărban-Vodă aruncă într'o ocnă pustie pre feciorul Drosuluĭ Sărdar. — Şărban-Vodă grele dăjdĭ scoate în ţară. — Şărban-Vodă mulţe reale face în ţară. — Duca-Vodă den Moldova să duce la Ţarigrad de-şĭ înnoieşte Domniia şi iă şi Hătmăniia Cazacilor. — Duca-Vodă vrea să dea pre fiĭ-sa unuĭ Grec. — Duca-Vodă dă pre fiĭ-sa fără voe după Ştefan Beizadeà. — Boiarĭĭ să duc să părască pre Şărban-Vodă. — Şărban-Vodă înnoeşte Domniia. —

[1] Numele lor se daŭ de Ludescu: sînt Neagoe Vornicul Secuianul, Staico Păharnicul Bucşanul şi Ivaşco Băleanul (pp. 18-9).

[2] Duca trece la Iaşĭ încă de Sf. Neculaĭ 1678, dar Şerban sosește în Bucureştĭ abia la 6 Ianuar 1679 (Ludescu, p. 19; N. Costin, p. 18). O scrisoare a luĭ Şerban, din 21 Ianuar 1679, în *Török-Mag. Állam-Okm.*, VI, p. 36.

Tucheli face oaste spre Nemți cu ajutorul Turcilor. — 1683: Sultan Mehmet rădică oaste asupra Nemților. — Veziriul bate Becîul. — Craiul Leșesc vine ajutor Nemților. — Nemții, Leașii bat pre Turcî la Becî. — Sultan Mehmet sugrumă pre Veziriul. — Divan ce aŭ avut Șărban-Vodă cu Duca-Vodă înnaintea Veziriuluĭ. — Petreceico-Vodă vine la Moldova Domn de la Liași. — Oștile leșăștĭ încungiură pre Duca-Vodă. — Robesc Liașăĭ pre Duca-Vodă. — Tătarăĭ gonesc pre Cazacĭ, pre Moldovenĭ den Bugeac. — Dumitrașco-Vodă să pune Domn la Moldova. — Foamete mare la Moldovă. — Duca-Vodă să tocmește să să răscumpere. — Duca-Vodă moare de grab. — Baniĭ Ducăĭ-Vodă îĭ iaŭ Ungurii. — Papa Buicescu păraște la Turcî pre Șărban-Vodă. — Șărban-Vodă merge la oaste la Cameniță cu Suliman-Pașa. — Nemții iar bat pre Turcî la Ostrogon. — Apafi Mihaiŭ Craiul înnoește Crăiia pre fiiu-săŭ. — Șărban-Vodă măzălește pre Dumitrașco-Vodă den Moldova. — Cantemir să pune Domn Moldoviĭ.

Mare și întunecat nor, și plin de fulgere și de trăsnete, aŭ căzut pre Țara-Rumănească Șărban-Vodă, carele, ca cu nește trăsnete, cu răotatia luĭ aŭ spart și aŭ dăzrădăcinat nenumărate case de boiarĭ, și de slujitorĭ, și de săracĭ, și pre mulțĭ aŭ omorât cu multe feluriĭ de cazne, și i-aŭ sărăcit cu multe feliurĭ de pedepse, precum istoria maĭ jos va arăta. Ci dar, pentru păcatele oamenilor, saŭ pentru alte judecățĭ, care singur Dumnezeŭ știe, aŭ luat Șărban-Vodă Domniia Țărăĭ-Rumănești. Ci maĭ nainte aŭ trimis pre Costandin Brăncoveanul, nepotu-săŭ, cu Schimni-Aga, ca să apuce Scaunul și să rădice pre Duca-Vodă, să-l ducă la Moldova: și poruncise să fie Caimacam, cu Badia Vornicul Bălăceanul și cu Hrizea Vistierul, și să îmblănzească norodul, atăt pre ceĭ marĭ, căt și pre ceĭ micĭ, și să să bucure, și să să veselească toțĭ de venirea Domnuluĭ. Și așa aŭ făcut, că cu toțiĭ să bucura, și mulțĭ (cum auziam), care nu avia vin, bia apă pentru sănătatia luĭ Șărban-Vodă, și juca, și chiuiia, atăt îĭ amăgise pre toțĭ în boeriia luĭ, căt îĭ orbise de nu știia ce fac; ci bucuriia lor s'aŭ întors îndășărt și la mare întristare. Însă, viind Brăncoveanul, cum s'aŭ zis, și ducăndu-să Duca-Vodă den Scaun, aŭ trimis Caimacamiĭ de aŭ venit Doamna luĭ Șărban-Vodă și mumă-sa, Doamna Ilinca, de la Rușciuc, eșăndu-ĭ boiariĭ și jupă-

nease înnainte. După aceia și Domnul aŭ venit, pre la Boboteaază, de aŭ întrat în Scaun, cu pompă mare, precum iaste obiceiul Domnilor. Deci, de'ntăi cu blăndeațe s'aŭ arătat tuturor, boerind și pre ceĭ ce nu-ĭ iubiia, pentru pricina aciasta, ca doar ar aduce și pre Ivașco Clucer Băleanul și pre Staico Paharnicul, pribegiĭ ce era în Moldova; și așa aŭ trecut cătăva vreame.

Deci primăvara i-aŭ venit poruncă să meaargă la oaste, să facă o cetate Dogancalè, și, gătindu-să, s'aŭ dus cu Turciĭ, și făcându-să cetatia, s'aŭ întors îndărăt la Scaun.

De acum înnainte să încep durerile. Că, la întoarcere, aŭ zis Drosului Sărdariul, să să gătească să meaargă în țară maĭ nainte cu trebĭ; și s'aŭ gătit, și i-aŭ dat cărți și slujătorĭ, și pre Aleverde[1] Tătarul, cu cățiva Tătarĭ, tot tălharĭ, și-l învăța în taină, să-l ducă până la Bărlad, și să-l dia în laturĭ de drum, să-ĭ tae capul, și să-ĭ ià capul pentru credință, și să să facă Aleverde că aŭ pribegit în Bugiac, și, până nu-l va chiema Domnul cu cărți, să nu vie: și, viind, să zică către boiarĭ, că aŭ fugit Drosul Sărdar. Acest meșteșug făcia, ca să nu să sparie boiariĭ, să fugă. După ce aŭ sosit Șărban-Vodă la Iași, l-aŭ poftit Duca-Vodă să-l ospeteze, încă de pre cale, la întoarcere, și făgăduise Șărban-Vodă că va merge la ospăț. Și s'aŭ gătit Duca-Vodă de ospăț, cum s'aŭ căzut; iar, când aŭ fost în zioa aceaia, s'aŭ rădicat Șărban-Vodă și aŭ purces spre Țară, și n'aŭ priimit ospățul. Pricina aciasta era: că avia nădejde să ià pre pribegĭ, orĭ cu voe, orĭ în puteare; dar Duca-Vodă, nevrând să facă obiceĭ răŭ ca să-ĭ dia, li-aŭ dat cale de s'aŭ ascuns. Aciasta auzind Șărban-Vodă, că nu sănt în Iași, ci s'aŭ ascuns la țară, n'aŭ priimit nicĭ ospățul; ci aŭ venit în țară. Duca-Vodă încă s'aŭ strâns boiariĭ luĭ, de s'aŭ ospătat toată zioa aceaia, cu zicăturĭ, cu tunurĭ. Iar Șărban-Vodă, viind la Focșanĭ, aŭ poruncit de aŭ închis pre Vălcul Vornic la Bucureștĭ, și, după ce aŭ venit în

[1] Alĭ-berdi.

Scaun, aŭ trimis pre Ghinia Căpitan, cu 30 de slujitorĭ, de aŭ luat pre Pătrașco Căpitan Urzicĭanul, de l-aŭ dus la Sneagov mănăstire: acolo, cu muncĭ groaznice muncindu-l, l-aŭ spănzurat. Iar pre Vălcul Vornic l-aŭ judecat în multe rănduri; dar fără nicĭ o cuviință era judecățile, că vină nu-ĭ afla nimic, precum nicĭ altora. Și, după căteva judecățĭ ce i-aŭ făcut, l-aŭ mutat la Sniagov, și acolò l-aŭ omorât, cu multe cazne[1].

Într'aceste vremĭ, și Duca-Vodă la Moldova aŭ avut gălcĭavă despre boiarĭĭ luĭ, care cu îndemnăturile luĭ Șărban-Vodă (precum pre urmă s'aŭ dovedit), s'aŭ sfătuit boerimia, să să scoale asupra Domnu-săŭ, să-l omoare pre dănsul și pre toată casa luĭ. Și, făcănd pecetia luĭ Dumitrașco-Vodă, care era mazăl în Țarigrad, și aŭ pecetluit cărțĭ, și scriia călărașălor și altor slujitorĭ, ca de spre partia luĭ Dumitrașco-Vodă, cum i-aŭ dat Împăratul Domniia, ci să mearga, să prinză pre Duca-Vodă, să-l închiză la Sucĭavă. Și aŭ mers un Bogdan cu cărțile, și alt boiar, de le-aŭ dat Lepușneanilor și Orhiianilor; și s'aŭ rădicat cu toțiĭ de aŭ venit păn la Țuțora. Acolo tăbărănd, și s'aŭ dus căpitanĭĭ să întreabe pre Hatmanul Buhuș; ce învățătură va să le dia, și, fiind Hatmanul cumnat cu Duca-Vodă, și neștiind de lucrul acista nimic, îndată s'aŭ dus la Domn, și i-aŭ spus povestia. Și, auzind Duca-Vodă de la Hatmanul, pricepură că iaste ficleșug, și, întrebănd cine i-aŭ rădicat, eĭ aŭ spus: cutare boiarĭ și cutare. Decĭ găteaște Duca-Vodă pre Gheorghiță Stolnic Ciudin să-l trimite cu mulțĭ slujitorĭ, și prind pre aceĭ boiarĭ, și, înțelegănd de la dănșiĭ că Ghioca Vistierul cel Mare aŭ fost capul sfatuluĭ, îl închide și pre dănsul, — măcar că toțĭ era amestecațĭ,

[1] V. spusele călugăruluĭ catolic, în Engel, I, pp. 110-11 saŭ *Magazinul istoric*, V, p. 40. Aicĭ Vîlcu e numit „Valculus Bunis", adecă Vîlcu al luĭ Bunea Grădișteanu, descendență care — îmĭ spune d. Iuliu Tuducescu — se constată și din documente interne. Călugărul vorbește și de moartea luĭ Drosu, ce ar fi fost săgetat de Tatarĭĭ carĭ-l îngropase în pămînt până la brîŭ.

afară de Hatmanul Buhuș și Miron Logofăt; dar, pentru să nu să facă zarvă mare, i-aŭ tăcut pre aceia: numaĭ pre aceștĭ treĭ boiarĭ, care am scris maĭ sus că i-aŭ închis, pre aceștia i-aŭ judecat, și i-aŭ scos înnaintea porțiĭ, de li-aŭ tăiat capetile. Acolo, când vrea să-ĭ tae, aŭ zis aceĭ doĭ: să tae întâĭ pre Ghioca, că el aŭ făcut aciasta, și el vria să fie Domn; și așa aŭ făcut, că întâĭ pre dânsul l-aŭ tăiat, apoĭ pre aceĭ doĭ boiarĭ. Deci ceĭlanți toți s'aŭ așăzat[1].

Iar aicea în țară Șărban-Vodă, pre la Sfeti Teodor, în săptămâna cea mare a lăsatuluĭ de sec, de postul cel mare, aŭ închis și pre Hrizea Vistier, puindu-ĭ pricina ca să-ĭ ià seaama de Visterie, și nădăjduind că va găsi banĭ mâncațĭ aĭ țărăĭ la el. Care, luându-ĭ boiariĭ luĭ Șărban-Vodă seaama, în cătăva vreme, s'aŭ aflat aĭ Hriziĭ Vistier banĭ chieltuițĭ pentru țară fl. 30.000. Care văzând Șărban-Vodă că nicĭ cu aciasta nu-l poate dovedi, să-ĭ facă răŭ, aŭ început alta: aŭ zis de zahariaoa ce s'aŭ dus la Cameniță, precum ar fi fost ria; și, orĭ bună, orĭ ria de aŭ fost, o dedese boiariĭ și rudele luĭ; iar el numaĭ Hriziĭ Vistier îĭ găsia vină; și i-aŭ dat poruncă să plinească aceĭ t[1] 41.000 de la casa luĭ, și-l îngrozia cu muncĭ groaznice. Decĭ, ce să facă ticăitul? De nevoe, s'aŭ îndatorat, și aŭ dat al luĭ ce avia; și s'aŭ vândut satele, și moșăile, și țiganiĭ; și aŭ plinit baniĭ. După ce aŭ dat Hrizea Vistier acĭastă sumă de banĭ, ce s'aŭ zis maĭ sus, l-aŭ scos de la închisoare (cu ce socoteală, Șerban-Vodă va ști, și sufletul luĭ), și numaĭ 11 zile l-aŭ lăsat slobod, dar cu pază de departe, să nu să pricĭapă, și iar l-aŭ închis; și la a doao închisoare maĭ multe cazne i-aŭ făcut, și multe otrăvĭ i-aŭ dat, să-l omoare; dar nu-l putia omorâ cu otrăvile, — precum într'o scrisoare a Hriziĭ Vistier s'aŭ văzut, scrisă cu mâna luĭ, câte feliurĭ de otrăvĭ i-aŭ dat, și nu-l putia omorâ. Care văzând că cu acestea nimic nu-șĭ poate face voia luĭ, cu

[1] La 2 Octombre st. v. 1679. V. N. Costin, p. 19; Neculce, p. 214; *Vita Constantini Cantemyrii*, în „Operele luĭ Dimitrie Cantemir", p. 14.

altă moarte groaznică l-aŭ omorât[1], de ș'aŭ plinit voia tiraniei luĭ. Jupăneasa dar și copiiĭ rămăind în sărăcie, iar nu i-aŭ lăsat în odihnă, ci totdeauna să afla în pază de slujitorĭ, și zioa și noaptia, și le ceria banĭ pen trăg. Eĭ, văzând că nu vor maĭ putia trăi, și încă aflând uniĭ-alțiĭ că vor să piară, aŭ luat pre Dumnezeŭ într'ajutoriŭ și, pre'ntre pazniciĭ ce era împrejurul casiĭ lor, aŭ eșăt; și nu i-aŭ priceput, orbindu-ĭ Dumnezeŭ; și aŭ încălecat de cu seaară, și pre la miezul nopții aŭ trecut Dunăria pre gliață, în Țara Turcĭască. A doao zi, înțelegând Șărban-Vodă de fuga lor, s'aŭ turburat foarte, ca un lup turbat, și în toate părțile aŭ trimis căpitanĭ cu slujitorĭ, să-ĭ prinză, saŭ să-ĭ omoare, orĭ unde-ĭ va ajunge; dar trecuse, cu ajutoriul luĭ Dumnezeŭ, și nu i-aŭ găsit; măcar că și în Țara Turcĭască aŭ trimis gonacĭ, și făgăduele la Pașĭ, la Muselimĭ, la Cadiĭ, — ca, de-ĭ vor prinde, să le dia marĭ darurĭ. Dar, unde va Dumnezeŭ să păzească, omul nu poate să strice, ci aŭ scăpat, și s'aŭ dus pre la Odriĭ, și la Țarigrad, și de acolo la Moldova, la Duca-Vodă, și la ceĭlalțĭ boiarĭ pribegĭ ce era acolo, fugițĭ de frica luĭ Șărban-Vodă.

Acĭasta așa trecând, Șărban-Vodă nu înceta de a face răŭ cu morțĭ; că, într'al doilia an, acesta, aŭ trimis și pre Radul Vistier Ocnar de l-aŭ spânzurat în Târgul Ocneĭ, de poarta casiĭ luĭ; și aŭ trimis și pre fecĭorul Drosuluĭ Sărdar, tânăr săracul, la Ocnă, și legat l-aŭ slobozit în ocnă pustie: acel sfârșăt aŭ luat ticăitul, — fiind găde Cobza Dumitrașco Căpitan. Maĭ avea o fată Drosul, ci, pentru ca să-ĭ stingă neamul luĭ, și pre aceaia o aŭ omorât, trimițând nește Seimenĭ hoțĭ de aĭ luĭ. De acestia multe făcea Șărban-Vodă, care de, s'ar fi scris câte una, pare-mi-să că n'am avia hârtie să le rânduim toate, — că de om nicĭ cum nu-ĭ era milă, ca de o pasăre: îndată îl

[1] Hrizea muri în țapă, prin Mart 1680; v. *Despre Cantacuzinĭ; Documentele Cantacuzino,* pp. 99-100; *Magasinul istoric,* V, p. 40; *Studiĭ și Doc.,* V, pp. 188-9. El lăsă doĭ fiĭ: Radul Clucerul (cronicarul Popescu) și Gheorghiță Post. (condica Horezuluĭ, la Academia Romînă, p. 43).

omorăia; orĭ de aŭ avut vre o pizmă pe dânsul den boieria luĭ, orĭ de i s'aŭ părut ceva bănuială pre cineva, orĭ l-aŭ părât cineva, precum mulțĭ oamenĭ răĭ sânt în Țara-Rumânească, îndată, fără întrebare, fără judecată, îĭ omora tirănește. Pentru dăjdĭ, ce să zic?! Care maĭ nainte, fără căt știŭ foarte bine că în anul de'ntâĭ aŭ luat den țară 2.000 de pungĭ de banĭ, iar al doilia 3.000, al treilia și maĭ mult, — căt răsuflu boeriĭ, slujitoriĭ, birniciĭ nu maĭ avea: bătuțĭ, căznițĭ în toată vremea, îșĭ vindia moșăile, țiganiĭ, viile și tot ce avia, de le cumpăra Șărban-Vodă, și aĭ luĭ; iar săraciĭ plângia și pliniia tot ce le ceria, că era legațĭ de stâlpiĭ ce era înfipțĭ la pușcărie, înlăuntru și afară, de-ĭ bătia cumplit: pre boiarĭ, pre căpitanĭ, pre slujitorĭ, — păn i-aŭ sărăcit pre toțĭ; și, care cum scăpa, umplia țările, careĭ nu muriia de bătăĭ saŭ de necazurĭ. Însă ceĭ ce era fugițĭ în Moldova, boiarĭ, căpitanĭ, slujitorĭ, s'aŭ rugat Ducăĭ-Vodă, fiind Domn Moldoviĭ, să le fie într'ajutoriŭ, și eĭ să meargă la Turcĭ, să facă jalbă de jafurile ce face Șărban-Vodă țărăĭ; și le-aŭ dat ajutor banĭ și oamenĭ, să-ĭ poarte, și s'aŭ dus la Țarigrad. Dar n'aŭ folosit nimic, — că într'alt chip aŭ curs lucrurile, precum maĭ jos istoria va arăta.

Într'aceaste vremĭ[1] aŭ venit poruncă Ducăĭ-Vodă den Moldova, să meaargă la Poartă să-șĭ înnoiască Domniia, și să-ĭ dia și Hătmăniia Țărăĭ Căzăcești, ca să strângă pre Cazacĭ după unde vor fi răsipițĭ, și să-ĭ așaze pre la locurile lor; că cu Hatmanĭ Cazacĭ nu folosiia Turciĭ, — că une orĭ să închina, alte orĭ rădica cap, și odihnă nu maĭ avia. Ci aŭ socotit de [i-]aŭ dat pe seaama Domnuluĭ Moldoveĭ. Carele, mergând la Țarigrad, și Domniia Moldoviĭ i-aŭ înnoit, și Hătmăniia Cazacilor i-aŭ dat, și cu multă cinste s'aŭ întors la țara luĭ. Numaĭ mâhnire avia pentru fie-sa Catrina, care fusease maĭ nainte logodită după Ștefan, fecĭorul Raduluĭ-Vodă Leon, că, trecând vreame multă logodițĭ, și murind Radul-Vodă, au-

[1] Iunie 1681. V. Iorga, *Călători, ambasadorĭ și misionarĭ*, p. 15 și urm. Pentru stăpînirea luĭ Duca în Ucraina, *Studiĭ și doc.*, V, p. 47 n.

ziia Duca-Vodă că Ștefan-Vodă, logodnicul feateĭ, are proastă politie ci vria să strice logodna, și să dea pre fie-sa altuia; și încă adusease pre un Iordache Muselim, Grec de la Țarigrad, ca să o dia după acela, fiind bogat, și să facă nunta. Ci, acĭasta înțelegănd Ștefan Beizadeà, că va să i să mărite logodnica, aŭ dat jalbă la Împăratul, și aŭ făcut ferman la Duca-Vodă, să-ĭ dia pre fie-sa luĭ, daca s'aŭ logodit, și s1 o ducă la Țarigrad; și, cănd aŭ mers Duca-Vodă la Țarigrad, i-aŭ căutat să ducă și pre fie-sa, cu moașă-sa, Dabijoae. Și aŭ nevoit Duca-Vodă în tot chipul să o măntuiască de Ștefan Beizadeà, dar n'aŭ putut, ci, la întoarcere, cănd aŭ venit la Moldova, l-aŭ luat și pre dănsul. Decĭ, mergănd în țară, aŭ făcut nuntă domnească, dupre cum s'aŭ căzut, toată țara, fiind solĭ de la Liași, de la Ungurĭ, de la Muntenĭ, și i-aŭ împreunat după lege, precum era și logodiții. Întru acĭastă ducere a Ducăĭ-Vodă la Țarigrad, și boiariĭ muntenĭ, slujitoriĭ, căpitaniĭ, făcăndusă ca la 300 de oamenĭ, cu ajutoriul Ducăĭ-Vodă, dăndule banĭ și călăuz pre Armaș Burnaz Alixandru, aŭ purces de s'aŭ dus la Țarigrad, să facă jalbă pentru răotățile ce făcia Șărban-Vodă țărăĭ. Iar Șărban-Vodă, înțelegănd de acĭasta, aŭ trimis boiarĭ de aĭ luĭ cu cărțĭ, de părăia pre Duca-Vodă, că nu-l lasă în pace, ci strănge marghiolĭ și-ĭ trimite cu baniĭ luĭ, să-l părască; și altele ca acestia. Decĭ Vizirul, fiind prieten maĭ bun luĭ Șărban-Vodă decăt Ducăĭ-Vodă, aŭ poruncit prin Caimacamul Ducăĭ-Vodă, să întoarcă oameniĭ înnapoĭ, să nu iasă să părască pre Șărban-Vodă, că pre urmă nu-ĭ va fi bine. De acĭasta înfricoșăndu-să Duca-Vodă, aŭ poruncit tuturor de s'aŭ întors iar la Moldova. Decĭ Șărban-Vodă, înnoindu-și Domniia, aŭ rămas iar Domn. Duca-Vodă den Moldova, după ce aŭ făcut nunta fie-sa Catrinii, s'aŭ dus în Țara Căzăcĭască, la Nemirova, unde iaste Scaunul Hatmanilor; acolò aŭ pus polcovnicĭ, judecătorĭ, logofețĭ, după obiceiurile lor, și, peste toțĭ maĭ mare, pre

un Iane Grecul (adecă în locul luĭ)[1], carele ştiia limba lor căzăcĭască pria bine; şi l-aŭ numit Hatman, de care lucru s'aŭ bucurat foarte Cazacii; şi până la un an s'aŭ strâns, de aŭ umplut satele, târgurile de oamenĭ. Duca-Vodă, după aşăzământul ce li-aŭ făcut, s'aŭ întors iar la Iaşĭ.

Întru aceste vremĭ, şi Emericus Tucheli Groful s'aŭ rădicat cu o seamă de Ungurĭ împotriva Nemţilor: care, cerând de la Turcĭ ajutoriŭ (cu făgăduială că va închina ţara ce o va dobândi), i-aŭ dat Turcii ajutor, şi den Ţara Muntenească oştĭ, cu Ianoş Sărdar Coţofeanul, şi den Ţara Moldoveĭ oştĭ, cu Ghiorghiţă Ciudin Sardar. Care multe cetăţĭ ale luĭ aŭ luat, şi maĭ multe ale luĭ Racoţ (ţiind acest Tucheli muerea luĭ Racoţ Ferenţi), şi le-aŭ supus supt ascultaria luĭ; decĭ, viind toamna, s'aŭ întors cineşĭ pre la locurile lor[2].

După aceaia, când întra al cincilia an al Domnieĭ luĭ Şărban-Vodă, aŭ rădicat Sultan Mehmet Turcul oaste mare împotriva Nemţilor, fiind Împărat nemţesc Leopold, poruncind Hanuluĭ să rădice toată Tătărămia dupretutindenea, aşăjderia Turcii, de la Răsărit, de la Apus, aŭ rădicat. Decĭ Domniĭ Rumânĭ amândoĭ, Craiul Unguresc şi Tucheli Groful, cu oastia luĭ; şi toţĭ s'aŭ împreunat la Beligradul turcesc. Acolo aŭ rămas Împăratul Turcul, iar Carà-Mustafà Veziriul, luând toate oştile, s'aŭ dus drept la Becĭ, unde iaste Scaunul Chesariuluĭ Leopold, şi de toate părţile bătea cetatia. Iar pre Tătarĭ i-aŭ slobozit în pradă, — cât aŭ ajuns cale de treĭ zile maĭ sus de Becĭ, şi mulţime de oamenĭ aŭ tăiat şi aŭ robit; că era Nemţiĭ neînvăţaţĭ de a vedia robiĭ, ci şădia toţĭ pen casele lor: pre carele, găsindu-ĭ, tăia ĭ, robia-ĭ cumplit. Leopold Chesariul, văzând această nevoe

[1] Se iscălia Ene Draghinicĭ *(Studiĭ şi Doc., l. c)*. Era al doilea Postelnic (N. Costin, p. 21). Neculce, care ştie că el stătea şi la Ţicunovca, îĭ zice greşit: „Gredinevicĭ“ (p. 215). În Muste *(Letopisiţĭ,* III, p. 20), numele e dat bine.

[2] Cf. Şincaĭ, III, p. 209.

mare ce căzu pre țara luĭ, neîncredințându-să numaĭ în oștile luĭ, aŭ trimis de grab la Sobetschi Craiul Leșăsc și la toțĭ Leașăĭ, cu rugăciune, să facă bine să-l ajute la acĭastă primejdie ce i-aŭ venit. Și îndată s'aŭ rădicat Craiul, cu 30.000 de Liașĭ, oaste aliasă, și aŭ venit de s'aŭ împreunat cu oștile nemțeștĭ. Fiind cap tuturor oștilor Craiul, s'aŭ pornit cătră Turcĭ; pre carĭĭ găsindu-ĭ supt Beciŭ, prinzând și Turcĭĭ veaste, s'aŭ gătit de războĭ; și le-aŭ eșăt înnainte, să nu-ĭ lase să vie la cetate, până vor lua cetatia, — că o slăbise răŭ, cu tunurĭ, cu lagomurĭ, ce-ĭ dedease în 63 de zile. Dar nu i-aŭ putut opri, ci, dând războĭ tare, în 5, 6 cĭasurĭ aŭ biruit creștinĭĭ pre Turcĭ: și aŭ început a fugi, și a lăsa toate căte aŭ avut: corturĭ, avuțiĭ, zahareale, dobitoace, și altele. Acolò aŭ rămas și Inicerĭĭ în șanțurĭ; pre carĭĭ găsindu-ĭ oștile, pre toțĭ i-aŭ omorăt, ca pre nește dobitoace. Decĭ, după izbândă, aŭ intrat Craiul în cetate, și mare cinste i-aŭ făcut oștile: și, împreunându-să cu Chesariul, s'aŭ sărutat, și îndoită mulțămită i-aŭ făcut de ajutoriul ce i-aŭ dat; și, dăruindu-l bine, împărăteaște, s'aŭ dus la țara luĭ; iar Turcĭĭ de abiia aŭ aflat odihnă la Beligrad. Creștinĭĭ n'aŭ încetat, ci aŭ maĭ luat de la Turcĭ atuncĭ Ostrogonul, Hatvanul, Secetul[1]. Împăratul Turcul, fiind la Odrĭĭ, și înțelegând de acĭastă nenorocire ce aŭ avut oștile luĭ la Becĭ, puind vina Viziriuluĭ (care și oastia acĭasta cu îndemnaria luĭ s'aŭ fost făcut, și isprăvĭ după poftă n'aŭ avut, nicĭ n'aŭ făcut),— aŭ trimis ferman de l-aŭ sugrumat[2], și i-aŭ belit capul, ducându-l pentru credință, să-l vază cu ochiĭ luĭ; iar în locul luĭ aŭ pus Vizir pre Carà-Ibraim-Pașa Caimacamul. Și oștile s'aŭ răsipit în ernatic.

Maĭ nainte dar de periria Veziriuluĭ, Șărban-Vodă și Duca-Vodă, pacea și dragostea cia mincinoasă ce o ținia într'ascuns, atuncĭ aŭ eșăt la ivială,—că Șărban-Vodă aŭ tras la judecata Veziriuluĭ pre Duca-Vodă, arun-

[1] Szecsen.

[2] La 25 Decembre 1683.

cându-ĭ prihănĭ, că aŭ luat den ţară multe pungĭ. Duca-Vodă încă aŭ muncit de s'aŭ îndreptat; şi aŭ rămas Şărban-Vodă în deşărt, şi l-aŭ închis şi Veziriul pentru o seamă de banĭ; şi, neavând să-ĭ dia, aŭ făcut zapis la mâna Veziriuluĭ, cum, mergând în ţară, să-ĭ trimiţă; şi aşa l-aŭ slobozit den închisoare; iar Duca-Vodă s'aŭ dus pen Ardial la ţara luĭ. Ci şi ţara nu o aŭ găsit precum o aŭ lăsat, — că Moldoveaniĭ ş'aŭ adus Domn den Ţara Leşască pre Petreceico-Vodă, şi s'aŭ nebunit cu toţiĭ; adus-aŭ şi Cazacĭ, de s'aŭ făcut mare grămadă; şi s'aŭ dus în Bugeac (fiind Hanul cu Tătarăĭ la Beciĭ), de aŭ facut multe reale: pre Doamnă-sa o aŭ găsit fugită la Brăila, de nevoia răzmiriţilor ce să aţaţase în ţară. Duca-Vodă încă nu cuteza să meargă la Scaun, fiind Petreceico-Vodă cu oştile acolò, ci şădia la Domneştĭ, la satul soacră-sa Dabijoaiĭ: pre carele fără veaste aŭ venit oştĭ de la Petreceico-Vodă, de l-aŭ lovit în ziua de Crăciun, când şădia la masă. Şi, fiind oştile luĭ răsipite pen sat, pre la gazde, şi negata, l-aŭ luat de l-aŭ dus în sus spre Ţara Leşască. Cap oştilor era Dimidenschi, reghimentariul de la Snetin, şi Bainschi, nepotul luĭ Petreceico-Vodă. Într'o sanie cu pae l-aŭ pus, având numaĭ un covor, şi o perină, şi 2 caĭ răĭ: unul negru, altul alb; hamurile, de teĭ: den toată averea luĭ, cu atăta l-aŭ dus în Ţara Leşască. Doamnă-sa venise la Focşanĭ, ci, auzind de luarea Domnu-săŭ, s'aŭ dus în Ţara Munteneaască. Acest sfârşăt aŭ dat şi Duca-Vodă.

Iar Hanul, viind den oastea Beciuluĭ în Bugiac, şi văzând nebuniile Moldovenilor şi ale Cazacilor, ce făcuse în Bugiac, aŭ trimis pre fie-săŭ cu Tătarĭ, şi i-aŭ îmbulzit pre Moldovenĭ şi pre Cazacĭ lângă Prut: acolò i-aŭ tăiat, i-aŭ robit, i-aŭ înnecat în Prut. Ceĭ puţinĭ ce aŭ scăpat cum aŭ putut, s'aŭ dus la Iaşĭ, la Petreceico-Vodă; care cu toţiĭ de frică aŭ luat calia Suceviĭ fără zăbavă, şi s'aŭ dus în Ţara Leşască. Acĭastă ispravă aŭ făcut Moldovenĭ cu Petreceico-Vodă, — că aŭ făcut nevoe ţărăĭ, iar nicĭ un folos n'aŭ făcut.

Turcii, auzind că s'aŭ robit Duca-Vodă, aŭ pus Domn Moldovii pre Dumitrașco-Vodă, care și mai nainte aŭ fost Domn la Moldova. Dar rea chiverniseală făcia țărăi, — că era un om fără frica lui Dumnezeŭ: jacaș, curvar, mincinos, și alte reale avia într'ânsul; că oștile, umblând pen țară, aŭ adus țărăi mare foamete, — căt și om pre om mănca. Ceĭ ce aŭ văzut, mi-aŭ spus că aŭ văzut carne de om friptă în cuptoriŭ, și vria să o mănânce nește oameni, de ceĭ ce nu avia ce mănca; și aŭ fost adus înnaintia Domnului, și pre oamenii aceia ce vria să mănânce, și carnea acea friptă de om. Și nicĭ o umilință nu avia Domnul asupra norodului, ce mai cumplit s'aŭ făcut; că, întru acea mare foamete, trimitia slujitorĭ, și, unde găsia pâine, orĭ de ce fel, o lua de o băga în Curtia Domnească, și de acolò o vindia cu mare preț. Ci ceĭ săracĭ, neputând ajunge prețul cu banii, că nu-ĭ avia, muriia de foame (cum am văzut și noĭ cu ochiĭ noștri, aceastia ce scriem), și nu să temia nimic de păcat. De ar fi luat pâine de la ceĭ ce avia den destul, și să dia celor ce n'aŭ, — aceaia ar fi fost dumnezăiască iconomie, și i-ar fi ertat Dumnezeŭ păcatele căte ar fi avut; dar nu făcea așa, ci munciia să facă avuție cu nedreptate, și lăsa săracii de muria de foame.

Duca-Vodă, fiind rob în Țara Leșască, s'aŭ tocmit cu Craiul într'o sută de pungĭ de banĭ, cu scule ce-ĭ va da, și să-l sloboază; și aŭ trimis la Țarigrad, la Doamnăsa, pre Anastasie Vistier, și pre nepotul Ducăĭ-Vodă, pre Cărstea Vătaf [1], ca să facă aceĭ banĭ cu sculele, și să-ĭ aducă de grab, și să-l scoață den robie. Doamnăsa aŭ umblat can cet (den ce pricină, ea va ști); Șărban-Vodă încă i-aŭ zăticnit, de i-aŭ zăbovit multă vreme la Bucureștĭ (că trimisease pre Ghinia Căpitan la Liașĭ, să

[1] S'ar putea crede că e fiul Mareluĭ-Vameș Cărstea, fratele luĭ Duca (v. Iorga, *Studiĭ și Doc.*, III, p. 41). Dar N. Costin ne lămurește că acest Cărstea, Vătav de Aprozĭ, era, „nepot de vară primare a Ducăĭ-Vodă“ (p. 28). Cf. și *An. Ac. Rom.*, XVII, secția ist., p. 199.

pue nevoinţă să omoare pre Duca-Vodă), şi târziŭ i-aŭ slobozit, de s'aŭ dus în Ardial, la Bistriţă. Acolo aŭ rămas Anastasie Vistierul cu banii; iar Cărstia Vătaf s'aŭ dus cu cărţile şi cu vestea banilor, să spue că aŭ adus banii: că vria să dia banii la hotar, şi să ià pre Duca-Vodă iar la hotar,—să nu-i facă înşălăciune. Însă, cum aŭ sosit Cărstia la Liov, unde era Duca-Vodă, şi i-aŭ dat cărţile, şi aŭ început a citi pân la a treia carte, numaĭ aŭ căzut pre laviţă, şi aŭ început a să văeta; dar limba îĭ perise, şi mâinile nu putia să le mişce. Deciĭ l-aŭ rădicat, de l-aŭ pus în pat: acolia treĭ zile aŭ zăcut, şi aŭ murit[1]. Ceĭ maĭ mulţi zic că Şărban-Vodă, pen mijlocul unor Liaşi, să-l fie otrăvit. Cu acĭastă moarte s'aŭ sfârşăt şi acest Domn. Iar banii şi sculele, ce era la Bistriţa Ungurească, i-aŭ luat Ungurii, de i-aŭ mâncat toţi, şi n'aŭ maĭ căutat nimeni, — că n'aŭ maĭ putut[2]. Ghinia, Căpitanul luĭ Şărban-Vodă, ce era trimis la Liaşi, şi ispravă ca acĭasta făcând, aŭ purces să vie în ţară, dar la Ardial l-aŭ lovit boala fără liac, şi, la Făgăraş zăcând în cătăva vreame, negrindu-i mâinele şi picioarele, şi tot trupul de viŭ, ş'aŭ dat sufletul draculuĭ. Pre acest Ghine îl avia Şărban-Vodă ucigătoriŭ de boiarĭ; carele, când muriia, văzându-şĭ trupul negru, aŭ fost zicând că şĭ veade păcatele cu ochiĭ[3]. Ἀιώνιαι του αἱ κολάσεις.

Întru aceste vremĭ şi Papa Boicescul, unindu-să cu

[1] V., maĭ ales, N. Costin, pp. 32-3.

[2] În 1700 Anastasia Duca, cu copiiĭ eĭ: Constantin, Ştefan, Safta şi Anastasia, reclamă de la Împăratul suma, ce era de „vre-o 18 000 de galbenĭ“ (Hurmuzaki, VIII, p. 360). În traducerea de firmane a luĭ Mamucca Della Torre, tipărită pe la 1860; (ms. în Bibl. Muzeuluĭ Naţional din Pesta, Italica, 4to, 28, pp. 228-9), se cuprinde ordinul din 1685 către principele Ardealuluĭ, ca banii să nu se maĭ dea în Polonia, ci Ageĭ ce se trimite. Scrisoarea luĭ Duca-Vodă către Apaffy, cerînd voie a trimite pe Anastase Dimulacovicĭ (Jaworow, 15 August 1684), se află în *Török-Mag. Állam-Okm.*, VI, pp. 476-7. Cf. şi *Monumenta Comitialia Transylvaniae,* la această dată.

[3] Ghinea avu o misiune în Ardeal la 1682 *(Török-Mag. Állam-Okm.,* VI, pp. 204-5).

câțiva boerinași de ai țării, s'au dus la Odriĭ să părască pre Șărban-Vodă, de hain și de răotățile ce făcea țării: iar Șărban-Vodă, având pre Cărstia Postelnicul Scordoc Capichehaiia, i-au scris să cheltuiască cât va putia și să-l ia. Și, mergând Papa Paharnic la Veziriul, câte au știut, li-au zis: dar au biruit banii, și l-au dat legat, și pre el și pre ceilalți, de i-au dus la Șărban-Vodă; ci pre Papa l-au ertat (au den porunca Veziriului, au den rugăciunia surorii lui, Marica Filipeasca[1]), și l-au lăsat viu, iar pre ceilalți, i-au omorât.

Întru acest an[2], au venit poruncă lui Șărban-Vodă, să meaargă cu Suliiman-Pașa Sarascher la Cameniță, că venise Liași. Deci, purcegînd, cu mare grijă mergia, cât s'au și bolnăvit, eșându-i la Turci numele de ficlean; iar, slujindu-i norocul și banii, nici un rău n'au pățit, ci încă prieten pria bun l-au făcut, — cât în multe trebi i-au fost ajutor, și, cât au fost Sarascher, și după ce s'au pus Vezir. Și cu bună seamă am adevărat că au fost poruncă la Sarascherul, întâlnindu-să cu Șărban-Vodă, să-l ia și să-l trimiță la Poartă; dar apoi, împrietenindu-să, i-au dres lucrul de spre Poartă, cu scrisorile lui. Și au venit iar la Scaun veasel.

Într'acest an, având Turcii războĭ cu Nemții, iar îi bat Nemții, și le i-au multe cetăți; mai numite acestia: Visegrad, Vacinul[3], Peștea.

Iar întru acest an Apafi Mihai, Craiul Ardialului, au cerut de la Turc de au înnoit Crăiia pre fie-său, carele îi chema iar, pre numele tătâne-său, Apafi Mihai; și, strângându-să toată țara la Belgrad, și viind Turcul cu caftan și cu carte împărătească, și cu daruri, mare

[1] Mama cronicarului.

[2] 1685. Despre pîra lui Boicescul nu știm nimic. Dar în Mart Domnul Moldovei se plîngea că Polonii dau drumul pribegilor (corespondența olandesă). E greșit pusă aici și expediția de la Cameniță, care s'a făcut în 1686. V. *Vita Constantini Cantemyrii*, p. 31; Hurmuzaki, V[1], p. 112; Cantemir, *Ist. imperiului otoman*, p. 214 nota.

[3] Vácz.

cinste i-aŭ făcut, și, pentru bucuriia ce avia, în toată țara aŭ poruncit ca să dea cu tunurile la 12 ciasurĭ, vreame de namiazăzi, când aŭ îmbrăcat caftanul; și așa aŭ facut. După aceia, dându-ĭ darurĭ ce s'aŭ căzut, l-aŭ trimis iar îndărăt.

Neamțiĭ creștinĭ iar bat pre Turcĭ la Ostrogon, și aŭ luat cetatia până a doao zi, cu mare vărsare de sânge, și aŭ maĭ luat și Uivarul. Iar întru acest an, în Țara Ungurească de sus, multe cetățĭ aŭ luat Nemțiĭ de la Turcĭ: Sonlocul[1], Aradul, și altele, ce nu s'aŭ numit aicea.

Pre aceste vremĭ învrăjbindu-să Șărban-Vodă cu Dumitrașco, vără-său, den Moldova, aŭ fost îndemnat Șărban-Vodă pre o seamă de boiarĭ moldovenĭ de aŭ fugit aicea în țară: Gavrileștiĭ, cu Sărdariul Cantimir, și alțiĭ.

Decĭ Șărban-Vodă, pren mijlocul luĭ Suliiman-Pașa Sarascher, aŭ mazălit pre Dumitrașco-Vodă, și aŭ pus Domn Moldoviĭ pre Cantimir Sărdariul, care aŭ îmbrăcat caftan de Domnie de la Babà, de la Sarascheriul, și aŭ fost Domn șapte anĭ, și aŭ murit în Domnie[2]. Întru aceste vremĭ încungiură Nemțiĭ cetatia Buda, și de treĭ părțĭ o bat, și, făcând multe meșteșugurĭ, în scurtă vreame, și cu multă vărsare de sânge, o aŭ luat de la Turcĭ, — stăpânindu-o Turciĭ 145 de anĭ până acum [1686], ci o aŭ luat Nemțiĭ. Acĭastă cetate aŭ fost Scaun Crailor Ungurești.

După aceaia Turcul iar aŭ făcut gătire de oaste împotriva Nemților, și aŭ trimis pre Suliiman-Pașa Veziriul cu mulțime de Turcĭ, și, găsindu-să cu Neamțiĭ în Câmpiĭ Mohacĭuluĭ, atât l-aŭ bătut pre Veziriul, cât n'aŭ știut cum s'aŭ întors. Carele mergând la Țarigrad, i-aŭ tăiat Împăratul capul. Iar Nemțiĭ aŭ luat cetatia Osecul, și, mergând Ghinărariul Dunevald la Slovenĭ, toată Slove-

[1] Solnocul.

[2] Adaus târziŭ. Numirea luĭ Cantemir se face la 25 Iunie st. n. 1685.

nimia o aŭ luat de la Turcĭ, și cetățĭ: Petrevaradin, Valpot, Oracoviț, Poșega; și Lotaringul Herțegul cu mare oaste aŭ venit în Ardial, și pen toate cetățile aŭ pus oștĭ împărătești [1687]. Și într'acĭastă vreame Iosif, fiiul luĭ Leopold Împăratul Nemțesc, la Pojun strângându-sa ghiulușș, den toată țara, s'aŭ încoronat Craiul Unguresc; și aŭ luat oștile luĭ Egherul și Muncaciul. Iar, al doilea an după coronație, aŭ luat creștinii Secheșfeirvar, care-ĭ zic sărbește Stol-Belgrad [1688]. Tot într'acest an Caraía Gheneral aŭ luat cu bătae Lipova, și Bavarul Herțeg, cu bătae și cu multă vărsare de sânge, aŭ luat Belgradul Turcesc. Și, tot într'acĭastă vară, Badensis Herțeg, la Bosna, mare tabără turcĭască aŭ bătut, aŭ spart, și partia cea maĭ multă de Bosna o aŭ supus creștinilor [1688].

Întru acest an, Șărban-Vodă aŭ făcut nuntă mare și cinstită, mărităndu pre fie-sa Smaragda după Gligorie Postelnic Băleanul, aducând sol den Ardial pre Betlen Elec, de spre partia Craiuluĭ, și, den Moldova, de la Cantimir-Vodă, Velicĭco Hatmanul, fratele luĭ Miron Logofăt; cu carii mare veselie aŭ avut. Pentru că acĭastă fiică a luĭ Șărban-Vodă, fiind și frumoasă și înțeliaptă, foarte o iubiia tată-sĕŭ; și s'aŭ nevoit prin multe vremĭ ca să-ĭ găsească soț aseamenea cu ia, de bun neam, frumos, înțelept, și, negăsind aicĭ în țară, fiind acest cocon de boer den țară pribiag în Ardial, iar pentru frica luĭ Șărban-Vodă, și fiind în casa luĭ Apafi Mihaĭ Craĭ Postelnic, auzindu-i-se politiile, și frumuseația, și înțelepciunia, aŭ pus în gând să-l aducă, să-l facă ginere. Și, trimițând pre Costandin Căpitan Filipescul (fiind văr cu muma luĭ Grigorie Băleanul), acolò unde era, lângă Craĭ, l-aŭ pornit și l-aŭ adus în țară, și i-aŭ dat pre fie-sa nevastă. Carii atâta să potrivise amândoĭ în toate, cât gura nu poate spune frumuseția lor și înțelepciunile lor, și toțĭ îĭ fericiia. Dar scurtă bucurie aŭ avut săracii, că în cincĭ lunĭ numaĭ aŭ fost amândoĭ. Decĭ,

viind Zmaragdeĭ boală grea, şi fără liac, aŭ murit, şi o aŭ îngropat cu cinste mare la mănăstire, la Cotrăcenĭ ; iar Gligorie Postelnic Bălianul aŭ rămas întristat şi în cerneală, cu tot neamul luĭ[1].

---

[1] V. *Socotelile Braşovului,* p. 126: „Die 19 Februarii, zu Morgen, kam Betthlen Samuel von des Vajvoden Hochzeit auss Bleschland, selb 25 Personen". În pomelnicul Mitropolieĭ din Tîrgovişte (la Bibl. Ac. Rom.) se pomeneşte Şerban, Doamna sa şi aceştĭ copiĭ : Gheorghe, Elena, Maria (Bălăceanu), Zmaragda (Băleanu), Casandra (Cantemir), Bălaşa (Vlastò). D. Tuducescu îmĭ comunică inscripţia de pe piatra, aflătoare la Mihaĭ-Vodă, a tatăluĭ luĭ Grigore: „Ivaşco Vel Vornic ot Bălenĭ", mort la 30 August 1679, „în zilele lu Io Duca-Vodă", — decĭ în Moldova.

TABLA NUMELOR

Notă. În această tablă nu se cuprind numele fără nicĭ o legătură cu istoria Romînilor, precum nicĭ acelea ce se află în partea cronicĭĭ resumată după izvoare cunoscute, ca Ureche, Phrantzes, etc. Domniĭ nu sînt pomeniţĭ decît afară din capitolul ce li e consacrat.

A

Abaza-Paşa. V. Silistra (Abaza, Paşa de).
Adrianopol, 159, 169 70, 171-3, 176. 191, 195, 200.
Alexandru-Vodă Mircea, 2 n. 1.
Alexandru-Vodă Coconul (Divanul luĭ), 110 n. 1.
Alexandru-Vodă Iliaş (Divanul luĭ), 105 n. 1.
America, 39.
Amlaş, 2 n. 1.
Antonie-Vodă (din Popeştĭ), 135 n. 1, 160 n. 4, 162, 172.
Antonie-Vodă (Ruset), 155, 189-90, 192, 195.
Antiochia (patriarchul Macarie de), 129 n. 1.
Apaffy (Mihaĭ, Iĭŭ), 149, 151, 183, 187-8, 203, 208-10. (Soţia), 188. (Fiul), 210.
Argeş (oraş, mănăstire, rîŭ), 2, 38-9, 54, 123, 181.
Armaşĭ: Ilie, 161, 171, 182-3. Ivaşco, 103 n. 1. Preda, 177. Radu, 128.
Aslan (Vornicul), 112.
Atos, 38, 154. (Mănăstirea Iviruluĭ din), 79, 107.
Azov, 109-10, 119.

B

Babadag, 34, 180, 209.
Bacăŭ, 125.
Bădeanu (Barbu), 160 n. 1. (Mihnea), 70.
Bădica (Radu Voevod), 43, 49 n. 4.
Bahluĭ, 146.
Baiazid (Iĭŭ, Sultan), 12-3.
Bainski, 205.
Bălacĭ, 66 n. 3.
Bălăceanu (Badea), 132, 164, 179, 180 şi n. 1. (Constantin), 180 n. 1, 196. (Pătraşco), 160 n. 1.
Balasachi, 160, 162.
Băleanu (Gheorghe), 146-7, 160 n. 1, 165-6, 168-70, 175, 181, 183-4, 192. (Grigore), 210-1. (Ivaşco), 160 n. 1, 166, 169, 181, 184, 195 şi n. 1, 197, 211 n. 1. (Udrea), 115 n. 2.
Bălgrad, 93, 136, 138, 208.

Bánffy (Denés), 188.
Banoveţĭ, 2 n. 1.
Banul Toma, 54.
Barbu (Clucer), 139 n. 1. (Spătar), 61 n. 4. (Vornic), 61 n. 4.
Barcsai (Akós), 137, 141.
Bargandi, 135.
Barnowski (Miron-Vodă), 111.
Basarabĭ, 2 n. 1.
Basarab (cel Tînăr), 33 n. 1. (Neagoe), 49 n. 4. (Divanul luĭ), 49 n. 4.
Basta (Gheorghe), 35-6.
Báthory (Andreĭ, cardinal-principe), 92 şi urm. (Gabriel), 97, 99, 100. (Sigismund), 84.
Bethlen (Gabriel), 105-6, 111. (Elek), 210-1 şi n. 1. (Ioan), 176.
Bekes (István), 85.
Beldy (Paul), 137, 187-9.
Benga, 44.
Bengescu (Stanciu), 66.
Bîrlad, 194, 197.
Birsescu (Radu), 144. (Stroe), 145
Bistriţa (ardeleană), 207. (munteană), 138.
Bogdan-Vodă Sasul, 86.
Bogdan (cumnatul luĭ Radu-cel-Mare), 29, 33-4, 39.
Bogdan (boier al Ducăĭ-Vodă), 198.
Boiana, 66.
Boldescu (Radu, Stolnicul), 71.
Bolişteanu (Paraschiva), 193.
Boros (János), 135.
Boruleştĭ, 66 n. 4.
Boteanu (Nedelco), 113.
Boul (Banul), 113
Brădescu (Barbu), 112.
Brăila, 66 n. 3, 72, 87, 104. 122, 135-6, 205.
Braşov, 49 n. 4, 61 n. 4, 79, 99, 144, 183.
Bratul (Păharnic), 73.
Brîncoveanu (Constantin), 194. 196. (Papa), 133. (Preda), 113, 138, 144.
Bucov (Tudor din), 70-1.
Bucşănescu. V. Merişanu.
Bucşanĭ, 160-1.
Bucşanul (Staicu), 166
Bucureştĭ, 24 n. 2, 34, 44, 52, 65 n. 2, 73, 78, 85, 89. 113, 115 n. 2, 3; 124, 131, 142 n. 1, 146, 148, 160-1, 165-6, 171-3, 175, 181, 187, 192, 195 n. 2, 206. (Biserica Albă), 83. (Biserica Domnească), 65. (Mihaĭ-Vodă), 83, 158. (Sf. Ecaterina), 113. (Sf. Gheorghe), 185. (Sf. Troiţă), 71, 107, 111. (Curtea Domnească), 131, 160.
Buda, 27, 63, 154, 209.
Bugeac, 73, 118-20, 124, 137, 164-5, 197, 205.
Buhuş (Sandu), 126, 167, 198-9.
Buiceştĭ, 131.
Buicescu (Diicu), 126, 131, 145. (Papa), 207-8 şi n. 1.
Bulgarĭ, 11.
Buliga (Aga), 134-5.
Burnaz (Alexandru, Armaş), 202.
Buzăŭ, 43, 122.
Buzdugan, 104-5.
Buzeştĭ, 84 n. 1, 96. (Radu), 105 n. 1, 115 n. 2.
Buzoianu (Dumitraşcu), 156.

C

Calendarul nou, 78.
Călineştĭ (Iancu căpitan din), 133.
Calotă, 71.
Călugărenĭ, 88.
Cameniţa, 90, 107, 119, 174, 177, 180, 208.
Cantacuzino (familia), 148-9, 163, 165-6, 168, 170-2, 177, 182,

184-5, 194. (ramura din Moldova), 176. (Genealogia), 25 n. 1. (Constantin Postelnicul), 132, 144, 153-4, 163. (Constantin Stolnicul), 164, 168-70, 177, 194. (Drăghicĭ), 159. (Dumitraşco-Vodă), 153, 189, 198, 205, 209. (Elina), 154, 196. (Iordachi şi Toma, fraţiĭ lui Constantin Postelnicul), 124-5, 131-2, 164, 170. (Maria, Doamna lui Şerban-Vodă), 196. (Mateĭ), 167, 170. (Mihaĭ), 164, 169, 173, 187. (Pîrvu), 183-4. (Şerban-Vodă), 148-9, 151-2, 154, 160, 164-5, 168-70, 173-4, 177, 181, 187, 192, 194 5. (Smaranda), 210.
Cantemir Mîrza, 119-20.
Cantemir-Vodă, 209.
Căpăţineştĭ. V. Buzoianu.
Caplea (Domniţa, soţia lui Staicu), 45 n. 1. (Vladul -ĭ), 71.
Căpitanĭ: Bonciul, 133. Dumitraşco, 200. Gidea, 133. Ghinea, 198, 206-7. Iacşa, 177. Mateĭ Cărămidă, 191. Muşat, 160 n. 1 Odor, 144. Pătraşcu, 160 n. 1, 198. Sima, 127 n. 2. Vasilie, 173. Vintilă, 144.
Carà-Mustafà (Mare-Vizir), 176, 180-1, 192-4, 203.
Caraagacĭ, 169.
Carageà (Costea, Pavlachi şi Apostolachi), 123.
Caraman-Paşa, 88.
Caramanlîul (Dumitraşco), 161.
Caransebeş, 114 n. 2, 176.
Carida (Vistier), 133 n. 1.
Catargiu (familia munteană), 115 şi n. 3.
Cazacĭ, 67, 75-6, 78-9, 93, 98, 107, 109-10, 119, 127 şi n. 2, 136-7, 148, 183, 192, 201-2, 205.
Cehrin, 192-3.
Cepariul (Ivaşco şi Dumitraşco), 138 şi n. 2.
Cetatea-Albă, 34, 73, 119, 124.
Cetăţuia, 189-90.
Chalkokondylas, 20 n. 3.
Chenaan-Paşa, 123 n. 4, 140.
Chiajna (Doamna), 61 n. 4, 65-6, 69 n. 1.
Chilia, 34, 119-20.
Chiuprulîĭ, 151, 154, 171, 191.
Chodkiewicz (Hatmanul), 107.
Cîinenĭ, 96.
Cîmpineanu (Vasile), 145.
Cîmpulung, 2, 9, 160 n. 1.
Cîndescu (fraţiĭ Radu, Moise şi Negoiţă), 145.
Ciocăneştĭ, 123, 135.
Ciobotarul (Mihaĭ), 133.
Cirstieneştĭ, 96.
Ciudin (Gheorghiţă), 152, 184, 198, 202.
Clanţa, 115 n. 2.
Clejanĭ, 44.
Clincenĭ, 66 n. 3.
Clucerĭ: Badea, 66. Tudoran, 191-2.
Cluj, 63.
Coadă Vornicul, 60. (Fiul luĭ, Tudose), 61 n. 4.
Cocorăştĭ, 187.
Colintina, 114.
Comana, 159.
Comăneanu (Badea), 145.
Comişĭ: Ghinea, 169-70. Stoian, 173.
Constantin-Vodă Şerban, 112 n. 3, 139 n. 1, 145-9 n. 1, 150.
Constantinopol, 39, 44, 49, 51-2, 66, 77, 79, 83, 99, 102, 109-10, 117, 119-20, 123, 131, 138-9, 145, 148, 155, 157-9, 162, 167-8, 177, 181-4 n. 1, 198, 200 2, 207. (Ediculele, la), 102, 127, 188.
Copăcenĭ, 123.
Corbeanu (Dumitraşco), 193. (Vintilă), 194.
Cornăţeanu (Cărstea), 133. V. şi Socol.
Cornet, 165.

Corvin (Ioan), 19-22, 24. (regele Matei), 24-5, 27, 32.
Costin (Miron), 199. (Velicico), 210.
Cotmeana, 12 n. 4, 13.
Coţofeanu (Ioan), 202. (Mihai), 112 n. 3.
Cotrocenĭ, 124, 158, 211.
Cozia, 12 n. 4.
Craiova, 50, 53, 75, 83, 153, 165. (Muşat, ispravnic de), 82 n. 1.
Craioveşti, 31 n. 1, 33-4. (Barbu), 30 şi n. 1, 33, 37, 52-3 n. 2. (Pîrvu), 31 n. 1, 33, 37, 49.
Creta, 157, 163, 177, 182-3.
Creţulescu (Pîrvu), 194. (Radu), 165-6, 168-71, 173, 177, 186-7, 194.
Crimeia, 27, 119-20, 137.
Csáky (Ladislas), 95-6, 127-8.
«Cuşmir» (în Ungaria), 154 n. 1.

D

Dabija-Vodă, 126, 150-1, 154 5, 157. (Doamna Catrina), 187, 202 n. 2, 205.
Dan al II-lea, 5 n. 1.
Dăneşti (sat), 138 n. 2.
Datco (boier muntean), 43.
Dealu (mănăstire), 2 n. 1, 28-9, 34, 38-9.
Delenĭ, 66 n 3.
Demidecki, 205.
Desa (Radu logofătul din), 113.
Despina (Doamna lui Neagoe Basarab), 42, 44.
Dimboviţa, 52.
Dimulovicĭ (Anastase, om al Ducăi-Vodă), 206-7 şi n. 1.
Dobrenĭ, 130, 141-2.
Dobrogea, 167.
Dobromir Banul, 78.
Dobrunul, 74 n. 3.
Dohan-ghecet, 197.
Doicescu (Udrea), 133.
Domneştĭ, 205.
Dosul, 200.
Drăgan Postelnicul, 50 1.
Drăgăneştĭ, 167, 187.
Drăghinicĭ (lene), 203 şi n. 1.
Drăgoieştĭ (Radu din), 70.
Dragomir (Vornicul, supt Alexandru-Vodă Mircea), 73.
Dragomir (Vornicul, supt Matei Basarab), 115 n. 3.
Dragu (Stolnicul, tăiat de Mircea Ciobanul), 60.
Drăguleţul (Stan, fiul luĭ), 71.
Drăguşin (Păharnicul), 112 n. 3.
Dridov, 135.
Drosul, 187, 197-8 n. 1.
Duca-Vodă, 157-8, 165, 167, 173-4, 198-206, 211 n. 1. (Doamna Anastasia), 167, 187, 205, 207-8. (Fiica lor Catrina), 158, 201-2. (Ceĭalţĭ fiĭ aĭ lor), 207 n. 1.
Dudescu (Dimitrie), 115 şi n. 2. (Radu), 186.
Dudeştĭ, 114.
Dumbravă (Vornicul), 72 şi n. 3.
Dunăre, 2, 32, 43-4, 65, 86, 98, 120, 138, 162, 167-9, 200.

E

Egipt, 27, 36, 39, 41-2, 50.

F

Făgăraş, 1, 2 n. 1, 4, 96, 207.
Fărcăşanu (Pîrvu), 182. (Radu), 138, 145.
Filipescu (Constantin Căpitanul), 210. (Marica), 208. (Pană), 144. (Rada), 189 n. 3.

Filipeștĭ, 187.
Filișanu (Dumitru), 112 și n. 3.
Finta, 126-7 n. 2.
Fîntîna-Țiganuluĭ, 54-5, 127.
Fîntînèle, 187.
Flocĭ (Tîrgul-de-), 72, 82.
Flondor (Teodor), 192 n. 1.
Focșanĭ, 94, 126, 194. 197, 205.
Francesĭ, 32.
Furcă (Radu), 53 n. 2.

G

Galata, 189.
Gaudy (Andreĭ), 135.
Găuriciul, 103 n. 3.
Gavril (Spătarul muntean), 114 n. 2.
Gavriliţeștĭ (boerĭ moldovenĭ), 209.
Gelepĭ, 82.
Germania, 24-5, 32, 51, 80-1, 95, 107, 112, 147, 151, 155, 164, 167-8, 173-4, 178, 203 și urm.
Gherghița, 49 n. 4, 108, 122 n. 2, 134, 198-9.
Ghica (Gheorghe-Vodă), 138, 142, 146, 149 n. 1. (Grigore-Vodă), 142, 164, 168-9. (Divanul acestuia), 154. (Maria, soția luĭ Grigore), 175, 177, 180-1. (Fiiĭ eĭ), 180-1.
Ghimpenĭ, 49 n. 4.
Ghiorma (Banul), 133. (Fiul luĭ, Alexandru), 153.
«Ghiula», 146.
Giurgiu, 62, 86, 88, 89, 104, 141, 146.
Glubavĭ, 44.
Golescu (Ivașco și Stana), 133 n. 1.
Goleștĭ (satul), 133 n. 1.
Gonțea Păharnicul, 78.
Gorgan Spătarul, 112 și n. 3.
Govora, 45 n. 1.
Grădișteanu (Nica), 186. (Vîlcul), 160 n. 1, 186-7, 197-8 și n. 1.
Grămăticul (Pascali), 162.
Greceanu (Drăghicĭ), 133. (Papa), 115 și n. (Radu), 20 n. 3.
Grecĭ, 3 și urm., 8 și urm., 9-10, 14-6, 18-9, 23-4, 26, 30, 32, 55, 100, 103-4, 110 n. 1, 117-8, 159-63.
Grecul (Pavăl Banul), 61-2 și n. 1.
Grumazĭ, 45.
Gurghiŭ, 76.

H

Hăbășescu (Grigore), 131-2 și n. 1.
Haiducĭ, 193.
Halicz, 190.
Hănceștĭ, 167 și n. 2.
Hangu, 173, 175.
Haţeg, 112, 176, 182.
Hîncul, 167.
Hîrlăŭ, 111.
Hîrșova, 87.
Hmilniţchi, 126.
Horváth (Mihály), 85.
Hotin, 94, 115 n. 2, 175, 177-9.
Hrisoscul (vătaf), 182.
Hrizea (Vornicul), 113, 115 și n. 2. (Spătarul), 134-6. (Vistierul), 166, 169, 181-2, 185-6, 192, 196, 199, 200.
Husein-Seidi-Oglu-Pașa, 177, 180.

I

Iacșicĭ (Dimitrie), 33, 45 n. 1.
Ialomița, 12 n. 4, 126.
Ialpug, 124.
Ianachi Banul, 115 n. 3.
Iani Banul, 83.
Iașĭ, 149, 167, 189, 191, 194, 197. 205.

Ibrahim-Paşa (Mare-Vizir pe vremea luĭ Mihaĭ Viteazul), 91.
Ienişer, 160 şi n. 2, 163.
Ierusalim, 38.
Iliaş (Alexandru), 105 n. 1. V. Alexandru Iliaş.
Inău, 145.
Ioan-Vodă (al Moldoveĭ), 72-3.
Ioan Logofătul (supt Petru - Vodă Şchiopul), 66 n. 3.
Ionice (Insulele), 55.
Isabela (regină a Ungarieĭ), 63-4.
Isaccea. V. Obluciţa.
Istrati (Postelnicul muntean), 144.
Izvarna, 113.

J

Jiul, 53.
Joimiĭ, 98.
Jurătoriĭ, 83.

K

Kemény (Ion), 137, 147, 150-1.
Korecki, 102.
Kornis (Gaşpar), 137.

L

Ladyszyn, 184 şi n. 1, 193.
Laiot (pretendent), 54-5
Lăpuşna, 198.
Lazár (István), 176.
Lăzureanu (Ioan), 160 n. 1.
Lemberg, 175, 207.
Leon-Vodă 117.
Leurdeanu (Mateĭ), 171. (Radu), 162 n. 1. (Stroe), 160 n. 1, 164-5, 171, 175, 181, 184-7.
Leva (Lewenz), 154-5, 178-9.
Litvanĭ, 32, 107.
Logofătul Vlaicul, 54.
Lovişte, 165.
Luccari, 2 n. 1.
Ludescu (Stoica), 2 n. 1, 173. (Fiul său, Constantin), 181.
Lunca-Mare, 99.
Lupu (Ştefan-Vodă), 127, 147, 149 şi n. 2, 150. (Vasile-Vodă), 121-5, 127, 147, 149 şi n. 2, 150. (Doamna acestuia), 127-8.
Lupu (Mehedinţeanul). V. Mehedinţeanul.
Luther, 40.

M

Maia (Preda Beca din), 133.
Mailat (Ştefan-Vodă), 4.
Măneştiĭ, 61, 108, 115 n. 2. (Dracea Armaşul din), 30.
Manoli (pribeagul), 54.
Manta Banul, 86.
Marco-Vodă, 94.
Mărcuţa, 114.
Mareş Banul, 152-3, 160 n. 1, 165-6, 169, 173.
Margău (Mateĭ al), 66.
Mărginenĭ, 154.
Marotin, 86.
Mateĭ-Vodă, 112, 131, 144. (Doamna sa, Elina), 129.
Mediaş, 100.

Mehedinţeanul (Lupu Păharnicul), 104-5 şi n. 1.
Mehedinţĭ, 74, 165, 182.
Mehmed Alibegovicĭ (Paşă de Nicopol), 34 şi n. 1, 42-6.
Merişanu (Bărcan), 101. (Staico), 192, 195 şi n. 1, 197.
Mihaĭ Cămăraşul, 101.
Mihăiţă Vornicul, 78.
Mihalco (pribeagul), 54.
Mihnea al II-ea, (fiiĭ luĭ), 79 n. 2.
Mihnea al III-lea, 115 n. 2, 150, 153.
Mihu Spătarul, 115.
Milescu (Banul Barbu), 193.
Mînzeştĭ, 149.
Mircea cel «Bătrîn» (urmaşiĭ luĭ), 16 n. 1.
Mirelor (Mitropolitul Mateĭ al), 196.
Mirislăŭ, 96 n. 1.
Miroslav Logofătul (şi fiul săŭ), 115 n. 2.
Mîrzacĭ, 120.
Mislea, 54.
Mitrea Vistierul (în secolul al XVI-lea). 72-43. (În al XVII-lea), 112.
Mitropolitul Ignatie. 130. Teodosie, 160.
Mohács, 209.
Moise-Vodă (Divanul luĭ), 51 n. 1.
Moldova, 10-1, 14-5, 21-7, 29, 30-2, 39-40, 42, 46, 55-9, 62-4, 67-9, 71-3, 75-9, 80, 83-4, 89-90, 93 şi urm., 96, 110-1, 114-5, 120, 134, 136-7.
Moscovia şi Muscalĭ, 32, 72, 109-10, 119, 142, 192-3.
Movilă (Alexandru-Vodă), 102. (Bogdan-Vodă), 102. (Constantin-Vodă), 98, 100, 102. (Elisabeta), 101-2. (Gavriil-Vodă), 103, 112 n. 3. (Moise-Vodă), 118. (Simion-Vodă), 94 şi urm.
Muntenĭ (sat), 79.
Muselim (Iordachi), 202.

N

Nănişorĭ, 122 şi n. 2.
Năsturel (Radu), 160 n. 2, 170.
Neaga (Doamna luĭ Mihnea al III-lea), 79 n. 2.
Neagoe (Spătarul), 45. (Vornicul), 50-1.
Necula (Vistierul), 115.
Negru-Vodă (Cetatea-luĭ), 2 n. 1.
Nica Vistierul, 105 n. 1.
Nicopol, 12, n. 4, 13-4, 43, 54, 91, 114, 177. (Hafiz-Paşa de), 91.
Nifon (patriarch de Constantinopol) 28, 9, 33, 38.
Nikusios (Panaioţi), 155, 168, 171 3.
Nimirov, 202.
Nistru, 165, 178, 180, 190.

O

Obileştĭ, 114
Obluciţa, 124.
Ocna, 173, 177, 179, 200. (Radu Vistierul din), 200.
Odivoianul (căpitan). 154.
Ogrăzenĭ, 162 n. 1.
Olt, 13, 52, 66, 108, 110.
Omenedic, 53.
Oradea-Mare, 146, 149.
Orbĭ, 139 n. 1.
Orheĭ, 198.

P

Padova, 107.
Paisie (pretendent), 108.
Papa (Păharnicul), 208. (Vistierul) 185.

Papĭ, 14.
Paruș Spătarul, 104-5 n. 1.
Pehlivanĭ, 158-9.
Persanĭ, 26, 34-6, 40-1, 61, 75, 90, 119, 121.
Pesta, 208.
Peștișanĭ, 82 n. 1, 110 n. 1.
Petrașco (boier ucis de Alexandru-Vodă Mircea), 70.
Petriceico (Ștefan-Vodă), 174 6, 178, 205.
Petru-Vodă Șchiopul, 65-6, 68 n. 1. Divanul luĭ), 66 n. 3.
Phrantzes, 3. 4, 12. 24.
Piepteștĭ, 192 n. 2.
Pirăea, 112 n. 3.
Pîrcălabĭ: Ioan (supt Alexandru-Vodă Mircea), 73.
Pîrlianu (Barbu), 160 n. 1. (Danciu și Preda), 145.
Pîrvul Comisul, 45 n. 1. (Tatăl său Staico), 45 n. 1.
Piteștĭ, 46.
Ploieștĭ, 108.
Podolia, 190.
Podul-Iloaeĭ, 126.
Poienarĭ, 15-6.
Polonia și Polonĭ, 141-2, 151 n. 1, 174-5, 177-8, 186, 189-91, 202, 205-8.
Popescu (Gheorghe Vistierul), 133. (Neagu-Vodă), 166-7. (Șerban), 160 n. 1. V. și Antonie-Vodă și Hrizea Vistierul.
Popeștĭ (sat), 52.
Popricanĭ, 127.
Postelnicĭ: Voico, 185.
Potocki, 101.
Prahova, 61.
Preda (fratele luĭ Basarab Neagoe), 42-3.
Prisăcenĭ, 113.
Prut, 205.
Putna (rîŭ), 122.

R

Răcăciunĭ, 124.
Radu-Vodă, (I-iŭ), 45 n. 1. (cel Frumos; Divanul său), 24 n. 2. (cel Mare), 38-9. (de la Afumațĭ), 43 și urm. (Divanul luĭ), 45. («Călugărul»), 43. (Iliaș, preteudent), 61 și n. 4. (Papa, pretendent), 75. (Șerban; Doamna: Elina), 100 n. 1. (Stanciul, Slugerul luĭ), 99. (Mihnea), 79, 82 n. 1. (Divanul său), 103 n. 3. (Leon), 201. (Alexandrovicĭ), 114-7.
Radu Comisul (tăiat de Mircea Ciobanul), 60. (Logofătul supt Petru Șchiopul), 66.
Rákóczy (Gheorghe I-iŭ și al II-lea), 112, 122, 124, 127, 133-5 și n. 1, 136-8, 141-3, 145-6, 148, 151.
Ramadanowski (Hatman), 196.
Rașov, 104.
«Răteză»», 30.
Rîmnicul-Sărat, 26 n. 2, 30. (-Vilcel), 50. (Teofil, episcop de), 113.
Rodos, 47-8.
Roșca (Iași), 194.
Roșiĭ (soldațĭ), 78, 79, 112 n. 3.
Rovine, 13.
Rucăr, 46, 89, 146 n. 2, 147.
Rumăneștĭ, 65.
Rușava, 176.
Rusciuc, 155, 194, 196.
Ruset (bătrînul Cupariŭ), 158. (Antonie-Vodă). V. Antonie-Vodă. (Iordachi și Alexandru, fiiĭ luĭ Antonie-Vodă), 189 și n. 3, 192. (Lascarachi), 192, 194.
Ruși-de-Vede, 24 n. 2. 108.

S

Săpăţenĭ, 72.
Sărata, 194.
Saşĭ, 2, 61 n. 4, 183.
Şcheia, 29 şi n. 3.
Schender-Paşa, 102, 104 5.
Scherlet (gealepul, şi fiică-sa), 109.
Scordoc (Cristea), 208.
Secuĭ, 48, 61 n. 4.
Secuianu (Neagoe), 160 n. 1, 164, 168, 182-3, 195 n. 1.
Seidi-Ahmed-Paşa, 147, 1[illegible]4.
Şerpăteştĭ, 66.
Severin, 2 n. 1, 8.
Sibiiŭ, 33, 93, 99, 181.
Sighişoara, 141, 151.
Siliştea, 87, 105, 120, 123, 134, 192. (Paşĭ: Abaza), 113, 114, 117-8. (Siavuş), 136. (Carà-Mustafà), 148-9. V. şi Carà-Mustafà.
Şimlăŭ. V. «Şomlĭŭ».
Sinan-Paşa (Mare-Vizir), 85, 88.
Sînt-Imbre, 21.
Sîrca, 127.
Sîrbĭ, 11, 14-5, 20-1, 58, 91, 132, 144. (Marco Cralievicĭ, Constantin şi Dragaş), 13.
Siret, 2, 109.
Sişman (Ţar bulgar), 9.
Slatina, 53.
Snagov, 15, 115 n. 2, 151, 164, 171, 198.
Sobieski (Ioan), 177-8, 180, 190, 204.
Socol (din sec. al XVI-lea), 61 n. 4, 63. (Fiul luĭ, Radu), 71. (Cornăţeanul), 129 şi n. 1. (Fiiĭ luĭ), 129 n. 1. (Logofătul), 187.
Sofialîul, 160, 162.
Soliman (serascher), 208.
«Şomlîŭ», 95.
Şoplea, 126, 143 n. 3.
Soroca, 194.
Spalato, 175 n. 2.
Spania, 39.
Staico (Logofătul, 45
Stamati (Postelnicul), 157.
Stanciul (Logofătul, tăiat de Mihnea al II-lea), 78.
Stanciu (Portarul, supt Radu de la Afumaţĭ), 45.
Stănescu (Dumitru), 133.
Stăneştĭ, 86.
Stănilă (Vornicul), 65. 125, 142.
Ştefan-Vodă Surdul, 79.
Ştefan (Gheorghe-Vodă), 124-8, 131-4, 138-9, 142. (Doamna luĭ),
Ştefan (fiul luĭ Radu Leon), 158-9, 201-2.
Ştepan (Postelnicul; sec. al XVI-lea), 66.
Ştirbeĭ (Cernica), 105 n. 1. (Radu), 160 n. 1, 166, 169.
Stoica (Logofătul, supt Teodosie-Vodă), 43.
Stoica (Vistierul), 110 n. 1.
Stoican, 33.
Stolujanĭ, 110 n. 1.
Strehaia, 2 n. 1.
Stroe (pribeagul), 54.
Stroe (Spătarul), 61.
Strunga, 142.
Studeniţa, 118.
Sturdza (Teodor), 175.
Suceava, 90, 98, 100 n. 1, 127, 198, 205.
Suedesĭ, 112, 136-7.
Şufariul (Manolachi), 105 n. 1. (Sava), 133.
Székely (Moise, principe al Ardealuluĭ), 97.

T

Tănganul, 22.
Tatarĭ, 23, 34, 39-40, 42, 56, 62, 68, 72-3, 79, 86, 99, 100 2, 109, 114-5 şi n. 3, 119, 127, 129, 137, 141, 143, 145-9, 152, 154, 177, 180, 183, 189, 190, 197, 203, 205.
Tătăreştĭ, 66 n. 3.
Teleajin, 94, 99, 134, 143.
Teodosie-Vodă, 42 şi urm.
Teodosie Banul, 61.
Ţiganĭ, 66 n. 3, 74 n. 3.
Tighinea, 73, 119, 149-50, 192.
Tigvenĭ, 138 n. 2.
Timuş (Hmilniţchi), 126-8.
Tîrgovişte, 15, 38, 43, 46, 54, 89, 104, 112 n. 3, 115 n. 3, 126-7, 131, 144. (Biserica Domnească din), 129.
Tîrgul Bengăĭ, 138.
Tîrgul-Frumos, 139, 142.
Tîrşor, 17-8, 47.
Tismana, 113, 177.
Tököly (Emeric), 203.
Tomşa (Ştefan al II-lea), 100-1, 103, 105.
Tratatul luĭ Laiot cu Turcĭ, 25 n. 1.
Trembowla, 186.
Tributul Moldoveĭ faţă de Turcĭ, 40.
Trotuş, 94, 194.
Ţucala (Ghinea; şi fiul său), 128 n. 3.
Turturea (Păharnic), 103 n. 3.
Tutana, 95.
Ţuţora, 90, 190, 198.

U

Udrea (Hatmanul), 91.
Udriste (Vistierul), 61.
Udriste Spătarul (sec. al XVII-lea), 145.
Uivar, 152 şi n. 1.
Uman, 184 şi n. 1.
Ungurĭ, 2, 9, 19, 22-3, 26-7, 30, 33, 44, 46-8, 52, 54-5, 58, 61 n. 4, 62-4, 70, 74, 79, 83-4, 87, 96, 100, 104-7, 113-4, 116, 122-3, 129, 131, 138-42, 146-7, 150-1, 167, 176, 182, 187-9, 202.
Unirea de la Florenţa, 18.
Uzbec, 14-5.

V

Văcăreştĭ, 34, 124.
Vălcan, 66, 112.
Varna, 87.
Vătafĭ: Badea, 144. (Cîrstea), 206-7.
Veneţia şi Veneţienĭ, 18, 27, 73-4, 79, 107, 164, 168, 175 şi n. 2.
Vidin, 14, 91.
Viena, 27, 51, 96, 100, 203-4.
Viişoara, 52-3 n. 2.
Vintilă-Vodă (Divanul său), 53 n. 2.
Vintilă-Vodă (pretendent), 73.
Vintilă (Comisul), 61. (Vornicul), 61 n. 4.
Vişa (Doamna), 79 n. 2.
Vistierĭ: Negoiţă, 185. V. Hrizea şi Udriste.
Vlad-Vodă (Vlăduţă), 43 n. 1, 45 n. 1. (din 1530; Divanul său), 52. (Călugărul), 31 n. 1.
Vladislav-Vodă, 46.
Vladislav (Pîrvu), 143 4.
Vornicul Gheorghe, 166 9, 173, 177.

Z

Zamoyski (Ioan), 89, 94.
Zolyomi (David), 112-3.
Żurawna, 190.

ERRATĂ

La p. 104. [illegible] a doua oară pe [illegible] repetarea [illegible]
Spătarul, Costandin [illegible] Cantacuzino.

Раскопки
статья р. XXXIX
Index
р. XXI [illegible] Раскопки

•10494-SB
5-25
CC